

Verschijnt den 1^{en} en 15^{en} van iedere maand bij M. J. P. VAN SANTEN (TH. A. van Zeggelen) te Amsterdam

Leden van het Tooneelverbond (Contributie f 5.—) ontvangen dit Tijdschrift gratis

Voor niet-leden bedraagt de prijs, per jaargang van tenminste 16 afleveringen, f 4.—. Franco per post f 4.25.

Brieven en stukken, de Redactie betreffende, adresseere men aan den heer J. VRIESENDORP Jr., NIEUWENDIJK 235.

Opmerkingen betreffende de verzending en opgaven van abonnementen en advertenties in te zenden aan den Drukker-Uitgever, ACHTERBURGWAL 84.

N°. 1.

1 OCTOBER 1894.

XXIVe JAARGANG.

INHOUD:

Officieel gedeelte: Vergadering van het Hoofdbestuur. — Het Leescomité. — Algemeen Secretariaat. — Programma der Tooneelschool.

Niet officieel gedeelte: J. V. Jr. De opening van den Stadsschouwburg. — Théâtre de l'Oeuvre (*Solness le Constructeur, La Gardienne, L'Intruse, Créanciers.*) — Uit de Amstelstad 'Reprises, *De kleine man, Madame Sans Gêne*, Amsterdamsche gezelschappen, Kermisstukken).

Officieel Gedeelte.

Vergadering van het Hoofdbestuur.

Zondag 9 September j. l. vergaderde het Hoofdbestuur. Alle leden waren tegenwoordig, ook de nieuwbenoemde hoofdbestuurder Mr. J. Kalf Jr. De Voorzitter sprak een woord van afscheid tot het aftredende lid Dr. F. L. Abresch en verwelkomde Mr. J. Kalf Jr.

Medegedeeld werd, dat eene beleefde uitnodiging van den Raad van Beheer der Koninklijke Vereeniging „het Nederlandsch Tooneel” het Hoofdbestuur in staat heeft gesteld bij de openingsvoorstelling in den nieuwen Stadsschouwburg zich door een zijner leden officieel te doen vertegenwoordigen.

De heeren M. B. Mendes da Costa, Jean Browne en Mr. J. Kalf Jr. werden aangewezen om als tusschenpersonen op te treden tusschen den redacteur van het Tijdschrift en het Hoofdbestuur.

Aan het leescomité wordt machtiging verleend zich in betrekking te stellen tot een der schouwburgdirecties, om een voorstelling van een door dit comité beoordeeld stuk, „De mantel der aristocratie” genaamd, mogelijk te maken.

Wegens het bedanken van Dr. C. I. Vinkesteyn als Secretaris wordt Mr. J. Kalf Jr. tot zijn opvolger aangewezen. Dezelfde Heer wordt in plaats van Dr. F. L. Abresch tot lid der Tooneelschoolcommissie gekozen.

Ingevolge de discussies, op de laatste Algemeene Vergadering over „den ontredderden toestand van het Amsterdamsche

tooneel” gehouden, bespreekt het Hoofdbestuur de vraag, in hoeverre het kan werkzaam zijn tot verbetering der tooneeltoestanden in de hoofdstad. Besloten wordt enkele tooneeldirecties te verzoeken onder het patronaat van het Tooneelverbond abonnementsvoorstellingen te organiseeren, in den trant van die welke in den winter van 1889/90 in het „Salon des Variétés” zijn gegeven, en verder af te wachten dat de Afdeling Amsterdam het initiatief neemt om een of anderen maatregel voor te stellen.

Amsterdam,
9 September 1894.

De Secretaris,
C. I. VINKESTEYN.

Het Leescomité.

Ter lezing is ontvangen:

1°. *Een moderne Grisolda*, treurspel in 4 bedrijven (in proza), dat niet ter vertooning kan worden aanbevolen; en 2°. *Uit het zaël gelicht*, drama in 5 bedrijven, waarover het oordeel binnen kort zal worden meegedeeld.

De mantel der aristocratie, het door de schrijfster, Mej. EVA WESTENBERG, op raad van het Leescomité bekorte en in onderdeelen omgewerkte tooneelspel, is door het gezelschap van den Heer L. H. CHRISPIJN, de *Nederlandsche Tooneelvereeniging*, in studie genomen en zal waarschijnlijk in het einde van November worden vertoond.

Een der hoofdrollen in dat stuk, die de schrijfster gaarne zelf had vervuld, zal bij de eerste voorstellingen, worden gespeeld door een gast. Het Leescomité heeft namelijk gemeend dat het voor de jonge actrice niet wenschelijk is bij de première een gewichtige rol te creëren. De zenuwachtige spanning zou licht haar spel en dus ook haar stuk kunnen schaden.

De Heer Chrispijn heeft zich geheel bij deze meening aangesloten en zich bereid verklaard aan een gast de bedoelde rol toe te vertrouwen.

25 September 1894.

MARCELLUS EMANTS,
M. B. MENDES DA COSTA.

Secretaris Hoofdbestuur.

Mr. J. KALFF Jr. is opgetreden als algemeen secretaris van het Verbond.

Zijn adres is P. C. Hooftstraat 103, Amsterdam.

PROGRAMMA VAN HET ONDERWIJS

TE GEVEN AAN DE TOONEELSCHOOL
gedurende den Cursus 1894—1895.

Commissie van Beheer en Toezicht.

De H.H. Prof. B. J. STOKVIS, *Voorzitter.*
Dr. C. I. VINKESTEYN, *Onder-Voorzitter.*
Mr. J. KALFF Jr., *Secretaris.*
DANIËL DE LANGE.
JEAN BROWNE.
Mr. J. A. LEVY.
Mr. R. VAN DE WERK.
Freule E. J. BICKER.
Mevr. E. GOMPertz — JITTA.

NB. De H.H. V. d. Werk en J. A. Levy hebben zitting als gedelegeerden van de Maatschappij „Tot Nut v. h. Algemeen,” Freule Bicker en Mevr. Gompertz als id. van het Comité der Dames-Patronessen, waartoe bovendien behooren Mevr. L. C. Boissevain — Toe Laer en Mevr. M. W. A. de Gijsselaar — v. Assendelft de Coningh.

Directeur: de Heer S. J. BOUBERG WILSON.

A. VAKSCHOOL.

Onderwijs wordt gegeven door:

Mw. J. CHR. STOETZ . . (4 u. p. w.) in *Spel op het Tooneel.*
den Hr. A. J. LE GRAS (2 " ") " *Id. en Kunst van Grimeeren.*
" " JAN C. DE VOS (3 " ") " *Voordracht en Spel.*
Mej. M. SPEET (2 " ") " *Techniek der Ademhaling, Uitspraak en Stemvorming.*
den Hr. S. J. BOUWBERG WILSON.
(15¹/₂ " ") " *Lezen, Voordracht, Geschied. van het Tooneel en de Tooneelletterkunde en Nederl. stijl- en letterkunde.*
den Hr. GERARD MULLER . (1¹/₂ " ") " *Costuumkunde.*
" " TH. C. SIMONS . (2 " ") " *Costumeerkunde. Hoogere Mimiek en Teekenen.*
" " W. J. C. DE BLÉCOURT.
(3¹/₂ " ") " *Plastische en Mimische Oefeningen.*
" " P. BEKKER . . (1 " ") " *Houding en vereischte Dansoefeningen.*
" " J. J. A. A. FRANTZEN.
(4 " ") " *Fransche en Hoogduitsche Uitspraak, Taal- en Letterkunde.*
" " H. F. VOGIN . (1 " ") " *Engelsche Uitspr. en Taal.*
Mej. N. STEMMERIK . . (1¹/₂ " ") " *Costuumnaaien.*

Aan de Vakschool wordt alzoo 41 uur wekelijks onderwijs gegeven.

Overzicht van het getal Lesuren in de week.

Vakken:	Klassen:	
	I.	II.
Spel op het Tooneel	2 ¹ / ₂	3
Id. en Kunst van Grimeeren	2	2
Voordracht en Spel	3	3
Lezen en Voordracht	5 ¹ / ₂	5 ¹ / ₂
Uitspraak, Stemvorming en Ademhaling.	1	1
Hoogere Mimiek en Costumeerkunde . .	—	1
Plastische en Mimische Oefeningen . .	3 ¹ / ₂	3 ¹ / ₂
Houding en Dansoefeningen	1	1
Geschied. v. h. Tooneel en de Tooneel- letterkunde	4 ¹ / ₂	3
Costuumkunde	—	1 ¹ / ₂
Nederl. Stijl- en Letterkunde,	1 ¹ / ₂	1
Fransche Uitspraak, Taal en Letterk.	2	2
Hoogduitsche Uitspr., Taal. en Letterk.	2	2
Engelsche Uitspraak en Taal	—	1
Teekenen	1	—
Costuumnaaien	1 ¹ / ₂	1 ¹ / ₂
	31 uren	32

NB. De derde klasse ontbreekt. Het onderwijs in schermen moet nog nader geregeld worden.

Omschrijving van het Onderwijs.

I. Spel en Grimeeren.

Kl. I. Vóóroefeningen op het tooneel: binnenkomen, loopen, staan, zitten, knielen, groeten, vertrekken, enz. in verschillende karakters, omstandigheden en stijlen; uitdrukking van gemoedstoestanden. Alles door instudeering van kleine, eenvoudige tooneelstukjes en monologen.
Kl. II. Verdere toepassing en voortzetting van het geleerde in 't eerste jaar. Studie van blij- en tooneelspelen, of fragmenten daarvan, uit verschillende tijdperken der literatuur en van verschillende volken, ook ter beoefening van stijl- en letterkunde in spel. — Beginselen der grimeerkunde.
[Kl. III. Uitbreiding van het reeds gegeven onderwijs door de studie ook van drama's en treurspelen (classieke, romantische en moderne). Instudeering van enkele belangrijke rollen in haar geheel. Spel in costume en met grime. Samenspel.]

II. (Zang.) Uitspraak en Stemvorming.

Door dit onderwijs tracht men de fouten in spraak en uitspraak te verbeteren, de stem te ontwikkelen, de ademhaling bij zeggen en zingen te regelen en het gehoor te oefenen, zoowel bij 't spreken en lezen, als ook door middel van den zang. Zingen wordt echter niet alleen als „middel” aangeleerd, maar ook als afzonderlijke kunst beoefend, doch uitsluitend in de hoogste klasse.

III. Lezen en Voordracht.

Bij dit onderricht wordt eene geleidelijke opklimming in acht genomen van eenvoudige tot moeilijker oefeningen. Het gelezene wordt veelal geheel of gedeeltelijk uit het hoofd geleerd, en opgezegd of voorgedragen. Voor een goed begrip wordt de stof altijd vooraf besproken en verklaard.

Kl. I begint met beschrijvend, en vervolgt met verhalend proza; daarna komen gemakkelijke gedichten uit onzen tijd aan de beurt, en eindelijk samenspraken.

Kl. II, [III] beoefenen moeilijker verhalend en oratorisch proza, monologen en dialogen uit tooneelwerken, in proza, en poëzie, en dichtstukken uit de classieke, de romantische en de moderne school.

IV. Geschiedenis van het Tooneel en de Tooneelletterkunde.

Naar aanleiding van de ontwikkeling van het tooneel en de dramatische letterkunde bij de voornaamste volken en in de opvolgende tijden, wordt, tot een juist begrip daarvan, een overzicht gegeven van de mythologie en van de belangrijkste tijdvakken van historie en litteratuur, met bijzondere behandeling van die personen, denkbeelden, toestanden en gebeurtenissen, welke voor de kennis der dramatische letterkunde en hare geschiedenis van het meeste gewicht zijn. Dit onderwijs gaat gepaard met cursorische lectuur van tooneelwerken en hunne dóórgaande bespreking en verklaring.

Kl. I krijgt een algemeen overzicht van de geschiedenis van het tooneel en de tooneelletterkunde; in

Kl. II [en III] worden afzonderlijke tijdvakken en auteurs meer uitvoerig behandeld, terwijl aan het slot van iederen cursus de techniek (wezen en inrichting) van het drama in zijn verschillende soorten wordt besproken.

V. Costuumkunde.

Het onderwijs in dit vak beoogt den leerlingen begrip te geven van de eischen, welke aan 't costuum op het tooneel moeten worden gesteld.

- a. als bijdrage tot karakter-uitdrukking,
- b. als onderdeel der mise-en-scène, tot verhooging van den indruk en weergeving van de stemming, die teweeg gebracht moeten worden,
- c. als hulpmiddel om van eigen lichaamsbouw alle gebruik te maken.

Te dien einde zal een kort, maar zoo volledig mogelijk overzicht worden gegeven van de geschiedenis van 't costuum, als gevolg van klimaat-, beschavings-, politieke of andere invloeden, terwijl de aldus verkregen historische resultaten steeds in verband met het tooneel en zijne eigenaardige behoeften zullen worden besproken.

Verder val een groot deel van 't onderricht omvatten de behandeling van 't modern costuum, wederom in betrekking tot de moderne tooneelletteratuur, en tot de met costuum, als onderdeel, te verkrijgen resultaten (kleur-combinatie in eigen costuum en in verband met dat der medespelenden en van décor, enz.)

VI. Costumeerkunde en Hoogere Mimiek.

Alleen de tweede [en derde] klasse ontvangen hierin onderwijs, en wel, wat betreft de mimiek, theoretisch door teekeningen te maken van 't gelaat, met 't oog op de uitdrukking van hartstochten en gemoedstoestanden, en practisch door 't gelaat en de lichaamsdeelen te oefenen, standen en houdingen te doen aannemen, groepeerings te vormen, alles naar aanleiding van in te studeeren dramatische teksten. Waar dit noodig is geschieden de studiën in costuum, hoofdzakelijk in de klassieke kleederdracht en die van de XVIIde eeuw, waarin de leerlingen zich gemakkelijk moeten kunnen bewegen.

VII. Teekenen.

als afzonderlijk vak van onderwijs beoefend, wil, naast vaardigmaking van oog en hand, de aankweeking van den schoonheidszin, en moet bovendien zooveel kennis van het gelaat geven als onontbeerlijk is voor het volgen der lessen in mimiek en grimeeren. De leerlingen werken naar voorbeelden, pleistermodellen en de natuur.

VIII. Plastische en Mimische oefeningen; Schermen.

Deze vakken worden gegeven met de hoofdstrekking de leerlingen eene vlotte, ongedwongen houding en losheid en sierlijkheid in de bewegingen te doen verkrijgen. Hoofd, romp, armen en beenen worden alle afzonderlijk behandeld; gemeenschappelijke, mimische oefeningen gehouden en plastische standen gevormd. Het hanteeren van wapenen wordt alleen aan de mannelijke leerlingen geleerd.

IX. Houding en Vereischte Dansoefeningen.

In dezen cursus wordt niet langer bijna uitsluitend onderwijs gegeven in moderne en enkele historische dansen, maar worden meer bepaaldelijk al die oefeningen gemaakt, welke de bevalligheid en zekerheid in houding en beweging van het lichaam bevorderen. Voor zoover nóódig worden echter ook gewone dansoefeningen gehouden.

X. Nederlandsche Stijlleer en Letterkunde.

Kl. I. Oefeningen in Stijl: Spreken, stellen en schriftelijke vertalingen uit het Fransch en Hoogduitsch. — Letterkunde: bespreking der verschillende soorten en vormen; XIXde eeuw.

Kl. II. Voortzetting der stijloefeningen. — Beoefening der Nederlandsche letteren van de Middeleeuwen en de XVIde Eeuw, in verband met de algemeene litteratuur.

[Kl. III. Voortzetting van 't bovengenoemde. Bijzondere behandeling van de XVIIde en XVIIIde eeuw.]

XI. Fransche en Hoogduitsche Uitspraak, Taal- en Letterkunde.

Veel werk wordt gemaakt van overluid lezen, ten einde eene zoo zuiver mogelijke uitspraak dezer beide talen te bereiken; ook wordt proza en poëzie uit het hoofd geleerd en aangehouden, om woorden, vormen en zinswendingen zich vast in 't geheugen te doen prenten. Alle lectuur wordt eerst besproken, en (mondeling) vertaald. De keus der dramatische werken, welke vooral in de tweede [en derde] klasse worden gelezen, geschiedt in overeenstemming met en naar aanleiding van de lessen, sub IV genoemd. Waar dit wenschelijk is worden ook historisch-letterkundige toelichtingen verstrekt.

XII. Engelsche Uitspraak en Taal.

Kl. II, [III]. Het onderwijs hierin behoeft slechts elementair te blijven. Kennis der letterkunde is niet vereischt; alleen wordt tot taak gesteld eenvoudig proza te verstaan en meer in 't bijzonder, voor eene juiste uitspraak gezorgd. — Bij genoegzame ontwikkeling der leerlingen kan het onderricht zich ook verder uitstrekken, en bijv. Shakespeare gelezen worden.

XIII. Costuumnaaien.

De meisjes van de gezamenlijke klassen zijn voor deze lessen vereenigd, bij welke er vooral op gelet wordt de noodige vaardigheid te doen verkrijgen in het knippen van patronen en het maken en veranderen van eenvoudige costumes uit allerlei tijdperken en van verschillende nationaliteiten.

B. VOORBEREIDENDE SCHOOL.

Adjunct-Directrice: Mevr. M. J. L. GALLAS-SMITS.

Onderwijs wordt gegeven door:

Mw. E. HOLTROP-VAN GELDER (3 u.p.w.) in *Uitspraak, Stemvorming en Lezen.*

den Hr. TH. C. SIMONS . . . (1 u.p.w. *)	in <i>Teekenen.</i>
" " W. J. C. DE BLÉCOURT (3 ¹ / ₂ " " *)	" <i>Plast. en mim. Oefeningen.</i>
" " P. BEKKER . . . (1 " " *)	" <i>Houding en vereischte Dansoefeningen.</i>
Mw. M. J. L. GALLAS-SMITS. (14 ¹ / ₂ " ")	" <i>Nederl., Fransche en Hoogd. taal.</i>
den Hr. S. J. BOUWBERG WILSON	(1 " ") <i>Aardrijkskunde en Geschied.</i>
Mej. N. STEMMERIK . . . (1 ¹ / ₂ " " *)	" <i>Nuttige en fraaie Handwerken.</i>

Aan de Voorbereidende School wordt alzoo 25¹/₂ uur wekelijks les gegeven.

Overzicht van het getal Lesuren in de week.

Vakken:	Klasse:
Uitspraak, Stemvorming en Lezen	II. 3
Teekenen	1
Plastische en Mimische Oefeningen	3 ¹ / ₂
Houding en Dansoefeningen	1
Nederlandsche taal	3
Fransche taal	5
Hoogduitsche taal	3 ¹ / ₂
Geschiedenis (Vaderl. 1, Algemeene 2)	3
Aardrijkskunde	1
Nuttige en fraaie handwerken	1 ¹ / ₂
	25 ¹ / ₂

Omschrijving van het Onderwijs.

I. Uitspraak en Stemvorming.

Wegneming van dialectspraak en, zoo noodig, ook van organische gebreken. — Ontwikkeling van de stem. — Gehooroefening door spreken en lezen.

II. Lezen.

Ter voorbereiding van de lessen en voordracht, wordt het leesonderricht gegeven als toepassing van de oefeningen in uitspraak en om een natuurlijken leestoon te doen verkrijgen. Voor een goed begrip der leesstof wordt steeds gezorgd, en het gelezene geregeld, geheel of gedeeltelijk, uit het hoofd geleerd en opgezegd. Met proza wordt begonnen, in geleidelijke opklimning van eenvoudige tot moeilijker proeven; poëzie komt vooral eerst in 't laatst van 't jaar aan de beurt.

III. Teekenen.

Oefening van oog en hand, naast aankweeking van den schoonheidszin, vormen het hoofd doel van het elementair onderricht in dit vak, dat naar voorbeelden, pleistermodellen en voorwerpen uit de natuur wordt aangeleerd.

IV. Plastische en Mimische Oefeningen.

Zie de omschrijving hierboven, sub VIII Vakschool.

*) Deze lessen zijn gecombineerd met die der Vakschool. De 1ste klasse der Voorbereidende School is voor dezen cursus opgeheven.

V. Houding en Vereischte Oefeningen.

Zie de omschrijving hierboven, sub IX Vakschool.

VI. Nederlandsche Taal.

Het onderricht in de taal beoogt uitsluitend een practisch doel. Van de „Spraakkunst” wordt slechts geleerd wat noodig is voor het zuiver schrijven en 't begrijpen der moedertaal. Veel zorg wordt besteed aan het tot bewustzijn brengen van de beteekenis der woorden.

VII. Fransche Taal.

Zoo veel mogelijk in overeenstemming met de wijze waarop de moedertaal wordt aangeleerd, tracht men de leerlingen zich het Fransch te doen eigen maken door, naar een systematisch ingericht handboek, woorden en zinnen van buiten te laten leeren, en daaraan lees- en schriftelijke vertaal oefeningen te verbinden. Lectuur en mondelinge overzetting van eenvoudige prozastukken en gedichten.

VIII. Hoogduitsche Taal.

De taalregels en vormen worden, zoover noodig, met behulp eener grammatica onderwezen, waarbij meer in 't bijzonder op de punten van overeenkomst en verschil met het Nederlandsch wordt gewezen; terwijl door lectuur de woordenkennis aangebracht wordt, en mondelinge vertalingen het begrip van 't gelezene moeten bevorderen.

IX. Geschiedenis.

Het geheele veld der Algemeene en Vaderlandsche geschiedenis wordt doorlopen, waarvan echter slechts de belangrijkste tijdvakken, gebeurtenissen en personen in overzicht worden behandeld. De beoefening van dit vak beoogt hoofdzakelijk den grondslag te leveren voor de geschiedenis van het tooneel, aan de Vakschool.

X. Aardrijkskunde.

Dit onderwijs wordt gegeven, meer in 't bijzonder met het doel den gezichtskring der leerlingen uit te breiden, door hen met de merkwaardigste landen en volken in en buiten Europa, hun zeden, gewoonten, instellingen, kleederdrachten enz. bekend te maken. Een leerboek wordt niet in handen gegeven, daarentegen veel gebruik gemaakt van platen en teekeningen.

XI. Nuttige en fraaie handwerken.

Hierdoor ontvangen de meisjes onderricht in al datgene wat ze noodig hebben om de lessen in Costuumnaaien aan de Vakschool met vrucht te kunnen volgen.

N.B. De rooster voor de verdeling der verschillende lessen aan de Vakschool zoowel als aan de Voorbereidende school, is afzonderlijk gedrukt en bij den Directeur verkrijgbaar.

LEERBOEKEN.

Deze e. a. hulpmiddelen bij het onderwijs ontvangen de leerlingen kosteloos ten gebruike.

De eigenaardige inrichting van het onderwijs aan de Vakschool maakt de opgaaf van het volledig stel te gebruiken leerboeken onmogelijk. Ook is van te voren niet te vermelden, wat zal gelezen en voorgedragen en welke tooneelwerken zullen ingestudeerd worden. Toch kunnen hier de titels van enkele boeken, waarvan gebruik wordt gemaakt, wel worden genoemd:

- A. M. ELGAR, Spreken en zingen.
 HILDEBRAND, Camera Obscura.
 POTGIETER, Proza.
 A. KRETSCHMER, Die Trachten der Völker.
 C. KÖHLER, Idem.
 FR. HOTTENROTH, Trachten.
 Dr. J. TEN BRINK, Kleine Geschiedenis der Nederlandsche Letteren.
 M. J. KOENEN en A. M. BOGAERTS, Practische taalstudie.
 Pierres précieuses et Pierres fines.
 l'Oeuvre complète de VICTOR HUGO.
 D. SCHRÜTZ, Perlen für den Vortrag.
 W. HAUFF, Phantasiën im Bremer Rathskeller.
 F. M. COWAN en A. B. MAATJES, Practische Inleiding tot den Leercursus der Engelsche taal.
 Id. Theor.-pract. Spraakkunst der Engelsche taal.

Aan de Voorbereidende School wordt o. a. gebruik gemaakt van:

- DOZY en DE STOPPELAAR, Proza en Poëzie.
 T. TERWEY, Korte Spraakkunst der Nederlandsche taal.
 A. S. SCHOEVERS, Choix de Lecture.
 Id. De Fransche taal: Spreek-, Lees- en Vertaaloefeningen.
 ESMEYER en HORN, Die Deutsche Sprache, Erster Teil.
 Dr. W. J. A. HUBERTS, Korte handleiding tot de kennis der Algemeene Geschiedenis, 2 stukjes.
 J. A. DE BRUIJNE, Vaderlandsche Geschiedenis.

De Directeur der Tooneelschool,
 S. J. ROUBERG WILSON.

N.B. Het Verslag van de toelatingsexamens op 1 en 20 September in het volgend nummer.

Niet officieel gedeelte.

De opening van den Stadsschouwburg.

1 September 1894.

Van hetgeen een historische beteekenis had moeten hebben is na een maand nauwelijks de herinnering meer over.

Velen onzer hadden den dag met spanning tegemoet gezien en zijn teleurgesteld. De lange duur van den bouw was wel een der voornaamste oorzaken dier spanning. Eindelijk en eindelijk toch zagen we de schuttingen met haar onoogelijke biljetten verdwijnen en het gebouw stond vóór ons.

Om 11 uur 's morgens werd in de vestibule de nieuwe Schouwburg door den Raad van Beheer der Stadsschouwburgmaatschappij (voorzitter de heer G. A. Baron Tindal) plechtig aangeboden aan de gemeente Amsterdam.

Na het uitspreken eener ceremonieele redevoering door gemelden voorzitter, werd het gebouw na eenige van waardeering getuigende woorden door den heer Burgemeester namens de stad Amsterdam aanvaard.

Vooraf werd in het oogvallend gewicht gehecht aan de nauwkeurige berekeningen der heeren Springer, die zich hadden weten te beperken tot de aannemingssom van f 900.000. en de snelheid waarmede dat geld bijeen was gebracht.

Nauw waren immers de laatste rookwolken uit het puin opgestegen of de intekenlijsten deden hun rondgang. Zaken dus en nog eens zaken!

Wat de kunst betrof, zoo werd er op de traditie van dezen Schouwburg gewezen, een overlevering, waarvan het voornaamste devies was: óók voor vrouwen en kinderen.

Doch na dezen vleug van kunstzin verviel men weder in bespiegelingen omtrent het geld, dat zoo'n schouwburg in de stad brengt, door bezoekers uit de provincie en den overigen nasleep van een uitgang naar „de komedie.”

De aandeelhouders vormden met autoriteiten van de stad groote meerderheid der aanwezigen en dat mag logisch heeten, want in de eerste plaats geen schouwburg zonder hen. Maar dan wel een schouwburg zonder kunst?

Het programma van den feestavond, waartoe de redactie van dit tijdschrift was uitgenoodigd, scheen dit, wat het dramatisch gedeelte betreft te bevestigen; over het muzikale nummer wordt hier niet geoordeeld.

Het luidde als volgt:

I. Ouverture: *Die Weihe des Hauses*, L. v. Beethoven.

II. IN DE DIRECTIEKAMER,

dramatische schets in één bedrijf.

- Van Raadt, schouwburg-directeur de Hr. Spoor.
 Hansen, regisseur. „ De Jong.
 De Bas, „ Clous.
 Cartel, letter- „ Van Dommelen.
 Rooselaar, kundigen „ A. van Zuylen.
 Van Straalen „ Verenet.
 Van Ghent, dichter „ Van Schoonhoven.
 Janus Simpel, 's directeurs kamer-
 bewaarder. „ Louis Bouwmeester
 Een dame „ Soph. de Vries.

III. JOLANTHE (*König René's Tochter*),

Lyrisch drama in één bedrijf van Hendrik Hertz, Metrisch vertaald uit het Duitsch door J. L. Wertheim. Met daarvoor gecomponeerde muziek van mejuffrouw C. van Oosterzee.

- Koning René, graaf van
 Provence de Hr. Spoor.
 Jolanthe, zijn dochter Mevr. Hoitrop—Van Gelder.
 Graaf Tristan de Vaude-
 mont de Hr. De Jong.
 Ridder Jauffred d'Orange. „ Henri de Vries.
 Ridder Almerik „ Van Schoonhoven.
 Ben Jahia, moorsch dokter „ Rooijaards
 Bertrand. „ A. Ising Jr.
 Martha, zijne vrouw. Mevr. Chr. Stoetz.
 P A U Z E.

IV. De slotscène van:

GIJSBRECHT VAN AEMSTEL,

d'ondergangh van syn stadt en syn ballingschap.

Urbs antiqua ruit.

Treurspel in vijf bedrijven van Joost van den Vondel (1637). Met daarvoor gecomponeerde muziek door den heer Bernard Zweers.

- Gysbrecht van Aemstel. de Hr. Van Schoonhoven.
 Arent van Aemstel, Gys-
 brecht's broeder „ Rooyaards.
 Rey van Edelinghen. „ De Jong.
 Badeloch, vrouw van
 Aemstel Mevr. Frenkel-Bouwmeester.
 Heer Peter, Deken de Hr. Wensma.
 Bode „ Van Dommelen.
 De Heer Van Vooren „ Clous.
 Adelgund, Gysbrecht's
 dochter Mej. M. Coerdes.
 Veenerick, Gysbrecht's
 zoontje * * *
 Rafaël, een der seven
 Enghelen. Mevr. S. Pauwels-Van Biene

Er mag hier te plaatse niet aangenomen worden dat dit programma een artistieke geloofsbelijdenis omvatte, we moeten vermoeden, dat zeer onbeduidende invloeden, weinig in verband met de goddelijke kunst, de samenstelling in het leven riepen.

De dramatische schets *In de Directiekamer* was een persoonlijke uiting van humeur over alles, wat er in de laatste kwart eeuw door jongeren en nieuweren is tot stand gebracht in overwinnende mededinging met het oudere en zelfs het beste daarvan. Het gerekte lyrisch drama van Hertz (in 1798 te Kopenhagen geboren) dateert van 1845, alleen de naam van den vertaler gaf er een kleur aan, waardoor het voor een openingsvoorstelling gebruikt kon worden, maar al was het nog zoo goed vertaald door een der voor-namen op ons gebied, het was duidelijk, dat het toen en daar niet op zijn plaats was.

Blijft over onze eeuwenoude *Gijbsbrecht*. Hierin alleen mocht eerbied schuilen voor de taal van Vondel, voor onze eigene klassieken, want al wordt het stuk niet meer genoten als vroeger, het blijft schoon en al is die eeuwige *Gijbsbrecht* zoo iets geworden van een tachtigjarige oorlog op toneelgebied, waarop wij, belachelijker wijze zoo gaarne snoeven uit gebrek aan pakkender historie of beter heden, het opvoeren er van was uit overleveringsgronden bijna een plicht geworden. Toch gaf men slechts een fragment.

De groote pers liet zich nergens met geestdrift uit over een gebeurtenis, die veel meer beteekenis had moeten hebben dan zij heeft gehad. Wie onzer zal, als hij daartoe nu nog jong genoeg is, later aan zijn kleinkinderen over dit mislukte feest groote verhalen doen?

En nu het gebouw.

Daar het mij onmogelijk was zelf te oordeelen richtte ik een vriendelijk woord tot enkele mijner bekenden, deskundigen in bouwzaken, om een artikel over het gebouw, maar de een voor de ander bedankte op den eigenaardigen grond van collegialiteit tegenover de bouwmeesters. Men wilde het werk van den concurrent niet afkeuren.

Ik verwijs hier naar De Kunstwereld, nrs. 36 en 37, waar de heer W. Kromhout Cz. een artikel schreef en ik citeer van denzelfden uit *Architectura*, orgaan van Architectura et Amicitia (Nrs. 35 en 36) het volgende: „Deze schouwburg is de apotheose zijner (Jan Springer's) kunst, het laatste woord eener lange zin, waarvan het begin twintig jaar geleden gestameld werd, om te eindigen met „habilitéit” en „kunstvaardigheid.”

Iets verder zegt schrijver, dat de schouwburg „overigens niets te zien geeft, dat spreekt of aangrijpt.

En geen wonder, want aan dat alles ontbreekt de *ziel*. Het zijn alles lijsten en lijstjes, knoppen en krullen, afgewisseld hier en daar door een traditioneel masker zonder kracht of door een harp zonder lijn.”

En ten slotte: „Door het voortdurend struikelen over details, waaruit het geheel opgebouwd is, is het zeer moeilijk over het ensemble een juist oordeel uit te spreken.”

Het gedeelte, waar wij leken wel over kunnen oordeelen is evenmin onberispelijk.

In de stalles hoort men de electriciteitsmachine ronken en kan men zijn hoed niet bergen, op verschillende plekken hindert het niet-af, wegens gebrek aan geld, de gebouillonnerde zijde-imitatie is een papierontarding en ik heb een dame in den trein hooren beweren, dat zij van haar loge uit, bij *Madame Sans Gene*, Napoleon niet had gezien en haar jongens gedurende de voorstelling moesten blijven staan om iets te kunnen profiteeren. Wellicht komt hierin verbetering. De accoustiek schijnt zeer goed te zijn, de verlichte zaal spreekt aangenaam aan, het scherm is fraai en de beweging in coulours, foyer, rookkamer en elders is vrij en gemakkelijk. De dienst is goed. Men voelt er zich thuis.

Théâtre de l' Oeuvre

Directeur *Lugné Poé*

Solness le Constructeur, La Gardienne
L'Intruse, Créanciers.

Bouwmeester Solness is een zeer droevige arbeid van Ibsen, omdat we de indenteit van hoofdpersoon en schrijver bewezen achten. Hij bouwde in zijn groote dichtwerken, Peer Gynt en Brand „kerken” en in De Wilde eend, De Vrouw der zee, Rosmersholm, Spoken, Hedda Gabler en Nora vooral, vooral in Nora „woonhuizen voor menschen.”

En, om chronologisch slechts eenige grepen te doen, boeit hem in Nora het wonderbaarlijke, in Rosmersholm het geheimzinnige, in de Vrouw der zee het onbekende. Er schijnt klimax te zijn in die bange gevoelens, die den schrijver omringen, tot dat we hem in *Bouwmeester Solness* zien staan voor het onmogelijke.

Nu is het uit.

Transactie is niet mogelijk. Er is in abstracten zin niet aan te twifelen of het onmogelijke willen is volslagen krankzinnigheid.

Het onmogelijke willen kan uit domheid bestaan, doch die is hier uitgesloten.

Toch stond Ibsen nog even boven en buiten Solness, want de laatste noemt en weet zich zelf krankzinnig *) maar Ibsen laat bij monde van Dr. Herdal, personificatie van het medisch weten, de beslissing geheel in het onzekere **).

Daarom is die arbeid van Ibsen zoo bitter droevig, dat men er den warrenden twijfelgeest in bespeurt, die den dichter bezielde. Het vraagteken, dat al zijn stukken besluit, het is ook geweest het levensvraagteken, dat den grooten dramaturg heeft geprikkeld.

Bouwmeester Solness eindigt met een uitroepingsteeken, als het ware met een groot: Goddank, dat het voorbij is! Door de jeugd vervolgd en opzettelijk aangezet tot het onmogelijke nadert eindelijk bij den bouwmeester de wil daartoe, de waanzin, die de grootheidsgedachte tot oorzaak heeft. Door niemand er in verhinderd en bijna zonder strijd met zich zelf, vervuld met denkbeelden aan luchtkasteelen, zal hij, sprekend met God, op duizelingwekkende hoogte staan, daartoe aangemoedigd door de jeugd, die hem achterhaald heeft en zijn meerdere is geworden en dan zullen zij samen neerzien op hen, die kerken bouwen!

Dit hooger en hooger willen, zonder het denken aan de materiele grenzen van het stoffelijk bestaan, dit boven en buiten alle menschelijke begrippen stijgen van den geest is schoon en het symbool der torenbeklimming drukt het juist uit.

Na de illusie de teleurstelling, na de hallucinatie een duizeling, na die duizeling een val en het is uit.

Ibsen pleegt in Solness zijn filosofischen zelfmoord.

De uitvoering door *Lugné Poé* was lang niet onberispelijk en al schrijft hij nu zelf, volgens het Handelsblad, van dit stuk: „Au milieu des autres pièces d'Ibsen, c'est peut-être celle qui renferme le plus d'art et de fantastique poésie” dan zullen we maar zoo vrij zijn het meeste gewicht te hechten aan het peut-être van dezen *orator pro domo*.

Wat doet het me nu leed den *Bouwmeester* van Henri van Kwijk niet te hebben gezien, nu geloof ik in ernst, dat deze vreemde artsen, dien avond, het met dat stuk en onder de vermoeiende reisinvoeden, waarmee zij hadden te kampen, niet zoo bijster veel beter doen dan de onzen. Ik hoop, dat deze, juist, na de opvoering door *Lugné*, zich nog eens zullen laten zien.

Een groenig, groezelig licht, waarvan *Lugné* blijkbaar veel houdt, beheerschte het eerste bedrijf en als het juist is, wat ik meen te hebben opgemerkt, dat rood licht, de complémentaire en tegengestelde kleur van groen, opgewektheid, hartstocht en geslachtsdrift betekent, dan is de groene hier goed gekozen, maar voor gezonde toeschouwers

*) blz. 20, 21, 42—45 Nr. 3026 Universal Bibliothek.

**) blz. 83 *ibid*.

hinderlijk. In dit bedrijf openbaart zich de vrees voor krankzinnigheid bij Solnes en Lugné heeft kenmerkend vaak naar zijn hoofd gegrepen, wat typisch goed was.

Men zag echter de spelers slecht, daardoor is de gelaatsuitdrukking, het meest artistieke deel van spel in dit bedrijf verloren gegaan. De dialoog tusschen Hilde Wangel (Mme Bady) en Sollness was koel en mat, niet Ibseniaansch. Het Grand Théâtre beschikt zeker niet over décor voor de stukken van Ibsen, maar de goedverlichte gebloemde salon was een mislukte poging om aan het voorschrift van bloemen en planten in rijken overvloed te voldoen; met het derde bedrijf was het erger, dit was beneden kritiek, op belachelijk af.

Het is zeker toe te schrijven aan de aanwezige jongeren, die zoo min of meer alles voor goede munt opnemen, als het maar van Lugné en van Ibsen komt, dat de zaal dit niet met onverschilligheid of wrevel begroette.

Als men Ibsen speelt moet alles goed zijn en om bij Solness in de illusie van het „Spannende” te komen, mag een leelijke krans, een onsmakelijk bankje of een hard blauwe vestingwal, of een groepje jongelui uit Amsterdam, in een geheel vervalscht décor, niet opwekken tot een zin van ergernis bij den kenner of tot lachlust bij den leek.

Lugné en Mme Bady hadden enkele oogenblikken, waarin zij dit alles wisten te doen vergeten en dat is veel, maar het was mij niet voldoende.

De volgende avond was iets beter.

Gaarne geloof ik den schrijver in de Revue d'Art dramatique van 1 Juli als hij zegt dat *La Gardienne* dramatisch gedicht van Henri de Régnier, een schoon werk is, van rijk coloriet en stoute gedachte, maar ik geloof op gezag, want ik heb niet kunnen lezen, slecht kunnen zien en weinig kunnen hooren. Bij de voorstelling in Parijs lazen de acteurs, gezeten in het orkest de rollen en op het tooneel achter eene groen gazen scherm, volvoerden anderen het gebaar, als bij een marionetten-theater. In Amsterdam heeft men het groene scherm gehandhaafd, maar de acteurs waren op het tooneel.

Precies als in Parijs, „le spectacle a paru long et grotesque” niettegenstaande de overheerlijke alexandrijnen van het gedicht.

L'Intruse van Maeterlinck is in het hollandsch vertoond en om niet te breedvoerig te worden, verwijs ik hier naar Het Tooneel (jaargang 22 nr. 13).

Dit stuk is de glorie van Lugné's tweede avond geweest, hier was nu werkelijk alles goed, maar: vieux jeu. Gaarne neem ik daarmee genoegen, het effect werd bereikt, het was prachtig. Hadde ik mijn zin gehad, dan ware er geen kolossale grime voor L'Aieul noodig geweest, dan was er niet met rhetorische emphase gesproken, dan zouden de drie zusters niet als „three marvellous graces” in het wit hun metrische en opgebouwde totaal-bewegingen hebben gemaakt, dan zou het groene licht zijn achterwege gebleven.

Want dit stuk is niet ziek, het is fijn, ragfijn gezond.

Wat behouden had moeten blijven, was het symphonie-orkest van stem-intonaties, van groote samenwerking en gedistingueerde opvatting getuigende.

Mijn meening moge niet juist zijn, het stuk valt misschien bij dien gedachten eenvoud, maar het bovennatuurlijke timbre, wat in den spreektoon was gelegd, ware wellicht genoeg om aan de gewone woorden van Maeterlinck de schrikwekkende beteekenis te geven, die zij nu óók hebben gehad.

Het is mij een genoegen ten aanzien van *Créanciers*, alweer te kunnen verwijzen naar ons tijdschrift; in Nr. 10 van den bovenaangehaalden jaargang vindt men een heldere beschouwing over Strindberg's werken van de hand van mijn voorganger. Dit is nu ruim anderhalf jaar geleden. Wij krijgen de nieuwe stukken laat, maar als Lugné ons niet bezocht, vrees ik, kregen wij ze nooit.

Er is sedert weinig veranderd.

Alleen dit: mocht er toen nog aan getwijfeld kunnen

worden dat Strindberg vrouwen als Tekla „voor waar houdt, dat hij zulke menschen gezien heeft” thans behoeven wij ze niet meer te beschouwen „als symbolische personen: verpersoonlijkingen van de vrouw der toekomst.”

We weten zeker, dat de man-vrouw voorkomt, dat ze in de oudheid en nu, vele representanten vindt. In *Vader* gaf Strindberg dezelfde type, we vinden ze in den roman *Sapho* van Alph Daudet en in *De Dupe* (Ancey), waarvoor Amsterdam evenmin als voor *Vader* ooren had, achter de schermen wel is waar, terug en door v. Krafft-Ebing, den grondlegger der leer van het geslachtsleven, zien we *Penthesilea*, het treurspel van Heinrich von Kleist (1808) aangehaald als artistiek „staal van ontvrouwelijking en vermannelijking.”

Het onderwerp is niet verkwikkelijk, maar niet uit pruderie heb ik er iets tegen. Bij mij bestaat de vrees, dat de verkregen indrukken op zwakke gestalten (die dan maar uit den schouwburg weg moeten blijven, zegt de praktikus) zeer ongunstig zullen werken.

In *Créanciers*, dat de franschen gemakkelijker zullen aanhooren dan wij, zijn zeer belangrijke details, de uiteenzetting is helder en het dramatisch element grandioos.

Voor al curieus is de even aangestipte electriciteits-theorie der liefde, die ik wel reeds lang vermoedde, maar nergens uitgesproken vond. Vastgesteld is zij nog niet.

Ook het „petit frère” zooals Tekla (Mlle Messenger) haar man Adolphe (Lugné) noemt en de handkus, die zij van hem verlangt, zijn charmant. Gustave was in handen van Bernard.

In Parijs werd het stuk gegeven door Mlle Dorsy, M. Rameau, beiden van het Odéon en Lugné.

Met deze bezetting mocht de auteur gelukkig worden geprezen. En met die, welke wij hier hebben kunnen genieten, mogen de bezoekers van Grand Théâtre, daarmede te vreden zijn?

Ik weet het niet.

Mogelijk ook alweer bijkomstigheden, die mij hebben gehinderd, maar ik zou beter voldaan kunnen zijn dan nu, en mijn bezwaar valt enkel op Gustave, (Bernard) wien het aan hartstocht ontbrak.

De beide andere rollen zijn schitterend vervuld.

Volkomen in de intentie der verhoudingen, strikt sober en juist, vermochten zij het stuk te redden.

Als er maar niet zooveel overdreven enthousiasme uitging van menschen, die er een dramatische politiek op na schijnen te houden en er het stembusvraagstuk van maken, wie het winnen zal, dan zou tegenover deze, door sneller bloedstrooming gemotiveerde opwinding, niet zooveel teleurstelling, als verklaarbare reactie, worden gevonden.

Ieder wil gaarne met zijn tijd mee, maar dan uit eigen overtuiging!

Uit de Amstelstad.

We zijn weer begonnen; want wat er tusschen mijn laatste schrijven van 26 Juli en dezen oogenblik ligt, telt niet mee.

Het was bijna een completee vacantie. Het Nederlandsch tooneel hield het ten slotte nog het langste vol in de hitte en men herinnert zich het mopje van den in slaap gevallen „special” van de Telegraaf, die verklaarde gedroomd te hebben, dat de acteurs weigerden bij die hitte de poriën van hun gelaat dicht te schminken. Maar zóó vermoeiend was de campagne toch niet, de reprises volgden elkaar op. *Mariana* (Echegaray) *De Eer en Haar Thuis* (Sudermann) *Verloofd* (oorspronkelijk door Banner) *Met vuur gespeeld* (Putlitz, 1866).

Het eenige aardige, plezierige stuk was *De kleine man*. Klucht in vier bedrijven van G. Karlweis, op het socialistisch thema: „Voor de kleine man moet eindelijk iets gedaan

*) Enkele curiosa in dit opzicht, in mijn bezit, stel ik gaarne ter beschikking van belangstellenden.

worden" en wat dat iets is, weet de kleine man eigenlijk zelf niet.

Te Weenen heeft dit stuk een onbedaarlijken lachlust opgewekt.

De hoofdtype is Walzl, de verkiezingsagent, hier in handen van Schulze, die met onvermoeiden ijver de rol heeft gecreëerd van dien parasiet der kiezers, onuitputtelijk in middeltjes om er te komen en op de hoogte van alle trucs om „de massa" te te laten stemmen, zooals hij dat wil.

De Boer was Strohmeijer, de kleine man, die omdat hij nu eenmaal een klein schoenmakertje is, door de kiezers en den agent wordt gecajoleerd. Hij vindt het toch wel mooi, dat er nu voor den kleinen man eindelijk eens iets gedaan moet worden, al gaat het boven zijn begrip.

De Boer had een pikante grime, het stuk werd zeer goed gespeeld en we hopen het dezen winter nog weer eens op het affiche te zien, als *Madame Sans Gène* is uitgeput.

Reeds op 15 November l.l. werd in ons orgaan over dit stuk uitvoerig geschreven en als dit nummer onder de oogen van mijn lezers komt, hebben de Amsterdammers in hun nieuwen Schouwburg en de Rotterdammers bij Le Gras & Haspels het reeds van A--Z kunnen genieten en bewonderen.

Er valt dan ook niet veel meer over te zeggen. *Le Gaulois* van 25 Maart l.l. gaf een fraai gekleurd supplement, met de mise en scène van het voorspel, de geschiedenis en de voornaamste rollen en épisodes van het stuk: een modeplaat *Style Empire*.

Het stuk is niets waard, maar wordt belangrijk voor het betalende publiek door prachtige costumes, historische nabootsing. In Parijs heeft men den echten degen van Lefèbre er voor uit het museum gehaald! Het was de sabel geschonken aan Murat, na den veldslag bij de Pyramiden, met een Arabisch opschrift, gegraveerd in het lemmet.

Dan wordt het, zooals het *Handelsblad* terecht opmerkt, veel meer een tentoonstelling van bibelots en andere, zeker interessante zaken, maar met de tooneelspeelkunst is het op die manier gedaan.

Ik kan niet nalaten het geestig entrefilet van den heer Heyermans uit de Telegraaf gedeeltelijk te laten overdrukken, het is een volkomen juiste en goed bedoelde karakteristiek van het stuk, dat de geheele wereld staat te veroveren.

„Ik herinner me van mijn eerste diner aan *table d'hôte* „dat lamscoteletjes werden rondgediend. Er was weinig „vleesch aan, veel been, maar het been was op charmante „manier verstoppt in een keurig bewerkt papiljotje van wit „papier. Het papier kronkelde als een blank tierelantijntje „om het been, eindigde in een krul van koks-artistieke „onberispelijkheid. Bij het eten dezer *entrée* dacht ik noch „aan het lam, noch aan het vleesch, noch aan het been: „ik was heelemaal in mijn papieren krul, die ik voorzichtig „tusschen duim en wijsvinger hield, terwijl ik in volle papier- „bewondering de twee magere hapjes lamsvleesch opat. „Als ik thuis datzelfde had gekregen zonder krul, zou ik „zuur gekeken hebben om zooveel been, maar nu aan *table d'hôte* „was ik in extase om mijn krul en vond het leelijk „dat de groote menschen met een akelig siegma hun krul „in de saus lieten vallen, alsof die krul waardeloos was. „Ik geloof dat de krul mij zóó enthousiasmeerde, dat ik haar „in mijn zak stopte bij de andere geheimzigheden en schat- „ten die daar opborden. Ik herinner me niet later ooit zoo'n „prachtig toebereid lamscoteletje gezien te hebben. Misschien „was het toen de *Reiz* van het nieuwe: ik weet het niet. „Maar uit de schoone dingen van den „zaligen tijd met den „jongenskiel" leeft nu nog op het coteletje met z'n krul „van wit papier. Het was meen ik in het buitenland, in „Rochefort. De zon ging onder en door de gurdijuen der „eetzaal van het hôtel Biron kwam een vreemde roodgouden „gloed die schemerde ook op mijn bord, op het bruine lapje „vleesch, grappig van kleinte, op het zacht-bruine vleesch. „op het donkergebrande been en op de pluiming van het „artistieke papier. Het reine, kuische wit kleurde maagde-

„lijk naast het been. De blank-blonde krul met een paar „spatten van vet als zomersproetjes, droomde naast het „sombere vleeschlapje.

„De zon ging onder.

„In de verte rinkelden belletjes van schapen die op de „groene hoogten graasden.

„Op straat joelden vuile kinderen.

„Maar over alles lag de glansgloed der ondergaande zon.

„Ook op mijn bord, waar nu de aardappeltjes omljstten „mijn coteletje, het onartistieke been en de schitterend „blankwitte luuls.

„Het was zeer mooi.

„Die zon.... het papier.... het been....

„Bij *Madame Sans-gène* heb ik me heel goed amuseerd." De monteering te Amsterdam moet tien mille hebben gekost.

* * *

Amsterdam telt thans de volgende voornaamste gezelschappen:

Koninklijke Vereeniging *Het Nederlandsch Tooneel*, Stadschouwburg Leidscheplein. Deftige, traditioneele kunst. Familiestukken, Fransche school, Paradestukken met enkele niet geslaagde pogingen in het moderne.

Hollandsch Tooneelgezelschap Directie A. Van Lier. Historisch drama, melodrama, oude kunst. Veltman! Schouwburg Plantage Fransche laan.

Grand Théâtre, Amstelstraat. Directie Gebr. A. van Lier. De wakkere ondernemers der vreemde voorstellingen zijn het die de letterkundigen en de fijnproevers onthalen op de voorstellingen van Antoine, Ligné Poé en voorts gedistingueerde specialiteiten. Loie Fuller. Operette. Duitsche gezelschappen.

Nederlandsche Tooneelvereeniging. Directeur L. H. Chrispijn. Nieuwe kunst, vooruitstrevend pogen, dat zeer veel waardeering verdient.

Met bescheiden middelen brengen zij in den Salon des Variétés (Boas & Judels, Amstelstraat) veel goeds op de planken.

Nieuw Nederlandsch Tooneelgezelschap. Directeur I. G. de Groot. Paleis voor Volksvljlt.

Onder den ijverigen en nauwgezetten regisseur Henri van Kwijk stelt dit pas opgerichte gezelschap zich voor, behalve moderne kunst ook te geven monteeringstukken *à grand spectacle*.

De *Hollandsche Schouwburg*. Directie Le Gras en Haspels. Vroeger Artis Schouwburg. Zij noodigden ons Hoofdbestuur uit op *Mejonkrouw de la Seiglière* en toonden hierin hun richting.

De afdeling Amsterdam kreeg een invitatie voor *Muurbloempjes*.

Beschaafd en goed verzorgd spel en samenspel. Genre als van ouds degelijk, goede regie.

Ten aanzien daarvan schrijft de N. R. C. „De hoop blijft bij ons levendig, dat het R'damsche gezelschap in deze een voorbeeld geven zal, het A'damsche tooneel tot leering!"

Dat deze ontboezeming niet voortvloede uit stadspatriotisme bleek door de eenstemmigheid van alle Amsterdamsche bladen, die dat onomwonden beaamden.

Zoodra ik daartoe in de gelegenheid ben, hoop ik de tableaux dezer gezelschappen te publiceeren.

Op de kegelbaan der September- of kermisstukken werd slecht gegooid. De Vos en Van Korlaar behaalden met den idioten *Hompie*, *Krentenweger* den eersten poedelprijs.

Alle negen werd niet gesmeten.

Verschijnt den 1^{en} en 15^{en} van iedere maand bij M. J. P. VAN SANTEN (firma TH. A. van Zeggelen) te Amsterdam

Leden van het Tooneelverbond (Contributie f 5.—) ontvangen dit Tijdschrift gratis

Voor niet-leden bedraagt de prijs, per jaargang van tenminste 16 afleveringen, f 4.—. Franco per post f 4.25.

Brieven en stukken, de Redactie betreffende, adresseere men aan den heer J. VRIESENDORP Jr., NIEUWENDIJK 235.

Opmerkingen ten aanzien der verzending en opgaven van abonnementen en advertenties in te zenden aan den Drukker-Uitgever, ACHTERBURGWAL 84.

N°. 2.

15 OCTOBER 1894.

XXIVe JAARGANG.

I N H O U D :

Officieel gedeelte: Het Leescomité. — Mededeelingen omtrent de Tooneelschool.

Niet officieel gedeelte: J. V. Jr. Uit de Amstelstad (*Eenzamen*). — Théâtre Libre (*Les Tissrands, Une Faillite, La Nuit Bergamasque, L'Ecole des Veufs; Les Fossiles; Lidoire; Boubourroche; Soeur Philomène; Le Baiser.*) — M. B. Mendes da Costa. *L'Intruse* en *Lugné Poé.* — J. V. Jr Tentoonstelling A. Th. Hartkamp.

Ingezonden: Herm. Heijermans Jr., Tooneelverslaggevers en Schouwburgdirecties.

Uit diverse Tijdschriften. — Parijsche Statistiek.

Officieel Gedeelte.

Het Leescomité.

Het drama *Uit het zaël gelicht* is afgekeurd.

Verder is nog door ons ter lezing ontvangen een drama in 4 bedrijven, waarvan wij op verzoek van den schrijver den naam alleen zullen noemen, ingeval het ter vertooning kan worden aanbevolen.

MARCELLUS EMANTS,
M. B. MENDES DA COSTA.

13 Oct. 1894.

Mededeelingen omtrent de Tooneelschool.

Voor den cursus 1894/95 der Tooneelschool zijn twee toelatingsexamens afgenomen: het eerste Zaterdag 1 September jl., het andere op Donderdag 20 d. a. v.

Aan het eerste examen namen deel de jongedames *Rudolohine Scheffer*, uit Haarlem, en *Elisabeth van Berkel*, uit Leiden, die beide als hospitant wenschten aangenomen te worden, *Marie Schalkers* voor de Voorbereidende School en de jonheeren *Van Dijk, Kelly* en *Cosman* voor idem. De laatste slaagde niet, alle anderen wel; met dien verstande echter, dat Mej. Van Berkel, Schalkers en de jonheer Van Dijk slechts voorloopig tot einde December zijn toegelaten.

Nog drie kandidaten, die zich hadden opgegeven, schreven

vóór het examen af; vier opgeroepen verschenen niet, zonder kennisgeving.

Voor het tweede admissie-examen hadden zich vijf aspiranten aangemeld, waarvóór zich echter twee terugtrokken. Van de drie overigen werd ééne, voor de Voorbereidende School, afgewezen; ééne aldaar voorloopig tot einde December toegelaten, nl. jongejufr. *Anna Keuzekamp*, en aan den Hr. *M. J. Hamburger* toegestaan als hospitant de vaklessen te volgen.

Behalve de leerling *Louis Christijn*, die eene plaats bij het gezelschap van den Salon des Variétés heeft gevonden, en Mej. *Eva Westenberg*, die mede daaraan verbonden werd, zijn alle leerlingen en hospitanten, die aan de examens in Juli jl. deelnamen, teruggekomen, zoodat op dit oogenblik de geheele school bezocht wordt door 12 leerlingen en 4 hospitanten. Zes der leerlingen zijn op de Voorbereidende School geplaatst, nl. *Willem Denckert, August Morin, Johan Kelly, Ko van Dijk, Marie Schalkers*, en *Anna Keuzekamp*; de andere zes op de 'akschool, waarvan *Christina Staas, Jeannette Meijer* en *Jan van Dommelen* in de eerste (laagste) klasse; *Rika Hopper, Johanna Vereül* en *Jan Wensma* in de tweede.

De hoogste klasse ontbreekt.

Mej. *Koetscheidt*, hospitant, bezocht als zoodanig de school reeds in den vorigen cursus.

In de plaats van den Hr. *Witt* is tot Leeraar in Houding en vereischte Dansoefeningen aangesteld de Hr. *P. Bekker*.

3 Oct. '94

De Directeur,
S. J. BOUBERG WILSON.

Niet Officieel Gedeelte.

Uit de Amstelstad.

Eenzamen, drama in vijf bedrijven van Gerhart Hauptman.

Al het overige is er bij in het niet gezonken, daarover waren -- o! wonder! — de critici het eens.

Waarom zou ik trachten, hetgeen door anderen vóór mij zoo goed is gezegd, nog te verbeteren?

Laat de heer J. H. Rössing van het Nieuws van den Dag liever meedeelen wat hem onder de eerste indrukken der voorstelling heeft overmeesterd.

„Onmogelijk, nog geheel onder den ontzettenden indruk, „uitvoerig te schrijven over het heden, Vrijdagavond 5 October, „vertoonde familiedrama van Gerhart Hauptman, genaamd: „*Eenzamen*.

„Even eenvoudig als aangrijpend is de geschiedenis. Eene „Russin, studeerende te Zurich, komt te waardschap bij een „gelukkig paar, waar juist het eerste kind gedoopt is. Hare „meerdere ontwikkeling en de geest der eeuw, die over „haar en den jeugdigen familievader vaardig is, scheppen „eene diepe kloof tusschen man en vrouw. Zwijgend lijden „van de eene; een rusteloos jagen en zoeken van den ander, „zonder den vrede te vinden, die niet van deze wereld is. „Schrijnende smart der ouders. Een drama, „spierwit satijn „met martelinkt beschreven.” Een smachten naar het oude „geloof en een bidden om het oude vrouwen weder te „schenken, een zoeken naar een plechtanker, om zich in „den levensstroom aan te hechten, een verzuchten naar licht, „klaarheid en waarheid, gelijk het verlangen van het hert „naar frissche waterstromen.

„Het gevoel overmeestert den toeschouwer; nauw bedwingt „hij zijn tranen onder het ademloos luisteren.

„In de eerste uren is het onmogelijk los te komen van „dit tooneelwerk.

„Liefde voor het schoone, streven naar het beste, heeft „de studie van alle in dit drama optredende tooneelisten „geleid. Allen, zonder onderscheid, hebben zich waardig ge- „kweten van hun taak; zij hebben eerlijke, ware kunst ge- „geven, zooals de Hollandsche schilders.

„De grootste eer aan den regisseur, den Heer Chrispijn. „Ik dank hem voor zijn treffelijke intellectuele regie, over- „dachte mise-en-scène en monteering, geheel naar den eisch „van het stuk. Hij heeft in *Eenzamen* den geest van het „kunstwerk doen uitkomen; hij heeft allen, ieder voor zich, „het karakter doen begrijpen en gezorgd voor de eenheid „in de verscheidenheid. Het schoone décor, een zaal in den „Vlaamschen renaissance-stijl, deugdelijk geschilderd door den „Heer Karel Verbruggen, de passende verlichting — door „een vernuftige uitvinding van den Heer Homeyer kon men „het tooneel half verlichten en het andere in half duister „laten — de meubelen, passend bij het decor, het porselein „op den schoorsteen, enz., vormden een geheel, dat terstond „in de gewenschte stemming bracht.

„Aller spel mag, zooals gezegd is, geroemd worden. In „de eerste plaats dat der dames Kley en v. d. Horst—v. d. „Lugt. Wat was de eerste het beeld eener liefhebbende, „geloovige moeder, en de laatste dat eener in stilte weg- „kwijnende vrouw. Met welk een ziel en met welk een „heerlijken eenvoud hebben zij gespeeld, en hoe hebben „zij zich voor overdrijving, voor het larmoyante, voor het „dramatische behoed, dat zooveel had kunnen bederven! „Ook der jeugdige Mevrouw Ternooy Apèl geb. Faassen „alle waardeering! Hoewel, gelijk in de latere bedrijven blijkt, „de rol hare krachten te boven gaat, heeft zij zooveel goeds „met zooveel ernst en toewijding gedaan, dat het spel „van haar eene belofte is voor de toekomst. Hare juiste „en smaakvolle kleeding blijve voorts niet onvermeld.

„De heeren evenaarden de dames. Oorspronkelijker en „meer waar dan de Heer Marie Ternooy Apèl een zonderling, „een werkeloos mensch, een soort schilder, heeft uitgebeeld, „is niet denkbaar. Kostelijk was het angstige en moeilijke „bij het onder het oog brengen aan de Russin van het on- „geluk, dat zij sticht. De Heer A. v. d. Horst, de oude „dominee, was voortreffelijk van type, van gebaar en actie, „gelijk de Heer Westerhoven, de vader van den in verzoeking „gekomen zoon. Het samenspel van hem en Mevrouw Kley „herinnerde mij aan de scène tusschen Mevrouw Chr. Stoetz

„en den Heer Klaas Vos, in *Zege na Strijd*, de scène als „zij uit de kerk komen, de scène van hun droefheid en van „nog zooveel meer. Grooter eer en waardeering dan door „deze vergelijking, kan ik hun niet toebrengen. Subliem „hebben zij gespeeld.

„Aan Chrispijn, de ziel van alles, de ernstige en bescheiden, „in stilte zijn weg gaande man, altijd werkende, altijd stu- „deerende, steeds jagende naar het schoone, nog eens mijne „hulde en achting als voortreffelijk regisseur, blijkend opnieuw „in *Eenzamen*, en daarbij de waardeering voor hetgeen hij „als acteur in dit drama heeft vermocht, in 't bijzonder in „de laatste bedrijven. Iets meer ijls en zoekends, iets minder „positiefs in het spel, zal hem nog meer de waarheid doen „naderen.

„De geheele voorstelling werd gespeeld zonder souffleur. „Wie eigen, oprechte en eenvoudige kunst liefheeft, ga in „het Salon des Variétés bijwonen de vertooning van *Eenzamen*. „Het zal hem tot het heerlijk besef brengen, dat de tooneel- „speelkunst in Nederland zoo laag niet staat en wedijveren „kan met de buitenlandsche, mits een regisseur als Chrispijn „of Henri van Kuyk aan het hoofd sta.

„De vertooning van *Eenzamen* in het Salon laat de „vertooningen van het *Théâtre de l'Oeuvre* en van het *Théâtre* „*Libre* verre in de schaduw.”

In dit orgaan, wensch ik hieraan nog slechts toe te voegen, dat de leden onzer afdeeling, die zoo vaak bij den heer Chrispijn te gast waren, thans hun dankbaarheid gemakkelijk kunnen toonen, zonder zich teleurgesteld te gevoelen; de directies onzer Schouwburgen buiten Amsterdam zullen een goed werk verrichten, als zij het stuk ten hunnent doen geven.

I. V. Jr.

„Théâtre Libre”

Directeur: ANTOINE.

Als de schilderijen van Israëls en Millet had ze moeten zijn de vertooning van *Les Tisserands*, een zwak melodrama van Gerhardt Hauptmann.

Vijf doeken naast elkaar hangende aan den tentoonstel- lingswand met titels, zooals dat aan schilderijwerken betaamt: Uitbetaling, Binnenhuis, Herberg enz. De individuen zouden er op gepenseeld zijn geworden in een eenigen stand, maar blijvend. Ze hadden een karakter verbeeld bruin, zwart, vaal en vuil, maar vol impressie en van grooten weemoed.

Het bonkerige en klonterige van die doeken had den grondtoon moeten wezen van de representatie door Antoine gegeven.

Maar nooit had achter en voor deze toestandsverbeeldingen de reclametrom alarm mogen roffelen. Er had geen machtige indruk verknoeid moeten zijn door het bijwerk. De fran- schen hadden een duitsch stuk niet op nederlandsche plan- ken behooren te bederven en er evenmin een relletje van mogen maken, dat „schnaps” en oproer zoo nauw met elkaar in verband staan. Het moet niet dramatisch worden opgeschroefd, net precies als door Multatuli, dat geen vleesch eten de grootste ellende is. We raken er door buiten de kunst, we gaan redeneeren, we gaan in politiek doen en denken aan afschaffers en vegetariërs.

Het lust me niet langer over dit stuk te schrijven.

Antoine bood ons verder aan *Une faillite* van Björnstjerne Björnson, bewerking van Lemaire en Schürmann.

In het oorspronkelijk is in bedrijf II verandering van décor, dit telt dus (als men wil) vijf bedrijven. Het laatste, vierde bedrijf liet Antoine weg, hij bood dus een accoord aan van 80°/_o en dat nog wel bedriegelijk, want het program ver- meldde vier bedrijven en het waren er eigenlijk drie, er is dus aan het accoord niet voldaan en we moesten ons tevree stellen met 75°/_o. Waren die uitbetaald in klinkende munt: tiat en rehabilitatie; maar de 75°/_o hadden we te aanvaarden in vreemde slecht gangbare kleine specie, met een enkel

valsch stukje. Er was echter onder al die kaufmännische chicanes één goudstuk.

Het derde tooneel van het tweede bedrijf (bij de voorstelling derde *bedrijf*) was op magistraal af. Dit zeer lange tooneel, vervelend om te lezen, is een dialoog tusschen Tjälde en advocaat Berent over niets dan zaken, de balans, het tekort, de taxatiën bij vrijwilligen en executorialen verkoop, manipulatiën van Tjälde om zich staande te houden enz., enz. Goed afgekeken van de werkelijkheid en bijna een stenographisch verslag van dergelijke onderhandelingen.

Dat alles is tot leven en daad gevormd door Antoine (Tjälde) en Gémier (Berent). Momenten van krachtigen gezonden eenvoud, van hoogen ernst en meesterlijke opvatting. Dat die twee mannen, gedurende een heel langen taaien dialoog, het publiek in uiterste spanning brachten, dat is meesterschap. Er is bewezen, dat goede acteurs alles aan-nemelijk kunnen maken.

Maar ook alleen voor die ééne scène neem ik mijn hoed af.

La Nuit Bergamasque, Comédie en 3 actes en vers, door Emile Bergerat, hoe dol en hoe fantastisch ook, verdient niet meer dan een simpele vermelding evenals *Mariage d'Argent* van Bourgeois, die geen van beide iets op het publiek vermochten.

Het gewaagde *L'Ecole des Veufs* (Georges Amey) was, wat het spel betreft iets beter. Antoine toonde zich een bijzonder speler, op het leven af.

Met *Les Fossiles*, pièce en quatre actes, het bekende meesterstuk van F. de Curel bracht het Théâtre Libre er zich weer boven op.

Robert de Chantemelle is de eenige zoon van zijn hertogelijken vader en met dezen laatsten ziekelijken telg van een geslacht, dat gedurende zes eeuwen op elke bladzijde der fransche geschiedenis zijn naam roemrijk vermeld zag, dreigt de generatie uit te sterven.

Beklagenswaardig demokraat, die niets gevoelt voor dat alles en dat eenige van een uitstervende familie, met een roemrijk verleden; eenzijdig mensch van heden, die de oogen gesloten heeft voor het gister, voor de eeuwen terug! Als de droefheid der uitputting, de machteloosheid om voort te gaan u onbekend is, dan gaat de pracht van het doffe oudgoud in *Les Fossiles* voor u verloren.

Dan is dat weenen om het tenietgaan van een blazoën en een naam, bij gebrek aan nazaat, u een domheid en een ergernis.

Maar, voor wien ook slechts een grein bestaat van het besef, zich solidair te gevoelen met een familiebegrip, dat trots genoemd mag worden, ook al zijn er geen levende vertegenwoordigers meer te hopen in de toekomst, voor dien is in *Les Fossiles* een machtige aandoening van weedom te vinden.

De bekentenis van Robert, dat een onechte zoon hem zal overleven, brengt de familie de Chantemelle, vader, moeder en zuster, in tal van zielstoestanden, die in dit tooneelwerk meer zijn geanalyseerd dan gedramatiseerd. Om het even! Er gaan hier, door de vertolking van Antoine's gezelschap, levende menschen voor u heen, die u boeien, die uw medelijden gaande houden.

De soberheid van het alles, dat dit stuk oplevert, is de factor, die een invloed op ons uitoefent, waardoor alle twijfel omtrent het goed recht eener zoogenaamde nieuwe kunst wordt opgeheven. Hier wordt die onderscheiding van oud en nieuw een verdwaasde bekrompenheid: want het is kunst.

De redding van den roemruchtigen familienaam heeft plaats, doordat de stervende hertog huwt met de minder aanzienlijke vrouw, die hij buiten echt lief had, die hem met een twijfelachtig vaderschap, althans officieel een zoon schonk maar, wat hier meer beteekent, aan de overblijvenden een de Chantemelle, die de oogappel is der vertegenwoordigers van geheel het eeuwenoude geslacht, dat in hem herleeft.

O! troost voor het aristocratisch gemoed, wat zijt ge in de Curel's tooneelen groot en waardig.

Bijzonder ernstig gedacht en gespeeld is de slotakte, een hooggaand beeld van droeve aandoening, waar, in de sterfkamer het testament van den overledene door zijn zuster Claire wordt gelezen, de zuster, die zwoer niet te zullen huwen, om zich met de moeder te kunnen wijden aan den jongen spruit, den eersteling eener nieuwe familie de Chantemelle.

Antoine speelde Le Duc, Etiévant Robert, Mmes Barny en Dulac La Duchesse en Claire, allen met toewijding en ernst, maar bovenal met een impressie, die een groot succes is geweest.

Dat Antoine voorts nog speelde *Lidoire*, een verknoeide, geestige infamie van Courteline, *Boubouroche* van denzelfde, beide stukjes tot vermaak der lezers in den Gil Blas Illustré gepubliceerd geweest en dan nog het aan den roman ontleende *Soeur Philomène* (Jules Vidal en Arthur Bijl) met *Le Baiser* van de Banville, vermeld ik hier om niet te kort te doen aan een nauwgezetheid, die toekomt aan het hier-zijn van Antoine, hoewel de geheele serie zijner voorstellingen geen bevredigenden indruk heeft kunnen achterlaten en niet meer verdient dan een R. I. P. I. V. Jr.

L'intruse en Lugné Poé.

„Ik zat in de voorkamer, en *het was donker* in de suite... want *ik heb* een suite”, zoo zeg ik met een kleine wijziging Droogstoppel na, zie Max Havelaar, 8e druk, pag. 110; en dat doe ik niet omdat ik het voor de lezers van Het Tooneel zoo bijzonder interessant vind dat M. B. Mendes da Costa twee eenlopende kamers bewoont, en ook niet omdat ik in mij zelf veel vind dat me aan Droogstoppel zou doen denken, maar omdat ik in mijn pedanterie me verbeeld, nu ik weer over L'intruse en Lugné Poé denk, een ergernis te gevoelen, niet even groot of even eerbiedwaardig als, maar toch wel gelijksoortig aan de ergernis die Multatuli doortintelde, toen hij het hoofdstuk schreef, waarin de aangehaalde woorden voorkomen.

Ik zat dus in de voorkamer, zeg ik, en het was donker in de suite, en... ik rilde. Ik rilde, zooals ik in tijden niet heb gerild, niet van koude, want ik ben Sybariet en stook dus al lang, maar van emotie, van emotie veroorzaakt door een echt kunstwerk, *L'intruse* van Maeterlinck. En die emotie was er niet eene van genot, neen, ik rilde van angst; ik, de scepticus, heb me er op betrapt dat ik, met een boek in de hand gezeten onder het weinig uitgebreide schijnsel van mijn studeerlamp, niet heb durven blikken in de duisternis van de suite; 't was me alsof daar een mysterieus iets rondwaarde, dat ik niet kon doorgronden; ja, ik kom er rond vooruit en spreek in vollen ernst: als op dat moment uit die ledige donkerte een onheils-geluid tot mij was gekomen, ik zou niet verbaasd zijn geweest; ik verwachtte het.

Dat alles kwam doordat ik *L'intruse* las, voor den tweeden keer binnen vierentwintig uur, en nadat ik het voor een paar jaar ook al had gelezen. Zóó machtig had me het stuk op dat oogenblik aangegrepen; ik was er geheel in. En den volgenden avond zou ik het zien vertoonen door Lugné Poé en de zijnen.

Den vorigen keer of keeren (ik weet heusch niet hoe ik zeggen moet), dat hij hier was, had ik zijn voorstellingen niet bijgewoond; nu wilde ik de schade inhalen; voor *Solness le Constructeur* paste ik, want ik had geen tijd vooraf dat duistere werk nog te bestudeeren, en wie, zonder dat, beweert iets aan de vertooning er van gehad te hebben, compliment van mij: die jukt.

Maar *L'intruse*, daar moest ik heen.

Een symbolist en artiest als Lugné, die met zijn eigen gezelschap reist, kon een stuk als dit in de perfectie geven. Decoraties, die weinig omstel vereischen: „une salle assez sombre en un vieux château. Une porte à droite, une porte à gauche et une petite porte masquée dans un angle. Au

fond, des fenêtres à vitraux où domine le vert, et une porte vitrée s'ouvrant sur une terrasse. Une grande horloge flamande en un coin. Une lampe allumée", ziedaar alles. Dat was in de decoratie- en requisiten-kamer van de heeren Van Lier toch wel bij elkaar te halen. Er wachtte mij dus dien avond een echt kunstgenot; althans zoo meende ik.

* * *

Hier volge nu voor wie 't stuk niet kennen de korte inhoud. De vrouw des huizes is na haar bevalling aan den rand van het graf geweest, maar volgens de geneesheeren betarend. Het eenige weken oude zoontje is van haar afgenomen en ligt in een andere kamer vrijwel wezenloos; het heeft nog nooit geschreid. De man en zijn drie nog heel jonge dochters zijn, evenals de broer van den man, weer vol hoop; maar l'aïeul, van bij de tachtig, de vader der vrouw, die zoo goed als blind is en alleen bij heel fel licht daarvan een schijnsel kan onderscheiden, is niet gerust. Alles jaagt hem vrees aan: het slijpen van een zeis, het op een ongewoon uur maaien van het gras, het lüjgen van de dienstmeid, het niet kunnen sluiten van de deur, de doodsche stilte buiten, het fluisteren om hem heen, het opeens schreien van het tot nog toe stomme knaapje; in één woord: door den angst van de laatste weken is hij geheel overspannen; hij verbeeldt zich dat er iemand is binnen gekomen; men zegt van neen; hij vermoedt dat men hem bedriegt, dat de zieke erger, ja misschien al dood is; dit vermoeden schroeft hij op tot zekerheid... en opeens blijkt het dat hij gelijk had; want een liefdezuster komt uit de ziekenkamer en geeft door het slaan van een kruis te kennen dat alles is afgelopen: de dood, l'intruse, was het, die de grijsaard heeft hooren komen. En als allen dan zonder een woord te spreken het doodsvرتrek zijn binnengegaan, blijft de oude man, die niet weet wat er gebeurt, alleen: „Où allez-vous?" zegt hij, „Où allez-vous?"; en terwijl hij om zich heen tast en uitroept: „Elles m'ont laissé tout seul!", valt het scherm.

* * *

Bizar, niet waar? Ja, heel bizar, als men zoo'n onopgesmukt resumé van den inhoud leest; maar als het wordt vertoond zoo als het moet, in een somber-geheimzinnig milieu, zóó dat alles meewerkt om den toeschouwer te pakken, o dan laat zij u niet weer los de angstige spanning; dan ijst ge bij alles, zelfs bij de nuchter-prozaische woorden van den vader en den oom, die het zoogenaamde gezond-verstand in het stuk vertegenwoordigen; dan voelt ge mee met den blinde; ge begrijpt met hem dat de dood in aantocht is; ge vindt het niet meer bizar maar subliem! Helaas: du sublime au ridicule il n'y a qu'un pas. En het stuk is ridicuul gevonden dien avond; dat weet ik. Ik heb onder anderen gehoord de woorden geuit door een lid van ons Verbond, een zeer ontwikkeld man, zonder parti-pris gekomen om te genieten; iemand die heel veel naar de komedie gaat; ik zal die woorden niet herhalen; 't zij u genoeg te vernemen dat de man er door blijk gaf totaal niets van het stuk te begrijpen; en ja, dat eenmaal zoo zijnde, moest hij het wel belachelijk vinden, hij en zeer velen met hem.

En aan wien de schuld? Aan Ligné, aan Ligné, aan Ligné.

O, als ik hem nu hier had, ik zou hem kunnen afranselen, dien kunstenaar; want juist omdat hij kunstenaar is, door en door, neem ik hem zoo kwalijk wat hij heeft gedaan. Een kunstwerk te vermoorden als men kunstenaar is, is een dubbele moord.

* * *

Ik wil trachten uit te leggen waarmee Ligné dat hard verwijt heeft verdiend.

In zijn causerie, die de voorstelling voorafging, had hij het symbolisme in de kunst en zich zelf op een voetstuk gezet; alle andere kunststrichtingen en hun beoefenaars werden vertrappt en vergruizeld, althans hij had de bedoeling dit te doen.

Hij alleen wist het en was eerlijk, al die anderen faalden uit onwetendheid of coquetteerden met het publiek.

Had nu iemand, die zoo boud sprak toen hij zijn richting verdedigde, niet moeten zorgen dat er op zijn manier van doen niets viel aan te merken? Ja, niet waar? En vooral nu 't een symboliek stuk gold, had hij alles moeten vermijden wat storend werkte; en hoe anders is het geweest!

In plaats van een zaal in een oud kasteel kregen we een verlepte burgermans-kamer. De tuindeuren, welker niet sluiten iets ijzingwekkends moest wezen, en die dus om dat effect te weeg te brengen, zwaar en massief hadden behooren te zijn, waren dun en onaanzienlijk. De vensters die om den blinde gerust te stellen eerst geopend en later weer gesloten moesten worden, ontbraken geheel. De deur van de ziekenkamer, die gesloten moest zijn tot aan het laatste oogenblik, — immers als de blinde heeft gevraagd of de zieke hen niet hooren kan, antwoordt de vader: „nous ne parlerons pas trop haut; d'ailleurs la porte est très épaisse", — die deur stond aldoor halverwege open, om licht op het tooneel door te laten.

Was dit alles niet te verhelpen geweest? Had dat licht niet van elders kunnen komen? Ik heb reden te veronderstellen dat het bij de vertooning in Parijs anders was. De wonderlijke grime van l'aïeul, d. w. z. van Ligné zelf, doet me dat vermoeden: zijn haar leek, ondanks zijn tachtig jaren, nog geheel bruin, en zijn gezicht was zoo toegetakeld dat hij weet-ik-wat-voor ziekte scheen te hebben. Waarschijnlijk heeft hij dus zijn Parijsche grime ook hier aangewend zonder met het verschillende licht-effect rekening te houden.

De meid moet opkomen door „la porte de l'escalier dérobé"; in plaats daarvan verschijnt ze aan een dubbele deur, terwijl de geheime deur gebruikt werd voor de opkomst van Ligné zelf, heel in 't begin.

Die opkomst heeft me ook al zoo geërgerd. L'aïeul is blind; goed. Hij logeert bij zijn schoonzoon en moet dus geleid worden; ook goed. Maar iemand die al lang blind is, loopt toch niet alsof hij niet op zijn beenen kan staan!

Dit alles en zoo veel meer nog, wat ik hier niet allemaal kan opnoemen, bracht den onvoorbereiden toeschouwer in de war en vloekte tegen wat men moeis en goeds te zien en te hooren kreeg. Want, ja, er was moeis, er was zelfs subliems in het spelen en spreken van Ligné en van de drie meisjes. Toen de oude man uitgeput van vermoeienis in slaap viel met de handen op de knieën, zagen we kunst in haar hoogste openbaring, en zooals hij uitkreet: „Mes filles, dites-moi donc ce qui arrive ici! Dites-le-moi pour l'amour de Dieu, vous autres qui voyez! Je suis ici, tout seul dans des ténèbres sans fin! Je ne sais pas qui vient s'asseoir à côté de moi!" en iets later: „Il y a bien longtemps que je n'ai vu ma fille!... Je lui ai pris les mains hier au soir et je ne la voyais pas... Je ne sais plus comment elle est... Je ne connais plus son visage... Elle doit être changée depuis ces semaines!... J'ai senti les petits os de ses joues sous mes mains... Il n'y a plus que les ténèbres entre elle et moi!", dat ging iemand door merg en been.

Ook de meisjes, in haar aetherische kleeding, mét haar muzikale stemmen waren zeer te prijzen. Het zou een genot zijn geweest ze te hooren en te zien, ondanks haar wel wat overdreven ineengestremelde armen en lichaampjes, als ze maar niet zoo'n gemeen zwart tafelkleedje met hardgroene klimopblaadjes in haar nabijheid hadden gehad, en een vader en een oom die er uitzagen en komedie-speelden als een paar smeden.

* * *

Ben ik nu duidelijk genoeg geweest? Ik hoop 't. Mocht 't niet zoo wezen, dan volge hier mijn conclusie:

1o. 't goede, 't artistieke dat we te zien kregen, werd bedorven door 't vele hinderlijke.

2o. daardoor is 't stuk mislukt en moest het mislukken in de oogen van hen die het niet vooraf kenden.

30. door het stuk zóó te vertoonen heeft Ligné het symbolisme in de kunst, d. w. z. *zijn* kunst een slechten dienst bewezen, en dat heeft hij zonder weten gedaan tensij. . . ja, tensij hij niet alleen artiest is, maar ook iemand die zijn kunst prostituteert.

Amst., 12-10-'94.

M. B. MENDES DA COSTA.

Tentoonstelling A. Th. Hartkamp.

Het Tooneel te Amsterdam.

ARTI SEPTEMBER 1894.

Vooraf een woord van waardeering en iets van verbazing voor de volharding en den moed, waarmee de verzamelaar deze collectie gedurende ruim 25 jaar bijeengebracht. Niet een burgerlijk „hoe is 't mogelijk?” want dat is wel te doorgronden, maar de mogelijkheid kennende, ziet men tevens de zorgzaamheid in ééne bijzondere richting, die hardnekkig werd volgehouden tot het uiterste en het intiemste van wat er toe behoorde.

De tentoonstelling, verdeeld in twee afdelingen, bevatte in de eerste: werken over welsprekendheid, tooneelspeelkunde, tooneel, geschiedenis van het tooneel en de redrijkers, waaraan waren toegevoegd beschrijvingen, teekeningen, prenten, gedrukte stukken, gedenkpenningen en curiosa betreffende de verschillende schouwburgen in Nederland. Van een en ander wordt hier in het bijzonder vermeld:

„Theoretische lessen over de Gesticulatie en Mimiek door door J. Jelgerhuis Rz. (1824) met een bundel van 93 toelichtende platen. Hij schrijft o. a. „zoo mag men met eenigen grond veronderstellen: in den Tooneelspeler een beschaafd mensch, ervaren in fraaije wetenschappen aan te treffen; buiten dat men in hem verwachten mag een algemeene kennis van de schoonheden der dichters, die in zijne taal hebben uitgemunt; — zoo mag men te meer nog met grond hopen, dat hij in de zijdelingsche wetenschap, die tot zijne kunst behoort, niet geheel onervaren is.” En met die zijdelingsche wetenschap wordt kennelijk bedoeld de techniek.

Verder werken van de Tooneelspelers C. J. Roobol, A. van Lier, Friedr. Altman en voorts moderne werken, waaronder *Het Tooneel* (zoals het tegenwoordig heet) compleet.

Dan komen de platen betreffende de gebouwen: Coster's academie in 1617, 5 ex. (een gekleurd). De „Vuë del' Entree de la Comédie à Amsterdam (1772).

Vooraf belangrijk is de gravure door C. J. Visscher, voorstellende de vertooning bij gelegenheid van het eerste jaarfeest van Coster's Academie.

De afbeeldingen van den schouwburg aan de Keizersgracht in tal van reproducties, zoowel den voorgevel, als de andere aanzichten betreffende. Zeer curieus zijn vier waterverfprentjes, verbeeldende de buitenpoort aan de achterzijde, de binnenpoort, het comptoir en de regentenkamer en de zes daar aan den wand hangende blazoenen. Hiernaast scharen zich de platen, die het decoratief in verschillende afmetingen, gekleurd en ook op goud, weergeven. De Kloosterkerk, het Bosch, de Hel, de aloude Hofgalerij, de Tuinen en Kamers, de Italiaansche straat en de Gemeene Buurt, die boven allen uitmunt door artistieke tooneelschikking, waarin het moeite kost de tooneelmatige coulisse te herkennen.

Dan volgt de schouwburg van binnen, na de verbouwing der Academie door Nicolaas van Campen, (1638) de zaal en het Tooneel, twee zeer mooie groote prenten met 8 dichtregelen van Jan Vos, „De Schouwburg is voor 't oor en 't oog van 't volk gesticht” gegraveerd door S Savry. De eerste plaat stelt het ruim van den schouwburg met de 2 rijen loges boven elkander en de toeschouwers voor, daarboven de open banken met het mindere volk.

De andere plaat vertoont het tooneel zelf met alle getimmerten en opschriften, met een 8 reg. vers van Jan Vos „de Deutsche Schouwburg enz”

Van de verkleinde voorstellingen treffen ons bijzonder twee aanzichten met gedichten van J. v. d. Vondel:

„Tooneelspel kwam in 't licht, tot leerzaam tijdverdrijf
Het wijkt geen ander spel, noch koninklijke vonden:
Het bootst de waereld na, het kittelt ziel en lijf
En prikkelt ze tot vreugd, of slaet ons zoete wonden;
Het toond in kleen begrip als 's menschen ijdelheid
Daar Demokryt om lacht, daar Heraklyt om schreid.”

De afbeelding van den Schouwburg van binnen, na de verbouwing in 1665 vinden wij in de twee gravures door N. van Frankendaal.

Zeer belangrijk is de teekening, voorstellende het tooneelgordijn na de verbouwing in 1665

Vervolgens de afbeeldingen der Decoratiën van den verbranden Schouwburg aan de Keizersgracht. Gekleurd en ongekleurd.

De inwijding van Jan Vos in 1665.

Het eeuwgetijde van den Amsterdamschen Schouwburg door J. de Marre, met portret van den schrijver en gravures van de daarin gebruikte decoraties.

In dit exemplaar komen verschillende geschreven aantekeningen voor.

Vooraf interessant is de prent ter viering van het eenjarig bestaan van Coster's academie (1618). De verbouwing door Jacob van Campen, zijn portret, de nieuwe hofzaal met een proefdruk, waarop de personen („Des grooten Catoos Telg”, „Het lijk eens Onverlaats, vermomd in Jubaas kleed” e. a.) nog niet voorkomen en dezelfde met de personen, stippen wij terloops aan.

Nog trekt een zinne- en spotprent op het „Jubelfeest des Amsterdamschen Schouwburg 1738” ter viering van het honderdjarig bestaan, onze bijzondere aandacht. Het feest was tevens een zilveren feest van den vrede van 1713.

De attributen der kunst zijn op den achtergrond gebracht, maar voorop staan als reuzen, Luther, Menno Simons en Calvijm met hun boetpredicatiën in de hand.

Zilveren gedenkpenning geslagen bij gelegenheid van het Eeuwfeest.

De eerste uitgaaf van Vondels Gijsbrecht bij Wilhelm Blaeu, (1637) ligt hier naast vier Dankzeggingen aan de Regenten van het Wees- en Oudemannenhuis, telkens (1755, '59, '62 en '63) als er spelen ten hunnen voordeele waren vertoond. De opgewonden gelegenheidspoëzie van A. Spatsier neemt met den tijd in omvang toe. Luistert slechts hoe hij de lier tokkelt:

„De Dankbaarheid

Die 't schepsel cierd met heereyke stralen,
Waarbij geen glans, hoe schoon, in 't minst kan haalen,
Zij dezen dag dan toebereid!”

Betreffende de Gala-voorstelling in den Schouwburg bij gelegenheid van het bezoek van Prins Willem V en zijne gemalin te Amsterdam, worden hier gevonden:

Twee gravures door S. Fokke van het tooneel en de zaal. Gekleurd en ongekleurd.

Daarop twee boekwerken:

„Schetsen der Vorstelijke Loge door A. van der Groen, „ongevraagd op de Amsteldamsche Schouwburg gebragt en, „daarover de gedachten van Jan Smit, Mr. Timmerman „verzocht dewelke die terstond heeft afgekeurd” en „Uitstrooying van zeker Papiertje, Bericht genaamt door „de Boekverkopers Yntema en Tieboel”.

In 1768 namelijk ontstaat er een verwoede strijd. Begin Mei van dat jaar wordt aan Jan Smit, timmerman, door den oudsten regent van den schouwburg Mr. Jan Frederik Berewout opgedragen een „Vorstelijke Loge” te bouwen, doch later schrijft men, dat Smit gewerkt heeft „naar eene teekening

van den kunstschilder Andries van der Groen." In dezen strijd is de historieschrijver Jan Wagenaar betrokken, er worden pamfletten in druk openbaar gemaakt, ook door Jan Smit, die toch behoorde tot „menschden die hun broodwining vereischt achter den schaaftank te staan."

De boekverkoopers Yntema en Tieboel werpen uit hun vensters aan de menigte een bericht toe, aanwezig in de collectie, waarom gevochten wordt; deze laatste gebeurtenis brengt men zelfs in prenten, waarvan er hier twee zijn te vinden, met nog andere bescheiden.

Vier jaren daarna (11 Mei 1772) zou de ongelukkige brand plaats hebben. De collectie, die hierop betrekking heeft is bijzonder fraai en bevat gravures van C. Bogerts, S. Fokke, N. v. d. Meer Jr., C. F. Fritsch, C. van Noorde en R. Vinkeles. Hierbij exemplaren op satijn gedrukt, benevens eene uitgebreide verzameling van brochure-gedichten (Plano-uitgaven), zilveren gedenkpenning enz. op den brand betrekking hebbende.

De emotiën, die er het gevolg van waren, moeten wel hevig zijn geweest. We vinden hier in één boekdeel een „zes-en-negentig-tal differente gedichten" voor die gelegenheid en tal van losse missives, brieven, treur-klacht, cypresse blaaden, vriendetraanen en zelfs „Het wandelende Brille smaasje lezende de Eerekroon op mevrouw X." De personen bij den brand omgekomen, hebben door dit ongelukkig feit een weinig verdiende onsterfelijkheid verkregen. De penningen en tal van prenten lichten het feit toe, van de Keizers- en Prinsengracht gezien, van het tooneel uit en van uit den bak, in lichtelaaie en als ruïne, in diversen druk. Het is een schat van historische gegevens, waar men versted van staat.

Hier, op deze tentoonstelling, ligt de laatste treurklacht onmiddellijk naast de eerste „Vreugde-galm bij de wederoprichting van een nieuwen Schouwburg"; ook in de werkelijkheid was het tijdperk zonder schouwburg zeer kort (11 Mei 1772 — 15 September 1874).

Wij bevinden ons nu, voor het eerst, op het Leidsche plein bij de Leidsche poort, in de zoogenaamde houten kast. Behalve vele prenten, betreffende den wederopbouw, het gebouw en het decoratief, die uitteraard in aantal toenemen, hoemeer wij onzen tijd naderen, vinden we hier „Afbecdingen van den Schouwburg te Amsterdam; geïnventeerd door den Heere Jacob Eduard de Witte, Directeur-Generaal der Stadswerken en Gebouwen. (1774)" Eerst in 1872, dus een eeuw later bouwde men om de houten kast het gebouw dat op 20 Februari 1890 afbrandde.

Wij vinden hier gravures van C. Brouwer, P. H. Jonxis en J. de Wit Jansz. Gekleurd en ongekleurd.

Vooral veel aantrekkelijkheid schijnen voor de graveurs der vorige eeuw gehad te hebben De Gijsbrecht en Kloris en Roosje. Het aantal verbeeldingen, dat hierop betrekking heeft, is op deze tentoonstelling legio.

„Het interessantste van Gijsbrecht!" (3 Jan. 1853).

Dit unicum is een spotprent in pentteekening. De heer Hartkamp vermoedt met groote stelligheid, dat het portretten ¹⁾ zijn, die hier in de burgemeesters-loge worden aangetroffen. Verder vinden wij nog Tooneelen in den nieuwen Amsterdamschen Schouwburg opgevoerd, zes gravures door R. en H. Vinkeles, gekleurd en ongekleurd, en Tooneeldecoratief door F. J. Pfeiffer Jr.

De *bruidloft van Kloris en Roosje* is vertegenwoordigd o. a. door een paar hel-gekleurde centsprenten, zooals vroeger op de scholen aan zoete kinderen werden gegeven, *De Amsterdamsche jongen* door de prachtige gravure van de Burgerbuurt: het décor waarin het stuk werd gegeven, bij menig Amsterdamer een zeer goede bekende, in 1890 door den brand vernield, *Het dorp aan de grenzen* door twee prenten van een onbeduidend teekenar ²⁾ met twee sleutels, *Alatijns wonderlamp* door een zeer zeldzame prent, *Romeo en Julia*

(V^e bedrijf 3e Tooneel) door een gravure van Rochussen, benevens verschillende afbeeldingen van tooneelen uit Vondel's *Gysbrecht*.

Dan vermelden we nog een spotprent met den hond *Mango*, de raaf *Gerrit* en de jaartallen 1826 en 1815, op den wamsmaak des tijds, daar er in den Amsterdamschen stadsschouwburg voorstellingen van acrobaten, geleerde honden enz. werden gegeven. Gekleurd en ongekleurd.

Bijzonder belangrijk is hetgeen de heer Hartkamp tentoonstelt met betrekking op de „inwijding van den Amsterdamschen Schouwburg" met het treurspel *Jacob Simonszoon de Ryk*, op 17 September 1774, voorafgegaan door een gelegenheidsstuk van B. Ruloffs.

Letterlijk alles wat ons hier aan kan herinneren is bijeen, van de „muzijk" in manuscript voor orkest en zang, tot het menu van den feestdich met zijn „taart, appelkoekies en sinaasappelen" toe.

De verbouwing in 1872 is gememoreerd door een grooten penning, die alweder een spotpenning op den heer Hilman in het leven riep, beide hier aanwezig, met de platte gronden der verbouwing.

Het is de schouwburg, dien wij allen hebben gekend en waarvan de verzameling door een collectie bouwkundige teekeningen van B. de Greef Jz. en W. Springer, drukwerken, werken, couranten en photo's getuigt, die een mooi geheel vormt, te uitvoerig om hier beschreven te worden. Alleen zij nog vermeld een afbeelding van den schouwburg van binnen, bij de komst van Koning Willem III in April 1861. Verder treffen wij hier aan:

De geschiedenis van het gebouw van de inwijding op 2 Februari 1874 tot den brand van 20 Februari 1890, met eene uitgebreide verzameling van gedrukte stukken, afbeeldingen en teekeningen, gravures, photographiën en curiosa betreffende gemelden brand en het portret van den bouwmeester Jan Springer. Afbeeldingen van den nieuwen Schouwburg van buiten en van binnen, en een omslag met gedrukte stukken, betreffende dien Schouwburg.

De eerste afdeling der tentoonstelling besloot met afbeeldingen, teekeningen en gravures, benevens de geschiedenis van de volgende schouwburgen: De Fransche schouwburg aan den Overtoom, de Fransche schouwburg aan den Binnen-Amstel, de Vaudeville aan den Singel, de Hoogduitsche schouwburg, later Grand Theater van van Lier, Grand Salon aan het Rokin, De Salon des Varietés van Duport, De Salon des Varietés van Boas & Judels, De Schouwburg van Lier in de Plantaadje, Frascati in de Plantaadje, de Parkschouwburg, de Artisschouwburg, de Ootjevaar, de Grand Salon van Grader, benevens stukken, betreffende verschillende Volks-Schouwburgen, Zomer-Theater Tivoli, de Vereniging en de Schouwburgen in het Paleis voor Volksvljijt; Plannen van Schouwburgen, die niet verwezenlijkt zijn, vervolgens de schouwburgen te Haarlem, 's Gravenhage, Leiden, Rotterdam, Utrecht, Nijmegen, enz. enz. Tooneelen voor zooverre deze niet onder de Schouwburgen zijn begrepen, costumes, Tooneelcritiek in het algemeen. (Hieronder komen vele belangrijke tijdschriften voor.) Tooneelgezelschappen en hunne voorstellingen, waaronder Aanplakbilletten, Affiches, Tooneelverslagen, Aanspraken enz. Hierbij vele hoogst interessante stukken, contracten, conditien enz. Onder de aanplakbilletten komen de hoogst zeldzame biljetten voor, geteekend door Rochussen. Eene verzameling betreffende de opvoering van Vondels werken, een hoogst belangrijke collectie *Nieuwjaarswenschen van Thomasvaer* sedert 1756. Bibliographie betreffende het tooneel in Nederland. Instelling ter bevordering van het Nederlandsch Tooneel. Aanplakbilletten, Affiches, Tooneelverslagen, betreffende Deutsche, Fransche, Italiaansche en Engelsche voorstellingen. Passiespelen.

Aanplakbilletten, Affiches, Tooneelverslagen betreffende de Hollandsche, Duitsche, Fransche, Italiaansche en Engelsche Opera's.

(Wordt vervolgd.)

J. V. Jr.

¹⁾ Wie kan zeggen van wie?

²⁾ Het origineel in bezit van Mr. S. van Gijn te Dordrecht.

Tooneelverslaggevers en Schouwburgdirecties.

»Certes, les directeurs de théâtre sont
»des commerçants (hélas!) comme les autres
»et comme tels libres de faire ce qui leur
»plaît dans leur maison pour l'exploitation
»de leur entreprise . . . et du public.»

De Val-Maurice
(Revue d'art dramatique 1er Octobre)

Gij vraagt mij, geachte redactie, in *Het Tooneel* iets te zeggen over het incident met den impresario Schürmann van het *Théâtre Libre* (do Dinsdag 9 Oct. j.l.).

Ik meen dat de feiten door hetgeen in dagbladen hierover geschreven werd, vrij wel bekend zijn en het is niet mijn bedoeling in herhalingen te vervallen. Daarenboven heeft het gebeure voor mij hoegenaamd geen betekenis. Iemand als Schürmann staat zoo ver van mij af, dat ik het geval hoogstens als een domheid van een dom man kan qualificeeren. Na twee voorstellingen van het *Théâtre Libre* te hebben bijgewoond, werd mij de toegang tot de derde en volgende tegen betaling geweigerd, omdat ik die twee eerste opvoeringen ongunstig had beoordeeld, niettegenstaande (dit om toe te lichten, dat ik geheel zuiver sta) Antoine een *persoonlijk* vriend van mij is.

Wanneer ik nu in mijn paperassen snuffel dan vind ik o.m. daaronder een schrijven van L. H. Christijn, destijds in het „Paleis”, waarbij mij werd kennis gegeven dat na mijn oordeel over *Mooi Femke* geen verdere toegang ook niet tegen betaling zou worden verleend.

Sedert ben ik weer met L. H. Christijn „verzoend”, tot een nieuwe ondeugendheid mij weer in den ban zal doen.

Dan vind ik een brief der heeren Gebr. van Lier d^o 11 Juli 1893, luidende:

Den WelEd. Heer Heijermans.
Tooneelverslaggever van de *Telegraaf*.

„Tot ons leedwezen hebben wij opgemerkt, dat u in den laatsten tijd niet alleen stelselmatig (*sic!*) onze voorstellingen afkeurt, maar dat u nu ook onze zaak zelf gaat afbreken. In uw artikel over Mej. Julia Cuypers in het nummer van gister van uw blad, besluit u toch uwe beschouwingen met te zeggen dat er van Mej. Cuypers nog veel terecht kon komen, maar dan moest zij aan een *beter* theater geengageerd worden. 't Doet ons leed dat ons theater zoo'n slechten naam bij u heeft: 't moet dus een heele opoffering voor u zijn om, terwille van de volledigheid uwer tooneel-critieken onze schouwburgen zoo nu en dan te moeten bezoeken. Wij willen die opoffering niet langer van u vergen, u zult in betere theaters uwen tijd nuttiger kunnen besteden. Wij zullen ons dan maar moeten getroosten in *De Telegraaf* onze voorstellingen niet meer beoordeeld te zien, want van af heden zullen wij u den toegang tot onze schouwburgen hetzij voor geld, hetzij voor goede woorden, voor 't vervolg moeten ontzeggen. 't Spijt ons tot dezen maatregel te moeten overgaan, maar stelselmatig afbreken verdient niet anders.”

Hoogachtend

GEBR. A. VAN LIER.

Ook met de heeren van Lier heb ik sinds weer de calumet geroekt, zal die blijven rooken . . . tot . . .

En het opgraven van die vergeten dingen gebeurt nu niet om Gebr. van Lier of anderen onaangenaam te zijn, maar het is in verband met wat ik u aantoonen wil, beslist noodig.

Ik ben nog niet aan het einde mijner citaten.

Wat zegt ge van dit brietje:

Amsterdam, 7 September '93

Mijnheer de redacteur.

„Ik onthield mijne annonce aan het... (hier stond de

naam van een blad) omdat men steeds mijne onderneming veronachtzaamde en ging over naar *De Telegraaf*, die volstrekt geen notitie van mijn theater scheen te willen nemen. Als u deze taktiek blijft volhouden wat zal er dan het gevolg van zijn? Ik geef u dit in gemoede in overweging.

Achtend
(volgde handteekening, die ik
uit kieschheid niet noem.)

Meerdere brieven zal ik verzwijgen, wil nog terloops vermelden, dat een onzer verhevenste instellingen onlangs beloofde te adverteeren als „mijnheer Heyermans wat meer welwillend werd” . . .

* * *

Dit alles is ontzettend treurig, bewijst tot welk laag standpunt de verhoudingen hier gedaald zijn. Daar gelaten de persoonlijke invloeden van „beschermers”, die het oordeel van den verslaggever trachten te influenceeren door zich te wenden tot hoofdredacties, commissarissen enz., zit de recensent in Holland beklemd tusschen de zegeningen van advertenties en het boycot-systeem van niet meer „tegen betaling” te worden toegelaten. Vooral te Amsterdam, waar verschillende dagbladen concurreeren is dat verbazend sterk. Te Rotterdam en in de provincieplaatsen „durft” men minder omdat daar de „krant” zoo'n éénigen invloed heeft en men bang is doodgezwegen te worden. In de hoofdstad waar men dagelijks probeert elkander een aboneetje of 'n advertentie af te snoepen is het absoluut-onafhankelijk oordeel bijna niet mogelijk. En waar het *Tooneelverbond* in zijn program opgenomen heeft de leus *verbetering der tooneel-critiek*, daar is voor dat verbond het uitgangspunt alles te doen wat mogelijk is om een scherpe aaneensluiting van tooneelverslaggevers te verkrijgen. Sterk staan in de positie aan het blad is de kracht van den verslaggever en het blad dat zich tegen zulk een aaneensluiting verklaart is logisch redeneerend zoo immoreel dat geen eerlijk journalist er met fatsoen aan mede werken kan.

Herhaaldelijk heb ik mijn bedenkingen tegen de critiek gezegd, ben op het gebied van kunst alles behalve vriendschappelijk gestemd tegen collega's die bijna allen bewijzen te weten wat zij niet en niet te weten wat zij wel willen, maar dit heeft niets te maken, hoegenaamd niets, met het solidariteitsgevoel dat ons allen verbinden moet tegenover directies of impresario's, waar deze de maatschappelijke positie pogen te ondermijnen door toegang te weigeren tegen betaling — alle diploma's en vrijbiljetten moesten worden afgeschafte — of door te dreigen met „inhouding van advertenties.”

Of een directie het recht heeft een bezoeker tegen betaling te weigeren geloof ik niet. Op een besproken plaats kan niemand geweigerd worden. Maar wie heeft er lust er een rechtsquaestie van te maken? En is het niet zéér helder en duidelijk dat de enkele daad van de weigering een leelijke pressie is. Gaat de recensent te ver dan is de Hoofdredactie daar om hem er op te wijzen en kan de recensent bedaard zijn ontslag nemen, als hij principieel zijn denkbeelden of opinie niet wil wijzigen.

* * *

Er is in Holland op dit oogenblik geen enkele directie met hartelijk pogen voor kunst. In verband met den toestand kan dat ook niet. In dit lusteloos overgangstijdperk (?) is nergens een wil, een vaste krachtige lijn van actie. Er staat niemand. Het theater is verworpen een zuivere maatschappelijke instelling van amusement, het speelt door dun en door dik wat de mode blijft op te dienen en wat „kunstliefhebbers” vertaald komen aandragen. De geheele jonge generatie van tooneelspelers heeft het spelen, en het zeggen van verzen verleerd of liever nooit geleerd. Het „moderne” heeft burgerluidjes met wat brutaliteit zoo maar

met ál hun gebreken van lichaam en stem als „artisten” op de planken gebracht. Ontwikkeling zeldzaamheid. Décor... maar het is niet mogelijk dit hier zoo vluchtig te zeggen. Toch bewijzen de páár aanhalingen — als het nog noodig mocht wezen! — genoeg om er dringend op te wijzen, dat de serieuze verslaggever *ontzettend veel* te doen heeft en dat de tijd van reportage, van lief doen en praatjes over avond-succesjes voorbij is.

M. i. valt er over de tegenwoordige voorstellingen *niets* te zeggen, zou men kunnen volstaan met één enkele algemeene beschouwing en de pen neerleggen.

Maar er valt wat te doen, wat te werken voor de toekomst. En *dat* allerernstigst werk zal critici, die het moe zijn te „herkauwen” over de bourgeoisie-kunst, waardoor de directies mét een deel van het publiek, elk begrip van nationaal theater — schouwburg uit behoefte voor dit hééle volk geboren — verlammen, voortdurend met directeuren in contact brengen.

Ten slotte wil ik hier afschrijven een der brieven van collega's ontvangen:

12 Oct.

WelEd. Heer.

„Wij hebben de eer in onze kwaliteit van verslaggevers van, onze verontwaardiging te betuigen over de houding van den impresario Schürmann en voegen daarbij de verzekering onzer ingenomenheid met het door u geschrevene in *De Telegraaf* van heden morgen. Mochten door U of een ander bevoegd persoon pogingen worden gedaan tot verkrijging van solidariteit van Nederlandsche kunstverslaggevers, dan verleen en wij daartoe gaarne onzen steun”.

(Volyden handteekeningen)

De namen der heeren kan ik niet meedeelen, daar de tijd ontbrak om hiervoor toestemming te vragen.

Indien alle collega's (de heer De Roode van het *Dagblad* heeft zich openlijk op ridderlijke wijze partij gesteld door niet verder over het *Théâtre Libre* te spreken) zich aansluiten, wordt er voor de zelfstandigheid der Hollandsche pers en voor die der Amsterdamsche in het bijzonder iets gedaan, wat sedert lang had moeten gebeuren en wat voor elk onzer noodig is.

HERM. HEIJERMANS JR.

AMSTERDAM, 15 October.

Uit diverse tijdschriften *) over Tooneel.

De Gids. De opening van den Amsterdamschen Schouwburg, Mr. J. N. van Hall.

Tweemaandelijksch Tijdschrift. Tooneelkroniek, C. F. van der Horst; Het Mysterie spel I, André Jolles.

Tijdschrift voor Nederlandsche Taal- en Letterkunde. Vondel en het Shakespeare-Sonnet, S. J. C. B.

De Amsterdammer (Weekblad No. 903) „Eenzamen”, Justus van Maurik.

De Kunstwereld No. 41. Einsame Menschen, Faillissement, Théâtre Libre, Le Gras & Haspels met Willem van Zuylen door K.

De Portefeuille No. 28. Eenzamen, De Kunst in hansworstenpak (Parodie-Theater te Berlijn).

*) Redactien van hier vermelde en andere tijdschriften worden beleefd uitgenoodigd opgaaf te doen van hetgeen zij over tooneel opnemen, ten einde die artikelen in deze rubriek te kunnen vermelden.
(DE REDACTIE.)

De Tribune No. 50. Eenzamen; Incident-Heijermans, G. Veba.

Revue d'art dramatique No. 211. Lettre ouverte à M. M. Carré-Porel par De Val-Maurice; Marthe Brandès par E. Bourguet; L'architecture et le Théâtre par L. de la Tourasse; La Saison Théâtrale à Londres par G. Timmory; La Saison Théâtrale à Darmstadt par P. D.; Critique Dramatique. Le Répertoire de la scène par M. A. Marandet. La vie Théâtrale en France et à l'Etranger.

Neue Deutsche Rundschau (September) Prolog zur Wiedereröffnung des deutschen Theaters in Berlin von Gerhart Hauptmann.

The Athenium No. 3494. The Case of Rebellious Susan H. A. Jones (kritiek).

Parijsche statistiek.

Hier volgt het overzicht der gemaakte ontvangsten en betaalde auteursrechten van de parijsche schouwburgen, gedurende den dienst 1893—1894.

SCHOUWBURGEN.	DIENST 1893—1894.			
	BRUTO ONTVANGST		AUTEURS-RECHTEN.	
	fr.	c.	fr.	c.
Opéra	3.293.138	81	263.450	95
Théâtre-Français	1.937.283	27	250.239	00
Opéra-Comique	1.582.717	50	192.326	35
Odéon	477.424	04	46.285	27
Vaudeville	1.290.015	55	154.811	70
Variétés	1.090.417	50	138.528	80
Gymnase	409.209	00	49.104	75
Palais-Royal	832.884	50	103.290	60
Nouveautés	679.611	00	83.118	55
Porte-Saint-Martin	886.650	75	88.662	00
Gaité	692.057	50	69.268	65
Ambigu	548.279	50	54.828	05
Châtelet	861.475	90	86.147	60
Cluny	336.505	00	34.655	35
Théâtre de la République	351.049	35	35.278	40
Renaissance	595.476	50	58.252	50
Folies-Dramatiques	619.901	85	74.520	65
Bouffes-Parisiens	452.943	50	54.353	10
Menus-Plaisirs	267.337	00	28.295	85
Déjazet	135.317	25	13.614	60
Bouffes-du-Nord	136.504	75	10.920	40
Eden-Théâtre	13.683	10	1.059	65
Folies-Bergère	1.036.785	50	20.735	85
Folies-Voltaire	20.072	80	3.070	30
Grand-Théâtre	89.054	70	8.905	50
Théâtre d'Application	7.038	00	1.938	70
Tour Eiffel	29.978	00	1.913	55
Comédie-Parisienne	43.392	50	5.206	85
Casino de Paris	698.839	00	34.940	70
Olympia	847.558	50	16.989	10
Totaal	20.262.602	12	1.989.713	32

De resultaten van het geëindigde seizoen toonen een belangrijke vermeerdering aan op den dienst 1892—1893, waarin de ontvangsten niet hooger stegen dan 19.032.217 fr. 10 c.

De auteursrechten hebben daarvan natuurlijk evenzeer den invloed ondervonden; in den vorigen dienst bedroegen zij slechts 1.934.180 fr. 92 c.

Verschijnt den 1^{en} en 15^{en} van iedere maand bij M. J. P. VAN SANTEN (firma TH. A. van Zeggelen) te Amsterdam

Leden van het Tooneelverbond (Contributie f 5.—) ontvangen dit Tijdschrift gratis

Voor niet-leden bedraagt de prijs, per jaargang van ten minste 16 afleveringen, f 4.—. Franco per post f 4.25.

Brieven en stukken, de Redactie betreffende, adresseere men aan den heer J. VRIESENDORP Jr., NIEUWENDIJK 235.

Opmerkingen ten aanzien der verzending en opgaven van abonnementen en advertenties in te zenden aan den Drukker-Uitgever, ACHTERBURGWAL 84.

N°. 3.

1 NOVEMBER 1894.

XXIVe JAARGANG.

INHOUD:

Officieel gedeelte: Aan de Afdelings-Secretarissen.

Niet officieel gedeelte: Jean Valjean, Uit de Maasstad (*Madame Sans-Gêne*, Théâtre Libre, *L'Engrenage*.) — Prof. A. G. van Hamel, „Het tooneel en de poëzie”. — Schouburg Personeel.

Officieel Gedeelte.

Aan de Afdelings-secretarissen.

Namens het Hoofdbestuur heb ik de eer U te verzoeken mij zoo spoedig mogelijk, in ieder geval vóór 10 November a. s. eene opgave te zenden van 1° de samenstelling van het Bestuur, 2° den naam van den gedelegeerde bij de vergaderingen der Commissie van Beheer en Toezicht over de Tooneelschool en 3° het getal der leden uwer afdeling.

Opgaven van veranderingen in de naamlijst der leden uwer afdeling en in hunne adressen worden steeds ingewacht bij den uitgever van het Tijdschrift den heer M. J. P. van Santen (Th. A. van Zeggelen) Achterburgwal 84, alhier.

De Algemeene Secretaris

J. KALFF JR.

Amsterdam

P. C. Hoofdstraat 103.

1 November 1894.

Niet Officieel Gedeelte.

Uit de Maasstad.

Hoe ze in dat gezin verzeild was geraakt, hebben we nooit kunnen begrijpen, want dat ze niet tot de familie behoorde, was niet moeilijk te raden. Neen, Goddank, zuchtte de werkzame huisvrouw, verbeeld u, ze kan geen kous breien zonder fouten en als ik haar in de keuken stuur, laat ze het kostelijke eten aanbranden. Ze is me een voortdurende ergernis!

Hoe het tengere meisje met de mooie, groote, dwepende oogen het in dat gezin uithield, begrepen we nog minder.

Maar ze was zoo gewillig, zoo zacht en hield zelfs van de menschen, die haar ruw behandelden. 's Avonds kwamen de zoons thuis en vermaakten zich met haar; voor den een moest ze dansen, voor den ander de liedjes herhalen die hij in de stad had gehoord en tot belooning zoenden ze haar met hun vuile monden.

En ze danste en ze zong zooals haar gevraagd werd; maar werd ze een wijle met rust gelaten, dan zong ze heel andere liederen, over dwaze dingen waarvan moeder en de zoons niets begrepen; dan fonkelden haar mooie oogen, dan klonken er tranen in haar stem. Wat doet ze weer gek! luidde het dan, kind, kom tot jezelf!

O, ze leefde een treurig leventje, het arme deerntje Dat is al lang geleden.

Leeft ze nog? Of is ze weggekwiind?

Arme, arme Kunst

Gaat dat zien, boeren, burgers en buitenlui! Staat niet te aarzelen, gaat dat zien! *Madame Sans-Gêne* van den onsterfelijken Sardou. Veel heeft hij al geschreven, heel veel zelfs, maar nog niets niemendal dat haalt bij *Madame Sans-Gêne*. Gaat dat zien! Nu kan je zien wat je nog nooit hebt gezien!

En de menigte stroomt naar binnen. Ze treurt niet om de bloed-armoede waarvan dit stuk getuigt, ze let niet op het gewilde, het geknutselde, het valsche; ze bewondert mooie dames in mooie toiletten, ze lacht om goedkoope aardigheden, om bijeengescharrelde anecdotes, om een Napoleon I van bordpapier.

Soit, veel kwaad zal het vermaak niet stichten. Maar gaat men verder en noemt men *Madame Sans-Gêne* een volksstuk, dan vergist men zich o. i. deerlijk. Ja, nu loopt het volk mee, doch de Ridder De Lagordère zal nog heldendaden verrichten, de weesjes zullen nog rondwalen, en de bende van Hartenboer zal nog moorden begaan, als het jongste werk van Sardou al lang begraven en vergeten is. Onderhoudend is het misschien, boeiend zeker niet.

We hebben het genoten van de Koninklijke Vereeniging

en van de Vereenigde Rotterdamsche Tooneelstukken; over het algemeen stond de vertooning door het laatste gezelschap bepaald hooger. In Amsterdam bv. speelde de Heer De Vries den Maarschalk Lefèbvre met de onverschillige leukheid den Rotterdammers helaas al te bekend, hier maakte de Heer Van Zuylen van de rol wat er van te maken valt, ja bijna meer. De dansmeester van den Heer Tourniaire ging nagenoeg onopgemerkt voorbij, de Heer Rosier Faassen leverde een kostelijk type. Alleen de Napoleon was van den Heer Louis Bouwmeester oneindig beter dan van zijn naamgenoot Fritz; daar was het zooveel mogelijk een man, hier een blikken soldaat met mechaniek: wenkbrauw optrekken, snuiven, koffiedrinken. De Heer F. Bouwmeester kan beter; we herinneren ons *Férréol*, (Martial, boschwachter).

De hoofd- en titelrol zagen we van de dames Brongdeest-Bouwmeester, Beersmans, Van Eysden-Vink. Bij eerstgenoemde verloor de figuur haar eerlijke rondheid al te dikwijls en daarmede staat of valt Madame Sans-Gêne; ook raakten verschillende details zoek die haar Rotterdamsche kunstzuster eventjes guitig wist te releveeren, kortom Mevrouw Brongdeest vonden we niet kwaad. Mevrouw Beersmans héél goed.

En nu dient verteld, hoe het kwam dat ook Mevrouw Van Eysden de Hertogin-waschvrouw kreeg voor te stellen; die geschiedenis is mooier dan het heele stuk, al is het begin leelijk. Bij de opvoering van 7 October werd Mevrouw Beersmans in het begin van het laatste bedrijf plotseling ernstig ongesteld. Het scherm moest vallen. Algemeene ontroering. Om de vertooning te voleinden las Mevrouw Van Eysden de rol en men keerde huiswaarts vol medelijden met de groote kunstnaares, maar ook met de directie, die de opvoeringen zou moeten staken, die zooveel zilverlingen in de kas deden vloeien.

Maar wie van workstaken houdt, Mevrouw Van Eysden doet aan dat luiardsspelletje nooit mee. Zij nam de groote, lastige rol op zich en *den volgenden dag reeds* speelde ze *Madame Sans-Gêne* te Dordrecht op hoogst bevredigende wijze!

Niet voor niet is Mevrouw Van Eysden het troetelkind van ons publiek, maar zulk een kranige daad verdient met gouden letters te worden opgeteekend. De onverschillige toeschouwer moge niet vragen hoe tot stand is gekomen hetgeen hij ziet, wie een beetje hart heeft voor de goede zaak, gevoelt dat hart sneller kloppen wanneer hij over dit heldenstukje spreekt en we bekennen gaarne dat het ons moeite kost woorden te vinden, hartelijk genoeg om onze bewondering en hulde neer te schrijven.

Madame s'enchaîne is een der vele woordspelingen op den titel. Hier was ze onwaar, want Mevrouw Van Eysden ketende niet zichzelf, maar directie en publiek. De directie voelde het en bood haar een schalm van de keten, het publiek strooide bloemen. Ruimschoots verdiend, bravo!

Door het Théâtre Libre werd Rotterdam niet vergeten; we kregen zelfs twee voorstellingen, maar het is zeer de vraag of men bij een volgende tournée onze stad niet zal voorbijstoomen, want de opkomst van het publiek was allertreurigst. Zeker was het nare zaaltje met onvoldoend tooneel voor een deel daaraan schuld, maar mag men zich daardoor laten weerhouden, wanneer het geldt Antoine en de zijnen te bewonderen?

Uit Amsterdam klonk het oordeel, ook in dit tijdschrift, tamelijk ongunstig; dit brengt ons er toe ook onzerzijds eenige kantteekeningen te leveren.

Dat Antoine in de hoofdstad met *Les Tisserands* begon, was een onhandigheid, want het was te voorzien, dat dit stuk, gegeven door een klein reizend gezelschap, dat de Hollandsche figuranten — waaronder ditmaal, voor zoover we weten, geen studenten of jeugdige letterkundigen — slechts heel vluchtigjes kon drillen, weinig zou doen. Het was een onhandigheid, toegegeven; maar dat men ging reclame maken en het grootste kunstgenot beloven, zichzelf bijna met voorbedachten rade een teleurstelling bereidende,

dat was toch *zijn* schuld niet? En al volgde, ook weer niet heel snugger, een verbeterde (?) editie van *Het Faillissement*, mochten die teleurstellingen blind maken voor het vele mooie der andere vertooningen?

Ongetwijfeld is echter de troep, die den Heer Antoine ditmaal vergezelt, minder goed dan vroeger en ook daardoor kregen we wel veel interessants en moois maar weinig superieurs te zien.

Zoo waren b.v. in *La Dupe* kranige gedeelten, zoo juist en waar gegeven als men wenschen kan, maar een aaneengesloten mooi geheel was het niet; daarbij vonden wij Antoine, zelfs in zijn grime, overdreven terugstootend; hij deed niets om de toch al snelle overgangen aannemelijk te maken.

Boubouroche en *Lidoire*, twee heerlijke kluchten, waarvan de eerste een heel eindje hooger staat. De Heer Arquilière toonde zich een zeer goed speler; de figuur van Boubouroche wist hij echter in het tweede gedeelte niet altijd te beheerschen.

Le Baiser is zoo kwikzilverachtig, zoo kristal-teer en fijn, dat men geneigd zou wezen voor Pierrot een slank jong demetje met klankvolle stem te vragen in een elegant satijnen kostuum en geen genoeg kan nemen met een Pierrot die aan rheumatiek lijdt en door den neus spreekt. Wij vatten niet hoe Antoine deze partij heeft aangedurfd. Voor extra beschaafde acteurs en dilettanten een juweeltje om in het oog te houden, dit werkje van Théodore de Banville.

Wat we superieure kunst durven noemen, wat ons althans hevig heeft ontroerd en herinnerd aan het mooiste dat het Théâtre Libre ons ooit deed genieten, het is de voortreffelijke opvoering van *Soeur Philomène*. En men werpe niet tegen, dat het schokkende onderwerp hiervan hoofdoorzaak is. Men neme dan het eerste bedrijf; hoe innig natuurlijk en tegelijk hoe schilderachtig is die groep aan tafel. Wat een los, ongedwongen gesprek; hoe typisch worden die moppen de oude oppasseres toegegooid! Met welk een talent en toewijding moet dat zijn ingestudeerd!

Zeker, het tweede deel treft dieper; de liefdezuster verbitterd door jaloezie op de rampzalige numéro 29, de man der wetenschap na het lichaam der geliefde verminkt te hebben, dit tweetal in de naakte ziekenzaal bij de sponde der stervende, omringd van door gewoonte onverschilligen. Stellig een dankbaar onderwerp, maar tevens welk een taak dát in toon en stemming te brengen, om dit lied van weemoed en menschelijke zwakheid te zingen. Niet licht zal het beeld van Mejuffrouw Dulac, de blanke Soeur Philomène, ons uit het geheugen gaan en nog klinkt ons haar avondgebed in de ooren, in heerlijk Fransch met metaalstem uitgesproken. Eenig mooi.

Had Antoine ons niets anders gegeven, we zouden hem reeds dankbaar zijn; misschien was het ook beter geweest, want iemand, die zulke koninklijke kunst kan bieden, heeft zware verplichtingen.

Brieux schetst in *L'Engrenage* verdienstelijk ofschoon niet volledig, hoe iemand, eerst wars van politiek geknoei, eenmaal in den maalstroom geraakt, gaat meeknoeien. Remoussin is echter meer zwak dan slecht en eindelijk komt — ter wille van een bevredigend slot? — zijn geweten in opstand. Hij herstelt zooveel doenlijk en wordt slachtoffer van zijn eerlijkheid en door allen uitgelachen, uitgescholden, behalve door zijn lieve dochter. Een interessant werk, knap geschreven, met verschillende zeer goede tooneelen en vlotten dialoog. Onder den titel *In den Politieken Maalstroom* gaat het in Tivoli.

De Heer De Vos heeft de hoofdrol en speelt die mooi. Bijzonder goed vonden we het slot van het eerste bedrijf. Eindelijk is hij gewicht; Remoussin zal zijn kandidatuur handhaven, het volk brengt hem een ovatie en de goedige kerel ontroert bij die uiting van dankbaarheid. Nu zal hij kracht hebben te strijden voor de belangen van die trouwe, beste menschen Bepaald een mooi moment. De toon

in het tweede bedrijf, die gezellige zelfvoldaanheid, was ook heel gelukkig, maar aan het eind van het derde begon de Heer De Vos te preeken en dat was o. i. verkeerd. Remousin vertelt eenvoudig wat hij gedaan heeft, zonder anderen te willen overtuigen, sterk in het bewustzijn goed te hebben gehandeld.

Voor een senator was de Heer Alex. Faassen Sr. wat te burgerlijk, maar de figuur werd streng volgehouden. De Heer Poolman trad als Markies de Storn buiten emplooi en typeerde verdienstelijk; alleen zou ook hier eenige meerdere distinctie niet schaden. De overige rollen worden voldoende vervuld.

Al interesseert men zich in ons land niet zoo sterk voor politiek als in Frankrijk, *l'Engrenage* is algemeen mensche-lijk genoeg om belangstelling te verdienen en met onmiskenbaar talent geschreven. Het doet den schrijver van *Blanchette* alle eer aan.

17 October 1894.

JEAN VALJEAN.

„Het tooneel en de poëzie”.

Ik heb er eens, in een voordracht te Rotterdam, over geklaagd dat bij ons te lande de tooneelspelers niet, zooals in Frankrijk, tevens optreden als „professeurs de diction”. In dit verschijnsel zag ik het bewijs dat die kunst van zeggen bij ons haar vollen eisch niet krijgt en dat de tooneelspelers zelve er de hooge waarde niet van gevoelen. 't Is mij dan ook meer dan eens uit een gesprek met verdienstelijke Nederlandsche tooneelspelers en speelsters duidelijk gebleken, dat zij omtrent die kunst weinig vaste denkbeelden bezitten, dat zij over de geheimen dier kunst (ik spreek niet alleen van de diepere, maar ook van de handgrepen der techniek) weinig of niets bijzonders hebben geleerd en er niet heel ernstig over hebben nagedacht. Zij doceeren het vak niet, omdat zij er weinig ideeën over hebben, en zij hebben er weinig ideeën over, omdat zij 't niet doceeren.

Het bewijs voor die stelling, — die ik ook door persoonlijke mededeelingen zou kunnen illustreeren — ligt, meen ik, voor de hand. Waar is tegenwoordig de Nederlandsche tooneelspeler die een werkje schrijft en uitgeeft over „mondelijke voordracht”? Nu is 't wel waar dat die kunst beter mondeling dan schriftelijk wordt toegelicht en onderwezen. Maar toch... indien ze daarover iets wezenlijks en ernstigs te zeggen hadden, dan zouden zij het zeker reeds hebben beproefd.

Te Parijs is dat geheel anders. Ik heb op dit oogenblik vier boekjes op mijn schrijftafel liggen, die kort geleden verschenen zijn, alle van de hand van acteurs van 't Odéon of van de Comédie Française: 't aardige, veel meer dan „dictie” omvattende boekje van Albert Lambert, *Sur les planches* (Flammarion), de vijfde uitgave van Dupont-Vernon's *L'art de bien dire* (Ollendorff), verder *Le Théâtre et la Poésie* van Brémont, en een curieuse handleiding van Grivollet, *Déclamation, école de mécanisme* (Ollendorff).

Gaarne zou ik, naar aanleiding van deze boekjes en nog een paar andere, mijne eigen denkbeelden over dictie eens uitvoerig willen formuleeren. Doch op dit oogenblik ontbreekt mij daartoe de tijd. Daarom bepaal ik er mij toe de aandacht te vestigen op het boekje van Brémont.*)

Het zijn „questions d'interprétation” die de schrijver hier, in aangenamen vorm, ter sprake brengt. De eerste laat ik ter zijde, omdat men er heel lang over kan praten zonder dat het mogelijk is misverstand te vermijden. Zij betreft de groote vraag door Diderot in zijn „Paradoxe du Comédien” opgeworpen, of de tooneelspeler „er in” of „er uit” moet zijn om indruk te maken op de toehoorders. Dit vraagstuk van fijne psychologie is niet met een paar woorden op te lossen. En hoe aantrekkelijk mij ook altijd 't woord van Diderot voorkomt: „il faut qu'il ne soit pas ému pour que nous le soyons”, zoo begrijp ik toch wel dat dit woord een

onwaarheid bevat, indien men bij dit eerst „ému” aan *artistieke* emotie denkt. Maar... ik mag mij niet laten verleiden om de vraag in behandeling te nemen.

De tweede „question d'interprétation” is eigenlijk alleen eene hulde door een erkentelijken leerling aan het onderwijs van Régnier gebracht. Maar ik heb die twintig bladzijden met bijzondere belangstelling gelezen, omdat ik indertijd het voorrecht heb gehad meer dan eens de lessen van Régnier aan het Conservatoire bij te wonen. Zeer duidelijk is mij de herinnering bijgebleven aan dat leeren zoeken en nog eens zoeken naar de juiste intonatie, dat scherpen van den geest om haar te ontdekken, dat oefenen van de stem om haar te pakken. Eene „diseaseuse” als Mlle. Reichemberg, een „diseur” als Coquelin aîné (beide even buitengewoon en bewonderenswaardig) zijn daar om te toonen wat Régnier's onderwijs op jongelieden met grooten aanleg vermocht.

Zijn gewone manier om zijn leerlingen de juiste intonatie te doen vinden, bestond hierin, dat hij hen dwong om een lange tirade van Corneille of Racine om te zetten in gewone taal, ten einde de gedachte eerst te bekijken in haar allereenvoudigsten vorm (men beproeve het eens met de eerste scène tusschen Pyrrhus en Oreste uit *Andromaque*) en haar daarna in 't klassieke en poëtische gewaad te steken waarin de dichter haar laat optreden.

Régnier leerde gevoelen door nadenken, en nog hoor ik hem, met de wijsvinger tegen zijn voorhoofd kloppend, tot zijn leerlingen zeggen: „mes enfans, il faut que ça parte de là.” — „Penser”, zegt Brémont, „et surtout, dans l'expression, aller jusqu'au bout de cette pensée, toute sa méthode se résumait là”. En toch was Régnier niet een van die „professeurs de diction” (ik ken er) die „la petite bête” zoeken, die, door allerlei kleinigheden te willen accentueeren, den toehoorder vermoeden, die voor al te veel bijzonderheden zijne aandacht vragen en daardoor zijne aandacht belemmeren. Integendeel, dit zoeken naar „le mot de valeur” in een lange tirade leerde den leerling juist om aan dit ééne woord de hoofdintonatie te ontleenen, die van 't begin tot het einde alle kleinere schakeeringen der stem moest beheerschen, en gaf hem zelfs het recht om geheele regels vlug en bijna onverschillig te „deblayeren”.

't Is niet onmogelijk dat Régnier, die zelf een zwakke, weinig klinkende stem had, door die eigenaardigheid er toe gebracht is om de waarde der „sonorités” en der „effets de voix” voor het voortbrengen der artistieke emoties te miskennen; de dictie van een Coquelin staat zeker hooger dan de zijne. Maar wanneer Brémont, om aan zijn denkbeelden een scherpen vorm te geven, aan 't slot van dit hoofdstuk de vraag stelt: „wat zou er van Mounet Sully geworden zijn, zoo hij de lessen van Régnier had gevolgd?” — dan gevoel ik mij zeer geneigd om het antwoord te onderschrijven dat hij op die vraag meent te mogen geven: „Wat mij betreft, ik geloof vast, dat hij geen enkele zijner bewonderenswaardige eigenschappen er bij zou verloren hebben; veeleer meen ik dat hij vlugger dan thans het geval is geweest, geworden zou zijn wat hij is, in de onvergelykelijke schepping van zijn *Edipe-Roi*, dat hij door sneller overwinningen van zijn talent op zijn genie, eerder het onmisbaar evenwicht zou bereikt hebben tusschen zijne natuurlijke gaven en het vermogen om een kunstwerk harmonisch uit te beelden”.

Eene methode als die van Régnier kan, meen ik, niemand schaden. Den gewonen tooneelspeler kan zij leeren om, door nadenken en zoeken, zooveel kunst te geven als zijn talent maar eenigszins toelaat. En den genialen „artiste de tempérament” zal zij beletten om, bij al zijn zich-zelf-given, zich te laten meeslepen buiten de grenzen der kunst en buiten die der waarheid. In de jaren van studie en voorbereiding is tucht en methode nog het beste wat een leermeester aan zijne leerlingen geven kan.

Uit zijn oordeel over Régnier's onderwijs blijkt reeds duidelijk welk standpunt Brémont zal innemen in de quaestie die in de derde plaats door hem ter sprake wordt gebracht: „la diction des vers”. Maar, zoo iemand meenen mocht dat

*) Uitgegeven in de *Bibliothèque de la Revue dramatique et musicale*.

zijne opvatting en zijne methode aan de verzen hunne poëzie en hunne muziek mochten ontnemen, dan kan dadelijk de opdracht dezer studie hem gerust stellen: „A l'interprète impeccable des poètes, à Sarah Bernhardt". Wie over het voordragen van verzen schrijft, terwijl de „voix d'or" van Sarah hem in de ooren klinkt, voor dien is het vers natuurlijk in de eerste plaats de zang van den dichter. Maar hij wil dat men waken zal tegen de „sonorités indécisées", tegen „les dangers de la mélopée".

Brémont betreurt het dat men aan het Conservatoire, naast de bestaande klassen, niet ook nog een „cours supérieur" heeft, uitsluitend aan de voordracht van verzen, met name van lyrische verzen, gewijd. Zulk een cours is voor hem „Hooger onderwijs"; hij wil dat de leerling tot dien cursus eerst dan zal worden toegelaten als hij de elementen van zijn vak verstaat, als hij omtrent uitspraak, punctuatie, fra-seering en stembuiging niets meer heeft te leeren. *) En dan, — dit onderwijs zou alleen moeten gegeven worden aan hen die een muzikale stem bezitten. Het zou moeten bestaan in 't bestudeeren en vertolken van de groote lyrici, van Ronsard af tot de nieuweren toe. Weinig regels van dictie moeten hier gegeven worden: „pour enseigner cet art, on se bornera, pour ainsi dire, à ouvrir des horizons, en donnant des indications un peu plus générales".

Een van deze aanwijzingen is deze: „mooie verzen bevatten altijd eene zekere dosis muziek, die de voordrager allerminst moet verwaarloozen. Is die muziek zuiver *melodie*, zooals, bijvoorbeeld, bij Racine, dan is 't vrij gemakkelijk haar te laten hooren. Is zij veeleer *harmonie*, zooals bij Victor Hugo of Alfred de Musset, dan moet dit element door groote verscheidenheid van klankvorming in zijn rijkdom worden ontleed".

Ik kan hier niet al 't interessante vermelden dat Brémont bij de ontwikkeling van zijn denkbeelden ter sprake brengt. Zijne opmerkingen over 't uitspreken der zoogenaamde stomme *e* hebben reeds aanleiding gegeven tot een debat, waaraan Sarcey vier feuilletons van *Le Temps* heeft gewijd.**) Daar hij zijne denkbeelden met allerlei voorbeelden toelicht aan dichters van verschillend temperament ontleend, geeft hij gelegenheid genoeg om die denkbeelden juist te vatten. Sommige dichters, bijvoorbeeld Verlaine, acht hij te persoonlijk om niet licht door een vertolker een weinig verraden te worden: „dans cette poësie l'étoffe est souvent trop lâche pour que l'interprétation ne risque pas d'en détruire les formes et de se substituer trop complètement au rêve du créateur". Ook de *Trophées* van Hérédia winnen weinig, meent hij, bij de lezende stem; „'t schijnt mij voldoende" zegt hij, „ze te lezen met de oogen en de gedachte: ik heb geen behoefte ze te hooren". Dit zou ik Brémont niet zoo grif willen toestemmen; de dictie kan, meen ik, wel degelijk er toe bijdragen om deze rijkgekleurde reliefs in hun vollen glans, of althans in hun volle breedte te doen uitkomen. Sully Prudhomme acht hij zeer geschikt, evenals Victor Hugo, Lamartine, Musset en vele anderen. Ik had eenmaal de gelegenheid in een salon mij persoonlijk te overtuigen dat Brémont zelf Sully Prudhomme's gedichten met eenvoud en sentiment weet op te zeggen, gelijk hij ook de verzen van Haraucourt's *La Passion*, bij eene opvoering van dit godsdienstdrama, tot hun recht deed komen.

Maar ik staak hier mijn compte-rendu. Dit gedeelte van het boekje verdient gelezen te worden door ieder die in dictie belang stelt en die over de delicate quaestie der voordracht van poësie zijn gedachten eens ernstig wil laten gaan. 't Zou mij niet verwonderen zoo hij voor deze kunst, met den schrijver, nog iets meer noodig achtte dan een zangerige stem en gevoel voor rythmus; ook voor dezen „art d'interprétation" zijn nadenken en oefening onmisbaar.

A. G. VAN HAMEL.

*) Voor onze Tooneelschool, waar men kinderen dikwijls lyrische poëzie laat voordragen, verdient deze wenk overweging.

**) Zie *Le Temps* van 9, 16, 23 en 30 Juli ll.

Schouwburg Personeel.

Seizoen 1894-1895.

SCHOUWBURG PLANTAGE.

Hollandsch Tooneelgezelschap,

Directeur: A. VAN LIER.

Isouard van Lier en Joseph van Lier, Regisseurs.

DAMES.

Albregt-Engelman.
André-Meeuwissen.
v. Beem-Kapper.
Buderman-v. Dijk.
Cohen.
Diederich-Sluyters.
Dons-Albregt.
Hens Sr.
Hens Jr.
Kinsbergen-Rentmeester.
Koning.
Morrien-Diesberg.
Tartaud-Kiehl.
v. Waardt.

en als gast voor dezen winter

Mevr. De La Mar-Kley.

HEEREN.

v. Beem.
de Blaauw.
Braakensiek, *Souffleur*.
v. Brummelen.
Buderman.
Ducaju.
v. Dijk.
Ellenberger.
Franke.
Fuchs, *Souffleur*.
Giesbers.
Grootveld.
Jurgens.
Kinsbergen, *Kapelmeeester*.
Kreeft.
Koster.
Morriën.
Myin.
v. Nieuwland.
Vink.

SALON DES VARIÉTÉS.

Nederlandsche Tooneelvereniging.

L. H. Chrispijn. . . Directeur-Regisseur.
A. v. d. Horst. . . Hoofd-Administrateur.
M. Ternooy Apel . . . Secretaris.
J. W. de Ruijter . . . Administrateur.

DAMES.

W. Kley.
W. v. d. Horst-v. d. Lugt.
W. Schwab-Welman.
M. Ternooy Apel.
Eva Westenberg.
Mevr. van Berghen.
M. Eggers.
E. de Boer-van Rijk.

HEEREN.

L. H. Chrispijn.
L. v. Westerhoven.
H. Schwab.
M. Ternooy Apel.
L. Plas.
A. v. d. Horst.
L. Chrispijn Jr.
C. Laurentius.
Kammeijer.

PALEIS VOOR VOLKSVLIJT.

Nieuw Nederlandsch Tooneelgezelschap

Directeur J. G. DE GROOT.

J. G. de Groot. . . Directeur.
Henri v. Kuyk . . . 1e Regisseur van het moderne tooneelspel.
Willem Potharst . . . 1e „ van het drama.
Aug. T. C. Kiehl . . . 2e Regisseur en Administrateur.
Hermans Tooneelmeeester.
Henri Bamberg . . . Souffleur.
W. N. Mulder . . . Costumier.
Jean Baptiste . . . Kapper.

DAMES.

Mevr. A. Rössing-Sablairolles.
Ellenberger.
Potharst-Grader.
Marie v. Westerhoven.
Kiehl-Hieselaar.
Mejuffr. Anna Beukers.
J. Ude.
F. v. Biene.
G. Mulder.
J. Wertwijn.
Amelung.
Kremer.
Vorderhake.

HEEREN.

Henri van Kuyk.
Willem Potharst.
Aug. T. C. Kiehl.
J. Malherbe.
Wagemans.
Aerschot.
Lageman.
Verhagen.
Hesselingk.
Van Sprinkhuizen.
Hermans.
v. Flosz.

Verschijnt den 1^{en} en 15^{en} van iedere maand bij M. J. P. VAN SANTEN (firma TH. A. van Zeggelen) te Amsterdam

Leden van het Tooneelverbond (Contributie f 5.—) ontvangen dit Tijdschrift gratis

Voor niet-leden bedraagt de prijs, per jaargang van ten minste 16 afleveringen, f 4.—. Franco per post f 4.25.

Brieven en stukken, de Redactie betreffende, adresseere men aan den heer J. VRIESENDORP Jr., NIEUWENDIJK 235.

Opmerkingen ten aanzien der verzending en opgaven van abonnementen en advertenties in te zenden aan den Drukker-Uitgever, ACHTERBURGWAL 84.

N°. 4.

15 NOVEMBER 1894.

XXIVe JAARGANG.

I N H O U D :

Officieel gedeelte: Het Leescomité. — Circulaire names het Hoofdbestuur aan de afdeling Amsterdam.

Niet officieel gedeelte: J. V. Jr. Uit de Amstelstad — (*Eenzamen, Raskolnikow, De wandelende Jood, Mijn officieele Vrouw, De Giftbeker of De Strijd om een Koninkrijk, Blonde Els, Meegeleurd, Vorstenschool, De levende Brug*, Conférence Mme Thénard, Verslezing Dr. F. van Eeden). — Uit Vlaanderenland (*Zijn Model, Fijne Beschuiten*, Vlaamsche kluchten, Poesjesnellenkelder). — Tentoonstelling A. Th. Hartkamp (*Slot.*) — Mr. J. Kalf Jr. Uit het Buitenland. — X. Boekbeoordeeling (*Onder Ons, Hij* door M. Emants.) — Uit diverse Tijdschriften over Tooneel — Schouwburg Personeel.

Officieel Gedeelte.

Het Leescomité.

Het stuk, waarvan in het 2e nummer van dezen jaargang melding is gemaakt en welks naam slechts in geval van goedkeuring zou worden genoemd, is afgekeurd.

Ter beoordeeling is ontvangen *Dokter Avon*, blijspel in rijmende verzen, 4 bedrijven.

11 November 1894.

MARCELLUS EMANTS,
M. B. MENDES DA COSTA.

Namens het Hoofdbestuur is aan de leden van de Amsterdamsche Afdeling de volgende circulaire gezonden:

AMSTERDAM, 10 November 1894.

M.,

Zooals u bekend is, heeft het Hoofdbestuur van het Nederlandsch Tooneelverbond, ten einde zoo mogelijk onze oorspronkelijke tooneellitteratuur van nut te zijn, in Mei 1892 uit zijn midden gevormd een *Leescomité*, op dat dit beginnende tooneelschrijvers zou bijstaan, hun stukken zou

lezen en beoordeelen, en in geval van goedkeuring de vertooning ervan door een der tooneelgezelschappen zou trachten te bevorderen.

In één van de ingekomen stukken heeft het Comité veel goeds gezien; het heeft dan ook de schrijfster, Mej. EVA WESTENBERG, den weg gewezen om enkele gebreken die het stuk ontsierden te doen verdwijnen. Het gunstig oordeel van het Comité werd daarna onderschreven door den Heer L. H. CHRISPIJN, directeur gérant van de *Nederlandsche Tooneelvereniging*. Deze heeft niet gearzeld het stuk door zijn gezelschap in studie te doen nemen.

Het is een tooneelspel in drie bedrijven, getiteld: „*De mantel der aristocratie*”.

Zaterdag den 17en dezer maand zal het voor de eerste maal worden vertoond in den Salon des Variétés in de Amstelstraat alhier.

Tot het bijwonen dier eerste voorstelling roepen wij met aandrang op zoowel hen dien het werkelijk te doen is om de verbetering van ons tooneel, als hen die in den schouwburg slechts een aangenaam tijdverdrijf zoeken. Niet dat wij het stuk de volmaaktheid nabij achten, maar het is boeiend genoeg, en gelijk ieder weet, leert een auteur alleen dan wanneer zijn stuk wordt gespeeld. voor een talrijk en belangstellend publiek. En leert de auteur, dan komt dit ongetwijfeld ons tooneel ten goede.

Wat de vertolking aangaat: de regie van den heer Chrispijn, die zelf een der hoofdrollen vervult, staat ons borg dat wij een goed-bestudeerd en goed-ineensluitend spel zullen te genieten krijgen.

Denzelfden avond wordt na de panze nog vertoond „*Een visioen*” pathologisch drama in één bedrijf van den heer HORA ADEMA.

De prijzen der plaatsen zijn als gewoonlijk: f 1.25, f 1.— en f —.75. Die behoeven dus niemand af te schrikken.

Ten slotte nog dit: er wordt wel eens geklaagd dat door ons verbond zoo weinig wordt verricht; maar alleen door samenwerking immers kan iets goeds tot stand komen; laten

de leden dus toonen dat zij metterdaad de pogingen van het Hoofdbestuur willen steunen.

Namens het Hoofdbestuur,

Het Leescomité:

MARCELLUS EMANTS,
M. B. MENDES DA COSTA;

De Algemeene Secretaris:

J. KALFF JR.

Niet Officieel Gedeelte.

Uit de Amstelstad.

Juist wordt mij geschreven „Het Tooneel van Antwerpen ligt ook weer geheel *) in den modder (Relâche); bloeit het momenteel ten uwent?” en reeds was ik voornemens te antwoorden op een heel onnoozel briefkaartje: „ook hier is de kunst aan het pierewaaien,” toen mij inviel, dat in dit orgaan een rubriek is, waar een zekere traditie aan kleeft, eene waar ik te zeer aan gehecht ben om haar reeds nu los te laten. Maar ik sta op het punt deze aanhankelijkheid te verliezen. Dit maal wil ik nog doen wat ik kan, dan spaar ik mij bovendien een brief aan den Antwerpschen vrager uit.

Van *Eenzamen* heb ik mij in mijn vorig schrijven in no. 2, wel wat al te gemakkelijk afgemaakt, ik heb het stuk na het lezen der opgewonden recensien gezien en daar heb ik nu spijt van, want ik weet niet of ik onder dien indruk of onder den indruk van het stuk was, toen ik het zelf zag, ik denk wel het eerste, het is zoo moeilijk daarvan geheel vrij te blijven; daarna heb ik de analytische beschouwingen in de Telegraaf gelezen en ben het stuk nogeens gaan zien, toen was ik alweer onder den invloed van Heyermans' moordend werk en het stuk vond ik vatbaar voor spot, eindelijk las ik Frans Mijnsen in de Kunstwereld no. 44 en die was er weer dol mee ingenomen, vooral omdat hij zelf wel iets van Hannes Vockerat weg had of had gehad. Zoo'n argument is me veel te zwak, ik ben dus niet overtuigd. *Eenzamen* voor de derde maal te gaan zien is me te veel en als ik me zelf nu als kunstthermometer mag beschouwen, dan schijnt *Eenzamen* omdat het na twee vertooningen op me had uitgewerkt, niet zeer hoog te staan.

En om nu te bewijzen, dat ik bij het overnemen van de kritiek van anderen mij-zelf heb verloochend, wil ik U geheel oprecht opbiechten, wat ik in m'n boekje schreef bij den eersten keer, dat ik het stuk zag en tevens opmerken, dat ik wel wat er tegen op zag om evenals met mijn beoordeeling van *Jeugd* zoo alleen te staan. Dit is niet slechts een zeker gebrek aan moed, maar tevens een bescheidenheid, die doet denken: „ik zal het wel mis hebben.”

Bij de voorstelling teekende ik „staande” de opvoering aan: „*Eenzamen* I gaat goed II vervelend III wordt door Anna Mahr (mevr. Ternooy Apèl) bedorven, verschreeuwd, het is een kort en drijftig op-en-neer-doen van gevoelens, met te weinig hartstochtelijke emancipatie IV Rosmersholm, slechte piano, Ternooy Apèl zwak. Er is eigenlijk een wirwar van elkkaar liefhebben en toch weer niet. Vriendschap is de basis der liefde! Door veel filosofie slaapt IV in dialoog Johannes en Anna Mahr. Mevr. Ternooy Apèl is te veel echte vrouw voor de rol.

Die menschen zijn geen van allen flink: pappmensen, Rosmersholm + Solness.

Anna Mahr = Hilde = Rebekka.

Johannes = Rosmer + Solness.

Bij V en ook in IV ademlooze stilte bij het publiek.”

Zoo was mijn privé-indruk, dien ik niet altijd vertrouwd. Hebben nu de menschen, die bij ongeveer 35 voorstellingen

*) Leg den klemtoon op de drie laatste woorden, elk afzonderlijk: welk een effect!

den Salon vulden, ongelijk als ze *Eenzamen* mooi vinden?

Die vraag blijft m. i. open.

Dan zal ik U verder meedeelen, wat ik nog meer gezien heb.

Raskolnikow, naar den russischen roman van Dostojewski, bij de Koninklijke Vereeniging gevallen.

De wandelende Jood, naar den roman van Eugène Sue, in gecombineerde voorstelling op den Apollo-avond gevallen.

Mijn officieele Vrouw, naar den roman van R. H. Savage in het Paleis voor Volksvlucht bij het Nieuw Nederlandsch Tooneelgezelschap, gevallen.

De Gifbeker of *De Strijd om een Koningrijk*, meer dan waarschijnlijk naar een roman, vertoond als boven. Na het derde tafreel achtte ik het stuk, niettegenstaande de nieuwe costumes en drie paarden, gevallen en ben ik weggelopen.

Blonde Els oorspronkelijk tooneelspel door Peijpers bij het Hollandsch Tooneelgezelschap in de Plantage heeft evenzeer te veel gevergd van mijn geduld, ik heb haar halverwege in den steek gelaten.

Het overige Zaterdagavond publiek scheen dankbaar. Er was dan ook een kind in de wieg op de planken!

L'Engrenage werd hier als *Meegeleurd* door Le Gras & Haspels gegeven, met een succès d'estime. De Rotterdammers De Vos & Korlaar, die het stuk *In den politieken Maalstroom* doopten vond ik beter. Zie overigens ons vorig nummer.

Vorstenschool door Le Gras & Haspels gegeven met Mej. Alida Klein als Louise pakte me opnieuw en toch heb ik op zijn minst al vijf verschillende bezettingen van de rol gezien. Dat effect zal *Eenzamen* nooit teweeg brengen. De totaal indruk dezer voorstelling was zeer gunstig.

Ten slotte meld ik u nog *De levende Brug*, die het tot een kleine 40 voorstellingen heeft gebracht. Het stuk hoort min of meer thuis bij Carré; maar dat neemt niet weg dat, als men mij gedurende de laatste maand gevraagd had, waar moeten we van avond naar toe, ik geen ander advies zou hebben kunnen geven, dan: Naar *De levende Brug* en zoo is het dezen tijd nog,

De toestand wordt rijp om er den draak mee te steken.

Ze was nog vol fransche beweeglijkheid en praatzucht, die Mad. Thénard van de *Comédie Française* en het onderwerp, dat ze besprak ging haar ter harte.

Ze praatte maar door, een langen, langen tijd zonder haar gehoor te vervelen over *Les prosateurs modernes*, *Les contes de François Coppée*, *de Fuster etc.*

Al die verhalen waren haar meer waard, dan de poezie der moderneren, die aan de smart ontleend is, zij erkent slechts ééne poezie, die van het geluk. De vreugd der liefde en van den huiselijken haard is haar het Ware, het Goede.

Hoe eenzijdig en naief ook, die opvatting is frisch en stemt ons opgewekt.

Haar reisgenoot M. de Mey van het *Gymnase* schijnt van dezelfde leer.

Hier in Holland brengt zelfs de komiek, als hij een avond vol moet maken, één of meer nummers ernst op de lijst zijner voordrachten, dat willen wij wel zoo, lees de titels van al onze populaire verzamelwerken: zij verbinden steeds ernst en luim, los en vast, elk wat wils.

Maar met deze beide Franschen is het anders. Hier één lach al lach, pret en nog eens pret, om flauwe aardigheden zooals daar waren *Histoire d'un Crime*, *Réception*, *Tante Hélène* en *Oh, le Théâtre!* maar aardigheden, die gered worden door het zeggen van die twee opgewekte Parijzenaars, voor een halfvol zaaltje-Odeon.

De lezingen van vroeger hebben hun besten tijd gehad en het schijnt voor goed.

We zijn niet rustig genoeg meer voor die dingen, het gros vind ze vervelend, bovendien zijn ze meestal overbodig. We lezer liever zelf, thuis midden in de tegen ons aangegroeide omstandigheden, dan voelen we ons solider, beter geschikt,

Voor de lezers of conférenciers van beroep kan men wellicht een enkele maal een uitzondering maken, maar in den regel

Daar zat dan Dr. F. van Eeden, niet de dichter, maar meneer van Eeden, zijn Tragedie van het Recht, *De Broeders*, dramatisch gedicht in 16 acten voor te dragen.

Het was afschuwelijk. Een heer, die precies leek op een portret, dat ik van hem gezien had, een heer met zwart haar en weinig florissant uiterlijk, een zeer fraai en modieus halsboord om. Zóó zat hij daar in zijn zwarte jas, zijn eigen werk te verknoeien, met zwak gebaar naar zijn voorhoofd vingerende, drinkende het traditioneele water met conventionele tusschenpoozen, in een zaal aan den Kloveniersburgwal, die te klein en te warm was dáár laat de leesheer het eenig openstaand venster sluiten tegen de drukte op straat: niets mocht hier storen; toen wéér het geblaas van een lossende stoomboot buiten, daarop pauzeert de heer van Eeden, totdat dat geraas zou ophouden; het werd me te benauwd en vóór de vele dames en weinige heeren heen, zoek ik mij een uitweg, benauwd van een verknoeien van het drama, dat nooit voorgelezen moet worden, in welke manier het ook geschreven is, O! O! O! telkens die namen der dramatische personae ertusschen gefluisterd — de koetsier — de eerste zuster — enz. — enz. — het was ellendig.

Hoe durft iemand een werk, zijn eigen werk, dat superbe kan zijn, aan zulk een bewerking onderwerpen, lezende het 1e, 3e, 4e, 5e, 7e, 8e en 9e tafreel, de overgeslagen tafreelen verklarende? Wat behoort er een onzalige overtuiging toe om dat, zooals het daar werd gegeven, mooi te vinden! Wat ben ik kwaad op mezelf, dat ik niet *a priori* gevoelde, dat er heiligschennis gepleegd zou worden, als het werk goed was en dat, als het niet goed was, er door voordracht niets zou gewonnen worden.

Ja! jongere, moderne litteratoren, wordt boos op me of lach me uit, maar na *dít*, lees ik het werk zeker niet. Nu kan ik het werk niet meer lezen, want bij de eerste bladzijde zou ik zien meneer van Eeden, zooals hij daar toen zat in 't zwart, water drinkende, warm aan zijn voorhoofd manipuleerende en bij de laatste strophe zou ik hem nóg zien. Geen *déceptie* kan grooter zijn dan deze.

Weldra was ik in de zacht vriezende buitenlucht, stalend, oprissschend, deed ze goed aan mijn prozaisch lichaam, dat opfleurde na de aarzeling van weg te gaan of te blijven. Wat was ik blij, dat ik buiten was!

Nog even dacht ik eraan tot de stoomboot te zeggen, dat zij met lossen zou staken, want dat daar boven meneer van Eeden bezig was met zangerig, lijmerig, geaccentueerd, vrouwelijk lezen. Maar spoedig begreep ik, dat ik beter deed met naar huis te gaan om deze regels te schrijven.

J. V. Jr.

Uit Vlaanderenland.

Ge moet het me maar vergeven — want het is een kwestie van smaak — maar ik hou van het zuiden, kleingeestig veel. Hoe zuidelijker hoe liever. Alles zou ik er voor over hebben om heel langzaam, epicuristisch op de werkelijke landkaart onzer aarde al lager en lager te zakken, graad voor graad, uur bij uur. Ik hecht enorm aan die ethnografische verdwaling van mijn hart of mijn hersens — want waar ze schuilt, weet ik niet precies.

Inviteer me om naar Brabant of Limburg te gaan en ik ga mee, stel me een reis naar België voor en ik zoek u in 't spoorboekje — etimologisch ben ik er reeds — den eersten sneltrein naar ons burenrijk. Hoe dat komt, dat ik het er zoo lollig, zoo leutig vind, dat kan me niet eens veel schelen, als we er maar zijn. Misschien zit het hem in 't ongegeneerde. Daarom spijt het me altijd als een Vlaming ernstig is, dat begrijp ik van iemand uit Groningen, van menschen te Amsterdam, van Ibsen en Laplanders, maar

van Belgen snap ik dat niet. Het is me niet wel doenlijk, ze mij anders voor te stellen dan overdreven, in bonte pracht of met een blauwen kiel en luchtig zijden pet. Verkiezingsrumoer en galmend lied zijn voor mij de Belg. En is dat oppervlakkig, dan doe ik boete.

Nu doet het mij zeer, dat Belgen ernstig zijn en taalcongressen houden om eigenlijk *onze* taal te bewonderen met pogingen om de hunne tot in den oetspraak geliek te maken aan de Nederlandsche en daarom is het me zoo vreemd, dat zij op hunne planken, waar naar mijn eenzijdig inzien slechts de vlaamsche klucht en het vlaamsche lied met het melodrama, onder leiding van den grooten Nestor de Tiere thuis behooren, ook ernstige, hooger (?) staande Nederlandsche stukken vertoonen.

Het doet me plezier voor de heeren Mendes da Costa en Justus van Maurik, welke laatste eigenlijk met zijn eene been op Vlaamsch tooneelgebied staat, dat hun stukken o. a. te Gent worden opgevoerd, dat men er *Zijn Model* en *Fijne Beschuiten* geeft, doch den aard van 't land is men ermee aan 't verloochenen.

Maar ziet! al zegt de correspondent van „Het Volksbelang”, dat *Zijn Model* „in een keurigen conversatietoon is geschreven” en „dat het publiek niet zoo onontvankelijk is voor tooneelwerken, die juist de brutale zucht naar emoties (toch zoo vlaamsch!) niet involgen en streuen” en al schrijven ze „De vertooning van Zondag (21 Oct.) bestond uit *Zijn Model* en *Nerveus*, twee stukken, die zeer knap gespeeld werden en veel bijval verwierven” dan geloof ik ze maar half.

„Het Volksbelang” heeft zijn bedenkingen, de zaal was slecht bezet, de rollen hadden beter vertolkt kunnen zijn en als ze de stukken weer eens geven, dan hoop ik, dat ze den heer Mendes da Costa zullen waarschuwen en dat ik dan naar de uitvoering mee mag; ik zou zijn oordeel wel eens willen kennen over zijn vervlaamscht Model, het oordeel van hem, die zulke hooge eischen stelt, die reeds zoovele illusien heeft verloren: ik weet zeker, dat we na de voorstelling aan den eersten den besten zouden vragen: wijs gij ons den naastbijzjenden Poesjenellenkelder om onze zinnen wat te verzetten! Dan zouden we het ronde, gulle, volgens Wildenbruch „*heilige*” lachen gaan zoeken in de Vlaamsche klucht of in de poppendrama's.

De Vlaamsche deugd, die ben ik nimmer moede;
De Vlaamsche klucht, die heb ik steeds ter hand,
Mijn herte klopt voor 't schoone en voor het goede,
Ik kniel voor God en ik bemin mijn Land.

FRANS DE POTTER (De blauwe kiel.)

Het is misschien maar goed, dat ik geen enkele oudvlaamsche klucht heb zien spelen en dus nog in de illusie ben van de lezing der vijf exemplaren, die ik ben machtig geworden. Uit de titels kunt ge u reeds een gedachte maken van den inhoud.

De Vroolijke Cluyte van de Kwátonge; De Vroolijke Cluyte van de kwale Schoonmoedere; Hans, de Ezel en de kist, deze drie vertoond in Oud-Antwerpen, *De genoegelijke Cluyte van den bedrogen Bedrieger* en *De genoegelijke Cluyte van Nu* Noch liggen vóór mij in vernieuwde uitgaven van de Drukkerij De Druiventros in de Capellestraat van Oud-Antwerpen.

Deze stukken veroorloven zich de aanmatiging van een proloog en epiloog die kort zijn, wel is waar, maar kernachtig een denkbeeld geven van 't te spelen of gespeelde stuk. Die, welke aan de Kwátonge vooraf gaat, besluit met:

De steek eens scorpioens doet zeer
Die van een vrouwentong veel meer.

Deze klucht wordt gespeeld door twee echtparen, twee geburen en één slijpere, dus zeven personen en in drie décors n. l. een straat, op de merkt en eene andere straat.

De kwaadsprekerij van Triene, Peters wijf, is genoegzaam vastgesteld, als de slijpere in het laatste tooneel opkomt.

Zie hier de droevig-blijde ontkenning van het stuk, dat met veel misbaar zal gespeeld moeten worden:

DE SLIJPERE :

Zie mij dat mesje eens aan. Het vleesch daarmee een wonde gebracht, zou min pijnlijk zijn, als 't woord van een kwade tong. Wie heeft er nog werk voor mij. Scheereslijp, scheere.

GEERT (een gebuur)

Ik heb het gevonden. Ja, dat geneest haar van de kwaal. Hoor, ik zeg het u vóór. De slijper met zijn steen, moet het vuile van haar tonge slijpen. Wij vatten haar aan. Op drie tellens is 't gedaan.

TRIENE :

Houdt op! Wie wil er mij bezwaren? Ik heb aan niemand kwaad gedaan. Wat ik aan allen heb verteld, kwam niet van mij, maar wel van hem.

JACOB (een gebuur):

Uw man. Nog eens braakt uw tong venijn.

PETER :

Zoo is 't. Draai op, slijper, slijp hare tong. Slijp ze maar duchtig, zoo ben ik ook van haar geraas verlost.

TRIENE :

Laat mij los. Laat mijn tong.....

DE SLIJPERE :

Om uit die tong het venijn te slijpen, is moeilijk werk. Ik slijp veel liever twaalf messen van 't hardste staal, dan zoo een vrouwentong. (*Men slijpt haar tong*).

PETER :

Zoo die tong te slijpen, dat is verkeerd. Nu wordt zij scherper nog. Niet slijpen moet men de vrouwentongen. Men moet ze afsnijden zoo. (*Snijdt ze af*).

Ha, ha, ha, zoo is het venijn voor goed er uit, en af. (*Triene loopt weg*).

DE SLIJPERE :

Zoo slijp ik nu voortaan niets meer dan kwade tongen. Dan heb ik werk geheel den dag.

JACOB :

De tonge die men hier ziet, is maar een valsche tonge, valsch, niet omdat zij leugen sprak, want zij heeft nooit gesproken. De tong is alleen maar valsch, omdat het geen echte tong is.

EINDE.

Vooraf geestig-mal is *Hans, de Ezel en de Kist*. Hans is een Pochhans, die meent, dat hij de vrouw van een ander heeft veroverd en die vrouw laat hem er niet malsch afkomen, eerst stuurt zij hem, met den beladen ezel voorop, naar de markt en dan gaat zij lachende meê: „Opperbest, ha, ha, ha!... nu loop ik met een tweeling ter markt. Houd stevig vast, Hans, ju Hans... Twee voor één, wat zal mijn man staan gapen, ha! ha! ha! (*Staat hem*)”. Daarna lokt zij hem in een valsrick en op het mooiste moment van het *rendez-vous* verschijnt haar gewaarschuwde man en Hans wordt in de kist verstopt.

De boete volgt op de schuld, de kist met Hans wordt aan het Scheld bezorgd bij een Vaerman, die den man en het wijf toeroept: „wel breng haar dan aan 't schip. Signor Pagani, zal straks vertrekken naar Venetiën en de kist met hem.”

Daar krijgt Hans het te benauwd, hij bonst binnen tegen de kist, de omgeving denkt aan Spook, Duivel, Satan, en den Droes en er ontstaat een heftig-dramatische positie, totdat Hans bevrijd, maar tevens bespot, achter het vallende scherm verdwijnt.

Van dit gehalte zijn deze frissche, maar plumpe pretstukken,

die naar het schijnt zonder opzet metrische en berijmde gedeelten hebben zooals:

„Die Joos kwam haast het spel bederven.

Ik moet er om lachen of ik zou er van sterven.”

en mij ook, hoewel kort en al schijnt het heiligschennis, aan Molière en Shakespeare herinnerden. Er is voor de geschiedvorschers, voor de zoekers, in deze dingen veel, wat een verrassend licht kan werpen op de historie der tooneellitteratuur en wie daar lust in heeft, zou zeker wat belangrijks weten te ontdekken, maar al die ernst bij deze dwaasheid schijnt mij wel wat verloren moeite.

Over den Poesjenellenkelder in Oud-Antwerpen ontleen ik, hetgeen volgt aan eigen waarneming en ik citeer uit een gids van 15 centiem.

De artistieke uitingen van Aristide Bruant, de *Mirliton* en *Le Chat noir* van Salis zijn de Parijsche evenbeelden van den Antwerpschen Poesjenellenkelder, ontstaan in een milieu van „onverbasterde Sinjoren uit het Schipperskwartier” en huizende in het pittoreske Reepstraatje, volgens anderen Krabbenstraatje naast het *Slacht of Bloedhuis*, dat reeds symbolisch op de bezoekers uit het volk inwerkt nog vóór ze de bloedige slachtingen in de te spelen drama's hebben gezien.

Men spreekt er eigen taal en heeft er tradities, zooals de Koninklijke Vereeniging en door de onveranderlijke uiterlijke kenteekenen der houten acteurs, zien we de typische tooneelfiguren van het groote menschentooneel, maar hier veel leuker en meer onversneden, in alle stukken terugkomen.

Van hen noem ik den Reus, den Neus, den Platte, de beide laatsten komieken, den kleinen sluwen Spitom, ook den huisbaas, in zekeren zin den gladdekker, onzen *marqué*.

Als Spitom den Reus als volgt aanspreekt: „mijnheer denn Reus, mag ik dé-j eer hebben u eenen dikkop”) komen té-j offrrreerrren?” dan antwoordt de aldus aangesprokene met donderende stem: „Neden verrrmalledijde! Ik drrrink anders niks als ko(ë)kend loo(ë)d”!

In zijn rol van huisbaas is Spitom niet minder valsch.

Huisbaas: Dat is al na zeventien weken, wanneer zulde na gaan af korten?

De Neus: Da's crieus! Hoe zijde gij boven gekomen, 'k had nochtans den trap afgebroken?

Dan ontmoeten we op deze planken ook ridders, als Male-gijs en Valentijn, den wildeman Ourson, Vivien en Picavia en vele andere voorname personen waaronder koningen en prinses, soms te paard.

Voor zoover ik weet kent het repertoire slechts drie vrouwenrollen, die dan ook weinig voorkomen en echt middel-eeuwsh-historisch meer als accessoires, als *rôles épisodiques* figureeren, den enkelen keer, dat zij dreigen flauw te vallen met den uitroep: „ik val van mijnen tuttantière” daargelaten.

Aan de Arturromans, aan Duizend en één Nacht, ook aan Conscience's werken zijn deze stukken ontleend. Van den laatsten zijn te noemen *Het Wonderjaer van Antwerpen* voor de plechtige (!) opening van den kelder in Oud-Antwerpen geschreven en *De Leeuw van Vlaanderen*.

Over *Alladijn en de Wonderlamp*, dat uit een dertigtal *schuifkens* (bedrijven) bestaat, speelt men zoowat een maand, de stukken in Oud-Antwerpen gespeeld, waren helaas? binnen het half uur afgelopen. Dat men parodieën verwachtte op meesterstukken der wereldliteratuur, zooals *Manke Beth* of *de Vrouw die haar handen wascht met bloed*, *Ommelette* of *De Zot van Denemarken* is zoozeer uit den toon van dit volksthéater geslagen dat, hoe geestig die parodieën voor geletterden kunnen zijn, men gladweg een fout beging met aan deze poppenfiguren rollen op te dragen, die buiten hun emplooi zouden vallen, immers om de parodie te creëeren moet men het geparodieerde kennen, wat niet te vergen is van de menschen, noch van de poppen door wier eendrach-

*) Groot glas jenever.

tig en goed begrepen samenspel, zooveel tot stand wordt gebracht.

Samenspel: werkelijk! gelooft dat het hier ernst is achter de coulissen! Hoeveel vreugde, hoeveel luim en jok vóór het voetlicht (bestaande uit vier onbedekte kleine olielampjes, die de historische oordjeskaars in den aardappel vervangen) tot uitbarsting komt. daarachter begrijpt men, dat er ernst bij de zaak moet wezen. Glooft me, die mannen, die daar achter het onaanzienlijk coulissen-bosch met hun drieën of vieren een veldslag dirigeren, waarbij „meer as twintig man komen te krêpeeren” zij hebben de handen vol en hun geest is er bij. In de extase van het gevecht heb ik ze de bijtende gezichten zien trekken, die den moordlust kenmerken, zóó waren zij *er in*, n'en *déplaise* Coquelin.

De omschrijving van den kelder ontleen ik aan bovenbedoelden gids.

„De kelder zelf is overigens een echt museum in zijn soort! Door artisten, die in hun verregaande nederigheid niet ééns bekend willen worden, zijn daar muurschilderijen uitgevoerd, welke geen vriend der plasieke kunst mag verzuimen te bewonderen. Echte *fin-de-siècle*-mannen, deze ongenoemde... meesters! Veropenbaringen zij vast hun... tafereelen, die — in allen ernst zij het hier uitgesproken — wel geschikt lijken om, ook na Von Uhde en Béraud en Leo Frédéric, een nieuwe en onverwachte revolutie in het behandelen van Bijbelsche onderwerpen teweeg te brengen.

Met Vosmaer schijnen deze symbolisten, — of hoe zal ik ze heeten? — er van overtuigd:

„Sagen van Israël,
„ouden, ideeënverbeeldenden tijden
„ontsproten,
„onzen, den beeldzin ontsluitende tijd,
„ontvouwt zich uw zin”.

„Den zin” nu van de oudtestamentische mythen van Adam, Eva en den eersten val en van Abel en Kaïn, op geheel nieuwe wijze hebben zij hem hier in twee, *à la manière des primitifs* in effen, platte tonen uitgevoerde, uiterst... naïef geteekende tafereelen, *ontvowwd*.

Links van het tooneel, waarvan de voorhang het oude spel van „*Joppa Sinjorken*” voorstelt, ziet men, als synthetis van *het spel van Sinne*, Adam en Eva, etende, door de slang overtuigd, de vrucht van den boom des levens. Daarnaast het opschrift:

„Het menschdom zal er lang om zuchten!
„Hier wordt vertoond de klucht der kluchten.”

Rechts — synthesis van *het abele spel* — den eersten moord, zoo voorgesteld, dat de reusachtige Kaïn, o onverwachte... *revanche*, door een schralen, teringachtigen Abel met een herderschup wordt doodgeslagen. Daarnaast het mooie rijm:

„Abominabel
Wordt Kaïn hier vermoord door Abel!”

De hoofden — echte karakterkoppen — van Abel, Kaïn, Eva en vooral de slang — een soort *Gigler* met pikzwart haar *à la Capoul* en mooi krullend snorretje — zijn vooral merkwaardig.

Ik geloof niet, dat de driejaarlijksche tentoonstelling van schilderijen, op eenigen afstand van Oud-Antwerpen geopend, een enkel meesterwerk bevat dat zoozeer in den smaak valt van... het „konstminnend” publiek als de bewuste kelderfresco's. Een „*succes d'hilarité*” zonder weerga, een succes, dat zich niet zal beperken binnen de enge grenzen van het kleine België, maar reeds van heden af *international* kan genoemd worden. Tal van dagbladreporters, immers, schreven voor hun bladen de voornaamste opschriften af; verscheiden medewerkers van geïllustreerde periodes dieen *croquerden* den abominabelen moord van Kaïn door Abel of het tooneel van Eva met het serpent.

O! Deze paradijsche familie! Met welke verbazende geschiedkundige wetenschap zijn deze voorwereldlijke typen geteekend! Adam en Eva zien er uit als twee roodhuiden,

en toch hoort Kaïn onmiskenbaar tot het blanke ras, terwijl Abel — ja, waar dezen te huis gebracht? — tot een nog niet ontdekt, tot het chocolaadkleurige ras behoort. In 't opzicht der lichaamsvormen doet Abel onweerstaanbaar denken aan den oermensch, door Vogt in een zijner werken hypothetisch beschreven!”

In deze omgeving op een laag houten bankje gezeten, dat hoemeer men de punt naderde dreigde aan de andere zijde op te wippen, totdat nieuwe bezoekers een behoorlijk tegenwicht vormden en zorgende onder den drup van de lampen uit te blijven, waarvoor op de wanden de niet overbodige waarschuwing was gegeven, heb ik tweemaal met het grootste genoegen en in uitbundige vroolijkheid der omgeving, gezien *De Leeuw van Vlaanderen*, Historiek blijspel in vijf schuiven, en toen ik daar straks zeide, dat in dezen kelder zooveel tot stand wordt gebracht, toen dacht ik aan den grootscheepschen Vlaamschen geest, die uit *De Leeuw* spreekt en aan de massa, die dit stuk hoort. Een groep menschen uit het mindere volk, wordt hier op hun eigen, hun gelijke wijs warm gemaakt voor de Vlaamsche taal, zij leeren er het fransch als pedanterie beschouwen, maar behalve dat, wordt er het Vlaamsche lied, dat zooveel hooger staat dan het onze, in eere gehouden en blijft de liefde voor het land geprent in de harten van de ruwste, maar kloekste bewoners van een streek, die zij wellicht als soldaten met hun leven zullen moeten verdedigen.

Schat den invloed van deze poppenspelen niet gering, geloof mij veilig als ik u zeg, dat er momenten in voorkomen, waar men gepakt wordt door den ruwen moed in zijn primitieve zegvormen, die deze houten vechtkerels voor u, in hun snorkende taal uitbrullen.

Daar hebt ge in *De Leeuw* den Vlaming Jan Breijdel, die in een tweegesprek met den franschen *Chatillon*, niet bang blijkt te zijn voor zes vijandige soldaten.

Chatillon: Waarom hebt gij ginder dien boom over den weg komen te leggen?

Breijdel: Omdat gij er met uw bakkes zou overgedonderd zijn.

St. Pol: Wat? Houdt mij niet tegen! Mannen, valt dien moedwilligen Vlaming aan en hangt hem aan een boom.

Breijdel: Mij ophangen? Met hoeveel zoudt gij dat komen te probeeren?

St. Pol: Ik alleen Sacrebleu!

Chatillon: Et moi aussi nom de queue!

Breijdel: Komt maar eens af, fransche ratten, dan zal ik u eens komen te leeren hoe nen beenhouwer (1) van Brugge fruit (2) kapt van zoo'n zes poesjenellen 'lijk gij.

St. Pol (tot de knechten): Allée pak aan of moet ik het zelf doen?

Breijdel: Kom af! (zij vechten, *Breijdel verstaat ze allen*)

Breijdel (tot het publiek): Dat is nog maar n' begin. Ik zal u eens laten zien, wat dat Jan Breijdel kan! Gij moet weten, dat ik sterk ben, zullen. Wacht een beetje tot seffens.

(Verandering in 't zicht)

Zoo eindigt de eerste schuif, de vijfde heeft niet plaats, omdat bij den grooten veldslag aan het eind van den vierden, te veel verliezen geleden zijn.

De Neus deelt dit aan het publiek mede:

„Heeren en dames, aangezien er veel borsten moeten gekapt worden van de slachtoffers, welke gesneuveld zijn in den slag van de gulden sporen wordt ge allen verzocht van straks nog eens terug te komen.”

Dat het echte publiek der poesjenellenkelders meeleeft met deze vaderlandsche uittingen kan men gemakkelijk beseffen; vergun mij nog slechts ter illustratie af te schrijven het lied, dat de Vlaamsche overwinnaars na den slag van de gulden sporen, op de wijze van *T'en souviens-tu?* hun verslagen vijanden toezingen:

(1) Slachter. (2) Gehakt Vleesch.

Gij hebt gedaan, o! franschen met uw stoeffen.
 Gij hebt gedaan de goeden tijd is uit.
 Wij slagen u tot in het land der moellen,
 Uw gulden sporen blijven onzen buit.
 Gij hebt gedaan, gij zult niet meer blageeren
 Uw rijk is uit, vertrekt maar naar chez nous.
 Wij laten ons niet langer embeteeren
 Gij hebt gedaan en doet u broeksken toe.

En dan te moeten denken, dat in datzelfde Belgische Koninkrijk, Maeterlinck zijn drama's óók voor poppen schreef!
 I. V. Jr.

Tentoonstelling A. Th. Hartkamp.

Het Tooneel in Nederland.

ARTI SEPTEMBER 1894.

(Slot.)

Vooraf dien ik een paar misstellingen uit mijn artikel in no. 2 van dit tijdschrift te verbeteren.

Zoo was de tweede vermelding van het jaarfeest van Coster's Academie, de lezer zal het ontdekt hebben, overbodig en niet op haar plaats.

Achter de Decoratiën van den verbranden Schouwburg had moeten volgen het vroeger vermeld decoratief, waaronder de later besproken hofzaal óók behoort; daarop had, overgaande naar de historie van den Schouwburg, de eerste uitgaaf van Vondel's *Gijsbrecht* een plaats moeten vinden.

Niet voor mij gezuiverd te hebben van deze fouten, kon ik overgaan tot de bespreking van het tweede gedeelte van Hartkamp's verzameling, dat de overleden personen bevatte, die in betrekking stonden tot het Nederlandsch Tooneel en de Hollandsche Opera. De tooneeldichters bleven van deze ru'riek uitgezonderd, evenals de levende personen, waarvoor geen ruimte genoeg was.

Wij beginnen de serie met Samuel Coster in 8 diverse exemplaren, Daniel Kroon, Maria Petiet, Carolina en Charlotte Frederic, Jufvr. Monti, dan Jan Punt (6 ex.) den tooneelspeler, schilder en graveur.

Dat hier slechts afgestorvenen zijn vertegenwoordigd blijkt ons o. a. reeds uit de „Lijk-traanen" en andere graf-dichten, waarvan hier 3 zeldzame exemplaren aanwezig zijn. Een fraaie gravure „Pygmalion of Het beeld bezielde door de liefde" mag niet onopgemerkt voorbijgaan. J. Buhon, J. A. Roos, B. Rulofs, Helena Snoeck, Samuel Cruys, J. P. Kroeze, Neits, Mevr. Wouters-Sardet, Dirk Sardet, Ward Bingley, Carel Passé („de geëdoniseerde", „de lieveling van het Publiek! Passé . . . de lieveling der dames bovenal!"¹⁾) Johannes van Well, achter de schermen geboren, wiens portret in het karakter van Pierrot in het ballet *De Geboorte van Arlequin*, hier voorkomt; Obelt, Johanna Cornelia Wattier, later mevr. Ziesenis, zij openen deze zaal met hunne talrijke afbeeldingen, waaronder zeer fraaie, en allen gecommantarieerd met programma's, manuscripten en drukwerken hunne kunst betreffende. Na mevr. Grevelink geb. Hilverdink volgt Andries Snoek o. a. in het karakter van Orestus, de hand ten hemel, eigenaardig pendant van Ziesenis-Epicharis, beiden welbekend, vooral de portretten van Snoek, zeer compleet, daarna D. Kamphuyzen, G. C. Rombach, T. J. Majofski, J. Jelgerhuis Rz., mevr. de Bruijn geb. Hilverdink, daarop F. C. Beynink, C. van Hulst, Mevr. Majofski geb. Adams, R. Engelman, J. H. Hoedt, Mevr. Naret Koning-Majofsky, J. van Linden, A. Fierog, J. F. A. Rosenveltdt, Mevr. A. M. Kamphuyzen geb. Snoek, Marten Westerman en ten slotte I. B. van Bree, aan wien een getoonzette lijkzang te beurt viel (Viotta in twee uitgaven). Deze wordt gevolgd door M. J. Ruffa, B. Breedé, C. G. Metsch, J. H. Stoopendaal-van Elten, S. Sablairoilles, A. P. Voitus van Hamme, C. J. Roobol, J. A. Varangot, A. Peters, Mevr. Voitus van Hamme geb. Bia, W. J. van Ollefen en P. Barbiers.

Thans trekt het bekende drietal Peters, Tjasink en Roobol onze aandacht. Van Tjasink een portret als Thomasvaer en de knoopen, die hij in die rol droeg. Dat we hier op nieuw staan voor tal van prenten en photo's (Varangot, balletdanser, W. J. van Ollefen, tooneelspeler, behooren tot de weinigen, die slechts éénmaal voorkomen) is gemakkelijk verklaarbaar uit de neiging der acteurs om zich in alle vormen te vertoonen, maar dat er van een dame, Mevr. L. J. Stoetz-Majofski, slechts één portret is mag curieus heeten. De heer Hartkamp bezit een photographie van een olieverf-conterfeitsel dier actrice, waaruit wel kan verklaard worden, waarom zij zich zoo weinig liet „nemen". Schoon was zij niet.

Na J. Eduard de Vries en A. Wijnstok volgt J. H. Albrecht in een zeer mooie collectie; naast zijn particuliere portretten vinden we hem o. a. in de karakters van Harpagon (3 ex.) *De Oude Kleerkooper*, *Mijn Leopold*, *De Tooneelpefers* en *Prettige Schoonouders* enz.

Ook hier zijn weer tal van toelichtende programma's, dagbladen, drukwerken en manuscripten bijeen. Alles een afzonderlijke studie overwaard. De gegevens over F. P. Kistemaker, Baart, J. Tjasink, J. W. Hammecher, A. Vink, mevr. C. E. van Ollefen-da Silva, Henri Morrien, J. J. Stoete en Victor Driessens zijn hier in profusie aanwezig en maken u verlegen een greep er uit te doen, uit vrees van te lang te vertoeven bij het een, ten koste van het ander.

Dan vertoont zich de onvergelykelijke mevr. Kleingartman in de uitgebreidste verscheidenheid der geheele verzameling, zij neemt een derde deel van den zijwand in beslag.

We vinden een gips-afgietsel van het beeld, dat op het grafmonument prijkt, tal van portretten in privatim en in karakters (Thisbé, Vrouw Moes in *Zege na Strijd*, Maria Stuart, Koningin Elisabeth, *Talent en geboorte*, *Familie Benoiton Jane Eyré*, Piétra, Marie in *Moederzegen*, Medea enz.) Ook haar laatste rol, die zij, in triumftocht door Nederland, misschien ten koste van haar overblijvende levenskrachten, heeft vervuld: *Juffer Serklaas*, is hier goed vertegenwoordigd. De albums, de origineele teekeningen daarvoor, bijdragen in handschrift, feestdichten en tal van andere gegevens zijn ter uwer beschikking, het repertoire van 1844 — Mei 1856, door de actrice zelf, zeer zorgzaam bijgehouden, meldt ons van dag tot dag de rollen, waarin zij optrad, en de plaats in geheel Nederland door haar bezocht (een unicum). Deze verzameling bevat voorts: herinneringen (brieven enz.), programma's, tooneelverslagen betreffende de stukken, waarin zij is opgetreden, gedichten door haar voorgedragen, hulde aan Mevr. Kleine bij haar leven toegebracht, haar dood en begrafenis en hulde aan haar nagedachtenis, het gedenkteeken op het graf, aanteekeningen en beschrijvingen van het leven van de begaafde actrice, bijzonderheden in zake het Kleingartman-fonds, den verkoop van haren inboedel en een en ander over de familiebetrekkingen onzer roemrijke tragédienne. De hoeveelheid détails is te overrompeld om er langer bij stil te staan, het zou mij te ver voeren. Alleen nog dit. Mevr. Kleine steunde bij menige uitvoering op een stok. Die stok is hier aanwezig, met een brief gericht aan den heer J. L. A. Schut, van den volgenden inhoud:

Amsterdam, 18 Januari 1886.

Weledelen Heer!

Ontvang mijn hartelijke dank voor u lieve bereidwilligheid, de reden ik de stok terug had willen koopen was ik bang was hij soms in handen was gekomen van menschen die er minder prijs op zoude stellen nu ik weet u er eigenaar van is geworden doet het mij zeer veel genoegen en is mij datzelve zeer aangenaam, de stok is eerst het eigendom geweest van Andries Snoek, later van Rombach, daarna aan mijn vader Reinier Engelman, mijn Moeder behield de stok en toen Albrecht voor het eerst de twee Inva-

¹⁾ I. H. Rössing. In Noord en Zuid, 1875.

lide speelde gaf mijne moeder hem aan mijne echtgenoot na den dood van Albrecht gaf ik hem aan mevrouw Kleine toen zij voor het eerst Pernella in *de Huichelaar* speelde.

Er zijn dus velen herinneringe aan verbonden en gun ik hem gaarne aan de Man die zooveel voor de kunst en kunstenaars toont over te hebben.

Mij voortdurend in u vriendschap te hebben aanbevolen blijf ik met alle achting

Uw dw. dr.
Wed. J. H. ALBREGT
ENGELMAN.

Op ditzelfde schrijven teekende de heer Schut aan, dat de stok in handen van den heer Hartkamp overging.

De rij der personen besluit met A. van Lier, S. N. Kapper, Mevr. M. F. Engelman-Bia (later gehuwd met de Vries), L. A. J. Kettmann, A. van Hilten, Mutters, mevr. Bruyn-Sablairolles, Andries van de Polder (André), F. J. Thönissen, Jac. Grader, mevr. W. G. Valois-Sablairolles, Sophie de Vries, Michel Solser, Mari J. Kreukniet, Cath. Bamberg, Eduard Witt en J. C. Valois.

Dit alles wordt aangevuld door de tooneelgeschiedenis der meest voornamste plaatsen in Nederland, onder meer van dien aard vinden we hier een zeldzaam werk over Tooneelkleedij, met den titel, door J. Jelgerhuis, met andere, oudere werken over kritiek, zooals „Het kritisch lampje” 1823, de Spektator compleet, een afficheboek van 1879—1880 (van Ollefen, Moor en Veltman), aanplakbiljetten, waarvan een uit 1848, zeer curieus voor het drama *de Flesch* en andere, met prenten o. a. van Rochussen; contracten en conditiën van diverse schouwburgen.

Hiermede besluit ik een artikel, dat droog moet zijn in de oogen van hen, die de verzameling niet hebben gezien maar ook voor de bezoekers is een beschrijving als de mijne niet meer dan een geraamte van het levende en bloeiende beeld, dat Hartkamp ons van het verleden gaf.

Toch, ondankbaar acht ik mijn volbrachte taak niet, ik weet, dat zelfs het bestaan van deze verzameling tot nu toe ontsnapt was aan personen, die zeer na aan onze goede zaak staan. Voor hen en anderen hoop ik de herinnering aan zooveel merkwaardigs te hebben bevestigd en ik verwacht, dat men dat alles thans niet meer uit het oog zal verliezen.

Moge Hartkamp's succes hem aanmoedigen om nog meer te doen in deze richting.

J. V. JR.

Uit het Buitenland.

Tegen alle welgevestigde regels en sacramentele beweringen in, hoort men tegenwoordig telkens verkondigen, dat de Kunst den weg zal bereiden voor den Vrede. Vroeger heette het steeds dat na den Vrede Kunst en Nijverheid en zooveel meer weer gaat bloeien, nu zal de Kunst werkelijk vredemaakster worden, niet maar de feitelijke vijandelijkheden doen staken, neen méér, vredelievende gevoelens opwekken, waardeering voor elkanders eigenschappen doen ontstaan bij elkaar vijandige volkeren, waarlijk tot elkander brengen. Arsène Alexandre, de bekende kunstkriticus, die o.a. over oud-Hollandsche schilders zulke goede artikelen schreef, heeft het niet lang geleden verkondigd in den *Eclair*: meer nog dan het drievoudig verbond zal de kunst voor den vrede doen; de acteurs zullen de beste diplomaten de loef afsteken in het verhandelen van oorlogen.

Het heeft er iets van, alsof het waar is. In 1889 stond op de Parijsche tentoonstelling de waarschuwing, dat men in den chemin-de-fer Decauville „hoofd en beenen binnen” moest houden afgedrukt in alle talen, behalve in het Duitsch; later verscheen ook een Duitsch afschrift maar men noemde de taal, waarin het geschreven was *de l'Autrichien*. Op ditzelfde tentoonstelling echter waren de Duitschers in de afdeling schoone kunsten zeer goed vertegenwoordigd. En zoo is het met verschillende kunstuitingen telkens gegaan,

tot nu onlangs de zeer goede ontvangst van Antoine te Berlijn, met de wisseling van Fransche en Italiaansche ridderorden, aan Verdi en Ambroise Thomas geschonken, met de eer door den koning van Zweden aan Lugné-Poé bewezen, tot de hoopvolle uiting van Alexandre aanleiding heeft gegeven. Want Antoine is te Berlijn zeer goed ontvangen en gunstig beoordeeld. Te gunstig, hebben sommigen hier gemeend. Maar in de eerste plaats hebben de meeste Duitsche bladen lang niet *unbedingd* lovend over het Théâtre Libre gesproken: ik herinner mij uitingen bijv. als: „een ten onzent in de litteratuur reeds overwonnen standpunt”; men heeft gesproken van gebrek aan goede acteurs *au second plan* enz. Maar bijna zonder voorbehoud heeft men Antoine geprezen, en hem een zeldzaam *wandlungsfähig* acteur genoemd; daar komt bij, dat het Théâtre Libre te Berlijn verscheidene stukken heeft gegeven, die hij vroeger reeds hier had vertoond en die nu ten onzent achterwege zijn gebleven o.a. het knappe stuk *La Tante Léoline*, dat in Berlijn het meest in den smaak is gevallen. Ja, zoo groot is het succes van dit Fransche gezelschap geweest, dat er, naar men beweert, over gedacht wordt, te Berlijn een vast Fransch theater te vestigen, waar verschillende troepen een deel van het jaar zouden kunnen spelen. Waar of niet, dat het gerucht verspreid wordt bewijst wel, dat er een andere geest heerscht, zoowel in Frankrijk als in Duitschland ten opzichte van... het andere land? nu, in ieder geval ten opzichte van elkanders kunst.

Dat een stuk, geschreven door een vreemdeling ergens succes heeft, kan men in onzen tijd moeilijk meer beschouwen als een bewijs van gunstige gezindheid jegens het land, waartoe die vreemde schrijver behoort. Kon men dat, wij zouden thans leven in den vredigsten tijd, dien de menschheid ooit beleefd heeft, de oorlogsbudgetten zouden naar de prullemand worden verwezen en Krupp en Männlicher zouden hunne zaken wel kunnen opheffen. Overal worden vertalingen gespeeld: in Frankrijk b.v. stukken uit het Duitsch, Engelsch, Italiaansch, Noorseh, Zweedsch, Russisch enz. en in andere landen is het evenzoo. Brandon Thomas' *Charley's Aunt* gaat de heele wereld door, Ibsen wordt bijna overal gespeeld en Sardou... met zijn stukken vieren de tooneeldirecties van alle landen der aarde de grootste triomfen.

Sardou is de man van het oogenblik: zijn *Madame Sans-Gêne* heeft te Parijs na de zomer-relâche zijn succes teruggevonden en gaat tegenwoordig misschien op vijftig theaters tegelijk; zijn *Gismonda* heeft te Parijs een dozijn voorstellingen beleefd en reeds schreeuwt men overal om het nieuwe stuk en pogen de tooneeldirecties elkaar vóór te zijn en het nieuwste werk van Sardou te bemachtigen. De critiek houdt vol, dat *Gismonda* niet veel meer beduidt, dan *Madame Sans-Gêne*, dat niets beteekent en het publiek zal naar *Gismonda* stroomden, zooals het naar bijna alle stukken van Sardou gestroomd is. Ziehier wat de Figaro zegt over den gelukkigen tooneelschrijver:

„Une position qui ne rapporte pas grand'chose, et qui pourtant est assez courue, est celle d'adversaire de M. Sardou.

„Les voilà tous montés contre lui! On reproche à l'auteur de *faire de l'argent*, comme on dit. Les gens qui travaillent dans le grand art ne font jamais d'argent et pardonnent difficilement les supériorités comme celle-là.

„Il est bien certain cependant que si le grand art n'est pas capable de nourrir ses adeptes, les directeurs de théâtre ont cent fois raison de le consigner à la porte de leur cabinet: s'ils faisaient faillite, le grand art n'interviendrait pas auprès du syndic pour payer le passif.

„L'essentiel est d'intéresser ou d'amuser le public.

„C'est là une des raisons peut-être de l'énorme succès de M. Sardou. Il ne laisse pas aux spectateurs le temps de rêver à autre chose ni de discuter la vraisemblance des événements qui se déroulent devant lui.

„Donc, si M. Sardou accapare les théâtres, ce n'est pas à lui, mais à eux-mêmes, que ses confrères doivent s'en

prendre. Tant qu'on n'aura pas construit un nouvel Odéon réservé aux succès d'estime, on trouvera des auteurs mécontents, cela est clair; mais, en attendant, on ne peut demander à un directeur de théâtre de déposer son bilan sous prétexte d'empêcher les accaparements de M. Sardou.

„— Que restera-t-il de lui dans cinquante ans? demandent les difficiles, qui pourtant ne sont pas toujours les délicats.

„— Et de vous, monsieur?... Rien, peut-être. Vous serez égaux dans la grande fosse de l'oubli.... Mais il aura amusé, vous aurez ennuyé.... L'avantage sera encore pour lui.”

Wie mocht meenen, dat de Figaro dit schreef naar aanleiding van *Gismonda*, vergist zich: deze regels werden door den tegenwoordigen hoofdredacteur van het blad geschreven in het jaar 1866, na de opvoering van *Nos bons villageois*. Men ziet het, Sardou is reeds dertig jaar lang de lieveling van het publiek en hij kan tot allen, die zijn werk met de scherpste kritieken, met vlijmende ironie of ijsskoude onverschilligheid hebben getracht te vernietigen, glimlachend zeggen, dat het ook na dien moord het nogal wel maakt.

Het is geen kleinigheid zoo lang de man van het oogenblik te zijn; Sardou en zijn stukken voldoen blijkbaar in een door het publiek sterk gevoelde behoefte, men verlangt naar ze, zooals men naar de *Fliegende Blätter* of het *Journal Amusant* verlangt; die zoeken de meesten immers het eerst op, uit de portefeuilles van hun leesgezelschap? Dat bewijst nog niet, dat deze weekbladen het best zijn, wat de portefeuilles bevat, evenals het reusachtig succes van Sardou nog niets bewijst voor de waarde van zijn stukken als kunstwerken.

„Il aura amusé, vous aurez ennuyé”, zegt Francis Magnard
De vraag is maar: wien? J. K. Jr.

Boekbeoordeeling.

Onder Ons. Dramatisch tafreel door Marcellus Emants, Amsterdam, van Holkema en Warendorf.
Hij. Dramatisch tafreel door Marcellus Emants.
Ib. Ib.

Twee kleine dingetjes, gespeeld in den Haagschen Kunstkring, waarvan *Onder Ons* het beste schijnt. Het huiselijke onweer na een engagementsdineetje komt plotseling op met een kracht dat het davert; alles rommelt holderdebolder door elkaar met een snelheid van maat dat zelfs de lezer op zijn stoel wordt meegesleurd; er zit jacht in en daardoor is het goed; de dialoog is geestig door zijn natuurlijkheid. Een opvoering van dit tintelende tafereeltje zou loonen, maar zonder een oogenblik aarzeling en zonder soufleur, met fransche rapheid, niet in breed-hollandsch tempo. Dan zou het blijken een kostelijke greep te zijn uit een familieleven waar overmaat van beredderzucht heerscht en kippenwijsheid bovendien.

Hij, eveneens in den Haagschen Kunstkring gespeeld, schijnt bedoeld als stemmingsstukje in den trant van Maeterlinck's *L'Intruse*, dat echter in zijn spookachtige geheimzinnigheid den lezer althans meer aangrijpt, gedegener kunst is. Daar een stervende die onzichtbaar alles beheerscht, hier bij Emants een lijk dat eerst als het wordt binnengedragen ter kisting de brutale hebzucht en cynische onaandoenlijkheid der achtergeblevenen doet verstommen. In het bijzijn van den dood vlamt plotseling het betere op of liever kruipt het lage sidderend in zijn schulp. En de eenige die recht had gedaan aan de rechtvaardigheid van den gestorvene maar wier woorden ijdel waren verstoven omdat zij niet was opgewassen tegen al de liefdeloosheid om haar heen, zijn vrouw, die is nu de sterkste geworden. De anderen staan ontzet en beschaamd en leggen de vermeesterde prooi weer neer, zij alleen heeft het recht een laatste groet te brengen aan den doode.

Of bij spel dat opbrengen van een lijk, waarvan het gezicht sterk verlicht moet worden, niet afkeer zal wekken?

't Kan zijn dat het mooi is in zijn ontzettende waarheid. Maar het lijkt wel het toppunt van griezelijkheid. Of neen 't kan griezelijker; een schijndoode pestzieke aan het worstelen met de ongeschaafde planken van zijn zeskantig graf. Wie weet? Emants vernuft is echter te rijk en bovenal zijn smaak te goed om het niet bij deze proeve te laten. Zijn lauweren zal hij vinden in het blijspel, bij de licht geschoeide muze die lachende de waarheid zegt in bevallige taal. *Onder Ons* en ook *Hij* zijn kostelijke brokken uit eene echt hollandsche comédie de mœurs.

D.

X.

Uit diverse tijdschriften over Tooneel.

De Gids. Dramatisch overzicht. De voorstellingen van het Théâtre de l'Oeuvre en het Théâtre libre Mr. J. N. van Hall.
Tweemaandelijksch Tijdschrift. De ontkenning der Moraal (Ibsen). Dr. D. G. Jelgersma.

Bouwmeester Solness. Suze Kuenen.

De Amsterdammer (Weekblad no. 907) Gerhart Hauptmann II. F. C. Jr.

De Kunstwereld No. 45. De rol van Vosmeer den Spie in den Gijsbrecht van Aemstel. M. W.

De Portefeuille No. 32. Tooneelkroniek. Taco H. de Beer. Dramatische kunst (Een pathologisch drama, Een noodkreet, Het nieuwe stuk van Sardou).

De Tribune No. 2. Tooneelliteratuur. Critiek — Eenzamen. Bram van Dort; Grand Théâtre, De Levende brug.

Revue d'art dramatique No. 213. La pantomime au Conservatoire par Carpentier d'Agneau; Emma Calvé par E. Bourget; Critique dramatique: Vers la joie — Bertrande — Fiancée — Fée Printemps -- Les Grimaces de Paris -- Les Pirates de la Savane par Cam. Bazelet of Carpentier d'Agneau; Le répertoire à la Scène par A. Marandet; Les Troupes de Passage par E. P. La vie Théâtrale en France et à l'Étranger.

Neue Deutsche Rundschau (Freie Bühne) October. Hans Isarius, Die neueste Kunstrichtung: Der Synekdochismus; Kunst und Theater, Anachronismen — Die „Weber” als Repertoirestück.

The Athenaeum No. 3498. Dramatic Gossip.

Schouwburg Personeel.

Seizoen 1894 — 1895

STADSSCHOUWBURG.

Koninklijke Vereeniging: Het Nederlandsch Tooneel.

Directeur Gérant: C. van Kesteren.

Régisseur: W. P. de Leur.

DAMES.	HEEREN.
Mevr. Theo. Brondgeest	L. Bouwmeeester.
Bouwmeester.	C. H. R. Spoor.
„ C. Stoetz.	Jacq. de Boer.
„ S. Pauwels van Biene.	C. C. van Schoonhoven.
„ C. Poolman.	E. J. J. B. Tourniaire.
Mej. M. Lorjé.	J. de Jong.
Mevr. E. Holtrop van Gelder.	C. J. Schultze.
Mej. A. de Leur.	C. P. J. Clous.
„ S. de Vries.	H. de Vries.
„ M. Schut.	W. C. Rooijaards.
„ M. Coerdes.	A. Ising Jr.
„ C. J. van Dommelen.	A. van Zuylen.
Mevr. Verenet-Dussault.	C. C. van Dommelen.
	M. J. Wensma.
	J. A. Holtrop.
	G. C. Verenet.
	R. van der Hilst.
	C. J. van Ast.
	Von Floss.

Verschijnt den 1^{en} en 15^{en} van iedere maand bij M. J. P. VAN SANTEN (firma TH. A. van Zeggelen) te Amsterdam

Leden van het Tooneelverbond (Contributie f 5.—) ontvangen dit Tijdschrift gratis

Voor niet-leden bedraagt de prijs, per jaargang van ten minste 16 afleveringen, f 4.—. Franco per post f 4.25.

Brieven en stukken, de Redactie betreffende, adresseere men aan den heer J. VRIESENDORP Jr., NIEUWENDIJK 235.

Opmerkingen ten aanzien der verzending en opgaven van abonnementen en advertenties in te zenden aan den Drukker-Uitgever, ACHTERBURGWAL 84.

N°. 5.

1 DECEMBER 1894.

XXIVe JAARGANG.

INHOUD:

Officiëel Gedeelte: Vergadering van het Hoofdbestuur. — Aan de Afdelings-Secretarissen.

Niet officieel gedeelte: J. V. Jr. Uit de Amstelstad (*Een Visioen, Max Havelaar, Goud Elsje, De Krehel, Jane May, Gringoire, Cy-prienne*). — Uit de Maasstad (*De Markies de Villemer, In klvinen Kring*). — Schouwburg-Personeel. — Advertentiën.

Officiëel Gedeelte.

Vergadering van het Hoofdbestuur.

In de laatste vergadering van het Hoofdbestuur, 18 November jl. te Amsterdam gehouden, is verder gevolg gegeven aan het reeds vroeger opgevatte plan, om door twee Amsterdamsche tooneelgezelschappen, dat van het „Salon des Variétés” en dat van den „Hollandschen Schouwburg” eenige abonnementsvoorstellingen te laten organiseren en de inteekening daarop van wege het Hoofdbestuur aan te bevelen. Voor zoover het gezelschap van den heer Chrispijn betreft zal die zaak waarschijnlijk spoedig geregeld zijn.

De Commissie die belast is met het ontwerpen van wijzigingen in de inrichting der Tooneelschool zal in eene afzonderlijke Hoofdbestuursvergadering, half-December te houden, rapport uitbrengen.

Naar aanleiding der Rekening en Verantwoording die ter goedkeuring aan de Afd. Delft is toegezonden, en die met een voordeelig saldo sluit, werden, met het oog op de reeds ontvangen bijdrage van „het Nut” en de reeds vroeger ter sprake gebrachte stichting van een „Ondersteuningsfonds”, bijzondere opdrachten gedaan aan den Penningmeester en den Voorzitter.

Alle leden van het Hoofdbestuur woonden de vergadering bij.

De Secretaris
J. KALFF JR.

Aan de Afdelings-Secretarissen.

Verscheidene afdelings-secretarissen hebben nog niet voldaan aan het in het nummer van 1 November j.l. tot hen gericht verzoek aan mij zoo spoedig mogelijk op te

geven 1° de samenstelling van het bestuur; 2° den naam van den gedelegeerde bij de vergaderingen der Commissie van Beheer en Toezicht over de Tooneelschool; 3° het getal der leden hunner afdeling.

Ik zie mij daarom genoodzaakt dit verzoek te herhalen en hen, die de bedoelde opgaven nog niet deden, uit te noodigen, die alsnog zoo spoedig mogelijk te doen, in ieder geval vóór 8 December a. s.

De Algemeene Secretaris
J. KALFF JR.

AMSTERDAM,
P. C. Hooftstraat 103.
1 December 1894.

Niet Officiëel Gedeelte.

Uit de Amstelstad.

De geheele tooneelwereld te Amsterdam is opgeschrikt door *Een Visioen*, pathologisch drama in één bedrijf van J. Hora Adema en de kritiek heeft gegriezeld. Toen heeft ze het publiek gewaarschuwd en daarna — O! schrik! — den heer Chrispijn onder curateele willen zetten. Daarmee maakte men zich belachelijk. De censuur van den Salon berust enkel en alleen bij Chrispijn en niet bij brietschrijvers, zooals in *Het Nieuws* zijn afgedrukt, al maakt zelfs Jo van Sloten deel uit van die groep. De waarschuwing „pathologisch” is voor iemand, die niet kinderlijk naief is, meer dan een reden om er met moeder de vrouw en die eeuwige dochters niet naar toe te gaan. Er zijn menschen die *nooit* naar de comedie moesten trekken, tenzij er fransch gespeeld wordt.

Een Visioen is een zeer knap tooneel-werk en Chrispijn heeft Ligné Poé, toen die *L'Image* speelde geevenaard, waarschijnlijk zelfs overtroffen.

Er is een hersenziekte (Sadismus), waarbij de begrippen liefde, lust, moord zich associeeren tot één ondeelbaar geheel. Is dat zoo hemelgergend?

Stephan van Breughele, uit Parijs teruggekeerd, was zenuwlijder in die richting, zijn leven in Frankrijk's demora-

liseerend centrum heeft hem sadist gemaakt en thuis vermoordt hij zijn verloofde.

De tegenstanders van dit stuk hebben erkend, dat er dramatische spanning van den toestand uitging en deze is werkelijk zeer overweldigend, getuige de emotie, die de toehoorders tot een uitbarsting van woede verlokke, wat voor onze schouwburgers zeer veel beteekent.

De tooneelen zijn flink en vloeiend geschreven, technisch zit het stuk vast in elkaar, een enkele coupure zou het verbeteren, maar ik meen, dat we sedert *L'Image* niet iets gezien hebben wat zoo nabij is aan kunst. Lees dan onze delijke, afschuwelijke, desnoods walgelijke kunst.

Als de kunst zich in deze richting — denk ook aan Strindberg — blijft openbaren, laat ons dan om een paar jonge meisjes niet er van verstoken blijven. De regie schrijft misschien nog wel eenmaal in de week een avond voor volwassen mannen uit.

Chrispijn heeft als modern tooneelspeler met deze rol in dit stuk zijn naam ontegenzeggelijk voor goed gevestigd.

Zijn uitbeelding van dien droevigen geestestoestand vergeet men niet meer.

Eva Westenberg heeft mij niet kunnen doen inzien, dat de rol van de verloofde binnen haar bereik was. Schwab was kranig dokter.

Er is van denzelfden schrijver een stuk te verwachten getiteld *Moordenares!* waarin hij, evenals maar niet in navolging van Ibsen het thema brengt, dat deze in zijn nieuwe stuk zal behandelen: een moeder, die, door een ziekte aan haar man te verbergen en er verder geen acht op te slaan, oorzaak is van den dood van haar kind.

Ook dit drama werd door Chrispijn aangenomen en zal wel voor jonge meisjes, die niet tegen al die akeligheid bestand zijn, zeer ongeschikt wezen, maar na *Een Visioen* heb ik persoonlijk van het nieuwe stuk groote verwachtingen.

* * *
De afgelopen veertien dagen zijn overigens onbelangrijk geweest.

Max Havelaar beleefde in Het Paleis een toegejuichte reïpreze met van Kwijk in de titelrol. Saïdja en Adinda (L. M. Smith en Mej. Wertwijn) werden meermalen met applaus begroet.

Evenals Havelaar getrokken is uit den „beroemden roman“ van Multatuli, zoo werd *Goud Elsie* „vrij gevolgd naar den beroemden roman van E. v. Marlitt.“ Hoewel dit stuk volkomen paste voor de Paleis-bezoekers, (het is zoo aardig als je den roman óók hebt gelezen, vindt u niet?) bleef het beneden de middelmaat. Niemand der spelers verhief er zich ook maar even boven.

In den Hollandschen Schouwburg ging na *De Markies de Villemer De Krekel* van Charlotte Birch-Pfeiffer ook al „getrokken“ uit een novelle van George Sand.

Een zeldzaam naïef stuk, dat alleen door de rol van Fanchon Vivieux iets bijzonders kan worden, maar geen succes had.

Zoolang de lezers der romans zoo dom blijven om het tooneelstuk te willen zien, dat onbekende grootheden (merkwaardig genoeg, dat zij zich altijd onder pseudo's verbergen) er uit trekken, zoolang zal dat romangespeel wel blijven duren.

Jane May is een voornaam slag van café-concert-zangeres, meer niet. Zij trad op bij van Lier in de Amstelstraat.

In den Stads-Schouwburg ging *Gringoire* van Th. de Banville, metrisch vertaald door J. L. Wertheim.

Het stuk is gevallen, niemand der spelers was met hart en ziel in den moeilijk te vatten *diapason* van dit fijne dichtwerk.

Mej. C. van Dommelen debuteerde als Loyse Fourmier, haar spel vis-à-vis Gringoire (Bouwmeester) was zwak en slecht ingestudeerd, misschien wel, omdat haar partner zijn rol niet kende. Zelfs toen deze de verzen in de zaal smeedt, met al zijn kracht, kwam er geen zweem van meelevens over de toeschouwers.

Royaards had in 1891 de rol van Lodewijk IX ook vervuld. Ik vond hem verminderd. (Zie N°. 13 van den 20sten jaargang.)

Na *Madame Sans Gêne* gaf de Koninklijke ons een schitterende vertooning van *Cyprienne* naar *Divorçons*, óók van Victorien Sardou, in medewerking met Emile de Najac.

De drie bedrijven werden mooi en vlot afgespeeld, ik heb geen aanmerkingen. Wat een vuurwerk van luchthartigheid, wat een bluf van losheid, wat een chic van beweging!

Fraai décor, fraai toilet en puik spel.

Nu nog *Gismonda*, alweer van Sardou en we zeggen het *Le Rire* na: „*Much Sardou about nothing.*“

N.B. Wegens plaatsgebrek verschijnen de beschouwingen over *De Mantel der Aristocratie* in het volgend nummer.

J. V. JR.

Uit de Maasstad.

Indien we ons niet vergissen werd George Sand's tooneelstuk *De Markies de Villemer* te Rotterdam het laatst in 1880 vertoond, althans in het Hollandsch; later zagen we het hier voor een handjevol toeschouwers nog eens opvoeren door artisten van het Odéon met Porel als Duc d'Aleria.

Voor velen was dit tooneelstuk dus nieuw, maar helaas! de kennismaking is niet medegevallen. En daarom riepen de jongeren, dat het stuk niet deugt, dat het een vervelend prul is. Dit dunkt ons onredelijk. Met hen erkennen we dat het ons nu bij de Vereenigde Rotterdamsche Tooneelisten weinig heeft behaagd, neen laten we het eerlijk neerschrijven: dat het ons ontzaglijk heeft verveeld; maar dat ligt niet aan het stuk, dat, ofschoon verouderd, nog genoeg lofwaardige kwaliteiten bezit om het een reïpreze waardig te keuren; de schuld ligt bij de gebrekkige opvoering. Toegegeven: „het stuk is geel geworden met den tijd. Maar het is immers al heel mooi dat het er nog is, en wat drommel, eens is het jong geweest, en zeker even jong als wij nu!...“

De laatste woorden zeggen we den verslaggever der N. R. Ct. na en omdat we ons met de beschouwingen in zijn aardig en duidelijk opstel volkomen kunnen vereenigen, ruilen we pen voor schaar en nemen over hetgeen hij van de opvoering vertelt. Zij, die het reeds lezen, kunnen het zonder schade nog eens lezen, ook al heeft intusschen hier de Markies vécu ce que vivent les roses, l'espace de trois représentations.

Men las dan in de N. R. Ct. van 18 dezer:

„Toch mag het geringe succes dat de vertooning van gisteravond heeft gehad geen maatstaf zijn. *Le marquis de Villemer*, in Februari '64 voor het eerst in het Odéon te Parijs vertoond, heeft zoozeer bijgedragen tot de geldelijke welvaart van dezen schouwburg, dat alleen de gedachte aan de winstderving voor het Odéon George Sand langen tijd heeft doen aarzelen het door het Théâtre Français te doen spelen. Men vertelt dienaangaande zelfs een *combat de générosité*. Duquesnel, de directeur van het Odéon, hoorde hoe George Sand brandde van verlangen om haar *Markies Rue Richelieu* te zien. In twee jaar had het Odéon het stuk niet gespeeld. En volgens de reglementen mag een auteur een stuk een jaar na de laatste vertooning terugnemen. Duquesnel haastte zich er drie voorstellingen van te doen geven, zoodat zijn recht op den *Markies* niet verjaard kon heeten. Daarna ging hij naar George Sand toe en bood haar, ten blijke van hoër achting, de vergunning aan om het stuk naar het Théâtre Français te brengen. Eerst een jaar na den dood der schrijfster is het hier vertoond (4 Juni '77). „La salle est brillante ce soir. Le rideau est à peine levé que déjà le public est sous le charme de cette langue simple et colorée à la fois“... Het succes was groot, de onthulling van Sand's buste in den Foyer gaf aan de voorstelling nog een bijzonder karakter. Maar... op die van Caroline de Saint-Geneix na werden alle rollen dan ook voortreffelijk vervuld.

L. S.

Daartoe aangezocht door het Hoofdbestuur van het Nederlandsch Tooneelverbond heeft de Heer L. H. CHRISPIJN, Directeur der Nederlandsche Tooneelvereening, besloten in den loop van dit seizoen vier extra-voorstellingen te geven voor een publiek, dat zich vooraf, door het nemen van een *Abonnement*, tot het bijwonen dezer opvoeringen zal hebben verbonden.

Het Hoofdbestuur, afgaande op de bijzondere zorg en den artistieken zin, waarmede de Heer CHRISPIJN tot dusverre de meeste der tooneelvoorstellingen van zijn gezelschap heeft georganiseerd, heeft de eer U op te wekken tot het nemen van een abonnement voor de vier toegezegde voorstellingen.

Vertoond zullen worden:

- 1°. »Driekoningenavond of Wat gij wilt» van Shakespeare, naar de vertaling van Burgersdijk.
- 2°. een stuk uit het Duitsche of Noorsche repertoire.
- 3°. » » » » Fransche repertoire.
- 4°. Zoo mogelijk een oorspronkelijk, anders een buitenlandsch stuk.

De stukken zullen gekozen worden in overleg met het Hoofdbestuur.

De voorstellingen zullen plaats hebben op een Zaterdagavond, in het midden der maanden Januari, Februari, Maart en April a. s.

De abonnements-prijs bedraagt voor de vier voorstellingen:

Stalles	f 7.—
Parterre	» 5.—
Loge	» 4.—

Zoo niet voor een bedrag van f 1000.— wordt ingeteekend, zullen de extra-voorstellingen niet doorgaan.

Bijgaande inteeckenbiljetten worden *zoo spoedig mogelijk* ingewacht aan het kantoor van den Salon des Variétés, Amstelstraat, Amsterdam.

AMSTERDAM,
November 1894.

Namens het Hoofdbestuur v.n.,
De Secretaris
J. KALFF JR.

Ondergeteekende verlangt voor de 4 abonnementsvoorstellingen, die in de 4 eerste maanden van 1895 in den Salon des Variétés zullen gegeven worden, te ontvangen:

Plaats(en) Stalles . . . à f 7.—

» Parterre . , » » 5.—

» Loge . . . » » 4.—

Woonplaats:

(Onderteekening:)

.....

.....

Bij de vertoening van gisteravond is maar eene rol tot haar recht gekomen. De heer Brondgeest als Gaetan was heel goed. Het was geen superieure vertolking, de hogere beking waarin men in den deugniet altoos den hertog, in den grappenmaker altoos den goeien jongen en omgekeerd in dezen altoos den door-de-wol-geverfde zag, ontbrak. Maar het was toch heel goed. 't Was alleraangenaamst los en ongedwongen en beschaafd, 't was vroolijk zooals Sand's losbol is. Dat Gaetan er niet uitzag als iemand van veertig jaar en jonger leek dan de markies, terwijl hij ouder is, was maar een bijkomstig bezwaar. De vertolking pakte, deed plezier, en al zou het onvoorzichtig zijn er verwachtingen voor de toekomst uit te trekken, het is ons te aangenamer op dit succes van den heer Brondgeest te wijzen. omdat hij van zijne verdiensten, te Amsterdam meermalen geprezen, hier te Rotterdam nog niet veel meer had doen zien dan de goede vormen van een man van de wereld.

Helaas, voor de stemming van het stuk is de rol van Gaetan wel geenszins ondergeschikt, maar toch niet beslissend. Er is poëzie in de mauvais-sujetterij van Gaetan, maar de poëzie van het stuk is de liefde van den markies en freule de Saint-Geneix. En geen van deze twee rollen kwam eenigszins tot recht. O zeker, het was conscientieus werk, vast ingestudeerd, uiterlijk minutieus uitgevoerd — maar alle opvatting, alle ziel ontbrak eraan. Freule de Saint-Geneix was mevr. Van Eysden—Vink als ze niet lacht, de markies was de heer Tartand. Waar bleef in dezen de edelman, waar de man van uitlaaienden hartstocht? Het is niets aangenaam dit te moeten zeggen. Het is nooit prettig aanmerkingen te maken, ondankbaarheid is een ondeugd en kritiek heeft licht iets schoolvosserigs. En bijzonder onaangenaam is het grieven als deze neer te schrijven, waar men te doen heeft met twee artisten die altoos vol plichtsbetrachting blijken, die veel te doen hebben en nooit haperen. Maar niet waar, niet met hun karakter hebben wij te maken maar met het karakter van hun werk — en daarin misten we ook nu weer geheel dat innerlijke, dat alleen in staat is om van een nabootsing kunst te maken.

De rol van de markiezijn was een prachtige rol geweest voor mevrouw Beersmans nu kwam er niets, niets van terecht. Veel meer dan de Baronne d'Arglade scheen deze aarts-aristocratische douairière „uit de suiker of de katoen" afkomstig. Haar distinctie bestond hierin dat ze onze goede taal leëlijk maakte met de pedante „nauwgezetheit" waar de legendaire schoolmeesters mee praten, en van het bijzondere, het lastige in het karakter der markiezijn — grande activité d'esprit et grande paresse de corps — hoorde men mevrouw Burlage praten maar zag men niets. Wie nu bedenkt, dat een van de aantrekkelijkheden van het stuk is een soort van sobere *marivaudage*, die begrijpt hoevéél er al dadelijk in het eerste bedrijf verloren ging. En later in het vierde, als de markiezijn moeilijkheden maakt. Och, zij stond er zoo ongelukkig bij...

Het was met dat al laat geworden, het publiek verveelde zich, maar met onverstoorbare kalmte behielden de Tooneel-lijsten hun langzaam spreektempo. *Ruhig Marco, ruhig!* De levendigheid van Gaetan alleen was niet in staat temperament te geven aan een zielloos gezelschapsspel, dat een nieuw bewijs was hoe intieme kunst als waartoe om de kern ook dit werk der groote Sand mag worden gerekend, buiten het bereik der Tooneel-lijsten blijft liggen."

In kleinen Kring, het nieuwe tooneelstuk van W. G. van Nouhuys, is gisterenavond in Tivoli vriendelijk ontvangen. De zaal was mooi bezet, met aandacht werd het stuk gevolgd, bij menig leuk gezegde klonk een hartelijk lachen en onder flink applaus moest het gordijn na het einde van elk der vier bedrijven een paar maal omhoog. Verder bloemen aan de dames-executanten, kransen voor den schrijver, kortom het was een aardige avond en het publiek verdient een pluimpje voor zijn goede opkomst.

Het is een eigenaardig genot de tooneeltjes in de drie

eerste bedrijven te volgen. Met nationale bedaardheid, zich dikwijls de moeite getroostende een grooten omweg te maken om als conscientieuze gids u een in zijn oogen niet onbelangrijke kleinigheid te wijzen, teekent de schrijver in een reeks met onmiskkenbaar talent, in vlotten dialoog geschreven schetsen, een reeks waarvan de samenhang evenwel soms te wenschen overlaat, Van Sparwijk en zijn omgeving. 't Is een handige kerel, die Van Sparwijk en het verwondert ons een beetje dat hij van die handigheid slechts in kleinen kring gebruik maakt. Misschien moeten we dit als een teeken van bescheidenheid prijzen, maar zeker loopen er in groote steden heel wat Van Sparwijken rond. Slecht... neen, slecht is de man niet, ten minste niet wat de conventie onder slecht verstaat. Hij is verduiveld handig, iemand om respect voor te hebben, zooals Hendrik, geen familie van den braven dito, later spottend beweert. Als beheerend kerkvoogd heeft hij de gelden der kerk een beetje als zijn eigen geld beschouwd en gebruikt; daarom is hij sterk tegen het plan van den jeugdigen predikant om meer toezicht op het beheer te laten uitoefenen, door dezen zonder de minste achterdocht geopperd. Typisch zooals Van Sparwijk nu dat plan bestrijdt, juist door bij de boertjes-kerkvoogden op de hem eigen gemoedelijke wijze dominee in bescherming te nemen. Maar weldra krijgt hij een sterkere bondgenoot: de liefde. Dominee raakt verliefd op Louise Van Sparwijk en wanneer hij zijn aanzoek doet, weet de aanstaande schoonpapa zoo handig te manoeuvreeren dat het hervormingsplan in den doofpot gaat. O, Amor!

De burgemeester van het dorp, tevens lid der Provinciale Staten, komt plotseling te sterven. Om dezen, naar hij beweert een zijner beste vrienden, in de Staten op te volgen, offert hij diens zoon die naar de burgemeestersplaats dingt en steunt een prullig jonkertje. In ruil daarvoor ontvangt hij de hulp van den adel bij de verkiezing.

Huwelijkstrouw is ook geen hoofdeugd van Van Sparwijk. Ofschoon een groot voorstander van deze eerbiedwaardige instelling, zelf het voorbeeld gevende door tweemaal te trouwen, heeft hij, althans gedurende zijn eerste huwelijk, evenmin als de bok de jonge, malsche blaadjes versmaad. Doch nu loopen we de geschiedenis vooruit; eerst moeten we vertellen, dat Van Sparwijk uit zijn eersten echt een dochter heeft, Eva, een ongelukkig meisje, kreupel, omdat in haar jeugd het dienstmeisje haar heeft laten vallen. De vader van dat onhandige persoontje is bij de familie in dienst gebleven en speelt daar nogal den baas, tot verwondering en ergernis van Eva. „Maar de vader mag immers niet boeten voor de onhandigheid van zijn dochter?" zalft Van Sparwijk tegen den dominee. Wat blijkt later?

Het dienstmeisje in kwestie was een goede kennis van haar meneer. Eens, toen zij de kleine Eva droeg, wilde Don Juan haar zoenen; haar vader zag het en uit schrik liet ze het kind vallen.

De zoon Hendrik pakt in het eerste bedrijf Dientje en heeft met haar gewichtige bijeenkomsten in den stal. Wij herinnerden ons Ibsen's *Spoken*.

Eva, door haar gebrek, dat haar van jongsaf bij anderen achterstelde, waarschijnlijk nog pessimistischer geworden, kan het in die duffe, kleine omgeving niet uithouden. En we begrijpen het graag. Mogen we den geachten schrijver gelooven, dan is Hoogland (provincie Utrecht, 2262 inwoners?) een vreeselijk gat, een broeinest van dorpsche hebberigheidjes, kleinsteedsche kletspraatjes en grootsteedsche ondeugden. De tweede vrouw van Van Sparwijk leeft met een stofdoek in haar hand en kijft met de meiden; Louise is een onbeduidend nuffe; de dominee laat al gauw voor zijn bruidje zijn *plannen* in den steek; Douairière van Bijstervelt doet ons een gewone intrigante kennen, haar zoon als *conscience*; Van Asperen een groote alledaagschheid, zijn doente twee nuchtere kwaadspreekstertjes; Snel, een aardige toneelfiguur maar geen mensch; Wouter, de vader van het lieve dienstmeisje, een gemeen type altijd maar zuipende en geld slaande uit de vieze historie; Derks, goed

maar geldzuchtig en vervelend als de meeste boeren, Geerligsz hetzelfde met kleine variatie. Alleen Hendrik los, lichtzinnig, maar een patente kerel! En de jonge Van Galen, dien we maar even te zien krijgen.

Dat kwekt en kletst en scharrelt dooreen. Eva wil zich losmaken uit dien engen kring, maar haar vader wil zooveel doenlijk goedmaken en overreedt haar de aanvraag voor een betrekking in te trekken. In den dominee meent zij haar ideaal gevonden te hebben, maar deze, verblind door Louise, blijft blind voor Eva's liefde. Dan volgt de verkiezing met haar geknoei en gekonkel.

En in het laatste bedrijf, na drie bedrijven inleiding door de reeks schetsen, de strijd: het drama.

Op eens vallen Eva de schellen van de oogen. Wel dreigde zij te stikken in de benauwde atmosfeer, zij schreef het toe aan het klein-nietige dorpsleven. In haar vader had ze een groot, onwankeibaar vertrouwen, al begreep zij hem dikwijls niet als hij daar plooid en schikte naar de omstandigheden. En nu komt Hendrik haar vertellen hoe lollig de verkiezing in haar werk is gegaan en ruw daarna doet de dronken Wouter haar het verhaal, hoe ze kreupel is geworden.

Dat is te veel. Het vlamt op in Eva.

En als haar vader binnenkomt, dolletjes blij dat hij gekozen is en dat zijn karretje weer over een zandwegje rijdt, werpt ze hem alles voor de voeten, al haar toorn, al haar pijn.

Van Sparwijk valt op de knieën, smeekt vergiffenis, stamelt banaliteiten.

Neen, Eva kan niet vergéven, zelfs gruwet zij van zijn aanraking.

Papa! Papa! Louise komt waarschuwen dat de Harmonie in aantocht is om de aangekondigde ovatie te brengen. Van Sparwijk gaat en als Eva wil heensnellen, ontmoet ze in de deur haar stiefbroer en valt snikkend in zijn armen: Breng me dadelijk naar het Station. Ik moet weg, weg...

Buiten verkondigt een fanfare den triomf van — — — de handigheden van Van Sparwijk.

Men ziet, de strijd, de botsing neemt slechts een bescheiden plaatsje in en de strijd wordt meer ontweken dan gestreden. Want strijd kan men toch niet noemen de bitse uitvallen van Eva in de schetsjes, waar ze niet veel meer doen dan het intieme karakter dier schilderstukjes storen? Ook niet haar mal-à-propos vragen?

We gelooven dat de aandacht hoofdzakelijk moet worden gewijd aan de drie eerste bedrijven, dat het den schrijver met het laatste bedrijf niet zoo ernst is geweest. En al verkiezen we boven een verzameling mooie brokjes, één mooi brok, één gedacht, één gevoeld, één gedaan, kortom een *Eerloos*, dankbaar willen we aanvaarden hetgeen de Heer Van Nouhuys ons heeft geboden en dan erkennen we gaarne het vele mooie dat er in de drie eerste bedrijven schuilt en waardoor het karakter van Van Sparwijk zoo uitnemend geteekend wordt.

Alleen is er veel te veel bijwerk; een zestal personen zou geheel van het programma kunnen verdwijnen. Ook laat de samenhang tusschen de tooneeltjes dikwijls te wenschen over. De deur heeft het ontzettend druk; twee personen praten, ze gaan weg; twee of drie anderen verschijnen en beginnen een nieuw tafereeltje, enz., enz., enz.

Den flinken, natuurlijke dialoog roemden we reeds; voor Eva moeten we een uitzondering maken, deze redeneert meestal te theatraal.

Van Sparwijk wordt door den Heer De Vos uitmuntend, prachtig uitgebeeld; alleen had hij zich o. i. niet zoo oud behoeven te maken. De kop was heel mooi, maar Van Sparwijk behoeft toch slechts een goede vijftig jaren te tellen. Maar de vertolking: *Ja, hoe zal ik 't zeggen?...* de vertolking was uniek.

Over het algemeen wordt *In kleinen Kring* zeer goed vertoond, alleen kon er vlugger gespeeld worden. Als Eva was Mevrouw Mulder-Roelofsens veel te theatraal, het

grootte gevaar aan die partij verbonden. We mogen het haar evenwel niet te zwaar aanrekenen. Zonderling genoeg krijgt deze verdienstelijke actrice, evenals Mejuffrouw Sasbach, bijna niets te doen en hier zeker roest rust. Hendrik werd door den Heer Erfmann prettig en met meer losheid dan we van dezen speler gewoon zijn voorgesteld en een warm woord van lof mag den Heer Alexander Faassen Jr. voor zijn dominee niet onthouden worden: de rol is niet gemakkelijk en evenmin dankbaar. In twee korte tooneeltjes deed de Heer F. van der Does (Frans van Galen), een nieuveling bij dit gezelschap, zich gunstig kennen. De tooneelpop Snel werd door den Heer Henri Poolman amusant gegeven; de Heer Alex. Faassen Sr. (Wouter) was wat hel rood geschminkt, overigens als gewoonlijk verdienstelijk. Een aardige type, het boertje Derks van den Heer van Warmelo. Zwakjes vonden we Tine, Louise en Jonker George. Mejuffrouw Snijders was een appetijtelijk dienstmeisje, heel begrijpelijk dat Hendrik haar een niet te versmaden tijdverdrijf oordeelde op een saaien Zondagmiddag!

25 November 1894.

JEAN VALJEAN.

Schouwburg Personeel.

Seizoen 1894 — 1895.

HOLLANDSCHE SCHOUWBURG.

Directie: Le Gras en Haspels.

DAMES:	HEEREN:
Mevr. C. Beersmans.	D. Haspels.
" A. Burlage-Verwoert.	J. Haspels.
" C. Faassen-van Velzen.	A. J. Le Gras.
" M. van Eysden-Vink.	R. Faassen.
" P. v. Kerckhoven-Jonkers.	W. van Zuylen Sr.
Mej. A. Klein.	F. H. Tartaud.
Mevr. M. Coelingh-Vorderman.	D. H. Brongdeest.
Mej. R. Haspels.	C. van Kerckhoven.
" M. Haspels.	F. Bouwmeester.
" C. van Velzen.	V. Faassen.
" A. Miserius.	P. D. van Eysden.
" A. van Krevelen.	A. G. Kremer.
	W. van Zuylen Jr.
	M. A. v. d. Lugt Melsert.

TIVOLI SCHOUWBURG.

Directie: Jan C. de Vos en W. van Korlaar.

DAMES:	HEEREN:
Mevr. Aleida Mulder.	Jan. C. de Vos.
	Alex Faassen Sr.
Mej. Auguste Poolman.	Henri Poolman.
" A. W. F. van Korlaar.	E. Erfmann.
Mevr. P. van Westerhoven-de Heer.	A. I. van den Heuvel.
" G. Poolman-Huysers.	Alex Faassen Jr.
Mej. W. C. Sasbach.	D. Holkers.
" G. Faassen.	M. van Warmelo.
Mevr. J. E. van Rossum-Stutterheim.	M. C. F. van der Does.
Mej. J. S. Snijders.	H. Terwee.

Advertentiën.

De Ondergeteekende, vroeger onderwijzer in deklamatie aan de Tooneelschool en het Conservatorium te Amsterdam, stelt zich beschikbaar tot het houden van **Voordrachten in Vereenigingen en bij Particulieren.**

Repertoire van Fransche en Duitsche Klassieken en Modernen. Voorwaarden te vernemen aan zijn adres:

Suezkade, 77, den Haag.

F. VAN DER GOES.

Verschiijnt den 1^{en} en 15^{en} van iedere maand bij M. J. P. VAN SANTEN (firma TH. A. van Zeggelen) te Amsterdam

Leden van het Tooneelverbond (Contributie f 5.—) ontvangen dit Tijdschrift gratis

Voor niet-leden bedraagt de prijs, per jaargang van ten minste 16 afleveringen, f 4.—. Franco per post f 4.25.

Brieven en stukken, de Redactie betreffende, adresseere men aan den heer J. VRIESENDORP Jr., NIEUWENDIJK 235.

Opmerkingen ten aanzien der verzending en opgaven van abonnementen en advertenties in te zenden aan den Drukker-Uitgever. ACHTERBURGWAL 84.

N°. 6

15 DECEMBER 1894.

XXIVe JAARGANG.

INHOUD:

Officieel gedeelte: Het Leescomité. — Vergadering der afdeling Amsterdam.

Niet officieel gedeelte: J. V. Jr. Uit de Amstelstad (*De Mantel der Aristocratie*). — Prof. Dr. A. G. van Hamel. Revolutionnaire Tooneelspeelkunst.

Officieel Gedeelte.

Het Leescomité.

Tegenover de vele openlijke en bedekte verwijten ons gedaan, omdat wij *De mantel der aristocratie* ter vertooning hebben aanbevolen, zie o. a. de bloemlezing in de rubriek *Uit de Amstelstad* in dit nummer, achten wij het onzen plicht met een enkel woord aan te toonen dat de velen die meenen dat Het Leescomité in het leven is geroepen om louter meesterstukken uit te broeden, zich vergissen.

In 1890 was de groote prijsvraag uitgeschreven, waarvoor op de begrooting f 550.— werd uitgetrokken (zie *Het Tooneel*, 19^{en} jaargang, bladz. 125); zestig stukken kwamen er in (zie 21^{en} jaargang, bladz. 17); geen van alle werd bekroond (ibid. bladz. 33 vlg.).

Na deze mislukte poging meende het Hoofdbestuur toch den moed niet geheel te moeten opgeven en te moeten trachten althans iets voor onze tooneel-literatuur te doen.

Het achtte het geschiktst een permanent Leescomité te benoemen, dat aankomende schrijvers, zoo daartoe aanleiding bestond, in relatie zou brengen met de tooneel-directies.

De Algemeene Vergadering keurde dat plan goed. Een som van f 150.— werd er voor op de begrooting uitgetrokken.

Zoo werden wij, d. w. z. het Leescomité, geboren.

Zou nu iemand heusch denken dat, waar een zoo kleine premie werd uitgelooft, het Hoofdbestuur had gehoopt betere vangst te zullen hebben — om bij de geestige spieringen en kabeljauwen te blijven — dan toen de premie zooveel grooter was?

Neen, geen oogenblik hadden we verwacht dat wij op die manier de hand zouden kunnen leggen op een heel, half

of kwart meesterstuk. We hoopten alleen dat zich heel misschien in ons netje een klein spierinkje zou laten verschalken, een spierinkje dat niet veel om het lijf zou hebben, maar dat, goed toebereid, dan toch als heel lichte kost wel te verorberen zou wezen. En onze hoop werd niet beschaamd. Er kwam een stuk waarin we ettelijke goede eigenschappen zagen. Maar wij zijn geen mannen van de praktijk. De hr. Chrispijn echter wel, en die achtte het waardig te worden vertoond. Op zijn oordeel meenden wij te mogen vertrouwen; en zelfs op dit oogenblik hebben wij er geen berouw van dat wij dit deden; inimmers daargelaten dat het publiek althans den eersten avond — van de latere weten wij niets — het stuk welwillend heeft ontvangen, erkennen zelfs al die ons veroordeelende critici dat de dialoog verdient geprezen te worden. Nu, al had het stuk geen enkele andere verdienste, al bevatte het geen rol van een jong meisje, zoo flink als wij ons niet herinneren ooit in een Hollandsch stuk te hebben gelezen, dan nog zouden wij, aangezien de ons gegeven opdracht was: aankomende schrijvers in aanraking te brengen met de tooneeldirecties zoo daartoe aanleiding bestond, niet hebben gearzeld de een of andere tooneeldirectie te vragen: „wat dunkt u er van?”

En nu is het stuk gespeeld, laten we aannemen omdat wij het aanbevalen. Had het liever ongespeeld moeten blijven? Wij zeggen volmondig „neen”; want dan zou de schrijfster niet hebben gezien wat haar fouten waren; ze zou hebben gewacht tot ze weer een onderwerp had bedacht en dan was er weer een stuk geteeld met dezelfde gebreken behept, dat, wie weet het, misschien wel weer aan ons ter uitbroeding ware toevertrouwd.

Nu evenwel zal zij òf als zij merkt dat zij niet beter kan, voortaan wat anders doen dan drama's schrijven, òf als de ontvangen lessen gedijen, eenmaal met iets beters voor den dag komen.

Wij herhalen dus wat wij straks al onder een anderen vorm zeiden: we hebben geen berouw van wat wij deden, en zullen als ons weer een stuk van gelijke verdienste,

hoe gering dan ook, gewordt, evenzoo handelen als wij nu hebben gedaan.

Het Leescomité:
MARCELLUS EMANTS,
M. B. MENDES DA COSTA.

NASCHRIFT.

Het blijspel *Doctor Avon* is afgekeurd.

Evenzoo een ingekomen drama in twee bedrijven: *Zijn dochter*, benevens een ons toegezonden proeve van een drama in rijmende verzen, aan het Oude Testament ontleend.

Vergadering der Afdeeling Amsterdam op Vrijdag 30 November 1894, in het American Hôtel.

Punt I der Agenda, het verslag der afgevaardigden ter Algemeene Vergadering geeft tot geen bespreking aanleiding. Het verslag der vergadering hebben de leden reeds in „Het Tooneel” kunnen lezen en geen der leden verlangt hierover het woord. De voorzitter brengt zijn dank aan de afgevaardigden.

Tot leden der Kascommissie worden benoemd de hh. Dudok de Witt en Merens.

De voorzitter gaat thans over tot punt III: „Voorstellen van het Bestuur”. Het eerste voorstel luidt:

„De afdeeling besluite:

Voor het speelseizoen 1894/95 uit te loven drie premiën voor tooneelspelers of tooneelsteelsters der geregeld te Amsterdam spelende tooneelgezelschappen, die kleinere of nevenrollen zullen hebben vervuld en daarbij in bijzondere mate zullen hebben blijk gegeven van zorg en toewijding en van het streven om, door ook in het kleine goed spel te leveren, mee te werken tot een artistiek samenspel.

Daarvoor beschikbaar te stellen f 225.—, zijnde 3 premiën ad f 75.—.

De uitvoering van dit besluit op te dragen aan eene Commissie bestaande uit het Bestuur en 5 leden door de afdeeling uit hare leden te kiezen, welke Commissie in hare vergadering anderen kan roepen met adviseerende stem.”

De heer *Homeijer* vraagt hierover het woord en leest eene door den heer *Chrispijn* en hem opgestelde memorie van grieven voor, waarin dit voorstel wordt gequalificeerd als een foienstelsel en de vrees wordt uitgesproken, dat het de oorzaak zoude worden van een jacht op kleine rollen, een jacht naar den poedelprijs.

De heer *Bangert* kan zich niet met het voorstel vereenigen. Hij onderscheidt twee soorten acteurs: ten eerste zij, die pas beginnen en daardoor kleine rollen spelen, en ten tweede zij, die altijd kleine rollen spelen en dit zullen blijven doen. De eerste categorie gaat toch naar boven, daarop heeft een gratificatie van f 75.— geen invloed; de tweede categorie moest eerder van het tooneel geweerd worden, immers dat zijn geen atisten.

De heer *Scholten* releveert even dat dit laatste niet juist is, hij zegt echter tegen premiën dit te hebben, dat de jongelui nu zóó hun best zullen gaan doen, dat het leelijk wordt.

De *Voorzitter* stelt op den voorgrond, dat de afdeeling niet over groote geldmiddelen kan beschikken. Dat bewustzijn heeft bij het doen der voorstellen voorgezet. Ook heeft het bestuur bij het onderhavige voorstel aan eene hoogere strekking daarvan gedacht, dan daarin door de bestrijders blijkens hun woorden is gezocht.

Ons doel was een bewijs van appreciatie te geven aan hen die in 't kleine goed werk trachten te leveren. In den regel zullen dit zijn jongere personen, die er prijs op zullen stellen als hun streven wordt gewaardeerd.

Begrippen als foien- en vervalstelsel zijn vreemd aan den

gedachtengang der voorstellers. Het bestuur hecht er ook niet aan, dat de premiën in den vorm van geld zullen worden gegeven; een cadeau of een medaille zou ook goed zijn.

Het onderscheid door den heer *Bangert* gemaakt is juist, maar onjuist is het, dat de tweede categorie van het tooneel zou geweerd moeten worden. Er is niet zulk een mutatie dat ieder op den duur groote rollen kan spelen.

Mr. *Lioni* zegt, dat hij bij lezing der voorstellen er niet mede was ingenomen, doch dat hij zich thans, na de toelichting door den voorzitter gegeven, kan vereenigen met de strekking ervan. Er kan echter conflict voorkomen tusschen de Commissie *ad hoc* en de regie. Handhavende het idee van het bestuur, zou hij willen voorstellen om de premiën te geven niet dan na overleg met, desnoods met toestemming van den regisseur.

De *Voorzitter* kan meêgaan met „overleg”, doch niet met „toestemming”. De Commissie zal de verantwoordelijkheid dragen en moet in deze dus vrij zijn. Hij wil aan het voorstel toevoegen: „De Commissie beslist niet dan na overleg met de betreffende directie.”

Mr. *Lioni* vereenigt zich hiermede.

De heer *Bangert* is niet overtuigd. De kleine acteurs zullen niet beter gaan spelen door die f 75.— en het is toch het idee van het Bestuur om betere acteurs te kweeken.

De *Voorzitter* meent dat de heer *Bangert* het idee niet vat en licht dit nog eens toe. Het is toch beter dat kleine rollen goed, dan dat zij minder goed vervuld worden.

Mr. *Fredanus van Gelder* gelooft dat het Bestuur op den verkeerden weg is. Hij wil liever een premie uitloven voor den regisseur, van wien toch alles uitgaat.

De *Voorzitter* bevredigt den heer van Gelder door de mededeeling dat dit reeds bij het Bestuur in overweging is, doch dat men nog zoekt naar den besten vorm, waarin dit zou moeten geschieden. Om verder aan verschillende sprekers te ontmoet te komen wil het Bestuur punt III A al 2 lezen: „Daarvoor beschikbaar te stellen f 225.— voor 3 premiën.”

Het eenigszins aangevulde en veranderde voorstel A. wordt thans aangenomen met 18 stemmen vóór, 3 tegen en één blanco.

Thans is voorstel III B aan de orde:

„De afdeeling besluite:

Voor het seizoen 1894/95 ter beschikking van het Bestuur te stellen eene som van f 150.—, om in zoover dit aan het Bestuur gewenscht voorkomt, tooneeldirectiën te steunen bij het zich verschaffen van goede vertalingen van buitenlandsche tooneelstukken, die zij wenschen op te voeren.

De *Voorzitter* licht dit toe. Ons tooneelrepertoire zal voor het grootste gedeelte bestaan uit buitenlandsche stukken, immers ons land is een klein land. Nu is het van het grootste gewicht dat wij die stukken in goed Hollandsch te hooren krijgen. De directiën hebben verschillende conditiën, die echter wel eens onvoldoende kunnen wezen. Om aan dit bezwaar nu eenigermate te ontmoet te kunnen komen, vraagt het bestuur een crediet.

De heer *Vinkesteijn* juicht het principe van dit voorstel toe, maar vraagt of de afdeeling juist financieel zou moeten steunen. Misschien zouden kleinere tooneelgezelschappen er veel prijs op stellen indien zij bij vertaalde stukken op die wijze door het Bestuur zouden worden gesteund, dat zij die stukken aan het oordeel van bevoegde personen zouden kunnen onderwerpen.

De heer *Heijermans* vindt het idee in theorie goed, doch in de praktijk zal iemand die zich er toe aangetrokken gevoelt een stuk te vertalen, dit niet beter doen als hij een premie krijgt.

De *Voorzitter* wijst er den heer *Heijermans* op, dat hier geen premie bedoeld is. Bijna altijd wordt een vertaling gehonoreerd. Heeft nu een directeur een stuk op 't oog, dat vertaald moet worden dan zal hij, daar hij door den steun der afdeeling in staat zal zijn een beter honorarium

aan te bieden ook naar iemand toe kunnen gaan, die beter zal vertalen.

De heer *Vinkesteijn* oppert het denkbeeld een commissie van revisie van reeds vertaalde stukken in 't leven te roepen welk denkbeeld door het Bestuur gaarne wordt aangehoord en in overweging zal worden genomen.

Het voorstel III B wordt aangenomen met 18 stemmen vóór, 4 tegen.

Punt C: „De afdeeling besluite:

„De bijzondere aandacht van het Hoofdbestuur te vestigen op de wenschelijkheid om — indien dit uitvoerbaar is — van wege het Tooneelverbond op te richten of te steunen lessen in „voordracht,” bestemd voor personen, die reeds het beroep van tooneelspeler uitoefenen”

Het geldt hier, zegt de *Voorzitter* een votum dat het Bestuur gaarne door de afdeeling zoude zien uitgebracht. Het meent dat niet alleen de opleiding van hen die tooneelspeler worden moeten, doch ook van hen die het reeds zijn de aandacht van het Hoofdbestuur verdient.

Het voorstel wordt aangenomen met 22 stemmen vóór en één blanco.

Bij punt VI, de benoeming van 5 leden voor de in voorstel III A bedoelde commissie, besluit de vergadering op initiatief van den heer *Dudok de Witt*, dat de commissie zal bestaan uit 3 heeren en 2 dames en dat de benoeming wordt overgelaten aan het Bestuur.

Het kasverslag door den heer *de Witt* uitgebracht geeft geen aanleiding tot discussie; er blijkt een voordeelig saldo te zijn van f 213.—

Door den *Voorzitter* wordt dank gebracht aan den *Penningmeester* en aan de *H.H. de Witt* en *Merens*.

Daarna deelt bij mede, dat nog verscheidene andere denkbeelden bij het bestuur in overweging zijn. Het heeft besloten na een samenspreking met deskundigen gehouden te hebben een schrijven te richten aan de direktiën van verschillende gezelschappen, waarin de wenschelijkheid zal worden uitgesproken, een standaard-repertoire te vormen, waardoor wordt vermeden, dat men op een gegeven oogenblik plotseling genoodzaakt is iets haastig in elkander te zetten.

Wijders bestaat bij het Bestuur het voornemen om aan direktiën, die zich in strijd of moeilijkheden mochten bevinden, zijne interventie aan te bieden.

Nadat nog de leden door den *Voorzitter* opmerkelijk zijn gemaakt op de circulaire van het Hoofdbestuur, waarbij de abonnements-voorstellingen van het gezelschap des heeren *Chrispijn* worden aanbevolen en door *Mr. Fredanus van Gelder* een woord van waardeering tot het Bestuur is gericht, wordt de vergadering, niets meer aan de orde zijnde, gesloten.

De Secretaris der afdeeling Amsterdam
H. K. WESTENDORP.

Niet Officiël Gedeelte.

Uit de Amstelstad.

Ons Leescomité moet een weinig opwekkenden arbeid achter zich hebben, te oordeelen naar *De Mantel der Aristocratie*, oorspronkelijke zedenschets in 3 bedrijven van *Eva Westenberg*, het eerste letterkundige product, dat niet meedoogenloos werd afgekeurd.

De heeren critici laten zich, in verschillende vormen, geen van allen beslist gunstig uit, de meesten, zoo niet allen, achten het stuk volkomen mislukt. Ik ook.

In *de Oprechte Haarlemmer* is *F. C. Jr* reeds bezig met te spreken van den „mantel der vergetelheid”, die dit stuk spoedig *) zal dekken en dit is almée een van die profetiën, waarvoor men niet juist scherpzinnig behoeft te wezen, hoewel de scherpzinnigheid van den opmerker door de op-

merking zelve niet wordt uitgesloten. „Want” — zegt deze recensent iets eerder — „applaus van een Hollandsch publiek beteekent niets en spoedig, na een klein nationaal succesje, zal „De mantel” worden opgeborgen, waar „Goudvischje”, „Eerloos”. „Droomleven” en andere dito's feitelijk al zijn”. Deze geheele recensie bevat voor het Leescomité een mantel der onwillevendheid en voor de schrijfster een der hooghartige welwillendheid.

„Arine Eva Westenberg! Het zou zoo heerlijk geweest zijn, als zij nu opeens de dramatische auteur bleek, dien Nederland sedert heel lang verwacht . . .

Het ware heerlijk voor haar zelf en heerlijk voor ons.

Maar 't is, jammer genoeg! zoo niet.

Juffrouw *Eva Westenberg* schijnt een zeer ontwikkeld en gevoelig meisje, die verder dan veel andere meisjes nadacht over de verhoudingen van mannen en vrouwen, en die veel van *Ibsen* en *Björnson* of andere *Noren* las. Dit was verdienstelijk, maar beteekende niet meer dan dat zij de intellectuele- en gevoelsbeweging van haar tijd meemaakte. . . zooals duizenden.

Toen dacht ze er over haar ideeën, gelijk men 't noemt, te „belichamen” in een drama. Zij had misschien wel iets van een artiste in zich, zij voelde wel een drang tot uiten. En zij dacht meteen hoe heerlijk 't zou zijn als zij slaagde. . .

Maar tot zekerheid stuurde zij haar werk eerst naar 't Leescomité van 't Tooneelverbond. Was 't niets, dan zouden die deskundige heeren 't wel zeggen en keurden zij 't goed, dan was 't een waarborg voor haar succes bij 't publiek.

De arme! Zij wist niet dat die heeren al zóólang vruchteloos gehengeld hadden, dat zij bijna geneigd waren een onnoozele spiering voor een kabeljauw aan te zien”.

De slotsom is, dat er in het stuk soms een goeden dialoog valt op te merken en dat het is „Heel mooi voor een jong meisje . . . doch als kunst niets.”

De *Telegraaf* vat bij monde van *H.* dit werk reeds met meerdere waardeering op dan gewoonlijk. „Juff. Westenberg heeft het inbranden van een kaars voor de zon aangezien, maar als zij wat verder is, zal zij zelf 't geknetfer hooren en den walm ruiken.” De bekende recensent heeft, „nu ook-maar-niet-heel-even behoefte om over het dramaatje van een jonge dame iets anders te zeggen, dan dat het weer de gewone kunstmatige inkleeding is van een geval uit het leven, zonder eenig voelbaren terugwerkenden drang gegeven” en zijn conclusie formuleert hij aldus: „dat men niet het recht heeft te schrijven over het leven, wanneer het Leven ons dat niet geweldig opdringt.”

Het Nieuws van den Dag is kort maar krachtig: „Voorloopig den lossen en goeden dialoog waardeerend, het niet bijzonder gelukkige spel van allen erkennend, zij er op gewezen, dat *De Mantel der Aristocratie* hersenloosheden bevat, en dat het den saamgekomenen getuige deed zijn van een zelfmoord door verdrinking. Daar bereikt Het Nederl. Tooneel-Verbond de grens van zijn gezag en wierp het zijn leden in handen van het bestuur der „Maatschappij tot redding van drenkelingen”. Zoo hanteert deze recensent den mantel der grappigheid om er dien der aristocratie onder te verstikken.

De *Nieuwe Rotterdamsche Courant* schrijft: „De vertooning is zeker belangwekkend geweest, en voor de schrijfster en voor het comité zelf, dat nu het effect heeft kunnen nagaan van de wijzigingen die op zijn advies door de auteur in het stuk waren aangebracht. De eerste akte werd door het publiek naar verdienste om den lossen, hier en daar pikanten, dialoog gehuldigd. Toch vroeg men zich aan het slot der eerste akte reeds af waar de auteur eigenlijk heen wilde, en in die vraag, welke zij, blijkens de twee volgende akten, ook voor zich zelf niet recht heeft weten te beantwoorden, schuilt de zwakheid van haar arbeid. Een paar liefdes-intrigues tusschen menschen, voor wie onze belangstelling niet gewekt wordt, vormen den inhoud der zedenschets.

*) Het wordt reeds niet meer gegeven.

Van het eene paar wordt de aandacht afgeleid op het andere, en er was geen reden voor de schrijfster om hetzelfde motief niet nog meermalen te herhalen. Er ontbreekt een kern aan het stuk. De dramatische situaties zijn niet voldoende voorbereid. Er is geen strijd, omdat er geen karakters zijn. Trouwens, uit de kenschetsing van haar arbeid als zedenschets blijkt dat de schrijfster zelf heeft gevoeld, dat het drama eigenlijk ontbrak en er is dus alle hoop, dat het resultaat der vertooning van het werk hare zelfkennis bevestigd en vermeerderd zal hebben."

Het *Handelsblad* nam deze gebeurtenis het meest *au sérieux*.

Na er op gewezen te hebben, dat de Circulaire van het Leescomité in ons vorig nummer afgedrukt, veel aanleiding gaf, „om door een slecht lezer geheel verkeerd te worden opgevat" vestigt Giovanni de aandacht op den inhoud van het stuk op het gegeven:

De zeden der voorname kringen zijn ordelloozer dan die van de burgerlijke luidjes en die ordeloosheid blijft eerder ongestraft.

Van dit thema zegt het *Handelsblad*:

„Dat heeft mej Westenberg in haar stuk nog eens weer voor de zooveelste maal willen bewijzen, en al was haar stuk, wat bouw, karakterteekening, dialoog enz. aangaat, een meesterstuk, dan zou ik nog lust gevoelen haar toe te voegen: „houd dergelijke opmerkingen asjebliet maar thuis, of wel bewaar ze voor een theevisite." „Zoo iets heeft met kunst eigenlijk niets nit te staan. Wanneer nu de personen en het dramatisch conflict, dat er tusschen hen ontstaat zeer goed gevonden en uitgewerkt zijn, dan zal ik die wijsgeerige opmerking over het verschil in zedeleer van verschillende standen der maatschappij mede slikken, maar ze blijft mij onaangenaam. Dit over het onderwerp: dat de schrijfster lust gevoelt zich juist met zulke vieze toestanden bezig te houden, is haar zaak."

Otto van Heuvelinck van Opperdt, later Commissaris der Koningin in de provincie en zijn zwager Eduard zijn de twee slechte mensen. De eerste bedriegt zijn echtgenoot met een gehuwde Mevrouw van Hoogenbeek de andere stort een goevernante in het verderf enkel en alleen door zich in haar slaapkamer op niets te laten betrappen. De goevernante, die geen misstap beging, verdrinkt zich daarop in den vijver. Het *Handelsblad* wijst er verder op, dat bij een bezetting van 15 personen de teekening der personen te wenschen moest overlaten. „Dat heeft de schrijfster dan ook niet beproefd" — „Een gunstige uitzondering maakt het zusje, het bakvischje, waarvan de schrijfster, ook al is het type nog zoo oud, wel iets eigens heeft weten te maken."

Ook door Giovanni wordt de dialoog op sommige plaatsen geroemd en dit schijnt algemeen erkend te kunnen worden. Laat Eva Westenberg dus stukjes of stukken schrijven voor heel weinig personen. Vermoedelijk zou dan de inhoud het moeten afleggen, maar in den dialoog zou zij zich kunnen overtreffen.

Die massa personen is een goedkoope vulling van iets wat eigenlijk zeer ledig is.

Na op de malle dingen en onhandigheden van de schrijfster te hebben gewezen eindigt Giovanni aldus:

„Mijne conclusie is deze: *De Mantel der Aristocratie* is het werk van iemand die een stuk wou en zou maken op een haar lief geworden thema, dat haar te zwaar is geweest.

Wanneer mej Westenberg nog eens weer terugkeert naar minder vereischende onderwerpen en zich daarmee voorloopig nog bezighield (met het stukje *Een Huwelijks advertentie* heeft zij immers vroeger reeds succes gehad?), zal zij het misschien nog wel eens zoo ver brengen, dat zij ook groote levensvragen ernstig kan behandelen. Zij heeft wel oog voor het tooneel; haar dialoog is meestal goed en — vooral het eerste, het beste bedrijf van *De Mantel der Aristocratie* bewijst het — er zit wel gang in wat zij schrijft".

Revolutionnaire Tooneelspeelkunst.

De „Figaro" bracht onlangs aardige bijzonderheden in herinnering omtrent den toestand van het tooneel in Frankrijk gedurende de afschuwelijke periode van het schrikbewind.

Het idealisme dezer ruwhandige wereldhervormers hechtte groote waarde aan het theater. Het „Comité du Salut Public" formuleerde zijne overtuiging in deze woorden: „de schouwburgen zijn de lagere scholen der beschaafden en een kostbaar hulpmiddel voor de opvoeding van het volk." In de provinciesteden ontvingen de gedelegeerden van het Comité de opdracht om tragedies te laten spelen „geschikt om de vaderlandsliefde der bevolking aan te wakkeren."

't Was niet altijd gemakkelijk om aan dien last te voldoen. In sommige steden waren in het geheel geen tooneelspelers te vinden. Toch moest er gespeeld worden Men riep daarom in publieke vergaderingen alle liefhebbers op om in die vertooningen op te treden. Maar Frankrijk is nooit, zooals Nederland, het paradijs der rederijkerskamers en liefhebberijtooneelen geweest. Slechts zeer weinigen kwamen zich aanbieden; in het stadje Auch niemand behalve één enkele dame.

Toen werd er wat anders op bedacht. Sommige „comités d'instruction publique" vaardigden bevelschriften uit van dezen inhoud: „Het comité zal de burgers en burgeressen aanwijzen die het in staat acht om rollen te vervullen, en drie decaden (één maand) te voren zal zij hun de rollen aanwijzen waarmede zij zich hebben te belasten. Het comité zal de namen publiek maken van die burgers en burgeressen die geen wettigen grond zullen kunnen opgeven voor hunne weigering of die enkel slechte gronden zullen kunnen aanvoeren."

Op sommige plaatsen ging men nog verder; de acteurs werden eenvoudig gerequireerd. Zoo werd in datzelfde stadje Auch aan een jong meisje door niemand minder dan den gendarme haar rol in de tragedie *les Gracques* thuis gebracht; de commandant der gewapende macht had het bevelschrift onderteekend waarbij haar gelast werd de rol van Licinia tien dagen later te spelen.

Maar, al kreeg men op die manier acteurs en actrices, dan was het toch dien armen lieden niet altijd mogelijk om behoorlijk op de planken te verschijnen; zij hadden geen costuums. Ook hierop werd iets gevonden. De Jacobijnen vaardigden de volgende resolutie uit: de schouwburgcommissie moet zich naar het departement begeven en verzoeken dat de kerkgewaden der vroegere geestelijken haar worden afgegeven, om er tooneelcostuums van te vervaardigen. Daarop volgde het volgende besluit van den departementalen Raad: overwegende dat het zonderlinge snit der kerkelijke gewaden en de republikeinsche eenvoud van de tegenwoordige kleederdracht een beletsel zijn voor den voordeelligen verkoop dier sieradiën, bepaalt de Raad dat deze kerkgewaden en andere versierselen aan de Vereeniging voor volksvermaken te Auch zullen worden ten geschenke gegeven, voor zoover deze er tooneelcostuums van zal kunnen maken, met uitzondering alleen van die welke met goud en zilver zijn geborduurd.

Zoo speelden ongeoeffende burgers en burgeressen, in verknijpte priestermantels gekleed, de rollen der klassieke Grieken en Romeinen.

En van zulk een tooneel verwachtte men de toekomst der beschaving!

A. G. VAN HAMEL.

Verschijnt den 1^{en} en 15^{en} van iedere maand bij M. J. P. VAN SANTEN (firma TH. A. van Zeggelen) te Amsterdam

Leden van het Tooneelverbond (Contributie f 5.—) ontvangen dit Tijdschrift gratis

Voor niet-leden bedraagt de prijs, per jaargang van ten minste 16 afleveringen, f 4.—. Franco per post f 4.25.

Brieven en stukken, de Redactie betreffende, adresseere men aan den heer J. VRIESENDORP JR., NIEUWENDIJK 235.

Opmerkingen ten aanzien der verzending en opgaven van abonnementen en advertenties in te zenden aan den Drukker-Uitgever, ACHTERBURGWAL 84.

N°. 7.

1 JANUARI 1895.

XXIVe JAARGANG.

INHOUD.

Officieel gedeelte: Staat van het Nederlandsch Tooneelverbond. — Vergadering van het Hoofdbestuur. — Abonnementsvoorstellen in den Salon des Variétés.

Niet-Officieel gedeelte: J. V. Jr., Uit de Amstelstad (*Emma Zathe, Motten, Janus Tulp*). — Jean Valjean, Uit de Maasstad (Voordrachten Alida Klein, Willem van Zuylen en Mr. G. S. Brantsma, *De nieuwe Jongen, Weldoeners der Menschheid, Kameraden, In den Wagon*). — J. V. Jr., *Klein Eyolf*. — J. V. Jr., Kleine rollen, J. V. Jr., Een Noorweegsche tooneelspeelster. — Boekbeoordeeling: Beijer's Tooneelbibliotheek.

Officieel Gedeelte.

Staat van het Nederlandsch Tooneelverbond

OP 15 DECEMBER 1894.

Eereleden van het Verbond.

Mr. J. N. van Hall en Mevr. M. E. A. Waller—Schill.

Hoofdbestuur.

	Jaar van aftreding.
Prof. Dr. A. G. van Hamel (Groningen), <i>Voorzitter</i>	1895
Marcellus Emants ('s-Gravenhage), <i>Onder-voorzitter</i>	1895
Mr. J. Kalff Jr. (Amsterdam), <i>Secretaris</i>	1896
Mr. L. J. Plemp van Duiveland (Rotterdam), <i>2de Secretaris</i>	1896
Jean Browne (Rotterdam), <i>Penningmeester</i>	1897
Dan. de Lange (Amsterdam)	1897
M. B. Mendes da Costa (Amsterdam)	1895
Dr. C. I. Vinkesteyn (Amsterdam)	1896
J. A. Heuff (Tiel)	1897

AFDEELING AMSTERDAM.

574 Leden.

Prof. Mr. G. A. van Hamel, *Voorzitter*.

Bern. L. Gompertz, *Onder-voorzitter*.
Mr. H. K. Westendorp, *Secretaris*.
W. A. van der Mandere, *Penningmeester*.
C. F. van der Horst.
Mr. A. Fentener van Vlissingen.
Jules L. N. de Gijselaar.

AFDEELING ROTTERDAM.

504 Leden.

F. Ebeling, *Voorzitter*.
Jean Browne, *Secretaris*.
J. J. Havelaar J. Ezn., *Penningmeester*.
L. J. Jacobson.
J. Milders.

AFDEELING 'S-GRAVENHAGE.

260 Leden.

Mr. F. W. J. G. Snijder van Wissenkerke, *Voorzitter*.
....., *Onder-voorzitter*.
Mr. A. G. N. Swart, *Secretaris*.
Mr. H. W. F. Struben, *Penningmeester*.
Joh. Gram.
P. A. Haaxman Jr.
Mart. Hymans van Wadenoyen.

AFDEELING DORDRECHT.

64 Leden.

D. Crena de Jongh, *Voorzitter*.
P. J. de Kanter, *Secretaris*.
Jhr. Mr. T. J. de Marees van Swinderen, *Penningmeester*.
Dr. H. J. Kiewiet de Jonge.
S. A. F. baron Creutz.

AFDEELING UTRECHT.

52 Leden.

....., Voorzitter.
 Mr. W. G. F. A. van Sorgen, *Secretaris-Penningmeester*.
 F. L. A. Roeloffs Valk.
 W. C. A. baron van Vredenburg.

AFDEELING GRONINGEN.

49 Leden.

Prof. Dr. A. G. van Hamel, *Voorzitter*.
 Mr. B. ten Bruggen Cate, *Ouder-voorzitter*.
 Mr. A. H. Büchler, *Secretaris*.
 Mr. A. W. F. H. Sängner, *Penningmeester*.
 Prof. Mr. N. K. F. Land.
 Jhr. Mr. D. R. de Marees van Swinderen.
 J. Pik.

Honorair Bestuurslid:

Jhr. Mr. W. C. A. Alberda van Ekenstein, *Oud-voorzitter*.

AFDEELING DELFT.

± 40 Leden.

J. Post van der Burg, *Voorzitter*.
 Mr. W. F. van der Mandele, *Ouder-voorzitter*.
 Mr. P. IJssel de Schepper, *Secretaris*.
 H. Lohr, *Penningmeester*.
 W. van der Tak.

AFDEELING MIDDELBURG.

33 Leden.

Jhr. Mr. W. H. Snouck Hurgronje, *Voorzitter*.
 Joh. L. van der Pauwert, *Secretaris*.
 F. M. Wibaut, *Penningmeester*.

AFDEELING TIEL.

20 Leden.

J. A. Heuff, *Voorzitter*.
 J. L. van Lidth de Jeude, *Secretaris-Penningmeester*.

AFDEELING HARLINGEN.

16 Leden.

H. van Slooten, *Voorzitter*.
 Mr. A. H. van Kleffens, *Secretaris-Penningmeester*.
 J. J. Harmens.

AFDEELING HAARLEM.

15 Leden.

J. H. Krelage, *Voorzitter*.
 Mr. Th. de Haan Hugenholtz, *Secretaris*.
 M. N. Beets, *Penningmeester*.
 H. F. Waller.
 P. J. L. Huet.

Aantal Algemeene Leden 22.

Gedelegeerden der Afdelingen

bij de Vergaderingen der Commissie van Beheer en
 Toezicht over de Tooneelschool.

Amsterdam, Jules L. N. de Gijselaar.
's-Gravenhage, A. E. H. Ising.
Dordrecht, Dr. H. J. Kiewiet de Jonge.
Utrecht, Mr. W. G. F. A. van Sorgen.
Groningen, J. Pik.
Delft, J. Post van der Burg.
Tiel, J. A. Heuff.
Haarlem, J. H. Krelage.

VERGELIJKEND OVERZICHT.

VAN DEN

Staat van het Nederlandsch Tooneelverbond,

	gedurende de jaren	1892.	1893.	1894.
Amsterdam	± 600	596	574	
Rotterdam	525'	530	504	
's-Gravenhage	297	280	260	
Utrecht	50	55	52	
Dordrecht	57	60	64	
Delft	46	46	± 40	
Groningen	33	48	49	
Middelburg	33	33	33	
Harlingen	23	21	16	
Tiel	19	18	20	
Haarlem	19	16	15	
Gent	8	7	?	
Algemeene leden	27	23	22	
		± 1737	1733	± 1649

Het ledental van het Verbond is dus met een kleine honderd verminderd.

De namen Leiden en 's-Hertogenbosch, die in het laatste overzicht voorkwamen als herinnering aan 1891, het jaar waarin zij nog bestonden, zijn thans voor het eerst daaruit verdwenen. Wij hopen ze terug te zien.

Vergadering van het Hoofdbestuur.

Op de laatste vergadering van het Hoofdbestuur, 23 December j.l. te 's-Gravenhage gehouden, bleek uit de mededeelingen van de met de behandeling dezer zaak belaste leden, dat de abonnementsvoorstellingen in den Salon des Variétés waarschijnlijk zullen doorgaan: toch was nog niet voor een voldoende bedrag geteekend.

Van de heeren Le Gras en Haspels was bericht ingekomen, dat zij tot hun leedwezen geen abonnementsvoorstellingen kunnen geven op vooruit te bepalen datums.

Besloten is, dat de quaeestie van het weigeren van den toegang aan tooneelverslaggevers door Schouburgdirecteuren op den beschrijvingsbrief van de volgende Algemeene Vergadering zal worden gebracht.

Met de bespreking van de wijzigingen in de inrichting der tooneelschool, door eene sub-commissie ontworpen is een aanvang gemaakt. Op een volgende vergadering zullen de beraadslagingen over dit punt, die het grootste gedeelte der vergadering in beslag hebben genomen, worden voortgezet.

De vergadering werd bijgewoond door alle leden, uitgezonderd den heer Heuff.

Abonnementsvoorstellingen in den Salon des Variétés.

Eene circulaire, gevoegd bij de exemplaren der vorige aflevering van „Het Tooneel”, welke bestemd waren voor de leden der afdeling Amsterdam en van die afdelingen, welke in de nabijheid der hoofdstad zijn gelegen, bevatte de mededeeling, dat de Nederlandsche Tooneelvereniging onder directie van den heer L. H. Chrispijn, dezen winter vier abonnementsvoorstellingen zal geven, waarvoor de stukken zullen worden vastgesteld onder goedkeuring van het Hoofdbestuur. Voor de eerste voorstelling, te geven op een Zaterdag ongeveer half Januari, is Shakespeare's *Driekoningenavond* of *Wat gij wilt* gekozen; verder zullen ongeveer half Februari, half Maart en half April een stuk uit het Duitsch of Noorsch, een van het Fransche repertoire en, zoomogelijk, een oorspronkelijk stuk worden gegeven.

De prijs van een plaats stallet voor de vier voorstellingen

bedraagt f 7.—; parterre f 5.— loge f 4.— De voorstellingen zullen door het gezelschap van den heer Chrispijn eerst later herhaald worden: de abonnements-gelden zullen worden ingevorderd op quitantie van het Hoofdbestuur.

Hoewel reeds voor een aanzienlijk bedrag is geteekend, is het nog niet geheel voldoende om de voorstellingen te doen doorgaan. Leden van de afdeling Amsterdam en belangstellenden daar ter stede worden, evenals alle tooneel-liefhebbers uit andere plaatsen, welke vier reisjes op Zaterdagavonden er voor over hebben, dringend uitgenoodigd hunne aanvragen om plaats niet later in te zenden (bij den heer Chrispijn, Amstelstraat, Amsterdam) dan 5 Januari 1895. Het Hoofdbestuur zou het zeer betreuren, wanneer het in zijne poging den heer Chrispijn te steunen, wanneer hij stukken van beteekenis wil opvoeren, niet door de leden van het Verbond krachtig werd bijgestaan.

Niet Officieel Gedeelte.

Uit de Amstelstad.

Emma-Zathe, oorspronkelijk drama in drie bedrijven door door J. B. Meerkerk is een rustig, open stuk, in alle opzichten fatsoenlijk en in goed nederlandsch geschreven.

Op Emma-Zathe woont ten spijt van haar broeder, tante Emma met Emma en diens man Ferdinand. Ferdinand en Emma hebben een zoontje.

Laat ik beginnen met U te zeggen, dat Emma-nicht wel mooi spreekt in het stuk, maar in het werkelijk leven zeer weinig sympatiek is. Altijd hoofdpijn — enfin dat kan ze niet helpen — dan altijd zeuren, dat ze op de wereld geen taak heeft gevonden, die ze bij machte is te vervullen. Zulke menschen kunnen wellicht iets uitwerken op hun lotgenooten, maar mij zijn ze te slap van lenden. Blijf Emma te bed of op badplaatsen zoowat uitzieken, dan deed ze misschien geen kwaad, maar thans helpt zij haar deugniet van een broer Frans spelen en stelen en dat alleen, omdat hij den zelfden naam heeft van den eenigen, nu overleden man, dien zij heeft liefgehad en met wien zij niet kon trouwen. Emma houdt niet van haar man Ferdinand, hoewel zij zich overigens niets heeft te verwijten.

Emma leende van oom f 30.000. — buiten voorkennis van Ferdinand, om Frans te helpen.

Frans gaat bankroet en om zijn schulden te betalen, zal Ferdinand Emma-Zathe moeten verkoopen. Dit is de slag. Om deze gebeurtenis draait het stuk. En Emma-Zathe wordt verkocht, niet aan oom, dien gunde men het niet, maar aan een derde.

Emma verdrinkt zich in den vijver, omdat zij na dit alles te zwak en uitgeput is om nog verder voort te leven.

Nu wordt het toch langzamehand tijd, dat we er eens uit komen uit die moordjes en zelfmoordjes, die even constant terugkomen als de grondtoon van het slotaccordeo der muzikale gedachte!

Jeugd, Rosmerholm, Eenzamen, Een Visioen, De Mantel der Aristocratie, Emma-Zathe. De begraafplaats heeft al zooveel moeten slikken! De recensent van de *Kamper Courant*, heeft zeker niet zoo geregeld Chrispijn en de zijnen gevolgd als ik, want dan zou hij van de indrukken, die Emma-Zathe hem hebben bezorgd niet zoo opgewonden hebben kunnen schrijven:

„Mijnheer Meerkerk, U hebt niet alleen een kunstwerk geschreven, U hebt tevens een goeie daad verricht, een weldaad bewezen aan kunst en menscheid.

Ik zal niet verder uitwiden over dit tooneelwerk. Worden zijn zoo banaal! Goud-gedachten, goud-gevoelens moet men meeleven. Dat zult ge doen als ge Donderdagavond in devotie toelustert en dan zullen Chrispijn en de zijnen Meerkerks stuk voor u doen zijn een brok heerlijk zieleven. Hun mond, niet mijne pen, kan u zoover brengen.

En ook over hen, over de vertolkers te spreken, lijkt mij bijna dwaasheid. Als men in de wereld ziet genieten en lijden, lachen en weenen, edele gedachten hoort uiten,

edele daden ziet verrichten, dan roepen we ook niet: „Wat doen ze dat mooi!“ In „Emma-Zathe“ hebben de artisten zich geheel ingeleefd; ook bij hen kunnen wij niet zeggen: „Wat doen ze mooi!“ Zij *zijn* de bewoners van „Emma-Zathe.“ Dit is mijn eenige kritiek, maar ook de eenige hunner waardig.“

Ik wensch niet *tegen* het stuk op te treden, óók niet tegen de vertolking, waarom zou ik dat doen? Het stuk is zoo slecht niet, het is een *pas-partout*-product, waar men zich niet boos over maakt.

Wel is het teeknend, dat aan *Handelsblad* en *Telegraaf* het manuscript werd gezonden ter beoordeeling. Zóó moeilijk was het stuk niet te volgen. Of heb ik mij vergist?

Van de vertolkers noem ik het eerst den heer Schwab, die den slechten broeder speelde. Hij was de oorzaak, dat er na het tweede driemaal kon worden „gehaald.“

Waarom zien we dezen acteur zoo zelden in een belangrijke rol? Chrispijn moet er aan denken, dat variatie in de bezetting een typisch voordeel oplevert, zonder dat ik hiermee wil zeggen, dat ik hemzelf niet gaarne zie. Alles moet ten slotte vervelen en ik voel, dat, als er niet iets anders gebeuren gaat in den Salon, de verveling er plaatsen zal bespreken of abonné zal worden.

Wie vooral moet oppassen niet steeds hetzelfde te geven is mevr. van der Horst—van der Lugt. Wanneer haar niets anders worden opgedragen dan ik-laat-me-maar-trappen-rollen, dan kan het niet uitblijven of deze zeer begaafde, aantrekkelijke en zoo harmonisch ontwikkelde actrice zal verlopen in manier.

Ook Mevrouw Kleij is aan dat zelfde gevaar blootgesteld. Zij geeft zeer rustig de oude, deftige dame, maar zij doet ook bijna niets anders. In die hoedanigheid heeft zij nog een triestig emplot. Het heeft mij namelijk getroffen, dat zij in Rosmerholm, Eenzamen, De Mantel der Aristocratie, Een Virzoen en Emma-Zathe kennis geeft van het overliden der droevig om het leven gekomen dramatis personae. *Du sublime au ridicule.*

Iemand, die avond aan avond, aan het publiek door een smartelijk opkomen met een kreet van ontzetting te kennen moeten geven: „Dood!“ die kan ten slotte niet meer den noodigen ernst, laat ik eens zeggen: de vereischte tooneelsmart bij elkaâr scharrelen, om dat *goed te blijven* doen.

Juist het degelijk werk der beide actrices, die ik genoemd heb, bewijst, dat zij zich aan haar taak wijden, maar laten ze bedenken, dat ze daardoor zich vermoeien en als ze steeds hetzelfde geven, dat datzelfde dan veel kans heeft ze in die ééne richting uit te slijten en uit te putten. Dit wordt zóó sterk, dat het mij is als hadden deze dames nooit anders gespeeld dan haar laatste vijf rollen.

Mogen we spoedig van het tegendeel overtuigd worden.

Behalve dit was er in de afgelopen maand December slechts *reprise* van meer of minder goed gevestigde repertoirestukken

Ten minste wat de Amsterdamsche gezelschappen betreft.

Van de Koninklijke Vereeniging zag ik *Motten*, tooneelspel in vier bedrijven naar den roman van Ouida. Het stuk heeft mij niet kunnen boeien en met mijn voorganger, die reeds vroeger dit werk *terloops* afkeurde, ben ik homogeen.

Op die afkeuring volgde van een zeer bekwaam beoordeelaar een totaal tegenovergestelde meening, in hoofdzaak op grond van het spel van Mevrouw Holtrop—van Gelder.

Kan het verschil wellicht worden verklaard, door het sympathieke, soms prachtige optreden van deze beminnelijke actrice, die in staat is het onmogelijke aantrekkelijk te maken?

Janus Tulp van onzen Justus van Maurik behaalde bij van Lier in de Amstelstraat weer onbetwistbaar succes, dat bij analogie ook voor de theaters in de provincie vaststaat.

Als Janus Tulp gegeven wordt met C. P. T. Bigot in de titelrol is er kermis in de gemoederen.

J. V. Jr.

Uit de Maasstad.

Het gezegde van een vreemdeling: Ge hebt in uw land verschillende goede tooneelspelers, maar weinig goede tooneelsprekers, is oud doch blijft waar! Aan het typeeren wordt de korte tijd gewijd die overschiet nadat de rol eenigszins in het geheugen is geprent, aan de voordracht daarentegen meestal bitter weinig zorg besteed. Trouwens het laatste vereischt heel wat meer studie en misschien ligt de schuld aan den weinigen tijd onzen spelers gelaten, dat de voordracht zoo stiefmoederlijk wordt behandeld. En het publiek helpt een handje door weinig op dialoog en voordracht te letten, door al zijn aandacht te besteden aan het fabeltje en en aan de karakters. Neem verschillende, bij voorkeur Fransche, stukken die in de Seine-stad welverdiend succes hebben gehad, laat ze hier opvoeren en het publiek zal koel blijven wanneer het werk in hoofdzaak zijn waarde aan den dialoog ontleent, zelfs wanneer de voordracht voldoende is.

En toch, hoeveel stukken zouden niet gered kunnen worden door behoorlijke voordracht, want is het publiek er thans aan ontwend, het zou weldra de schoonheden leeren waardeeren, wanneer de kunst van voordragen door onze tooneelspelers met meer toewijding werd beoefend. en het zou onbillijk wezen in den boven aangeduiden cirkelgang de schuld uitsluitend te geven aan den toeschouwer; veel eer moet men hem dankbaar zijn dat hij, de leemten aan ongunstige omstandigheden toeschrijvende, de gebreken door de vingers wil zien.

Zal, naar wij hopen, de Tooneelschool langzamerhand verbetering in deze misstanden brengen — immers op haar rust de taak goede sprekers te vormen, niet om jongelui te dresseeren in het komediespelen — met ingenomenheid begroeten we de pogingen om aan de eene zijde tooneelspelers gelegenheid te schenken gedichten of proza voor te dragen, aan de andere zijde het publiek te leeren voordracht, kleur, klank van onze taal op waarde te schatten.

Daarom een woord over de voordrachten van Mejuffrouw Alida Klein en de Heeren Willem van Zuylen en Mr. G. S. Brantsma, in de afgelopen maand.

Mejuffrouw Klein trad op in den *Rotterdamschen Kunstkring* met een zevental verzen van de nieuwere dichters:

<i>Van eene Koningsvrouw</i>	Boele van Hensbroek.
<i>December-dagen</i>	Van Nouhuys.
<i>Soldaatje Spelen</i>	Hélène Swarth.
<i>'t Hi-ja van mijn ezelken</i>	Pol de Mont.
<i>Ballade</i>	Marie Boddaert.
<i>De Scheper</i>	Jacques Perk.
<i>De groote hond en de kleine kat</i>	Albert Verwey.

Zij geeft een niet groote naar bijzonder sympathieke stem; alle tonen komen evenwel niet tot hun recht, sommige blijven dof en wij meenen dat, wanneer Mejuffrouw Klein zich nog meer toelagde op langzaam spreken en op zuivere articulatie, zij door de geheele zaal verstaan zal kunnen worden, terwijl nu nog verschillende aandachtige toehoorders van het genot verstoken blijven. Langzaam spreken, zoodat men de woorden kan bootseeren, langzaam spreken, zoodat de voordraagster denkt: wat gaat dat langzaam . . . Coquelin, die er toch wel iets van af weet, beveelt het met nadruk aan.

De stemming was in de verschillende gedichten gelukkig getroffen en ook werd gezorgd dat door de noodige afwisseling eentonigheid vermeden werd, bij sommige een heele toer. Het eigenaardige deed zich weer thans voor, dat de vroolijke, guitige werkjes beter tot hun recht kwamen dan de ernstige, ofschoon jeugdige dames zich, bijna zonder uitzondering, meer voor het tragische geschikt achten. We kennen er die beweerden alleen Gorter's *Mei* of *De heele wereld is vol wanhoop* goed te kunnen zeggen, terwijl ze met een levenslustig liedje bepaald eer inlegden en hun gekweel van zwartgallige graf-poëzie in het geheel niet deugde; en het *Lied van de Zee* hebben we herhaalde malen in de golfjes van klank en kleur hooren wegzinken tot de nieuwsgierigheid ons prikkelde het eens te lezen om te weten wat er eigenlijk verhaald werd. Hiermede zij niet beweerd dat

voordragen schoolmeesterachtig accentueeren mag worden; aan maat en klank willen we allermint waarde ontzeggen, doch tusschen dit en dát blijft een gulden middelweg.

December-dagen, een juweeltje van Van Nouhuys, werd goed gevoeld vertolkt, toch vonden we het *Hi-ja van mijn Ezelken* en het geestige *De groote hond en de kleine kat* beter; dat tintelde van leven en humor.

Met veel genoegen hebben we kennis gemaakt met het voordragen van den heer Brantsma. Hij bezit ontegenzeggelijk komische gaven en spreekt en beweegt zich ongedwongen. We zouden hem echter willen raden zijn voordrachten niet zoo laag bij den weg te kiezen. *Niets te doen* . . . we willen niet zeggen dat het programma jukt, wanneer het als auteur den Heer Marcellus Emants vermeldt, maar den smaakvollen schrijver kunnen we er moeilijk in terugvinden. *) Evenmin staat *Het Straatlid* van Quintus hoog, al doet de voordracht van den Heer Brantsma het publiek lachen. Ook in Fransche voordrachten is deze spreker zeer bedreven en volgt men hem met genoegen al herinneren voordrachten in vreemde talen door landgenooten ons een beetje aan examens of aan feesten op een kostschool als de directeur jarig is. Ter verontschuldiging kan zeker worden aangevoerd dat verschillende uitmuntende Fransche voordrachten niet goed te vertalen zijn. En een tweede verontschuldiging bezit de Heer Brantsma in zijn vloeiend Fransch, waarin men zelfs enkele harde medeklinkers mist die zijn Hollandsch soms ontsieren.

Over de voordrachten van den Heer Willem van Zuylen spraken we een paar jaar geleden; we schreven toen dat hij meer komedie speelt dan bepaald voordraagt. Dit is zoo gebleven en we kunnen er betrekkelijk vrede mede hebben. Maar jammer achten we het dat op zijn laatste soiréé het programma zoo weinig aantrekkelijks bood.

Op *audiëntie bij den minister*, karakterbeeld in kostuum, schijnt een verformfaaide navolging van *In het voorvertrek van den minister* dat we jaren geleden zagen met Albregt in de hoofdpartij en het is bepaald hinderlijk dat nu het aantal personen tot één beperkt blijft. *Van Calais naar Dover* was beter, doch de voordracht niet bijzonder verzorgd; soms meende men met proza, soms met poëzie te doen te hebben. *Een bespottelijk misverstand*, waarvan de historie sterk herinnert aan *Marietje* van Maas Geesteranus werd met de noodige komische kracht gezegd; ook *Tusschen twee stoelen* en *Een blok aan 't been* deden onophoudelijk lachen, maar bij ons het vermoeden rijzen, dat de Heer van Zuylen zijn succes heel wat grooter en meer gerechtvaardigd zou zien, als hij ze niet zoo afroffelde. Tot ons leedwezen misten we het hoog-komische, voor een voordracht in dat genre hadden we dolgraag Schaepman's *Jeanne d'Arc* gegeven en meer. Het publiek wil nu eenmaal lachen als het den grooten Willem ziet, maar ook de Heer van Zuylen kan zijn blik wel wat hooger richten bij de keus van zijn voordrachten, zonder ernstige verzen te nemen.

En op de planken . . . ?

Mijnheer de Redacteur, we beklagen u in zulk een seizoen van misoogst een blaadje te moeten besturen geuiteld: *Het Tooneel!* We beklagen u van harte.

We hebben *De levende Brug* genoten en brengen hulde aan de verdienstelijke wijze waarop de Heeren van Lier voor decoraties en acrobaten hebben gezorgd. We hebben den Heer Henri Poolman in een kinder-matrozenpakje zien rondloopen; het stuk waarin hij zoo optreedt heet *De nieuwe Jongen*. Waag u niet in den schouwburg als het opgevoerd wordt en laat uw tienjarig zootje het Engelsche kunstwerk genieten. Kom hem dan bij het nastukje *Een kop thee* halen en blijf dat zien; het is oud maar nogal amusant.

Weldoeners der Menschheid van Philippi bevat eenige goede

*) Het stukje, werkelijk van den Heer Emants, is te vinden in *Nederland* 1894 n°. 6 met den bijvoeging: *Voordracht van den heer Mr. G. S. Brantsma.*

tooneelen maar wordt vervelend door den breedsprakigen romslomp van vele andere, echt Duitsch in de ongunstige beteekenis van het woord. Van de vertooneers moet de Heer Tartaud genoemd worden; hij was uitmuntend in zijn rol, buitengewoon op dreef. Alleen zou hij wanneer hij in vuur raakt, zijn taal wat meer kunnen soigneeren en zijn gebaren matigen; dit ontsiert zijn overigens hoog lofwaardig spel.

Een treuriger product dan *Kameraden* hebben we in langen tijd niet gezien en hopen we in nog langeren tijd niet te zullen zien. En te denken dat het saamgeflanst is door Ludwig Fulda, schrijver van *De Talisman*. Het is in één woord ongelooflijk! Enkelens lachten om de parodie op vrouwen-emancipatie, want daarop komt het neer, al kletst men een beetje over nieuwe richting; we hebben bijna medelijden met de lachers of moeten we hen misschien benijden?

Bij de opvoering onderscheidde zich Mevrouw Coelingh-Vorderman, heel bescheiden en heel aardig als de trouwstige oude Babette Seiler.

Aan Mevrouw Van Eysden—Vink zouden we de vraag willen voorleggen of een meer Engelsche of Amerikaansche opvatting van haar rol niet beter de bedoeling van den schrijver zou weergeven. Haar overigens elegant kostuum en de blonde pruik kwamen ons ook niet gelukkig gekozen voor.

En waggon van Verconsin, door A. niet mooi vertaald, werd door Mevrouw van Eysden en den Heer van Zuylen vlot afgespeeld.

En verder... en verder...

In het verschiet *Gismonda*, het nieuwste product van den grooten Sardou. Nu, erger dan *Madame Sans-Gêne* kan het moeilijk wezen.

En dan... *Die Jungfrau von Orleans*..

Door de Meiningers?

Neen, die zijn immers opgedoekt.

Door de jongens van een hoogere burgerschool dan, als oefening in de Deutsche taal?

Neen, neen; in het Hollandsch. grootendeels door dilettanten...

Een goeie mop!

Waarachtig niet; het is ernstige ernst.

Toch een goeie mop zulk een kunst-uiting.

O, bedoelt u het zoo? Neen moppig vinden we het niet, eerder treurig.

Antoine zag zich, naar men beweert, gedwongen het Théâtre Libre prijs te geven en zelf dienst te nemen bij een gewoon gezelschap.

Verwonderen zou het ons niet.

Kan op tooneelgebied iets nog verwonderen?

Maar een nieuw jaar nadert en:

Al leidt de const verwæst, en wil daer niet van ijsen:

Sij sal met grooter glans uyt asch en stof verrijzen.

Amen!

29 December 1894.

JEAN VALJEAN.

Klein Eyolf.

Henrik Ibsen. Schauspiel in drei Aufzügen.

Berlin, S. Fischer, Verlag 1895.

Dien titel durf ik voorloopig niet vertalen. Oorspronkelijk luidt hij: *Lille Eyolf*. Of de duitsche vertaling met dat onverbogen „klein” juist is kan ik niet beoordeelen. Het doet mij echter iets bijzonders. Dat „klein” maakt Eyolf van generlei geslacht, ook niet onzijdig en als men het behouden wil, zou de vertaling moeten zijn „Klein Eyolf” en niet „Kleine Eyolf” dat is te veel een kind, een individu. Met

de duisterheid van Ibsen rekening houdende, vrees ik in Eyolf een symbool en in dat onverbogen „klein” van de duitsche vertaling een aanwijzing naar de mystiek.

De fabel is niet zoo zeldzaam eenvoudig als de faam van te voren had verkond.

De vader van Alfred Allmers werd weduwnaar en hertrouwde. Staande zijn tweede huwelijk werd de halfzuster van Alfred geboren. Zij heet Asta.

Met Asta heeft Alfred het steeds zeer goed kunnen vinden, van jongsaf, zij maakte voor hem de rouwbanden gereed: om zijn studentenmuts bij het overlijden van zijn vader en twee jaar later om de mouw, toen hij zijn moeder verloor, nu ten leste om den hoed, bij den dood van Eyolf, zijn eenig kind uit zijn huwelijk met Rita.

De verhouding van Alfred en Asta is blijvend intiem geweest. Ook Asta werd spelenderwijs door Alfred met den naam Eyolf genoemd — ja, als zij een jongen geweest was! en zij had er in haar jeugd wel plezier in gehad de kleeren van Alfred aan te trekken. Dat heeft zeer veel indruk achtergelaten en in een vergeten oogenblik van hartstocht, (1) „in einer heimlichen Stunde. Erinnerst Du Dich noch daran — an die wunderschöne Stunde, Alfred?” zoo zegt Rita, heeft hij dit ook aan zijn vrouw gezegd. Maar toch schijnt hij meer van zijn zuster Asta te houden, hij heeft zelfs zijn rijk huwelijk met Rita, die hem „gouden bergen aanbracht,” (2) gesloten om zijn zuster onder dak te brengen (3) hetgeen hem van egoïsme schijnt schoon te wasschen.

Wij voelen dat in de brochure naderen (4), het feit dat Alfred een bloedschennige liefde koestert:

„Asta. (blijkt Alfred ernst an) Du sollst vor allen Dingen froh sein, dass du Rita hast.

Allmers. Nun, das versteht sich ja von selbst. Mit Rita bin ich aber nicht verwandt. Es ist nicht dasselbe, wie wenn man eine Schwester hat.”

Het schijnt, dat Ibsen met zijn thema hier in de war geraakte. Hij durfde niet verder doorgaan of wel hij wenschte de positie nog interessanter te maken dan zij was en bedierf ze daardoor. Een spitsvondige truc maakt Asta tot een wild vreemde, niet aan Alfred vermaagschapt vrouw.

Asta heeft brieven (5) van haar moeder. de tweede vrouw van Alfred's vader. In den beginne wordt de inhoud dier brieven voor Alfred verborgen gehouden en eerst op het laatst van het tweede bedrijf wordt het Alfred en ons bekend, dat Asta niet is het kind van Alfred's vader, maar van een derde, met wien haar moeder dus overspelig was, waardoor dan ook Alfred's vader vaak hard was voor zijn tweede vrouw en haar dochter Asta. (6) Dit moment is zeer zwak, want het mogelijke vaderschap van Asta's wettelijken vader is in het drama niet feitelijk uitgesloten.

Ais Ibsen het stuk niet geschreven had, zou men over die gezochte vondst moeilijk kunnen heenstappen. Nu zullen we erkennen, dat door deze manoeuvre een ibseniaansche nuance werd verkregen.

Want nu Asta niet de bloedzuster, zelfs niet halve bloedzuster van Alfred is, nu kan hij haar (conventioneel) ook nog anders liefhebben dan zooals een bróer zijn zuster. Daar deze positie aan Rita verborgen blijft, kunnen we de fijnere aandoening genieten, die Rita ons bezorgt als zij Asta lief heeft, omdat Alfred zooveel van zijn zuster houdt.

Nu wordt ook de liefde van den ingenieur Borgheim tot Asta meer dan een episode. De actie van Borgheim is klein en zwak, hij heeft geen geteekend karakter als dramatisch persoon, maar in zijn aanzoek om Asta's hand toont hij zich hardnekkig en ten slotte krijgt hij haar toch, al is het omdat Asta daarmede de echtelieden Alfred en Rita behoedt voor de gevolgen van haar liefde tot Alfred, die haar bróer niet is. Zoo is dus de verbindtenis tusschen Borgheim en Asta een half-poëtische koppeling, waar de liefde slechts van één kant komt.

(1) Blz. 48, 67. (2) Blz. 20, 21. (3) Blz. 67, 87. (4) Blz. 46, 51, 54, 67, 82 84, 87. (5) Blz. 17, 52, 71. (6) Blz. 52.

Maar de aarzelingen van Asta totdat zij overgaat tot wat zij noemt een „vlucht” met Borgheim zijn goed beschreven.

De verhouding tusschen de echtelieden Alfred en Rita is samengestelder, zij vormt den hoofdinhoud van het tooneelspel.

Alfred was vroeger huisonderwijzer en hij leefde met Asta als arme weezen, zonder vermogen. Toen sloot hij zijn rijk huwelijk met Rita, meer om Asta dan om zich zelf. Toch trok hem iets tot Rita aan: zij was „verzehrend schön” (1) en ook was hij bang van haar (2).

Het huwelijk was niet gelukkig. Die Rita is geen sympathieke figuur. Wel is zij uiterlijk schoon, flink gebouwd, *stippig* en blond, zij kleedt zich in een licht gewaad, houdt van Champagne en roode lampekappen (3), maar haar wellust drijft haar wel wat ver. Zij wil haar man bezitten en onverdeeld bezitten, daartoe wenscht zij alles wat haar daarin hinderen kan, wég. Wég met het dikke boek over „De menschelijke verantwoordelijkheid”, dat Alfred als zijn levenstaak beschouwt en hem van haar vervreemdt, wég met Asta op wie zij jaloersch is, wég met Eyolf, die maar liever niet geboren had moeten worden, alles om Alfred geheel te kunnen bezitten. We hebben hier te doen met een ongezond hartstochtelijk type, korthedshalve een hysterica. Als zij maar kon zou zij haar man worgen (4).

„Rita. Ik kan mij nu eenmaal niet veranderen. (Dreigende) Verdeel je je zelf tusschen mij en iemand anders—

Allmers Wat dan—?

Rita. Dan wreek ik me op jou, Alfred!

Allmers. En hoe zou je je kunnen wreken?

Rita. Dat weet ik niet, — o ja, ik weet het al.

Allmers. Nu?

Rita. Ik ga heen en vergooi mezelf.

Allmers. Jezelf vergooien, zeg je?

Rita. Ja, dat doe ik. Ik werp mij in de armen van den eersten den besten.”

Dat een dergelijk wezen last heeft van hallucinatie (5) en het booze oog (6) zal den vrouwenkenner niet meer bevreemden.

Hoe Allmers het met haar uithield blijft een geheim. Ibsen kan de positie zoo zeer aan het eind opnemen, dat er geen plaats is voor verlichting van het begin. Het huwelijk duurde tien à elf jaar en werd gezegd met een knaap, den kleinen, kreupelen Eyolf, met zijn mooie, verstandige oogen.

Gedurende al dien tijd van hun huwelijk bekommert Alfred, een slank, fingegebouwd man van 37 jaar met zachte oogen en ernstige gelaatsuitdrukking zich om niets anders dan om zijn boek, om ten slotte te begrijpen, dat het niet deugt en zich aan zijn werktafel zóó onrustig te gevoelen door de gedachte, dat hij onnut werk verricht, dat hij het dáár niet meer uithoudt en op reis gaat. In het eerste bedrijf komt hij van die reis terug. Onverwacht, veertien dagen te vroeg. Asta is gearriveerd uit voorgevoel (7). De reis heeft Alfred veranderd. Nu zal hij een andere taak opvatten in plaats van zijn boek en die taak is de opvoeding van Eyolf, hij laat zijn boek in den steek voor zijn zoon, die „de kroon” van zijn familie moet worden. (8) Hier ligt het groote dramatische conflict, want terwijl de familie zoo spreekt over de toekomst van het zoonkje, verdrinkt deze zich in den fjord en hier heb ik teruggedacht aan Maeterlinck's *Intérieur*, wat ik ontzachelijk veel mooier vindt, reiner en gezonder.

Er is een rattenluchtje aan dat verdrinken van Eyolf. De rattenjuffrouw is hier niet een sprookjes-figuur, zooals de rattenvanger van Hameln, die op 26 Augustus 1284, een verdacht nauwkeurige tijdsbepaling voor een zóó oude legende, door zoet gefluit de ratten in het water lokte en de kinderen meê, neen, hier is het een heusche mamsel om bang van te worden. Zij komt zacht en behoedzaam op, het is een klein, onaanzienlijk, inééngedrongen persoontje, oud en grijs met scherpe, stekende oogen. Zij draagt een oudmodische, ge-

bloemde japon met zwarte kapothoed en schoudermantel. In haar hand heeft zij een groot, rood regenscherm en aan den arm een zwart zakje, dat aan een koord is bevestigd. Om het stuk te kunnen waardeeren in al zijn omvang moet de rattenjuffrouw niet komisch inwerken en toch vrees ik daarvoor met groote vreeze! Zij doet den in zijn soldatenpakje gekleeden Eyolf, het verhaal, (een charmant theater-effektje) hoe zij met haar hondje de ratten te water lokt en dit verhaalt fascineert den lieven, kleinen knaap zóó hevig en inééns, dat hij kort na het vertrek van de juffrouw behoedzaam en onopgemerkt wegsliuift en zich verdrinkt. De jongens aan het strand hebben hem niet gered, zij zagen hem nog onder water liggen, op zijn rug, met zijn mooie, verstandige oogen geopend. Alleen zijn drijvend krukje heeft men teruggevonden, dat pijnlijke krukje, als herinnering juist aan zijn gebrek, ontstaan door de zorgeloosheid van moeders hartstocht, (1) dat krukje, dat later terugkomt in de hallucinatie dier wulpsche vrouw — wat is het smartelijk-mooi!

Om dat doode beeld van klein Eyolf bewegen zich de gedachten der vier overgebleven menschen. Nu — plotseling beseffen zij het verlies, begrijpen vooral de ouders, dat zij het kind, toen het leefde, verwaarloosd hebben en de philosophiën stapelen zich rond dat intiem, droevig ledig op.

De moeder, die naar den dood van het kind had verlangd schrikt thans eerst op van smart, de vader tobt over het zinloos leven, hij zoekt de wereldorde te verklaren en troost zich met het denkbeeld, dat geen enkele droefheid doordurt. Die oorzaak zonder grond, Eyolf had toch niet, zooals andere jongens het hondje van de rattenjuffrouw met steenen gesmeten, die vooral brengt het geloof in God aan het wankelen en zoo onderwerpen zij de vervangingsmiddelen voor hun verdriet: reizen, partijen en arbeid aan kritiek. In hun liefde kunnen zij geen troost vinden, de wet der eeuwige verandering heeft die voor goed gedooft, — ook niet in het Boek — waarin zullen zij het dan zoeken, zij menschen, die aan het stof zijn gebonden?

Rita stelt voor in hun rijke huis de onopgevoede, verwaarloosde kinderen van het strand te verplegen in Eyolfs plaats en om beurten zullen die kinderen op zijn stoeltje aan tafel zitten.

En als die opvoeding gelukt, dan zal klein Eyolf niet te vergeefs geboren en gestorven zijn.

Hoe is Rita daartoe gekomen? Ten eerste door het boek over de menschelijke verantwoordelijkheid, maar voornamelijk om zich „bei den grossen, offenen Augen ein zu schmeicheln.”

Nu zal ook zondagsrust komen over het echtpaar en de geesten zullen hen bezoeken, die van den kleinen en van den grooten Eyolf ook. En zij zullen zien naar omhoog, tot de toppen der bergen, tot de sterren en tot de groote stilte!

* *

Een poging om de mystiek en symboliek van dit vreemdsoortig stuk te omvatten schijnt gewaagd, maar aantrekkelijk.

Allmers is de denker (Ibsen), de idéalist, werkende aan Het Boek. Om stoffelijke redenen — dat moet immers wel — paart hij, het idéalisme, zich aan de brutale werkelijkheid Rita, die tracht zich geheel van hem en van het idealisme meester te maken. De krachtige materie heeft echter slechts weinig invloed en moeit zich niet met idealen.

De vereeniging van het verhevene met het stoffelijke, deed klein Eyolf geboren worden. Een kreupel kind, dat zelfmoord pleegt en waarvan alleen de kruk, herinnering aan het onvolkomene, overblijft.

Asta, groot Eyolf, de kunst, de halfzuster van het ideaal, doch bij nader beschouwing daarmêe niet verwant, huwt zich, *faute de mieux*, aan de techniek, den spoorweg-ingenieur Borgheim.

De rattenjuffrouw het grimmige, onbewuste, raadselachtige noodlot.

(1) Blz. 87. (2) Blz. 31, 66. (3) Blz. 33, 34. (4) Blz. 29—33. (5) Blz. 86. (6) Blz. 38, 57, 58, 82, 84, 95. (7) Blz. 1. 3. (8) Blz. 23, 24.

(1) Bl. 22.

En de conclusie is dat Rita, de werkelijkheid, zich zóó moge vervormen, dat zij in dienst van Alfred, het idéalisme, zal kunnen werkzaam zijn tot heil der menschheid, de jongens aan het strand.

J. V. Jr.

Kleine rollen.

Er is op de laatste vergadering der afdeling Amsterdam over kleine rollen een oordeel uitgesproken, dat toen wel als onjuist is gebrandmerkt en het ook feitelijk is, maar toch zal er bij hen, die de vergadering niet bijwoonden, nog wel te hooi en te gras een verkeerde meening bestaan omtrent dit zeer gewichtig emplot en geheel ongepast of onbelangrijk zal het hoop ik wel niet gevonden worden, dat er hier nog eens over dit onderwerp iets gezegd wordt.

„Zeer gewichtig” heb ik daar waarlijk niet neergeschreven in ironie.

De kleine rol heeft mij menigmaal een juisten en in het harmonisch geheel aanvullenden indruk bezorgd, maar helaas heel wat meer goede indrukken op satansche wijze vergald.

Vaak schijnt hij, die de kleine rol vervult, kruierswerk te leveren en te meenen, dat hij den overgang vormt tot den figurant, die soms geheel buiten het spelers-métier staat. Men mag niet vergeten, dat de kleine rol in den toon van het stuk moet gespeeld worden en hoewel dit feitelijk een artistieke zin bij den speler vereischt, toch zal hij het in dit werk, als dienst opgevat, een heel eind kunnen brengen.

De man, die in de werkelijkheid aandient, brieven binnenbrengt, een flesch opentrekt of mijnheer zijn jas afschuiert, heeft een type en de nabootsing daarvan kan door studie en zonder artistieke opvatting slagen, maar zijn teekening wijzigt zich naar drama, toneelspel, blijspel of klucht, waarin hij voorkomt, hij wijzigt zich naar de omgeving waarin hij optreedt. De schakeeringen, die noodig zijn om dit aan te duiden, komen met handigheid niet tot haar recht, hier treedt het gevoel op, hier is het een vereischte, dat de acteur het *geheele* werk begrijpt en gevoelt, ook al heeft hij geen woord te zeggen.

Zelfs tusschen de bestellers in *Nora* en *Eenzamen* voel ik een verschil en niet alleen, omdat hetgeen zij werkelijk doen moeten niet volkomen hetzelfde is, maar omdat zij in de kunstwerken, waar zij voorkomen ontspruiten aan een ander ideëel doen en zijn. De bestellers der werkelijkheid zijn los van hen aan wien zij diensten bewijzen, die van het drama vormen met hen een geheel.

Wie dit haarkloven mocht noemen leze de stukken nog maar eens over.

Zoo zouden er dan artisten in den goeden zin van het woord noodig zijn voor de kleine rol, maar waar we bijna geen volbloed artisten bezitten is deze wensch een vrome.

De noodzaak dwingt ons genoeg te nemen met beroepsmenschen en deze hebben fouten, waarvan zij door een premiestelsel zijn te zuiveren.

Voor die fouten ben ik pijnlijk gevoelig.

Als men zóó bitter weinig te doen heeft als een brief op een blaadje binnen te brengen bij een adellijke familie of bij een familie Kegge dan kan men zorg dragen, dat het blaadje in den toon is en niet stoort, dan mag een zijden kous niet te wijd zijn. Een livrei-bediende buiten de lijst ontnemt mij de illusie van de omgeving, waarin hij optreedt, hij haalt mij „er uit” en dan is het voor eenigen tijd met het bedrijf gedaan.

Lang zie ik het onnoozele presenteerblad en de rimpelige kous.

Het is lastig, als men dat niet van zich kan afzetten, maar ik meen, dat men in het kleine veel kan eischen. Het gaat niet bóven de macht van de kleine rol om te zorgen, dat hij bij zijn opkomst, niet over de vloermat

struikelt. Dit zijn voorbeelden, maar er zijn ook historische staaltjes in mijn geheugen blijven hangen, uit den allerlaasten tijd.

Om niet persoonlijk te worden, noem ik mijn zondenbok Jansen en blijf ik alleen wat de hier bedoelde feiten betreft, geheel juist.

Het tooneel stelt voor den lusthof van een franschen hertog onder Lodewijk den zooveelste. Vazen met kleurige bloemen, fonteinen, rozenboomen en eeuwenoude eiken. De ridders en dames van adel courtiseeren in schitterende zinnen en elegante toiletten; achter kanten zakdoek en ivoren waaier fluisteren zij elkaar zoete woordjes in. Een uitdaging tot duel volgt op een beleediging.

Dit alles had mij zwakjes gepakt, toen plotseling van links (de zijde waar ook de artisten-toegang aan den achterkant van schouwburg zich bevindt) juffrouw Jansen opstormt.

Ik zeg juffrouw Jansen, want hoewel zij verkleed was, zag ik slechts juffrouw Jansen en geen edele vrouwe van den een of anderen prachtnaam.

Juffrouw Jansen zette groote oogen op en had een zeer zware hijging, die zich hoorbaar aan mij verried, snel bracht zij haar satijnen sleep terecht en naar het scheen ook nog andere rokken beter op haar heupen en steeds haar toilet verschikende, met de handen aan het haar, de borst, de mouwen en overal, deed zij in den fluistertoon het relaas van haar reëel leven, vóór zij opkwam, aan haar medespelster, die zij daardoor geheel in beslag nam. Het spannende duel was voor de dames Jansen I en Jansen II niets meer, thans betrof het slechts de verklaring van Jansen I hoe het eigenlijk was gekomen, dat zij haar geheele optreden dien avond had vergeten toen het alreeds kwart over achten was geworden. Het eenige, wat mij daarna nog belang inboezemde, was te weten, wat Jansen I toch wel meer had geïnteresseerd op dien avond dan de rol der edele vrouwe met den een of anderen prachtnaam.

Jansen III was een man en als mannen iets doen, doen zij het flinker, radicaler dan de vrouw. Jansen III toch, bleef ganschelijk weg. Na een erbarmelijk lange pauze was het publiek gaan stampen en stampen, dat zelfs de regie het benauid kreeg en liet „halen”.

Het nastukje, dat toen voorgedragen werd, was amusant en boeide. Daar wordt geklopt en „binnen”! geroepen, een vrouwenhand steekt met een brief om de tooneelkeur heen en een vrouwenstem (daaruit leidde ik af, dat het ook een vrouwenhand was) sprak bedeesd: „Mevrouw! hier is een brief voor u”.

Dat was de rol van Jansen III, die niet was gekomen en teneinde dit te maskeeren had men de *doublure* maar achter de schermen laten afspelen. Na dat moment zocht ik tevergeefs heil in mijn programma en bemoeide ik mij slechts met de kwestie of Jansen III nu behoet zou zijn en voor hoeveel?

Jansen IV wou aardig wezen, maar gelukkig had hij het parterre niet op zijn hand en dat zal wel zijn grootste straf geweest zijn, want hij kon altijd een potje breken en doorgaans was het publiek mak.

Het was een kamer, waarin een heer gaarne een dutje zou doen en om dat gemakkelijker te maken, zegt hij tot den medespeler; „Och, wees zoo goed en doe het licht maar uit, ja! die kaarsen daar ook, blaas maar uit, en die lamp neem die ook maar weg en die andere lamp ook en — (nu komt de aardigheid) — draai het voetlicht ook maar uit!”

Gelukkig vond het publiek het heusch, volstrekt niet aardig.

Als dan het premiestelsel der afdeling Amsterdam ons verlost heeft van de onhebbelijkheden der Jansens I, II, III en IV ben ik schitterend gewroken.

I. V. Jr.

Een noorweegsche Tooneelspeelster.

Daar zijn misschien veel meer menschen dan wij wel durven denken, zelfs onder de zeer beschaafden, die meenen dat een drama zoo maar „gemaakt” wordt. Zoo iets als: daar is een man, daar is ook een vrouw, nu nemen we nog een derde, man of vrouw en we hebben een situatie. Dan gaan we combineeren.

Liefde, jaloezie en andere hartstochten, die daaruit voortvloeien. Dat is de combinatie. Voegen we aan ons drietal noch enkele personen op het tweede plan toe, dan zijn we reeds in de complicatie. Ik verwed er mijn pink onder dat iemand, die veel tooneelvoorstellingen heeft bijgewoond, nu reeds een schetsmatig eerste bedrijf vóór zich ziet. Daar is dus het technische werk, het scenario. Nu nog de inkleeding: tijd, plaats en uiterlijk vertoon, het midden, waarin alles speelt en dan volgt van zelf de dialoog; de liefhebber drama-maker kan zich aan het schrijven zetten.

Wat zal hij voor-den-dag brengen?

Een heel banaal comédietje, waarvan allen zeggen zullen, dat het „niets” is, dat het oud is, dat dialoog en accessoires wél -- aardig zijn en dat het stuk tooneelwaardig is. Zelfs de auteur kan verbaasd wezen over de mislukking van iets, wat hij meende naar de beste modellen gemaakt te zijn. Het is geen kunst. Het is slechts reproductie, kunst ontleend aan kunst is dof en mat, ontleen ze aan het leven en zij zal schitteren en gloeien.

Maar dan moet de artiest dat leven ook zien en kennen want buiten een leven, dat hij niet zag, niet heeft gekend produceert hij niets of is wát hij geeft valsch.

Zoo kan dus ook een acteur te vèr van een gedramatiseerd leven af staan om dat leven in een rol te scheppen, hij kan te veel Franschman zijn om een duitsche persoonlijkheid echt na te bootsen.

Zoo kan het wezen, dat de meesten van ons de noorsche drama's nooit goed hebben zien vertolken, omdat de acteurs geen Nooren waren en dus het karakter van dit volk niet kenden, niet ontleenden aan dat volk zelf. Want wat uit het geschreven drama ook blijken moge, zeker niet het „leven” der personen, dat er nog in moet worden gelegd door den acteur.

Daarom vind ik het zoo belangrijk, dat in het Novembernummer van de *Neue Deutsche Rundschau (Freie Bühne)* door Dr. Albert Dresdner de aandacht is gevestigd op een tooneelspeelster, geboortig uit Bergen in Noorwegen, de bakermat van een groot deel der noorweegsche schrijvers, o. a. van Ludwig Holberg.

Haar naam is *Johanne Dybwad*.

Het tooneelspel te Bergen schijnt in het algemeen nogal hoog te staan, het is vrij van valsch pathos en conventie en streeft meer naar karakteristiek. De grondtoon van den dialoog is natuurlijk en de gebeurtenissen worden door levende, aannemelijke menschen voorgesteld. Geen tooneelpoppen dus.

Weliswaar staat daar tegenover een, voor ons vreemde eentonigheid, een gemis aan groote nuance en zware tekening, maar is dit niet hoogstwaarschijnlijk een nationale karaktertrek, zoodat hij in de oorspronkelijke noorsche stukken volkomen op zijn plaats is?

Alles wordt gekenmerkt door iets eenlettergeregigs, iets halfs, iets gebrokens, iets gedempts.

De gewaarwordingen of meeningen worden als 't ware aangestipt en zwijgend voor kennisgeving aangenomen, men draait om de zaak heen en spreekt er slechts in bedekte termen over, terwijl *de beslissende strijd inwendig wordt gestreden*.

De verborgen bedoelingen geven een grotere beteekenis aan toespelingen, beelden en symbolen; langen tijd blijft het gesprek op die wijze, als onderhevig aan eb en vloed, voortgaan, om plotseling zijn rustig karakter te verliezen en uit te barsten in een krachtige ontlading van aandoeningen,

die zich gedurende dit sprekende zwijgen hebben opgehoopt.

Als dit zoo is, dan moet ook de ware kunst van den noorschen tooneelspeler bestaan in fijnere middelen dan de spraak ons biedt en hij moet door de taal der gelaatsuitdrukking, die der gebaren en die van het oog weten aan te duiden, wat er in de ziel van den vertolkten persoon omgaat.

De actrice *Johanne Dybwad*, thans verbonden aan het Kristiania-Theater, schijnt in vele opzichten een karakteristieke persoonlijkheid voor het noorsche drama te bezitten; zij heeft een slanke gestalte van middelbare lengte, verward, blond haar, waaronder een smal langwerpig gezicht uitkomt dat iets van de uitdrukking van een sphinx heeft. Haar groote blauwe oogen staren bewegeloos voor zich uit alsof zij, over hare naaste omgeving heen, iets in de verte zochten of wel naar binnen zien.

Als zij opkomt schijnt zij niet te loopen, men ziet de inspanning niet, die voor de beweging noodig is, zij glijdt zonder geruisch, als een kat met soepele beweging voort, zij is hier, daar en overal, zij vliegt over het tooneel zonder zich te stooten, zonder zich in te spannen. En met diezelfde lenigheid bestuurt zij haar geheele lichaam. Elke vinger schijnt zijn bijzondere taal te spreken; als een riet buigt zij haar lichaam ver achteruit om het weder snel naar voor te brengen; elk orgaan is los, bewegelijk en levendig. Maar niet dadelijk bij het begin.

Mevrouw *Dybwad* laat zich misschien meer beheerschen door haar temperament en haar natuur, dan wel door artistiek overleg, waardoor zij er toe komt zich eerst in te houden, zich slechts weinig te geven. Dan zit zij daar als een sphinx en men weet niet precies wat men van haar te denken heeft. De armen tegen het lichaam aangedrukt gelijkt zij min of meer op een oud-egyptische koningin, zooda de statuëten ons laten zien. Haar stem is niet krachtig, wat eentonig en vermoed, de oogopslag meestal strak en zonder uitdrukking. Maar daarop — dan is het als of een electriche siddering door dat slanke lichaam vaart, de spraak wordt vlugger, de uitdrukking krijgt meer gloed, een nerveuze beweging, een scherpe blik hier en daar en zoo komt langzamerhand in zekeren zin de geheele persoon in werking, zoo komt langzamerhand, steeds duidelijker, steed scherper afgeteekend het beeld van een menschelijk wezen te voorschijn, vol vurigen, onderdrukten hartstocht, vol raadsele en tegenstrijdigheden, zich bewegende over een geheele reeks van steeds afwisselende aandoeningen.

Maar de ontplooiing van de gedaante is niet volkomen vóór dat voor het laatst de gordijn valt, in steeds klimmende spanning openbaart zich trek voor trek en aan het einde der voorstelling blijft voor menig toeschouwer nog de taak over om zich eerst dan een helder en duidelijk begrip te vormen van het menschelijk wezen, dat daar snel, lichtend en haastig als een bliksemstraal aan hem is voorbijgegaan.

De schrijver van het artikel zag *Johanne Dybwad* optreden in twee rollen, die van Hilde Wangel in Bouwmeester Solness en die van Adèle Düring in „En Sejrherre” (Een overwinnaar), een hier onbekend tooneelspel in 4 bedrijven van Hjalmar Christentens.

Voor al op de vertolking van de Hilde hoop ik terug te komen.

J. V. Jr.

Boekaankondiging.

Gaarne vestigen wij de aandacht op de in dit nummer ingesloten circulaire van *Beijer's Tooneelbibliotheek* onder redactie van Jhr. Mr. H. Smiessaert en H. P. L. C. de Kruijff Jr.

Waar Prof. Dr. A. G. van Hamel een zoo waardeerend voorwoord heeft geschreven, mogen wij ons ontslagen rekenen van den anders geenszins onaangename plicht de stukjes nader aan te bevelen.

De uitgave is keurig en niet duur. Voor liefhebberijgezelschappen e. d. is zij dus een ware aanwinst. Wij twijfelen dan ook niet aan het welslagen van de onderneming.

Verschijnt den 1^{en} en 15^{en} van iedere maand bij M. J. P. VAN SANTEN (firma TH. A. van Zeggelen) te Amsterdam

Leden van het Tooneelverbond (Contributie f 5.—) ontvangen dit Tijdschrift gratis

Voor niet-leden bedraagt de prijs, per jaargang van ten minste 16 afleveringen, f 4.—. Franco per post f 4.25.

Brieven en stukken, de Redactie betreffende, adresseere men aan den heer J. VRIESENDORP Jr., NIEUWENDIJK 235.

Opmerkingen ten aanzien der verzending en opgaven van abonnementen en advertenties in te zenden aan den Drukker-Uitgever, ACHTERBURGWAL 84.

N°. 8.

15 JANUARI 1895.

XXIVe JAARGANG.

INHOUD:

Officiëel gedeelte: Abonnementsvoorstellingen. — Het Leescomité.
Niet-Officiëel gedeelte: J. V. Jr. Uit de Amstelstad (Theater der Modernen, Art 214, *De dechter van Roebant.*) — J. V. Jr. Veltman's afscheid. — J. V. Jr. Afbrekers. — Uitgeknipt. — Ingezonden: M. Horn met antwoord van Jean Valjean. — Uit verschillende Tijdschriften.

Officiëel Gedeelte.

Abonnementsvoorstellingen.

Het Hoofdbestuur bericht door deze dat de voorgenomen abonnementsvoorstellingen in den Salon des Variétés wegens gebrek aan deelneming niet zullen doorgaan.

Het Leescomité.

Ter beoordeeling is ontvangen *Bestemming?*, drama in één bedrijf.

MARCELLUS EMANTS,
M. B. MENDES DA COSTA.

Niet Officiëel Gedeelte.

Uit de Amstelstad.

Emil Messthaler is volgens Wilhelm Fischer's brochure *Die „Moderne“* (Wiesbaden 1894) de rijke zoon van een goede familie uit München en zijn vertolkingen van Willy in *Sodom's Ende* en Oswald in *Gespenster* zijn volgens dien eenzijdig-vriendelijken referent „Bravourleistungen.“

Juist in deze beide rollen hebben wij Messthaler niet gezien.

In de rollen, die hij hier echter wel heeft gegeven was deze directeur, wien het aan deutschen bluf niet schijnt te ontbreken, afwisselend slecht en middelmatig.

Die Unehrliehen, drie aktes van Gerolamo Rovetta, een italiaansch stuk, volgens het Handelsblad niet waard om vertaald te worden, was met *Ein Proletarier*, drama in een akte van Maximilian Krausz juist voldoende om Messthaler van zijn zwakke zijde te leeren kennen.

Die Unehrliehen behandelt het geval van den bedrogen echtgenoot, Karl Moretti (Messthaler), die tot de ontdekking komt dat zijn huishouden financieel gesteund werd door de ontrouw zijner vrouw. Deze positie schijnt in Italie nog al eens voor te komen, maar al is zij werkelijk droevig, voor ons praktische Hollanders kan het medelijden niet groot zijn met den man, die zich in zijn budget zóó laat bedotten, wij achten zoo iemand al te zeer defekt om sympathiek te zijn of, wat op het zelfde neerkomt, het gegeven is ons te onwaarschijnlijk om te boeien.

Dat neemt niet weg, dat er een groote ontzetting kan uitgaan van dat soort van werken, zooals o.a. ook het hier gespeelde *De Boezemvriend* van Marco Praga.

Dan moet echter de bedrogen echtgenoot door een gepoeseerd kunstenaar worden gespeeld, een als Bouwmeester.

Het was treurig dezen jongen, knappen man te zien knoeien met zijn armen en beenen om den bedrogen echtgenoot te vertoonen. Het was diletantenwerk.

Ein Proletarier moest door het spel van Messthaler evenzeer vallen, al gaf hij nog zulke moderne hoestbuien.

Als ik nu nog noem de rol van Hans Hartwig in *Jugend*, die middelmatig en onrustig werd voorgedragen, dan is het zonde-register van den „Herr Direktor“ voltooid.

Wanneer deze niet meespeelt, juist als Fiala ten vorigen jare, dan zijn de opvoeringen van het „Theater der Modernen“ zeer goed te genieten.

Behalve de genoemde stukken, speelde men nog *Die Schmetterlingsschlacht*, Komödie in 4 Akten. Hermann Sudermann en *Einsame Menschen* (Hauptmann).

Ontegenzeggelijk de beste acteur, ook in zijn „Verwandlungsfähigkeit“ is Rudolf Hock. In *Die Schmetterlingsschlacht* speelde hij Richard Keszler, den handelsreiziger. Zonder hem, geloof ik, zou het stuk niet zoo ver gedragen hebben als nu het geval is geweest. Een weduwe, die op zeer onedele wijze hare drie dochters tracht uit te huwelijken, is een weinig opgewekt onderwerp, maar met wat Stinde-achtigen humor kan het er wel mee door.

Hock is een acteur om te gaan zien. Zijn leukheid en be-

studeerde onverschilligheid zullen moeilijk zijn te overtreffen.

Vooraf kwam dit uit in *Einsame Menschen*, waar hij Braun vertolkte. Deze Braun behoort tot de familie, wat in den Braun van Ternooy Apel niet zoo pakkend duidelijk was. Ternooy Apel heeft van Braun niet meer kunnen maken dan een rol op het tweede plan. Hock heeft hem het gewicht gegeven van geheel tot het stuk te behooren, als eenzaam mensch.

Käthe was niet de beste rol van van Milly Krause. Maar Milly Krause ¹⁾ is wèl de beste tooneelspeelster van het gezelschap. Vooraf Rosi in *Die Schmetterlingsschlacht* en Aennchen in *Jugend*, waren zeer te prijzen. De actrices van haar leeftijd kunnen een voorbeeld nemen aan deze zorgzame jonge rol.

Het is niet noodig hier langer stil te staan bij ieder in het bijzonder. Vermelding verdienen nog Otto Rippert (o.a. als Pfarrer Hoppe in *Jugend*) en Jenny Marba (als Anna Mahr in *Einsame Menschen*)

De naam van het gezelschap behoeft niemand af te schrikken, want modern in den bedenkelijken zin van het woord zijn deze artisten volstrekt niet.

Tusschen de voorstellingen der Duitschers in werd bij afwisseling in het Theater van Lier gegeven *Artikel 214: De vrouw is verplicht haar man te volgen*.

Ik kan niet zeggen, dat die behandeling van ons artikel 161 van het Burgerlijk Wetboek mij nieuwe gezichtspunten heeft geopend of wel duidelijk in het licht heeft gesteld, dat dat artikel wijziging zou behoeven, maar wat mij zeer helder is geworden is de totale ongeschiktheid van de vertolkers om een zoo echt-fransche dwaasheid van Sylvane en Ordonneau tot haar recht te doen komen.

De Koninklijke Vereeniging heeft, naar aanleiding van het afscheid van den heer L. J. Veltman *De dochter van Roelant*, tooneelspel in vier bedrijven of vijf tafereelen in verzen door den Vicomte Henri de Bornier, in het Nederlandsch overgezet door J. A. Alberdingk Thijm, meenen te moeten opvoeren.

Het was voor de vele toeschouwers op 29 December l.l. een ware tortuur. Een stuk dat gelezen moet worden om er de schoonheden van te beseffen had niet gespeeld mogen zijn door artisten, die het zeggen van verzen verleerd hebben of nooit zijn machtig geweest.

Om er twee goede dingen van te zeggen vermeld ik, dat het eenige pakkende moment van Mevrouw Holtrop v. Gelder is geweest het gebed in het derde tafereel, in de rol van Bertha en dat Van der Hilst als Zegevrijt, een edeling van Keizer Karel zich door stem en gebaar van gunstige zijde heeft doen kennen.

De dochter van Roelant is ter wille van Veltman voor den dag gehaald, maar het is zeker, dat men om Veltman kwam en niet om het stuk, het publiek kon dus na twee tafereelen taai wachten zijn enthousiasme botvieren en het bracht aan het slot der voorstelling aan Veltman een waardige ovatie.

Benoemd tot ridder der Oranje Nassau-orde, met het vooruitzicht op den gedenkpenning, die het feit van zijn afscheid zal vereeuwigen, stond Veltman daar omringd door vereerders, die hem bloemen en kransen brachten in overmaat, tegenover een publiek, dat zich van zijn zetels verhief en hem toejubelde zonder ophouden.

* * *

Het Amsterdamsche publiek heeft thans ondubbeltzinnig getoond veel belang te stellen in de klassieke verzen van Racine, als het de wetenschap bezit, dat die in den Stadschouwburg door Mad. Segond-Weber gezegd zullen worden.

Waarschijnlijk werkt alles meê om dit verschijnsel te verklaren en het komt mij voor, dat het een bewijs is van goeden smaak van den Amsterdammer, die niet voor het

eerste gezelschap het beste een gang naar den schouwburg over heeft.

Ten vorigen jare had Mad. Segond-Weber lauweren geoogst in *Horace*, ditmaal stond *Andromaque* op het programma.

Eerst na het derde bedrijf verloor het publiek zijn merkwaardige kalnte en riep het Mad. Vallia, die de titelrol vervulde terug, doch in het vierde werd door Mad. Segond-Weber als Herminone een hoogte bereikt, die de zaal weldra zou doen daveren van een ongemeen enthousiast handgeklap.

De kunst der klassieke tragedie is een overlevering die niet verouderd, zij is de hartstocht in den verhevensten stijl, dien wij kennen en wat anders belachelijk zou kunnen zijn, wordt ons het edelste genot, dat het tooneel bieden kan.

Wat vallen onze moderne schouwspelen in het niet bij een enkel viertal regels door Mad. Segond-Weber gezegd:

Voulez-vous, malgré lui, prendre soin de sa vie?

Armez, avec vos Grecs, tous ceux qui m'ont suivie;

Soulevez vos amis; tous les miens sont à vous;

Il me trahit, vous trompe, et nous méprise tous.

Zoowel in dezen dialoog als in dien met Pyrrhus in dezelfde acte, was Mad. Segond-Weber in één woord schitterend.

Van Oreste en Pyrrhus meen ik, dat de eerste door Teste beter werd voorgedragen dan de andere door Charpentier, maar ik geloof dat de smaken daaromtrent kunnen verschillen, de vier overige rollen werden op aangename, niet-storende wijze vertolkt.

De voorstelling kan als geheel zeer goed genoemd worden, al viel zij bij enkele gedeelten tegen.

Maar wat niet onvermeld mag blijven is de zeldzame nonchalance in het décor.

Het was of men verzuimd had, à la Den Schoolmeester, de coulissen van de voorstelling van Mad. Sans Gene weg te schuiven, of men den stoel van Karel den Groote gemakshalve van rechts naar links had verplaatst en ten slotte ter voltooiing een fauteuil uit den Parkschouwburg, (moorschen stijl?) had gehoord, om de tegenspraak tusschen décor en stuk tot een maximum op te voeren.

J. V. Jr.

Veltman's afscheid.

Het gaat in deze kolommen altijd zoo.

De heftigste indrukken zijn voorbij en meestal geheel uitgewischt.

Toch leeft ditmaal in mijn herinnering het gemoedelijke en aantrekkelijke beeld van Veltman nog steeds voort met zijn oude, krachtige bewegingen, oók als Keizer Karel de Groote.

Wat een pracht!

Op den avond der voorstelling heeft mij die pracht wèl gehinderd, maar niet zoo buitengewoon als nu, na twee weken.

Het is mij alsof men den Veltman, dien wij hebben gekend, heeft willen begraven onder hermelijn en edelgesteente, om ons nog ééns, voor het laatst, een geheel anderen Veltman te laten zien, dan den hooggewaardeerden.

Wie deze teleurstelling heeft voorbereid is mij niet bekend, ik wil hopen, niet Veltman zelf, daarvoor houd ik teveel van den acteur, zooals Amsterdam hem bijna vijftig jaar heeft gezien, maar ik weet wèl, dat er bij de onvoorbereide, oningewijde en buiten de jubileumsbeweging staande vrienden van Veltman een groote verbazing is geweest, die ontaard is in ontstemming, dat men dat heeft kunnen doen.

Er is bij de beschrijvers van den feestavond-Veltman een tamelijk achtenswaardige terughouding waar te nemen geweest betreffende het artistieke gedeelte van het afscheid.

Men heeft geen illusiën willen verstoren, men wilde kenelijk den opzettelijken galatoon niet aan kant doen.

Maar mij komt nu, ik zeg na veertien dagen, dien geheelen avond, met de zee van courantenartikelen, daarover uitgestort, één ontzettende, huichelachtige fanfaronnade voor te

¹⁾ Het programma noemde haar één keer Valérie Schäffer. Wat meer zorg voor de programma's in het algemeen is dringend noodig.

zijn, waarbij het helaas aan eerlijke waardeering wat al te veel heeft ontbroken.

Veltman was van den Stadsschouwburg vervreemd en de rol, die hij daar tot zijn uitvaart heeft gespeeld, was niet meer de zijne, de hem omringende acteurs waren met den jubilaris in artistieke zin niet één.

De oudstrijder geheschen op het paradepaard van den generaal.

Dat heeft men Veltman kunnen aandoen, dat heeft hij ook zelf, naar den schijn, met meesterlijken en tegelijk aandoenlijken eenvoud weten te waardeeren in zijn dankrede.

Hoe men niet wat meer genade heeft gehad met den ouderdom van dezen gezegenden veteraan is mij achteraf een weemoedig raadsel.

Veltman te rukken uit zijn eenig, prachtig emplooi, Veltman te plaatsen in een kring van spelers, die zijn medespelers niet waren, Veltman verzen te laten zeggen te midden van een collegium koninklijke artisten, wien dat erbarmelijk afging, hem te laten optreden in een stuk, dat volslagen lag buiten de kranige karakteristiek van Veltman; den eenvoudigen Veltman, oud van dagen, ten slotte te omgeven door kronen en mantels van schaterend tooneelgoud en loeiend purper, dat is een verkrachting geweest van wat men in Veltman toch wel het eerst zou hebben moeten vieren: zijn talent.

Zóó brutaal durf ik dat zeggen, niettegenstaande ik slechts weinig van Veltman zag.

De twee jaren, die ik zonder vooringenomenheid met persoon of richting, aan de Amsterdamsche tooneelwereld heb gewijd, zijn ruim voldoende om over Veltman te oordeelen.

Hij was een artist uit duizenden.

Maar een tooneelspeler voor voornaam kringen was hij niet en dat is hij op dien eenen avond in den Stadsschouwburg óók niet geweest.

De burgerman was in de eerste plaats Veltman's aanbieder en waarschijnlijk nog meer de burgervrouw. In de oogen der letterkundigen of der veel betalende schouwburgbezoekers kon Veltman niet anders zijn dan een uitstekend representant van vroegere speelvormen.

Voor spot was zijn trant in die laatstgenoemde kringen niet altijd veilig. Zóó volkomen uit den tijd was echter deze 77-jarige nog niet of hij wist daartegenover een ernst te plaatsen, die met alle pogingen om hem te ridiculiseeren opnieuw den spot kon drijven; dan lachte Veltman het laatst en het best.

In Frascati, bij een stukje van van Maurik heb ik Veltman hooren nabootsen en dan bracht mij dat in een stemming, die wel wat verschilde van bewondering voor dien acteur, maar afgezien van het voor mij eenige feit, van een hollandsch tooneelspeler op de planken geïmiteerd en met succès belachelijk gemaakt te zien, moet ik er op wijzen, dat Veltman slechts ongelijk had, als hij er niet bij was.

Achter zijn rug kon men zeggen en denken van hem wat men wilde, als men in den schouwburg naar hem luisterde dan kwam men *volens volens* onder de bekoering van zijn machtig *vieux jeu*, dan moest men erkennen, dat er van hem een kracht uitging, waarvoor men gaarne alle moderniteit ten offer bracht.

En mocht men, om zich een houding te geven, dan na de voorstelling daarop nog iets af willen doen, dan kwam men toch na langer of korter tijdsbestek terug om hem nog weer eens te zien en te hooren en tegelijkertijd zooveel mogelijk van hem op te vangen, van den speler, die een tijdperk onzer Nederlandsche dramatiek zou afsluiten.

Ik heb van Veltman willen zeggen, wat ik oprecht meende, wat ik verantwoord kon, maar ik heb geen enkele oneerbiedigheid bedoeld jegens den nestor, die grootvader kon zijn van de opkomende generatie.

Hij heeft de benijdenswaardige helderheid van geest gehad om in zijn volle kracht den bijl bij den boom te leggen.

Hij heeft ons de herinnering gelaten van een onovertroffen, nauwgezetten *marqué*, voor welk emplooi weldra geen rollen meer te vinden zullen zijn.

J. V. Jr.

Afbrekers.

De eerste, althans volgens Dr. Th. Swart Abrahamsz, maar zeker de overweldigendste afbreker, waarop Nederland heeft kunnen wijzen, was Multatuli. die, laten we dat thans maar aannemen, door neurasthenie er toe kwam om van Lennep uit te schelden en tegen hem te razen, om in het algemeen zijn boos *humeur* te luchten en zijn lezers te verzoeken een reeks gestippelde lijnen aan te vullen met de *ruwste vloeken*.

Sedert de kwart-eeuw, die is verlopen, zijn we er niet op vooruit gegaan, de zielsuiting van Multatuli is een „genre” geworden en stippellijnen doen geen dienst meer als euphemisme. Berlijn en München tellen thans ook hun virtuozen in pamfletschrijverij, die „zur Rettung des guten Geschmacks in Kunst. Litteratuur und Presse” — — — — de gemeenste uitdrukkingen gebruiken.

Hier te lande ken ik slechts één goed specimen van deze slechte soort

Geruimen tijd heeft *De Kunstwereld* in den vorm van Willem van Bergen, een schrijver aan haar boezem gekoesterd, die slechts door pseudonymiteit onvolkomen was.

Een paar citaten uit No. 1 (Januari 1894): „Ziet hoe ze met het weinige saamgeschraapte mondspeeksel hunne prooien bezwadden” — „een gansche schare van veel- en vuilvraten” — „Schaapachtige koppen” — „Slingerdronken menschen” — „Hoe zij trachten een half mondje slijm sram te krabben en 't te spuwen naar enz.”

Zoo is het genoeg. De lezer wordt geacht met dit weinige, lang niet het ergste, tevreden te kunnen zijn.

Ik heb hier gewezen op een uiterste van afbrekende kritiek.

Hoe is zoo iets mogelijk geworden?

Laat Dr. Swart Abrahamsz het antwoord herhalen, dat hij gaf om Multatuli's schrijftrant te verklaren:

„Dat zwijgen op de vele beschuldigingen, die hij uitte; dat geheel niet bespreken van de toch zoo belangrijke onderwerpen, die hij behandelde, prikkelde hem tot telkens scherper uitdrukkingen.”

Het komt mij voor, dat de tooneelkritiek staat tegenover publiek en directie zooals Multatuli stond tegenover het Nederlandsche volk.

Het schouwburgpubliek en de directiën laten de kritiek praten en het eerste gaat ongestoord naar de ongewijzigde voorstellingen der laatsten.

Sprekender voorbeeld dan Mad. Sans-Gène bij Het Nederlandsch Tooneel heb ik op het oogenblik niet bij de hand.

Er werd eenstemmig „gehakt” op de Koninklijke Vereeniging en niemand der critici heeft het werk van Sardou in bescherming genomen.

Het resultaat is geweest, dat Mad. Sans-Gène ongekend lang volle zalen trok, dat er een parodie op gemaakt werd, die opnieuw een kasstuk is geworden en dat onlangs Mad. Sans-Gène in den Stadsschouwburg ging op *verzoek*!

Wie bij een zóó schitterende nederlaag nog gelooft aan den opbouwenden invloed der kritiek is min of meer optimist niet waar?

Eerder denk ik bij de directiën aan een verzet, waartoe zij door de kritiek worden geprikkeld. een verzet, dat tot feitelijke uitzetting der critici overging

En bij het publiek zoek ik het laag bij den grond. Het publiek bestaande uit mannen en vrouwen, soms kinderen uit allerlei stand, dat publiek kan geen smaak hebben, het vult de kas der directiën en verlaat den schouwburg met de conclusie, dat de avond goed besteed was of vervelend. Daarmee is alles uit.

Het beetje publiek, dat aan de kritiek gelooft, blijft weg en onttrekt zich zelf daardoor allen invloed. Het publiek, dat blijft komen wordt dus minder van gehalte... het opgevoerde evenzoo... zou dat dan de invloed der kritiek zijn? Dan nog liever *reportage*!

J. V. Jr.

Uitgeknipt.

Uit het *Handelsblad* van 21 December l.l. (Avondblad, 2e blad.):

Het Nederlandsch Tooneel.

„In de jongste vergadering van aandeelhouders der Kon. Ver. „Het Ned Tooneel” heeft de raad van beheer verslag uitgebracht over het afgelopen tooneeljaar. Wij ontleenen daaraan het volgende:

Het speelseizoen 1893/94, dat achter ons ligt, is het laatste uit den tijd onzer „ballingschap.” Thans kunnen wij elkander geluk wenschen met de intrede in September l. van den nieuwen Stadsschouwburg. Mocht dit, en voor de Vereeniging, en voor het Amsterdamsche publiek, een gebeutenis zijn, waar men nog eenmaal met voldoening op terugziet! De belangen van de Vereeniging hoog houden, zorgen, dat de toeschouwer tevreden zij — ziedaar het schoone, tweeledige doel, dat bij de intrede van den nieuwen Stadsschouwburg voor oogen moet gehouden worden!

Met groote erkentelijkheid voegen wij hier in éénen adem bij, dat het ons, na al de wederwaardigheden, die hij, die het moeilijk pad der kunst betreedt, steeds ondervindt, onmogelijk zou geweest zijn nog idealen te koesteren, waren wij niet in de eerste plaats door koninklijken bijstand gesteund, waarvoor haar, die met milde hand ons begiftigde, — Harer Majesteit de Koningin — onzen eerbiedigen dank!

De bruto-opbrengst der wintervoorstellingen te Amsterdam over 1893/94 bedroeg f 28,298.07½, dat is f 1880.59½ minder dan over 1892/93, terwijl de zomervoorstellingen een netto-winst opleverden van f 3812.93 zijnde f 650.14 minder dan over 1892/93. De netto-opbrengsten van alle voorstellingen in het laatste jaar waren: te Amsterdam 244 voorstellingen f 166,775.37, te 's Gravenhage 71 voorstellingen f 24,394.80, elders 78 voorst. f 18,602.86.

In het afgelopen jaar werden 71 stukken vertoond, als: 7 oorspronkelijke, 29 uit het Fransch vertaalde, 27 uit het Duitsch, 5 uit het Engelsch, 2 uit het Italiaansch, 1 uit het Spaansch. Onder deze 71 tooneelwerken waren 22 nieuw.

Een woord van weemoedige herinnering wordt aan het overleden lid van den raad van beer, den heer F. Browne van Streefkerk, gebracht.

Het verlies-saldo over 1893/94, groot f 7221.24½ gevoegd bij de verliezen, sinds 1882 door de K. V. geleden, brengt het totaal-verliescijfer op f 85,000, gelijkstaande met het geplaatst maatschappelijk kapitaal.

„Het blijkt u — aldus eindigt het verslag — uit deze op zichzelf treurige cijfers, dat wij alles verloren hebben — behalve den moed en het vertrouwen om voort te gaan.

„Opnieuw gesteund door een waarborgkapitaal van plm. f 40,000, door welwillende vrienden bijeengebracht, heeft de Vereeniging de exploitatie van den herbouwen Stadsschouwburg op zich genomen, het bestuur heeft zich gewijzigd door terugtrekking der beide oprichters (de hh. H. J. Schimmel en A. C. Wertheim) zich uitgebreid en versterkt. De uittredenden blijven met hun advies den raad van beheer steunen.”

* * *

Uit de *Kamper Courant* van 20 December l.l.

„Ge vraagt per draad mijn oordeel over Meerkerks tooneelwerk, gisteravond in de Salon opgevoerd. Mijn antwoord is: Ik schreef „de Mantel der Aristocratie”, ik wilde dat „Emma-Zathe” mijn werk was.

EVA WESTENBERG.”

Ingezonden.

Geachte Redactie!

Vergun mij een paar regels.

In het jongste nummer van dit tijdschrift spreekt Jean Valjean nu reeds een oordeel uit over de vertooning van Schiller's *Maagd van Orleans*, die pas over drie maanden zal plaats hebben en waarvan hij op dit oogenblik nog *niets*, *letterlijk niets* weten kan, terwijl de voorstelling bovendien in besloten gezelschap plaats heeft en niemand, die niet lid is van het Aesth. Genootschap (dus ook Jean Valjean niet) tot die voorstelling toegelaten wordt.

Maar dat is een mop!

Waarachtig niet; het is ernstige ernst.

Toch een mop zulk een beoordeeling.

O, bedoelt u het zoo? Neen moppig vinden we het niet, eerder treurig.

Dank voor de plaatsruimte.

Uw dw.

Schiedam 10/1 1895.

M. HORN.

Machtig aardig gevonden... maar: Wanneer de heer Horn verneemt, dat een schip de haven gaat verlaten zonder kapitein of stuurman, redeneert hij dan ook: Wie weet hoe het nog terecht komt; het is nu nog te vroeg om een oordeel uit te spreken? Er zijn immers voorbeelden, dat nadat de geheele bemanning doodziek was geworden, een koksmaatje het schip veilig binnen bracht?

En zal hij zich niet verbazen, wanneer hij hoort, dat het schip er op uit gaat om Amerika te ontdekken?

Of zal hij ons toevoegen: Wat kan het je schelen? Je zit er immers niet op!

Foei, neen, zoo inhumanaan zal de heer Horn niet wezen.

JEAN VALJEAN.

Uit verschillende Tijdschriften over Tooneel.

Tweemaandelijksch Tijdschrift. Tooneelkroniek. C. F. van der Horst.

Tijdschrift voor Nederlandsche Taal- en Letterkunde XIII afl. 4. Shakespeare-Sonnetten bij Vondel, B.

De Amsterdammer (Weekblad No. 916). Kroniek (Het Nederlandsch Tooneelverbond) v. d. G. Das Theater der Modernen, Z. Z. Z.

De Kunstwereld No. 2. De Broeders, Tragedie van het Recht door Frederik van Eeden. Ch. M. van Deventer; Twee wapens, kluchtspel in 4 bedrijven van Oscar Blumenthal en Gustav Kadelburg, M. H. S.

De Portefeuille No. 41. Tooneelkroniek (Gijsbreght, Juffrouw Sans Gène) Taco H. de Beer.

De Tribune No. 11. Theater der modernen: Einsame Menschen. G. van Hulzen.

De Kroniek No. 3. Gijsbreght van Aemstel. Jan Kalf.

Revue d'Art dramatique No 216. La Critique dramatique actuelle. André Cassel; Une page de la vie de Molière. Van Hasselt; Entre deux portants: Une Révolution au Théâtre. M. P. P. Critique dramatique: La Vie Muette, Brignol et sa fille, Hôtel du Libre-Echange, Jacques Oudet, Pardons! Don Quichotte à Paris. Carpentier d'Agneau; Bibliographie: Le Mystère de la passion; La vie théâtrale en France et à l'Etranger.

Neue Deutsche Rundschau (Freie Bühne) December. Antoine, Paul Remer; Kunst und Theater: Kainz als Hamlet, Die Gespenster, Eine musikalische freie Bühne u. A.

Bühne und Leben No. 2. Die Nibelungen, Trauerspiel in 3 Abtheilungen von Friedrich Hebbel. Zola und Ibsen. Ein Kaffeehausgespräch von Eugen Löwen.

Verschijnt den 1^{en} en 15^{en} van iedere maand bij M. J. P. VAN SANTEN te Amsterdam.

Leden van het Tooneelverbond (Contributie f 5.—) ontvangen dit Tijdschrift gratis

Voor niet-leden bedraagt de prijs, per jaargang van ten minste 16 afleveringen, f 4.—. Franco per post f 4.25.

Brieven en stukken, de Redactie betreffende, adresseere men aan den heer J. VRIESENDORP Jr., NIEUWENDIJK 235.

Opmerkingen ten aanzien der verzending en opgaven van abonneementen en advertenties in te zenden aan den Drukker-Uitgever, ACHTERBURGWAL 84.

N°. 9.

1 FEBRUARI 1895.

XXIVe JAARGANG.

INHOUD:

Officiël gedeelte: Het Leescomité. — Aan de Afdelings-secretarissen.

Niet officiël gedeelte: J. V. Jr. Uit de Amstelstad (*Wij drieën, Gijsbrecht van Amstel, Klein Eyolf.*) — Jean Valjean. Uit de Maastad (*Twee wapens, Mad. Segond Weber, Phédre, Klein Eyolf, System Ribadier, Voordracht Mej. Alb. Heyblom.*) — P. J. de Kanter. Uit de Merwestad (*Soirée afdeling Dordrecht.*) — J. V. Jr. Uit het Buitenland (*Mric-Chakatika, Pour la Couronne.*) — Wereldtentoonstelling van het Hôtel- en Reiswezen. — Uitgeknipt. — Uit verschillende Tijdschriften over Tooneel.

Officiël Gedeelte.

Het Leescomité.

Het drama *Bestemming?* is afgekeurd.

Ter beoordeeling is voorts ontvangen een blijspel in één bedrijf: *Zoo zijn ze allen.* De(n) auteur van dat blijspel verzoeken wij een van ons beiden onder pseudoniem te willen opgeven aan welk adres eventuele brieven moeten worden gericht.

MARCELLUS EMANTS,
10a Parkstraat, Den Haag;

M. B. MENDES DA COSTA,

24 Januari '95.

724 Prinsengracht, Amsterdam.

Aan heeren Afdelings-secretarissen.

De Redactie neemt de vrijheid u er op te wijzen, dat berichten naar het voorbeeld van uwen Dordtschen ambtgenoot, vooral wanneer zij blijken geven van een opgewekt vereenigingsleven, welkome gasten zijn in de kolommen van *Het Tooneel.*

Niet Officiël Gedeelte.

Uit de Amstelstad.

Na een lange periode van stilstand — is het er eene geweest van zoeken of van aarzelen? — heeft de moderne

afdeeling van het Nieuw Nederlandsche Tooneelgezelschap in de Kleine of Westertooneelzaal van Het Paleis voor Volksvlijt weder met een bijzondere voorstelling van zich doen spreken.

Wij drieën is een tooneelspel in 5 bedrijven, naar het Duitsch van E. Rosmer, vertaald door H. Regie Henri van Kwijk, Décors Jan Maandag.

Dit alles vermeld ik zoo nauwkeurig omdat aan dat alles veel zorg was besteed en het stuk als geheel een sympathieken indruk bij mij heeft teweeg gebracht.

Sascha Korff is een jonge vrouw van de wereld met letterkundige verdiensten, die haar veel succes bezorgen. Zij is rijk, zoowel door dat succes als door een amourette met haar oom.

Richard Ebner, eveneens letterkundige en zijn vrouw Agnes zijn haar troetelkinderen.

Hoewel niet aan dit echtpaar verwant, is Sascha er als kind aan huis over den vloer en overlaadt zij de beide echtgenooten, die elkaar nog niet begrijpen, met geschenken.

Wat ieder voorziet gebeurt; Ebner wordt verliefd op Sascha, want Sascha, die al lang iets van dien droomerigen, fijngevoeligen dichter had gehouden, legt hem het vuur wel wat al te na aan de schenen.

Daarop jaagt Agnes op hoogen toon de boeieerster uit haar huis en aangezien haar man haar reeds heeft verlaten, blijft zij alleen in gezelschap van juffrouw Betty Hofstetter, haar getrouwe trawante.

Wij merken alras aan het gereedmaken van kindergoed, dat er een kleine verwacht wordt en Sascha, die inmiddels terugkwam, biedt haar rijke, ruime woning aan de aanstaande moeder aan, die na eenige aarzeling, ook om haar kind, dit aanbod aanvaardt.

Juist op het oogenblik, dat de geboorte ten huize van Sascha zal plaats hebben, komt Ebner terug van een maandenlange reis, waarvan men niet veel meer hoort, dan dat hij aan de rol is geweest.

Het kind wordt geboren en sterft reeds vóór het vijfde bedrijf. Die dood brengt den omkeer in Ebner te weeg.

Sascha begrijpende, dat zij de oorzaak is van de doorleefde ellende, trekt zich terug en het echtpaar gaat een nieuw leven tegemoet.

We hebben hier dus, evenals in *Eenzamen* een derde, die het geluk van een jong echtpaar verstoort en die derde is ook hier een vrouw. Het schijnt met de ontwikkeling der vrouw in verband te staan, dat actieve optreden, dat overnemen van de rol van „huisvriend“.

Is dat niet hoogst merkwaardig?

Vroeger was de derde een man, die de vrouw het hof maakte, nu komt een vrouw den man inpalmen!

Het is een waarschuwing voor den man en de vrouw tegelijk, om voorzichtig te zijn met elken „derde“.

Maar wat in *Eenzamen* uitloopt op zelfmoord, geeft hier loutering.

De rol van Sascha werd gespeeld door Mevr. Rössing-Sablairolles en hoewel die taak een weinig dankbare was, heeft zij de noodige onwaarschijnlijkheid en raadselachtige vreemdsoortigheid weten te geven aan een vrouwenkarakter dat bestaat, maar goddank weinig voorkomt. Zij deed denken aan sommige indische dames, die zelf meenen, dat zij heel blank zijn, maar die bij ons zeer spoedig door haar donkere tint opvallen.

Toch was er iets aantrekkelijks in haar verschijning, maar wees voorzichtig — want die charme is het groote gevaar. Mej. Julia Ude vertolkte Agnes, het jonge, onbedorven vrouwtje met de noodige aandoening, zij had zich aan deze rol gewijd en daardoor laten zien, dat zij iets worden kan.

De heer Smith, die wel eens iets goeds gaf, bleef ver beneden zijn roeping als Richard Ebner.

Het is jammer, dat dit werk niet in de groote tooneelzaal is gegeven, doch ik veronderstel, dat de directie uit een financieel oogpunt terecht de prioriteit heeft gegeven aan *Robert en Bertram*, dat dienzelfden werd opgevoerd. Zeer zeker zou *Wij drieën* als het maar in de groote zaal werd vertoond meer succes hebben gehad.

Het is wel treurig, maar die kleinigheden oefenen soms veel invloed uit.

Daar heb-je de hooge prijzen.

Honderd tegen één dat de *Gijsbrecht* met muziek van Bernard Zweers niet voor een uitverkochte zaal gespeeld zou zijn als het op de eerste rijen niet f 5.— had gekost. Dood jammer is het voor den lezer en ook voor mij zelf, dat ik van de techniek der vocale en orchestrale muziek zoo goed als niets weet, daardoor kan ik lezer en mijzelf geen reenschap geven van de technische oorzaken der totaal-indrukken, die ik ontving. Nu kan ik hem slechts zeggen, dat ik die muzikale uitvoering héél mooi en héél innig vond.

Om die uitvoering nog eens atzonderlijk te hooren zou ik weer naar den schouwburg gaan. Niet zoo zeer om den *Gijsbrecht* zelf.

Nog steeds begrijp ik niet de groote aantrekkelijkheid van die uitvoering, waarschijnlijk omdat ik geen geboren Amsterdammer ben. Laat de goddelijke verzen van Vondel er eens buiten. Denk u in het geval, dat ge als niet-Nederlander de opvoering in den Stadsschouwburg bijwoont, zoodat die Haarlemmerdijk en die Burgwallen u niet pakken als een bekend hoekje van uw geliefd thuis, neem aan dat het stuk in een anderen tijd en een andere omgeving speelt en ik beweer, dat ge u afschuwelijk zult vervelen.

Dan blijven de verzen over en die verzen boeien mij meer als ik thuis op mijn canapé er van lees dan wanneer ik ze door een der artisten van de Koninklijke Vereeniging hoor zeggen.

Het gaan naar den *Gijsbrecht* is dus in hoofdzaak een bezoek aan een Amsterdamsch Museum van oudheden, een streeling van het stadspatriottismus door het feit, dat al die schoone verzen geschreven zijn ter eere van des schouwburgbezoekers Amsterdam, zijn Amsterdam, zijn éénig Amsterdam, zijn er-is-toch-maar-één-Amsterdam.

Wat ik hier beweer zullen we bewezen zien als een ander stuk van Vondel komt. De verzen van *Samson* of van *de Maegden* zijn minstens even goed, maar als het Amsterdamsch geschiedenisje weg is, zal de belangstelling in de dichtkunst niet groot genoeg zijn om de opvoering te doen slagen.

De belangstelling in den *Gijsbrecht* heeft met de dramatische kunst niets te maken. Zij is van geschiedkundigen of van letterkundigen aard en al zijn die elementen in een drama niet te versmaden, misschien zelfs wenschelijk, het werk wordt door die elementen alleen geen drama.

Deze *Gijsbrecht*-opvoering is belangrijk geweest, door dat men gehoor heeft gegeven — een streepje aan den balk! — aan een opmerking der kritiek en Vosmeer den Spie opdrong aan Henri de Vries. Die rol werd dus in strijd met de traditie van den komieken toon ontdaan en zij heeft er door gewonnen.

Dan vermelden we nog de plaat van *De Kroniek* No. 4 waarop de scène van Vers 1788 is verbeeld:

BADELOCH (Mevr. Brondgeest): „Och mannen, houdt hem vast.“

Of mevrouw Frenkel, Bouwmeester heet of Brondgeest zij blijft altijd dezelfde en de teekenaar is er verrassend wel in geslaagd om in Badeloch, met den hermelijnen mantel, ook het karakter van *La dame aux camélias* te doen uitkomen, wat de niet onverdienstelijke actrice niet heeft kunnen of willen onderdrukken, toen zij de rol van Badeloch „creëerde.“

Haar snurksnikjes en hijggilletjes komen mij eenigermate vreemd voor in het tijdperk van Graaf Floris V, maar bij een opvoering als deze is het werkelijk niet zoo heel erg fout, dat een parijsche Badeloch-fin-de-siècle van tijd tot tijd wat aangename afwisseling komt brengen in een volstrekt niet aantrekkelijk samendoen van allerhande speelmannen, die geen geheel weten te maken van wat het toch behoort te zijn.

* * *

Er zijn verscheiden schrijvers van kronieken, die zich de moeite geven de gebeurtenissen op théâtraal gebied losjes aan elkaar te rijgen in hun verhaal en wanneer dit met de noodige handigheid geschiedt, zoo dat de lezer het niet merkt, dan is de methode wel gezellig. Ditmaal heb ik echter geen kans gezien om met een leep zinnetje den *Gijsbrecht* aan *Klein Eyolf* te koppelen, zoodat ik de moeilijkheid ben uit den weg gegaan met bovenstaande drie sterretjes.

De lezer vindt in ons No. 7 een uitvoerig verhaal van hetgeen *Klein Eyolf* in de brochure is en reeds nu ben ik in de verrassende mogelijkheid er de eerste uitvoering door het duitsche „Theater der Modernen“ in de Amstelstraat van te bespreken.

De rolverdeeling was als volgt:

Alfred Allmers	RUDOLF HOCK.
Rita Allmers	JENNY MARBA.
Asta Allmers	JULIE SANDEN.
(Die) Rattenmamsell	LINA KÜSMANN.
Borgheim, Ingenieur	OTTO RIPPERT.
(Klein) Eyolf	MILLY KRAUSE.

Al dadelijk merk ik op, dat bij Ibsen de personen anders op elkaar volgen n.l. Alfred, Rita, Eyolf, Asta, Borgheim, Rattenmamsell en deze Duitschers dus niet zeer *precies* zijn, wat ik voor stukken van Ibsen en vele minder gecompliceerde schrijvers uit den laatsten tijd hoog noodig acht. Ook heet Eyolf in de persoonsopgaaf niet Klein Eyolf. De tekst is bij de eerste uitvoering op verschillende punten zeer verwarloosd, het is misschien niet aardig daarop bij een première te wijzen, maar bij Ibsen vind ik een kleine onnauwkeurigheid een groote fout, daarom vermeld ik ook, dat Frl. M. Krause te groot was voor een knaapje van 9 jaar en Frl. J. Sanden te oud om een dame van 25 jaar voor te stellen.

Men had in het eerste bedrijf geen cognac aan Borgheim moeten aanbieden, de Rattenjuffrouw had een roode parapluie en geen zwarte *) moeten dragen en het décor in het derde bedrijf had niet beneden het middelmatige mogen zijn.

Fraülein Asta had zeker geen *lichtbruin* zomer-toilet bij de hand en ook Alfred scheen zoo gelukkig niet te wezen, zoodat beiden tegen de voorschriften van Ibsen moesten zondigen.

Het kan zeer goed wezen, dat het stuk in II en III door al die figuren in het zwart te mat is geworden, want het is niet twijfelachtig, dat I op het publiek zoo ontzachelijk veel meer doet door de verscheidenheid in costuum.

Vooral het toilet van Rita, lichtrood met lichtgroen in breede plooiën met veel ruimte, viel te prijzen. Eyolf's pakje, zwart fluweel met gouden snoeren en schots-geruite slobkousen was minder fraai, maar goed in den toon.

Wat het zeggen betreft heeft het mijn aandacht getrokken, dat het tempo meestal te vlug is geweest en de uitspraak op vele plaatsen niet helder genoeg. Het komt mij voor, dat de „Modernen” het stuk te veel hebben gespeeld als zou het slechts zijn „het droevig verhaal van twee ouders, die op zoo jammerlijke wijze hun eenig kind verloren.” Misschien is dit juist, wellicht hebben zij, die *Klein Eyolf* één van Ibsen's eenvoudigste stukken vinden gelijk, zoodat de duitsche acteurs het volste recht hadden om het tooneelspel te behandelen als gesneden koek voor den toeschouwer.

Met deze opvatting ben ik het beslist oneens. Het is mij al te naïf om Klein Eyolf gelijk te stellen met den kleinen Eyolf. Dit wordt absoluut belet door de laatste regels van het tweede bedrijf.

ASTA (*nimmt die Blumen vom Stuhl*). Siehst Du die Wasserlilien?

ALLMERS (*nicht langsam*). Sie sind von denen die empor-schiessen — tief unten vom Grunde her.

ASTA. Ich pflückte sie am Waldsee. Dort, wo er in den Fjord hinausfließt. (*Reicht ihm die Blumen*). Willst Du sie haben, Alfred?

ALLMERS (*nimmt sie*). Ich danke Dir.

ASTA (*mit Thränen in den Augen*). Sie bringen Dir gleichsam einen letzten Gruss von — von klein Eyolf.

ALLMERS (*blickt Sie an*). Von dem Eyolf da draussen? oder von Dir?

ASTA (*leise*). Von uns Beiden. (*Nimmt ihren Regenschirm*). Gehe jetzt mit hinauf zu Rita.

(Sie geht den Fusspfad hinauf).

ALLMERS (*nimmt seinen Hut vom Tisch und flüstert schwer-müthig*). Asta — Eyolf — Klein Eyolf —!

(*Er folgt ihr*).

De lezer kan zich herinneren, dat Asta vroeger door Allmers ook Eyolf werd genoemd en daaruit volgt, ik kan het niet anders inzien, dat met Eyolf een begrip wordt aangeduid, meer dan personen.

Uitgaande dus van de onderstelling, dat er in *Klein Eyolf* meer schuilt dan het verhaal, is langzaam tempo en duidelijke uitspraak bij de voordracht een strenge eisch. De schouwburg-bezoeker moet een indruk krijgen, die hem tot nadenken aanspoort en die hem er toe brengen kan het stuk te lezen. Dit acht ik het voornaamste succes van een *opvoering*.

Er zijn fijnvoelers, die de opvoering zullen afkeuren, omdat zij illusien beneemt en indrukken bederft, maar deze lezen het stuk vóór de uitvoering en ik spreek ditmaal van bezoekers, die dit niet deden. Voor hen is een binnensmonds afgeraffeld *Klein Eyolf*: „weer een van die onzinnige stukken van Ibsen, die toch niemand begrijpt.”

De eerste en tweede voorstellingen waren echter uit anderen hoofde zeer te prijzen.

*) Zoo kwam Z.Z.Z. in Weekblad de Amsterdammer No. 917 er toe haar met haar gebloemde japon, voor het symbool van den dood aan te zien!

Jenny Marba heeft Rita volkomen begrepen en vertolkt, vooral muntte zij uit, waar zij in het eerste bedrijf wenschte dat Eyolf nooit geboren ware en later weer in het tweede als zij zich er over verwondert, dat zij en Alfred zoo treuren om een vreemden, kleinen jongen.

Hoewel Hock de rol van Allmers te dor speelde, niet malsch, niet dweepzuchtig genoeg, soms zelfs iets had van een aanspreker o.a. bij de scène der rouwbanden en voornamelijk op het eind van den langen dialoog tusschen hem en Asta zich liet vervoeren tot stijlloos geschreeuw, zoo had hij toch zeer verdienstelijke oogenblikken, speciaal in het eerste bedrijf, als hij spreekt over de opvoeding van zijn zoontje en aan het slot bij de smartelijke gewaarwordingen, die hem bestormen bij den dood van Eyolf.

Ook zijn gesprek met Rita over het verdrinken en de wijze waarop dit plaats had is door Hock goed gezegd.

Zijn uitval: „Waren die Augen böse, Rita!” was aangrijpend en moet den nuchterste tot het besef gebracht hebben, dat dit stuk meer is dan een onnoozel gemengd bericht.

De rattenjuffrouw sprak op vermoeiend hoogen toon, Borgheim was niet kloek genoeg voor een ingenieur wiens levenslust in het overwinnen van de ongelooflijkste hindernissen bestaat en Eyolf was zeer voldoende.

Zoo heeft Nederland kort na het verschijnen der brochure het laatste stuk van Ibsen gezien en kunnen we kalm wachten op een hollandsche vertolking al is die dan niet van de Koninklijke Vereeniging, zooals in overweging is geweest, maar van Chrispijn, zooals beweerd wordt.

J. V. Jr.

UIT DE MAASSTAD.

Aan de eer heet voldaan, wanneer in een duel eenige kogels zijn gewisseld zonder iemand, zelfs de getuigen niet, te raken; een orang-oetang a payé de sa personne, wanneer hij het in Europa zes maanden uithoudt; een minister van marine, wanneer hij bij twee begrotingen de aanvallen van zekeren fellen afgevaardigde heeft gepareerd; een telefoonjuffrouw, wanneer zij dagelijks een paar dozijn geabonneerden tot wanhoop brengt. Hebben daarom de schrijvers van een klucht hun doel bereikt, wanneer ze het publiek hebben doen lachen?... Ja?... Nu, dan zijn Oscar Blumenthal en Gustav Kadelburg zoo gelukkig geweest met *Twee Wapens*, want al klonk het lachen niet zóóver dat de klucht tien- of twintigmaal vertoond kon worden, gelachen is er. We willen eens extra bescheiden zijn en ons alle verstand over Duitsche kluchten ontzeggen, dus niet nagaan of dit nu een goede Duitsche of een slechte Duitsche was. Ons doen deze producten denken aan een kapstok van reusachtige afmeting, of aan een zonderlinge hutspot, enkele stukjes zwezerik en heel, heel veel knoflook. Maar laten we niemand den eetlust bederven en niet trachten den waard te benadeelen.

Te veel moet men echter niet verlangen.

Daar kwam er een, die de kritiek lam geslagen noemde, omdat *Madame Sans-Gêne* volle zalen trok, ofschoon niemand het stuk in een dagblad of tijdschrift gunstig beoordeelde. En deze eenvoudige vond rare conclusies in een opstel van onzen redacteur (*Afbrekers*, bladzijde 47).

Hoe nu?

Spreekt Hamlet niet van kaviaar voor het gemeen en mag men onder dát gemeen niet heel wat personen verstaan, die men anders niet zoo familiaar zou betitelen?

Zal dat gemeen ooit ontvankelijk worden voor kunst?

We zullen hopen, we zullen arbeiden, maar we mogen vreezen.

Maar laten we ons nooit in den versleten mantel van vader Sarcey hullen en het publiek laten beslissen over kunstwaarde, tenzij we het oordeel mogen omdraaien en

zeggen: Dit of dat stuk viel niet in den smaak, dus het was een goed stuk.

Dan zouden we voor het oogenblik niet veel bezwaren hebben, helaas!

Hopen we liever op beter, naast elkander strijdende zonder elkander met de ellebogen te stooten; er is ruimte genoeg.

Een paar woorden over de opvoering van *Twee Wapens*.

Werd de tegenstelling tusschen den deftigen baron en den praktischen Amerikaan zuiver geteekend? De baron scheen ons wat parvenu-achtig, de Amerikaan wat overdreven ongepolijst. Maar het gold een klucht! De Heeren D. Haspels en Willem van Zuylen waren dikwijls heel vermakelijk.

De Heer Brondgeest doet zich meer en meer kennen als een beschaafd en intelligent speler. Wanneer hij zijn stem nog wat meer zal beheerschen, kunnen we in hem een jonge rol begroeten, zooals we in langen tijd hier niet gehad hebben.

In een der groote bladen is Mejuffrouw Rika Haspels erg hard gevallen over haar Mary. Dit komt ons overdreven voor. Wel vertoonde zij een Duitsch bakvischje en geen Amerikaansche; wel bezitten de Vereenigde Rotterdamsche Tooneelstenen een andere jonge dame, die veel beter voor deze partij geschikt is; wel hoort men dikwijls brommen dat laatstbedoelde jonge dame in dit seizoen bijna niet is opgetreden, slecht heeft Mejuffrouw Haspels het er waarlijk niet afgebracht.

Op de vierde verdieping hebben we ons niet gewaagd; De nieuwe jongen bezwaarde ons nog! Doch we vernamen van de goede lachsters en lachers — dus van deskundigen! — dat ze zich met de klucht best geamuseerd hadden. En allen roemden Mevrouw Van Korlaar. Nu, een meer ijverige, nauwgezette en bescheidene speelster moet nog geboren worden.

* * *

Geestdrift is zoo heerlijk verwarmend en tevens hier zoo zeldzaam, dat men aarzelt te trachten haar te temperen, wanneer zij zich een enkele keer openbaart. Maar we vinden het zoo verdrietig en voor onze artisten zoo ontzettend ontmoedigend, dat die geestdrift bijna uitsluitend wordt bewaard voor vreemdelingen. We weten dat de kunst geen vaderland kent, we willen ons vrijmaken van alle chauvinisme, maar we stellen in gemoede de vraag: Is de geestdrift voor Mevrouw Segond-Weber gerechtvaardigd?

Stellig is zij een kunstnares van niet alledaagsche begaafdheden; maar kan zij nu reeds gerangschikt worden onder de sterren, die b.v. *Phèdre* mogen komen vertoonen, verzeld van een troepje dat een goeden *Théramène* en een redelijke *Oenone* onder zijn leden telt, maar de overige rollen alleen treurig onvoldoende kan doen opdreunen?

De stem van Mevrouw Segond-Weber is niet groot en verschillende tonen worden slechts met merkbare inspanning gevormd. Zoolang de smart haar neerdrukt, gaat dat goed en geeft de kunstnares veel te genieten — ook prachtige standen en mooie gebaren, — al is het geheel niet vrij van affectatie; maar als de hartstocht opvlamt, wordt het tempo zenuwachtig versneld en daardoor de voordracht dikwijls ergerlijk veronachtzaamd. Dan vallen de versregels in één toon van de lippen en drijft en dringt zij naar het slot der tirade. En nadat *Phèdre Hippolyte* haar liefde heeft bekend:

Venge-toi, punis-moi d'un odieux amour :
Digne fils du héros qui t'a donné le jour.
Délivre l'univers d'un monstre qui t'irrite.

en waar zij tegen *Oenone* uitbarst:

Va-t-en, monstre exécrationnel;
Va, laisse-moi le soin de mon sort déplorable.
Puisse le juste ciel dignement te payer!

daar worden de grenzen van het aesthetische overschreden; het is kijven met schrille stem.

En al kon Mevrouw Segond deze momenten geheel beheerschen, dan zouden we nog betwijfelen of het aanbeveling verdient het treurspel dusdanig te moderniseeren, of schoon we gaarne het ouderwetsche declameeren missen en het echte drama willen zien. Hier ging het, naar onze meening, te ver. Men heeft Mevrouw Agar koelheid verweten, zij heette een marmeren beeld. Toegegeven, maar het was dan toch een heel mooi beeld en er was eenheid van opvatting en uitvoering. Dat de eenheid bij Mevrouw Segond veel te wenschen laat, behoeven we na het bovenstaande wel niet nader aan te duiden. Haar *Phèdre* is geen afgerond geheel, geen als geheel doordachte creatie.

Jammer, dat een kunstnares als deze, die reeds zooveel kan, maar met ernstige studie nog zooveel meer zou kunnen, reeds nu de wereld rondtrekt, met vruchten die nog niet tot volle rijpheid zijn gekomen.

Ook heel jammer, dat een deel van het publiek en van de pers bij haar zooveel door de vingers ziet, terwijl het van landgenooten dikwijls onbarmhartig het volmaakte schijnt te eischen.

26 Januari 1895.

JEAN VALJEAN.

Naschrift — Brrrr, wat een klimaat! kermt de vreemdeling die ons kikvorschenlandje bezoekt. Men moet hier een rhinoceroshuid hebben om al de temperatuur-afwisselingen ongestraft te kunnen medemaken.

En op tooneelgebied? Nauwlijks is de inkt gedroogd in de pen waarmede we over *Phèdre* schreven of we zagen een opvoering van het Theater der Modernen. Zevenmijlslaarzen om dien afstand af te leggen s. v. p.

Waarin bestaat het moderne van dit theater der Modernen? Vandaag spelen ze een prul uit lateren tijd, morgen *Einsame Menschen* of *Jugend*, soms op één avond Ibsen's jongste werk met *System Ribadier*. Is het modern alles dooreen te geven? Lieve Hemel, wat zijn onze gezelschappen dan — meest noodgedrongen — modern!

Enfin, wat beduidt bij slot van, rekening een naam? Vraag dat aan den besten kok!

De opvoering van *Klein Eyolf* was een goedge verknoeiing van den mooien arbeid van den Noorschen reus. Het geschiedenisje werd vertoond, de spelers sloegen er zich tamelijk wel door, maar allen bewezen kinderlijk onnoozel van het diepzinnige werk ongeveer niemendal begrepen te hebben. Is dat bijgeval ook modern?

Mejuffrouw Jenny Marba is voor dit gezelschap een onbetaalbare actrice. Knap uiterlijk, vlot spel, een beetje hartstocht, niet te veel, een beetje gevoel, niet te veel, eenige goede standen en gebaren, kortom een actrice die geen enkele rol zal bederven, maar evenmin kunst zal laten zien. Het handwerk verstaat ze goed, o ja.

Rudolf Hock een Allmers om op te schieten, maar in *System Ribadier* een uitmuntende niais, dol amusant in uiterlijk, spel en houding.

Wat toeven we ook bij *Klein Eyolf*? Deed het pijn dit kunstwerk zoo te zien verhandelen? Het diende immers slechts tot lever-de-rideau! Men had zelfs niet de moeite genomen de aanwijzingen van den schrijver na te lezen. Ook modern?

System Ribadier, het hoofdstuk dan als men wil, liep, zeer goed van stapel, al blijft een door en door Fransche klucht in het Duitsch een beetje lijken op de *Venus* van Milo in het kostuum van een marketenster en iets oneigenlijks houden. Zooals gezegd, de Heer Hock speelde uitmuntend en in dit genre mag ook Mejuffrouw Marba geprezen worden. Verder werkten de Heeren Otto Rippert (*Cabinet*) en Metzl (*Ribadier*) verdienstelijk mede.

De zaal was erg slecht bezet.

Dat is niet modern, in onze stad, maar zoo oud als de weg naar een naburige gemeente die weldra door de Maasstad zal worden opgeslokt.

..

Willen is een krachtige knuppel om tot *kunnen* te geraken, maar het spreekwoord, dat die twee woorden aan elkander koppelt, dunkt ons wat heel brutaal.

Een geheel avond door dezelfde persoon te hooren voordragen, 't werkt licht vermoeiend en we gelooven dat Mejuffrouw Alb. Heyblom haar krachten overschat heeft, toen zij den „Voordracht-avond” van gisteren arrangeerde. Zeggen, het goed zeggen van een enkel gedichtje is reeds zoo enorm moeilijk en dan een programma van negen nummers, sommige zelfs met een a, een b en een c. was het niet overmoedig?

Op enkele fouten in de uitspraak moeten we wijzen; de *n's* aan het slot der woorden klonken te sterk en ook met de *z's* gebeurden vreemde dingen.

Boezelaar werd goed uitgesproken, naar *zorgen* kostte moeite.

Bij de monologen zij Mejuffrouw Heyblom kalmt aanbevelen, ook waar zij zenuwachtig moet *schijnen*. B. v. in *La scène à faire* werden de pauzen veel te kort genomen zoodat het publiek niet onder den indruk raken kon, dat die jonge vrouw wachtte op en smachtte naar haar man. Ook in de gedichten werd soms halt gemaakt waar daartoe volstrekt geen aanleiding bestond en daardoor de samenhang weggebeten; terwijl een weinig later een punt of kommapunt over het hoofd werd gezien zoodat twee zinnen zich in elkander verwarden.

Aan intelligentie schijnt het Mejuffrouw Heyblom niet te ontbreken; dikwijls toont ze te gevoelen hetgeen ze zegt. Maar dan ook studie, ernstige studie om geheel door te dringen tot de bedoelingen van den dichter. Geen overijling, dat past allerminst bij deze ontzaglijk moeilijke kunst.

Afwisselend als het programma waren de resultaten. We stippen aan: *Het jurkje* niet kwaad, maar te weinig schakering; *Lied van de zee* het beste; *Van eene Koningsvrouw* uit den toon; *Clary contra Clary* (houderig vertaald) met goede gedeelten, maar eentonig.

Kort geleden hebben we herhaald welk groot gewicht we aan voordragen hechten. Vandaar dat we gaarne de pogingen van jonge krachten gade slaan en ons veroorloven onbewimpeld onze meening uit te spreken. Belangstelling toonen door in de handjes te klappen en met de voeten te trappen, met die belangstelling plaveit men een chaussee die niet precies ten hemel leidt.

29. 1. '95.

J. V.

Uit de Merwestad.

DORDRECHT, 27 Januari 1895.

Het is, oprecht gesproken, een groote rust, dat de Soirée onzer Afdeeling achter den rug is, als het de bedoeling der artisten ware geweest, onze leden — vooral van het bestuur — door de slingeringen tusschen hoop en vrees van komen of niet komen nog meer te doen verlangen naar het toegezegde kunstgenot, de tactiek zoude niet handiger kunnen zijn uitgevoerd; maar van dergelijke gedachten waren onze kunstenaars zeker geheel vrij; wellicht zullen Mevr. Holtrop, Mej. Alida Klein en de Heer L. M. Smith, die voor de afdeeling der Merwestad Woensdag 23 dezer optraden dikwijls nog met een glimlach denken aan hunne lange en korte brieven, en aan de telegrammen, wanneer de zenuwen tot het hoogste waren gespannen, alles handelende over den datum of het programma; vooral dien datum, o dien ongelukigen datum!

En toen wij dan ten slotte op dien gedenkwaardigen 23en Januari het edele drietal in onzen schouwburg hadden, toen keken wij hen alle drie nog eens goed aan, of zij er werkelijk wel waren; aan U, besturen van andere afdeelingen, zij dit tragisch-comisch geval tot waarschuwing voor het ongehoord brutaal bestaan, drie artisten van drie verschillende gezelschappen tot éénzelfde soirée uit te noodigen.

Maar het wezen, dat ten slotte uit al die drukte geboren wordt, is er een, waaraan de vaders, moeders en peten genoeg beleven. Alle drie hadden behoorlijke dozis feu sacré meêgebracht; niet alleen is dit het halve succès, maar het was in dit geval bijzonder welkom, want buiten loeide de sneeuwstorm, en joeg de breede rivieren rond onze stad ver boven A. P. op, zoodat de leden-havenbewoners, wilden zij niet op minder gebruikelijke wijze door of boven het water getransporteerd worden, slechts thuis konden overdenken, hoe het in den schouwburg nu wel zou toegaan.

En dat was nog zoo kwaad niet, het was er een gezellige theevisite, waardoor een intiem huiselijk karakter werd verkregen, dat de gemoedelijkheid bij publiek en artisten bevorderde. En zoo trad dan de heer Smith eerst op met het lied van Sajdah uit den Max Havelaar: „Ik weet niet, waar ik sterven zal”, wellicht niet zeer geschikt om te worden voorgedragen in rok en witte das, en onder den indruk van sneeuw en vorst, waar wij moeten denken aan inlanders in hun baadje, klapperboomen en waringins, hooge temperatuur en diepblauwe lucht, de eigenaardig zangerige toon van spreken van den Javaan is bovendien moeilijk weer te geven. Mejuffrouw Alida Klein stond als altijd weer voor ons met hare innemende verschijning, rustig met den waaijer in de hand, als 't ware op de theevisite geïnviteerd, en zij vertelde ons op hare ons zoo bekende eenvoudige doch uitnemende wijze van zeggen eene ballade van Marie Boddart en een guitig fransch stukje van A. Echard „Epousez Caroline”, later nog: „Hi-ja van mijn Ezelken” van Pol de Mont, terwijl het laatste „Van eene Koningsvrouw” (door Boele van Hensbroek) door inhoud en voordracht buitengewoon boeide. Mevr. Holtrop schonk ons voor de eerste maal het voorrecht voor ons op te treden; de roep, die haar reeds vooruit was gegaan, maakte het haar gemakkelijk, ons aller sympathie te winnen, zeer terecht wordt zij geroemd om haar zeggen van verzen, en zij leerde ons haar talenten hierin kennen door het voordragen van „de Speelpop” (van den heer J. A. Holtrop) en Gedichten van Héléne Swarth. Eene aangename afwisseling gaven twee stukjes van mevrouw Holtrop en den heer Smith: „Jean Marie” (fragment) en „Een Huwelijks-reisje” („Après la Noce” van A. Dreyfus) het spel verdiende in beide het applaus, van mevr. Holtrop vooral ook in het laatste. Vermelden wij nog het genot, dat mej. Klein ons gaf door het voordragen van „Het Gordijn”, eene geestige monologue, met distinctie gespeeld.

En eindelijk tot slot: een gezellig napraatje van de artisten en het Bestuur, dat wij ter navolging kunnen recommandeeren.

De Secretaris der Afd. Dordrecht,
P. J. DE KANTER.

Uit het Buitenland.

Als er nog eens een onuitgegeven werk van Shakespeare mocht worden gevonden, liefst in een vergeten ruïne van een zeer oud slot, dan zou dit zijn een kolfje naar de hand van Lagné Poë, óók al zou het handschrift valsch zijn.

Het komt mij voor dat Lagné jacht maakt op de excentrieke vermaardheid van de stukken, die hij uit het verleden opdelft om er zijn repertoire mee te verrijken.

Annabella had de ondeugdzaame eigenschap van een o-foeil-titel en de bedenkelijke aantrekkelijkheid van de geïdealiseerde liefde tusschen broer en zuster en nauwelijks zijn wij de sensatie dier reclame goed kwijt of over de planken van het Théâtre de l'Œuvre gaat een stuk met een titel, dien men beter uit kan niezen dan rustig voorzeggen: *Mric-Chakatika*, ontleend aan de oud-Hindoische litteratuur, een stuk in betrouwbaren ernst zoo ongeveer van het jaar nul der christelijke jaartelling en reeds vijfmaal vertaald uit het Sauskriet.

Wat zal ik u er nog meer van zeggen?

Een stuk ten onrechte — let wel hoe leuk dit etiket van vermaardheid is — ten onrechte toegeschreven aan een

zekeren koning *Soudraka*, met figurant-Hindoës, die heusch *bijna* geheel naakt optreden.

In dit alles is een bijzonder soort van allerellendigste decadentie te bespeuren, die de pruderie met voeten treedt om de aandacht te trekken van het naïve publiek.

Hier is gezocht naar den prikkel, hier ontbreekt een hoogere kunstzin, waaraan de pruderie moet worden opgeofferd.

Deze ontboezeming is niet gericht tegen de stukken, die goed schijnen te zijn, maar tegen de opzettelijke affectatie van Ligné, die begint te lijken op een handelaar in pornographie, in welk genre ik soms zeer prachtige dingen heb aangetroffen.

De *Mric-Chakatika* heet in het fransch *Le Chariot de terre cuite*, een oostersche fabel met koninklijken wellust en gulden liefdegloed; de poëzie van duizend en één nacht kan slechts over ons komen door den tekst van het stuk, de fabel, die zeer eenvoudig is, zou met een vertelling er van geen indruk maken.

Geheel anders is het met het stuk van François Coppée den *honnête homme*, hoewel onzen tijdgenoot toch een zeventiende-eeuwer, den man van het juiste oordeel, den vijand van buitensporigheid.

In het Odéon te Parijs viert thans *Pour la Couronne* de jubelfeesten van een algemeen en onbetwist succes.

Het drama is lyrisch met herinneringen aan de romantiek — het rustte acht lange jaren in portefeuille — en bevat vijf aktes in verzen.

De geschiedenis is simpel.

Op het Balkansch schiereiland, in de vijftiende eeuw is Michel Brancomir belust op het koningschap van een denkbeeldig rijk. Het volk kiest hem echter niet, maar wel den priester Etienne. Uit wrok pleegt Michel landverraad en dit wordt bekend aan zijn zoon Constantin, die meent zijn vader te moeten doorsteken om zijn land te redden. Deze gedachte is overweldigend groot. De plicht van den zoon is ontzettend, maar gebiedend. Hij trekt zijn degen, Michel trekt den zijnen en na een kleine schermutseling, valt de vader, doodelijk getroffen

Dit in de eerste drie bedrijven.

Vooraf worden door Jules Lemaitre geroemd de regelmaat, de helderheid en de bewonderenswaardige harmonie van de ontwikkeling tot aan de catastrofe.

„Nons sommes en pleine lumière, en plein art gréco-latin; et, que voulez-vous? cela fait grand plaisir.”

In de twee volgende bedrijven komt de reactie; de gedachte liep voort tot de daad, zonder aarzelen, noodlottig moeiend, maar daarna de terugtocht van de daad naar de aarzeling, den twijfel. In rusteloozen strijd zoekt de zoon Constantin den dood en terwijl die oorlogen verkeerd afloopen, verdenken zijn soldaten hem van verraad.

Het perkament, dat de schuld zijns vaders behelst, zal tegen den zoon getuigen, tenzij hij het verraad des vaders openbaar maakt.

Is deze strijd niet op nieuw zeer groot?

Om hem aan al die moeilijkheden te onttrekken, brengt de geliefde van Constantin hem een dolksteek toe en doodt zich zelf op zijn lijk.

Dit alles is zeer mooi gemaakt en als er aanmerkingen moeten vallen dan gelden die ook voor Corneille en Hugo. Grooter lof is moeilijk denkbaar. En Lemaitre's opgewondenheid maakt zich van u meester bij het lezen van zijn feuilleton in de *Debats* van 27 Januari:

„Un beau drame français, écrit en français, avec une ingénuité, une générosité, une chaleur et une clarté toutes françaises par un Parisien de Paris.”

Dan mag ik het hierbij niet laten, dan moet ik ze u onder de oogen brengen die verzen, dan moet ik u bewijzen „que c'est une belle ruée d'alexandrins; et c'est de l'éloquence, mon Dieu, oui, de l'éloquence latine, chose décriée, à ce qu'il paraît, mais si j'en crois les acclamations, toujours puissante”

Zôo volgt hier dan het slot van de derde acte:

CONSTANTIN

Mon père, songez-y! Mon père, prenez garde!
Car Dieu vous voit, le ciel étoilé vous regarde!...
Je me suis demandé, quand j'ai pu tout savoir,
Ce qu' exigeait l'honneur, quel était mon devoir.
Il était clair, hélas! Dénoncer l'acte infâme,
Oui, vous dénoncer, vous et votre horrible femme!
Et démasquer ce Turc... Mais, pour vous, malheureux!
C'était la mort après quelque supplice affreux;
C'était, c'était surtout votre gloire passée
Par ce crime public en un jour effacée.
Devant cet effrayant devoir qui m'incombait,
J'ai vu, dans un éclair, la honte, le gibet.
Cette atroce action d'un fils livrant son père
M'a rempli de terreur, je n'ai pas pu le faire.
Non, je n'ai pas voulu que ce nom plein d'éclat
Fût méprisé, que tant de gloire s'envolât
Comme une feuille morte au souffle de la trombe,
Et qu'un jour le passant crachât sur votre tombe.
Mais, à présent, je dois agir, car le temps passe.
Je veux bouter la flamme du feu d'alarme. Place!
Apaisez la patrie et le ciel en courroux.
Songez qu'en me taisant j'ai détourné de vous
La mort sur l'échafaud, les tortures prochaines.
Sans moi vous sentiriez déjà le poids des chaînes
Et la main du bourreau sur vous s'appesantir...
Mon père, n'allez pas m'en faire repentir!

MICHEL

Trop tard. Regrette donc d'avoir sauvé ma vie.
Il fallait, fils pieux, contenter ton envie
Et tout dire, et me voir, ainsi qu'un vil Judas,
Massacré sous tes yeux par mes propres soldats.
Tant pis pour toi! Ton cœur s'interroge et discute,
Mais ce qu'a résolu le mien, je l'exécute.
Qui n'a rien su prévoir ne peut rien empêcher,
Et je ne permets pas qu'on touche à ce bûcher.

CONSTANTIN

Vous abandonneriez notre vieille frontière!
Les Turcs ravageraient l'Europe tout entière,
Tout le monde chrétien!

MICHEL

Il fut ingrat pour moi.

CONSTANTIN

Et le Christ, votre Dieu!

MICHEL

Ce Dieu m'a-t-il fait roi?
Malgré lui, je veux l'être, et le serai!

CONSTANTIN

Peut-être!

La couronne est parfois trop large au front du traître,
Elle peut tout à coup, nouveau roi du Balkan,
Vous tomber sur l'épaule et devenir carcan.

MICHEL

Tu m'insultes!... C'est trop de rage et de folie!

CONSTANTIN

Eh bien, j'ai tort, c'est vrai... Pardon! je vous supplie!
Je ne sais plus que dire j'appelle au secours!...
A l'aide, ô souvenirs guerriers des anciens jours!
Soirs enivrants après les batailles gagnées,

Désordre du butin, drapeaux pris par poignées,
Cris de joie et d'orgueil du père triomphant
Heureux de retrouver son page et son enfant
Et baisant sur son front la blessure encor tiède,
Vieux souvenirs de gloire et d'héroïsme, à l'aide!
Prouesses de jadis, exploits des temps passés,
Devant ce malheureux, accourez, surgissez.
Les étendards pendus aux portes des palais
Au passage voudront lui donner des soufflets.
Dites, oh! dites donc au héros qui défaille
Que ses soldats tombés sur les champs de bataille
Savent qu'il a rêvé ce crime exorbitant,
Qu'ils en parlent entre eux sous terre et qu'on entend,
Quand on passe, le soir, vers leurs tombes guerrières.
Un murmure indigné courir dans les bruyères!
Non, vous ne serez pas misérable à ce point,
Et vous reculerez et vous ne voudrez point
Laisser un nom maudit dans toutes les mémoires!..
Ne voyez-vous donc pas vos anciennes victoires,
Suppliantes, les bras tendus, à vous genoux!
Les prenez-vous en haine et les chasserez-vous,
Elles que l'Occident joyeux a saluées,
Ignoblement, ainsi que des prostituées?
Non, vous ne ferez point ce crime abject et bas!
Cela ne sera pas, cela ne se peut pas!
Je me jette à vos pieds, et je prie, et j'espère,
Et je vais retrouver mon héros et mon père!
Vous allez allumer ce bûcher de bois mort,
Vous arracher du cœur, avec un mâle effort,
Le turpide projet, la promesse honteuse,
Et les jeter au feu comme une herbe hideuse
Qu'on fait brûler avec sa racine et son fruit,
Et vous resterez pur, et le vent de la nuit
Emportera ce rêve horrible sur ses ailes
Dans un grand tourbillon de flammes et d'étincelles!

MICHEL

C'en est assez. Debout! car, par tous les démons!
Je veux devenir roi de la plaine et des monts,
Et couronner ma reine et me venger du prêtre.
Aussi vrai que le ciel est pur, cela doit être,
Et tu perds ta fureur et ta rébellion.
Va disputer plutôt sa charogne au lion,
Quand il a mis dessus ses six griffes tenaces.
Rien n'y fera, sanglots, prières ni menaces,
Et sache-le, malgré tes colères d'enfant,
On n'allumera pas ce bûcher, moi vivant!...

CONSTANTIN

Vivant!... Quelle parole avez-vous prononcée?
Vivant!... Oh! quelle atroce et sanglante pensée
Ecluse en mon cerveau le torture et le mord!

MICHEL

Je ne te comprends pas... Me voudrais-tu voir mort?

CONSTANTIN

Je songe en ce moment que vous devriez l'être,
Et d'une mort infâme, et de la mort du traître!

MICHEL

Tu dis?

CONSTANTIN

Je me souviens qu'à l'heure où nous parlons,
Othorgul et ses Turcs entrent dans nos vallons,
Que chaque instant perdu me rend votre complice,
Et je songe au devoir qu'il faut que je remplisse.

MICHEL

Quel devoir?

CONSTANTIN

Je me dis que, très injustement,
J'ai voulu vous sauver du dernier châtement,
Et que votre existence à la hache échappée
Est un malheur pour vous... et que j'ai mon épée!

MICHEL

Toi! ton épée!

CONSTANTIN

Elle a, vierge de tout affront,
Su détourner un jour la mort de votre front,
Et ma chair porte encor la trace de la blessure...
Mais, puisque l'âcre envie et l'ignoble luxure
Ont fait un scélérat du héros de jadis,
Puisque, au mépris de tout, près de ces Turcs maudits
Vous allez mendier la couronne usurpée,
Elle s'indigne alors, ma pure et noble épée,
Et d'un éclair vengeur, jaillissant du fourreau,
Elle m'ordonne ici d'être juge et bourreau.
(*Il tire son épée.*)

MICHEL, *dégainant à son tour*

J'ai mon épée aussi, qui ne craint pas la tienne.

CONSTANTIN

Je défends mon pays et l'Europe chrétienne,
Mon devoir de soldat, l'honneur de ma maison,
Et vous ne combattez que pour la trahison.
Dieu nous voit et préside au champ clos. Qu'il décide!...
A mort le traître!
(*Constantin fond sur son père. Les épées se croisent un moment. Michel reçoit un coup en pleine poitrine et chancelle.*)

MICHEL

Ah!

CONSTANTIN

Dieu! Qu'ai-je fait?...

MICHEL, *à terre et expirant*

Parricide!

Sois maudit!
(*Il meurt.*)

CONSTANTIN

Le signal d'abord... Mettons le feu!...
(*Il prend la torche et la jette dans le bucher qui. Pendant la fin de la scène on voit au loin, dans la montagne, s'allumer d'autres signaux et on entend retentir le canon d'alarme.*)

Vous êtes les témoins, astres, regards de Dieu
Mais devant ce cadavre et devant cette flamme,
J'ose vous regarder et vous montrer mon âme.
Mon père allait trahir sa patrie et sa foi!
Etoiles, j'ai tué mon père!... Jugez moi!...
(*La toile tombe.*)

FRANÇOIS COPPÉE.

Wereld-tentoonstelling van het Hôtel- en Reiswezen.

De commissie voor „Oud-Holland”, bestaande uit de heeren:
A. N. J. Fabius, voorzitter, Eduard van Biema, ondervoorzitter,
M. B. Wezelaer, penningmeester, N. van Harpen en
Anton Mensing, secretaris, heeft naast zich de volgende
commissie van advies gevormd:

J. B. C. Adriaensen, Antwerpen; G. van Arkel, H. P. Berlage, L. H. Chrispijn, dr. P. J. H. Cuypers, dr. G. Kalff, D. van der Kellen, Willem Kes, Henri van Kuyk, W. P. de Leur, D. C. Meijer Jr., E. W. Moes, mr. J. V. Mulder en A. Reijding allen van Amsterdam; Max. Rooses, Antwerpen; J. H. Rössing, Amsterdam; G. van Rijn, Rotterdam; mr. W. Veder, R. W. P. de Vries, L. W. R. Wenckebach en prof. dr. J. te Winkel van Amsterdam; Willem van Zuylen, Rotterdam; Bernard Zweers, Amsterdam.

* * *

Verschillende diër namen geven ons den goeden moed, dat de dramatische kunst aanstaanden zomer achter het Rijksmuseum niet zal worden vergeten.

Aan rondreizende gezelschappen zou hier, om binnen het program der tentoonstelling te blijven, een eerste plaats toekomen. Wij gelooven echter, dat de eereplaats behoort aan den volksschouwburg, ambulans uit zijn aard, den ronzebons op vier pooten in rust en op twee beenen in beweging, de nooit volprezen, alom vermaarde, echt oudhollandsche poppenkast, geheel de wereld van Jan Klaassen, diën houten gast van onovertroffen hollandschen naam.

Uitgeknipt.

Uit *Het Volksbelang* van 22 December 1.1.

Blijendig Treurspel.

De laatste zitting van den (Gentschen) Gemeenteraad is een schitterende zegepraal geweest voor de rechten onzer taal op het gebied van het Nederlandsch tooneel.

Sedert bijna negen jaren had de Raad beslist, dat eene groote Volksschouwburg voor de moedertaal zou gebouwd worden, evenals er reeds te Antwerpen sedert een twintigtal jaren en te Brussel sedert een tiental jaren een bestaat.

Het Pakhuis op de Koornmarkt was daartoe aangewezen door den Raad, sedert 1 April 1887.

Onze lezers weten ten prijze van welken strijd men er eindelijk toe geraakt was te mogen hopen, dat de bouwwerken van den nieuwen Nederlandschen Schouwburg met de aanstaande lente 1895 zouden worden aangevangen.

Maar dit konden onze goede vrienden de Franskiljons niet verkroppen.

De heer Duhayon, dezelfde die vóór eenige jaren de kiezing van den heer De Vigne als schepen poogde te beletten, omdat die verfranschte Vlaming uit Ieperen het ongehoord vond dat een schepen in den Raad eener Vlaamsche stad Vlaamsch zou spreken, de heer Duhayon was alweer te vinden om de Don-Quichotte van dezen nieuwen veldtocht te worden.

Volgens hem was er in de Vlaamsche stad Gent geenszins behoefte aan eenen behoorlijken Volksschouwburg om de ellendige zaal van Minardschouwburg te vervangen; maar hoogst dringend was het integendeel eene groote Handelsbeurs in het Pakhuis op te richten, daar de verbreding der Neusche vaart binnen een tiental jaren aan onzen handel eenen ongemeenen bloei zou kunnen verzekeren!

Die dringende Handelsbeurs was natuurlijk niets anders dan eene schijnheilige uitvinding om den Nederlandschen Schouwburg alweer in den grond te boren.

Doch dit ging over zijn hout.

De geheele bevolking kwam in beroering, talrijke en krachtige verzoekschriften werden door onze liberale volksmaatschappijen naar den Raad gezonden en een aanzienlijk publiek woonde de zitting van Donderdag bij, hetgeen maar alle tien jaren eens te Gent het geval is.

Maar de doorslag werd gegeven door onzen achtbaren Burgemeester Lippens.

Van zoodra hij aan 't roer kwam, erkende hij het recht

der Vlaamschspreekende Genteraars om eenen grooten schouwburg te bezitten, tegenover diën der rijken en der verfranschte hoogere standen.

Sedert jaren heeft hij er voor gestreden, tegen den onwil der Franskiljons binnen en buiten den Raad en tegen de vijandschap der clericale overheden van Gent en van Brussel.

De nieuwe Nederlandsche Schouwburg van het Pakhuis zal in de eerste plaats zijne schepping zijn en in de zitting van Donderdag, heeft hij zijn kind met kracht en kleem verdedigd.

Zooals men zien zal, deinsde hij er niet voor terug, de kabinetsquaestie te stellen.

Het gevolg was, dat Don-Quichotte-Duhayon zijn voorstel zag verwerpen met *negenien* stemmen tegen *vier*.

* * *

Uit het *Rotterdamsch Zondagsblad*.

Zeër eigenaardig was onder het schrikbewind, dat men in de tooneelstukken soms wijzigingen moest aanbrengen ter wille van het publiek. Er mocht niet meer van koningen gesproken worden, tenzij men ze in een belachelijk daglicht stelde, als in het bekende stuk van den citoyen Sylvain Maréchal: *Le Jugement dernier des rois*, waarin al de Europeesche vorsten, de *Czarine* en de Paus, door de uitbarsting van een vulkaan worden gedood. Van markiezen, graven, baronnen en prelaten mocht niet gerept worden. Het ballet *Serpentin vert* werd, omdat groen eene aristocratische kleur was, herdoopt in: *Serpentin aux trois couleurs*; evenzoo werd het ballet *La belle aux cheveux d'or* herdoopt in: *La belle aux cheveux en assignats*. Verzen van Racine, Corneille of Molière, waarin het woord *roi* kwam, moesten worden gewijzigd. Als Racine zegt:

„Détestables flatteurs, présent le plus funeste
„Que puisse faire aux rois la colère céleste”;

werd onmiddellijk de tweede regel gewijzigd in:

„Que puisse faire, hélas! la colère céleste”.

Een geestig toeschouwer voegde er eene verbetering aan toe en riep:

„Détestables flatteurs, présent le plus funeste,
„Que... mais lisez Racine, et vous saurez le reste!”

Uit verschillende Tijdschriften over Tooneel.

De Amsterdammer (Weekblad No. 918.) Kroniek (*Samson, Pour la Couronne, Klein Eyolf*); *Pour la Couronne*; Raoul Touché; De maatschappelijke positie der tooneelspelers in Engeland.

De Kunstwereld No. 4. De Broeders, Tragedie van het Recht door Frederik van Eeden, Ch. M. van Deventer; Théâtre de l'Œuvre, E. den Dulk.

De Portefeuille No. 43. Opera en Drama, Taco H. de Beer.

De Tribune No. 13. *Wij drieën, Twee wapens, Klein Eyolf* G. van Hulzen.

De Kroniek No. 5. Ingezonden: *Gijsbreght van Aemstel*, L. S.

Revue d'Art dramatique No. 218. L'Année théâtrale, Léo Claretie; Chez François Coppée „*Pour la Couronne*”, Léo d'Hampol; Don Quichotte au Théâtre, Henry Lecomte; Critique dramatique, Camille Bazelet et Carpentier d'Agneau; Autour du Théâtre, De Val Maurice; Bibliographie, G. Timmory; La Vie théâtrale en France et à l'Etranger.

Neue Deutsche Rundschau (Freie Bühne) Januari. Ibsens *Klein Eyolf*, Dr. Paul Schlenther. Pariser Theater, Henri Albert. Theatertechnik und Elektrizität.

Bühne und Leben No. 4. Fernands Ehektrakt, Schwank von Georges Fedeau; Hagar's Sohn, Schauspiel in 4 Akten von J. J. David. Die Kritik auf der Probe, C. J.

Verschijnt den 1^{en} en 15^{en} van iedere maand bij M. J. P. VAN SANTEN, Achterburgwal 84 te Amsterdam.

Leden van het Tooneelverbond (Contributie f 5.—) ontvangen dit Tijdschrift gratis

Voor niet-leden bedraagt de prijs, per jaargang van ten minste 16 afleveringen, f 4.—. Franco per post f 4.25.
Brieven en stukken, de Redactie betreffende, adresseere men aan den heer J. VRISENDORP Jr., NIEUWENDIJK 235.
Opmerkingen ten aanzien der verzending en opgaven van abonnementen en advertenties in te zenden aan den Drukker-Uitgever, ACHTERBURGWAL 84.

N°. 10.

15 FEBRUARI 1895.

XXIVe JAARGANG.

I N H O U D :

Officiël gedeelte: Vergadering van het Hoofdbestuur. — Het Leescomité.

Niet officiël gedeelte: J. V. Jr. Uit de Amstelstad (*Jenny, de Handwerkster.*) — Jean Valjean. Uit de Maasstad (*Alphonse, De Eer, Veertigjarig Jubilé van Willem van Zuylen.*) — Uitgeknipt. M. B. Mendes da Costa (Vijf-en-twintigjarig jubileum van Christine Poolman)

Officiël Gedeelte.

Vergadering van het Hoofdbestuur.

Het Hoofdbestuur hield eene vergadering op Zondag 10 Februari j.l., waarop alle leden tegenwoordig waren, uitgezonderd de heeren Browne en Mendes da Costa.

Het grootste deel der vergadering werd gewijd aan de bespreking der plannen tot reorganisatie der Tooneelschool. De veranderingen in het Reglement, welke de sub-commissie-*ad hoc* had voorgesteld, werden afgehandeld.

Het ontwerp-reglement, zooals het thans door het Hoofdbestuur is vastgesteld, zal aan de commissie van Beheeren Toezicht worden toegezonden met verzoek daarop van advies te dienen.

Tot den heer J. L. Veltman is bij zijn afscheid van het tooneel namens het Hoofdbestuur een schrijven gericht, waarin hem hulde wordt gebracht en hem een lange tijd van rust wordt toegewenscht.

Aan de Afdeling Amsterdam zal in antwoord op een van die afdeling ontvangen schrijven medegedeeld worden, dat bij het ontwerpen van de wijzigingen in het reglement der Tooneelschool, door het Hoofdbestuur rekening is gehouden met den wensch der afdeling, dat cursussen voor jonge tooneelspelers zullen worden opgericht.

De Secretaris,
J. KALFF Jr.

Leescomité.

Aan de(n) auteur van „Zoo zijn ze allen”.
Daar u ons uw adres niet wil opgeven, alvorens wij in

hoofdtrekken ons oordeel over uw werk hebben geopenbaard, zoo moeten wij verklaren veel goeds te hebben gevonden in den vluggen dialoog. Jammer is 't, dat deze vlugheid met vluchtigheid gepaard gaat. Het gegeven is niet nieuw; maar 't had met een fijnere bewerking toch wel eens gebruikt kunnen worden. Uw uitspinning tot elf bladzijden lijkt ons te weinig belangrijk om het stukje voor een vertooning aan te kunnen bevelen.

MARCELLUS EMANTS.
M. B. MENDES DA COSTA.

Niet Officiël Gedeelte.

Uit de Amstelstad.

A. Decourcelle en J. Barrier hebben in *Jenny, de Handwerkster* een drama geleverd in vijf bedrijven, dat als eerste goede eigenschap helderheid bezit.

Het Hollandsch Tooneelgezelschap heeft het in de Plantage Fransche laan voor de Zaterdagse en Zondagsche bezoekers niet zonder succes gegeven.

De directiën schijnen er op uit om de tooneelspeelkunst zoo productief mogelijk te maken en avond aan avond vullen zij de planken met hunne sujetten, in de hoop, dat de zetels aan deze zijde van het voetlicht niet onbezet zullen blijven. Maar de meest kunsteloze en toch karaktervolle bespeling is misschien die Zaterdagse en Zondagsche excitatie der amsterdamsche tooneelgevoeligheid.

Is er niet iets aandoenlijks in, te weten dat nog steeds de geïncrimineerde avonden zijn aangewezen voor allerlei vreugd en dat onder dat bont mengelmoes Het Tooneel een zóó belangrijke plaats inneemt, dat de directie Van Lier die dagen uitkiest voor de verlokking van den fatsoenlijken burgerman om met zijn beminde, zijn vrouw of zijn vriend ter plaatse hiervoor genoemd het drama te genieten?

Zoo zitten wij op Zaterdagavond, als we ons in de verische stemming hebben gebracht, ons te vergapen aan iets, waarop we Zondags kunnen uitslapen en als wij gedramatiseerd ontwaakt zijn, dan tigen we, uitgeslapen als

we zijn, opnieuw naar dien tempel, waar de kunst speelt voor de eenvoudigen van geest en de reinen van ziel.

Dan zien we *Jenny*, de handwerkster haren avontuurlijken levensloop volbrengen voor onze eigene oogen en dan beginnen we met hare naamsverandering *Sjennie*, voor het beter verstand van de dingen, die komen zullen, te beschouwen als een naturalistisch of realistisch onderdeel van het Leven, zooals de schrijvers der nieuwste richting dat met een groote L plegen te boekstaven.

Dan hooren we een verfraaid hollandsch spreken door monden, die in hun dagelijksch gebabbel gewoon zijn, die taal te veramsterdamniseeren en dan mogen we luisteren naar de verciering van het bastaardwoord, waardoor Maurice d'Ornay al dadelijk door den timmerman Meunier tot een aristocraat wordt gepromoveerd.

Die Meunier is een eenvoudig maar arm man, zóó eenvoudig, dat hij het timmeren boven het schrijven, het vak van zijn zoon Pierre, stelt. Zoo'n eenvoud mag ik wel. Maar de eenvoudigste man moet huur betalen en dat kan Meunier maar moeilijk; zijn vrouw Bertha, zijn dochters Sjennie en Madeleine en zijn zoon Pierre, zij zijn allen idealen en vormen, volgens den portier Simon een ideaalfamilie. Zij werken voor den kost en terwijl zij dat zoo doen, maakt d'Ornay Sjennie het hof, hij komt zelfs in de schamele woning der Meunier's aan Sjennie het voorstel doen om zijn maîtresse te worden, zoo maar *de but en blanc*. Doch het meisje, zeer onthutst over dit oneerbare voorstel, weigert rethorisch, „want zij wil met opgeheven hoofd zich de dochter harer moeder noemen!”

Dat is voor d'Ornay, die Sjennie oprecht bemint, wél hard, maar hij weet raad en evenals de meeste tooneel-figures van Ibsen zal hij gaan reizen om haar te vergeten, doch om dan (hoe aandoenlijk!) subiet te bewijzen, dat hij haar niet vergeten kan, belooft hij na jaren terug te zullen komen om van zijn uitverkorene „achting en vriendschap af te smeeken.”

Maurice d'Ornay af.

Sjennie eindigt een alleenspraak met den uitroep: „Hij heeft een goed hart!”

Intusschen is de fabriek, waar Meunier werkt, afgebrand, hij valt bij de pogingen tot redding en de dokter constateert een verlamming. Pierre valt in de loting en de rest valt navenant tegen, zoodat de huur niet kan betaald worden, waardoor Sjennie zal vallen, want die non-betaling is voor haar voldoende, om zich op te offeren; zij snelt van het tooneel om het geld te halen bij d'Ornay in ruil voor haar eer!!! Einde van het eerste bedrijf.

In het tweede bedrijf bevinden wij ons in den rijken salon van d'Ornay en Sjennie, beiden in operatoilet — rok en décolleté.

Volslagen voorstelling van de weelde.

Niettemin is d'Ornay zooeven komen te ruïneeren. Sjennie wil hem tóch trouw blijven en met verdriet in het hart zullen zij samen zich „voor de menschen” in hun loge gaan vertoonen.

Ziet! daar komt nog even vóór dat het rijtuig vóór is, Pierre, die zijn zuster uit pure verachting „Mevrouw” gelieft te noemen, aanschellen, om geld te vragen voor vader, die gegijzeld dreigt te worden voor de schuld van een ander*) voor wien hij borg bleef.

Dit mag d'Ornay niet weten, die heeft immers verdriet genoeg en is bovendien geruïneerd, maar dat laatste mag Pierre weer niet weten „voor de menschen.”

Welk een toestand!

Sjennie weigert het geld, omdat zij niet anders kan, en Pierre gaat zustervloekend af.

d'Ornay komt weér op, een lakei kondigt het rijtuig aan.

Sjennie ter zijde: „Mijn vader in de gevangenis!”

d'Ornay tot Sjennie: „Komaan naar de opera!”

*) Alweer de eer der familie onaangetast: de schuld van een ander.

Aangrijpend slot van het tweede bedrijf.

Derde bedrijf, zelfde décor, Sjennie en *peignoir*. Wij hooren van haar in een alleenspraak, dat Daumont, de compagnon van d'Ornay, een mooie dochter en deze daarop een oogje heeft; daarna gaat Sjennie haar kamenier uithooren, totdat zij zich zelf in de reden valt met het verwijt: „Wat ging ik doen, m'n kamenier ondervragen?”

Daarop komt d'Ornay weer alleen binnen om te zeggen, dat Sjennie veel geld kost en dat hij tóch niet van haar af wil; dan komt er een brief van Daumont, waarin staat, dat diens dochter d'Ornay bemint en d'Ornay stelt deze autodiagnose: „Het hart zegt ja, de mond neen.”

Van dit oogenblik bestaat zijn rol in zuchten, die door de kou op het tooneel zichtbaar worden.

Dan komt Pierre weer op om f 10.000 gereed geld, die d'Ornay op straat verloor, terug te brengen en ook Madeleine, die intusschen volgens den portier zoo „schoon” is geworden, stapt terzelfder tijd over den immoreelen drempel van haar gevallen zuster. Pierre wil zijn zuster Madeleine, die intusschen volgens den portier zoo „schoon” is geworden wegslepen uit dit huis, immers: „De lucht, die zij hier inademt, zou gevaarlijk voor haar kunnen worden.”

Uit een en ander bemerkt men opnieuw de idéale goedheid der familie Meunier.

Nog een poosje staren de schoone jonge dochteren in het parterre — de stalleten zijn leeg — naar een omgeving, die gevaarlijk zou kunnen worden, om te weten te komen, dat ook Sjennie den brief van Daumont leest. Zij vraagt voor de beslissing of zij d'Ornay van zijn trouwbelofte wil ontslaan bedenktijd — om de eenheid van tijd — tot „van avond.” De Magdalena is geworden eene boetende. Zij wil naar huis, net als de kleine kinderen, die moe zijn van een wandeling en zij draait aan het derde bedrijf dit pikant-immoreele slot, gesproken in de zaal: „Zoo ik Mories moet verliezen, geef me dan mijn familie weer!”

Het vierde bedrijf speelt weer bij Meunier en herinnert aan *Heimath*. De oude heer is weer wat beter, hij speelt met moeder en dochter Madeleine, die intusschen volgens den portier zoo „schoon” is geworden, zoo'n poosje de conventie-rol van den braven mensch: hij bidt aan tatel en op dat oogenblik komt Sjennie zwaar gesluierd binnen. Zij wordt door alle bezoekers *in de zaal* onmiddelijk herkend. Van de naaste familie op het tooneel herkent haar *niemand*. Tot het publiek zegt zij „ik sterf van angst!” en als het gesprek met den ouden Meunier over haar loopt zegt hij: „zij is dood!” Doch zoowel het een als het ander wordt door de ontsluiting der boetvaardige gelogenstraf. De vader jaagt zijn dochter het huis uit. Prachtig en heftig tooneel; van aandoening valt de vader voor dood in zijn stoel terug, de dochter snelt de deur uit en roept gebiedender wijs, doellende op d'Ornay: „hij zal me trouwen!” iets wat het publiek veel eerder heeft begrepen dan de betrokkene.

Het vijfde weer bij d'Ornay, het huis der zonde. Hij zal Sjennie — wij vermochten dit reeds eerder te bemerken aan haar bruidstoilet — trouwen, (Hij zucht.) maar als de plechtigheid in de kerk is afgelopen haar voor goed verlaten. (Hij zucht.) Na de huwelijksvoltrekking vraagt mevrouw Sjennie d'Ornay-geboren Meunier medelijden en verklaring, waarop d'Ornay, met het hart dat ja heeft gezegd en den mond die neen zei, zucht.

Doch nu komt het Voornam, het Prachtige, het Leven.

Sjennie bekent in gezegende omstandigheden te verkeeren en dit feit werkt — wie zou het kunnen loochenen — zóó zeldzaam vijfdebedrijvig, dat de gordijn wel moet vallen.

En Simon, de portier, die bij monde van Manta van Nieuwland, den geheelen avond en zijn geheele leven op zoo verscheidene wijzen aan het touwtje had getrokken, besloot dit frappante drama, nu hij wist dat de wieg zou gaan, met de zeker buiten den tekst gevonden, maar niet ondankbare en praktische burlleske: „Dan laat ik (me) morgen de maat voor een doopjurkie nemen.”

Over dit stuk heb ik zoo uitgeweid om er later naar te kunnen verwijzen, als ik mijn plan om iets over den volksmaak te schrijven, volvoer.

Maar over van Nieuwland, als portier, moet ik nog wat zeggen. Als er iemand is die voor mij het zien van deze stukken mogelijk maakt dan is het van Nieuwland. Hij speelt Judels, Moor, Veltman en den Jood door elkaar en misschien daardoor is hij de man voor de klucht, die helaas niet meer vertoond wordt.

Hij trekt de lakens op erbarmelijke wijs naar zich toe, als hij „op” is. hebben de anderen geen goed woord meer te zeggen, geen gebaar meer te doen dat pakt, het is alles voor van Nieuwland. Hij grimeert zich kostelijk, hij „doet” steeds gek. als hij een stoel neerzet is het belachelijk, hij snuift en biedt Sjennie een *prise* aan, hij vraagt haar of zij zijn vierde vrouw wil worden; hij vloekt bij duizend schoenriemen en achterlappen, draagt een onmogelijk hoogen cylinder, dien ik al meer van hem heb gezien en die vijftig procent van zijn succes is, hetgeen hij gelezen heeft van Eugène „Suus” en Paul de Kock tracht hij op het Leven toe te passen, hij zegt tegen Sjennie: „een verlamming heeft goedgevonden te huizen in het eene been uws vaders” en „thuis spreekt men van u (*plotseling in den graftoon*) nooit!” hij is rollos om voor te knielen en als hij „er uit” is, doet en zegt hij allerlei overbodige, steeds malle dingen, zooals: „ben ik soms geen goede portier? ik ben een heele beste portier, een baas van een portier, een model van een portier! Trek ik soms niet goed aan het touwtje?”

Dat doet hij in het drama werkelijk, hij bezorgt alle mogelijke situaties, en alle noodige ontmoetingen; met een zeldzaam ongemaniërd-bont vest om zijn romp zet hij zulke unieke verdriet-gezichten, dat voor het publiek daardoor alles veel duidelijker wordt, want dit stuk, hoe duidelijk ook van bouw voor den kenner, is voor het publiek, waar het voor gespeeld wordt, soms verrukkelijk samengesteld.

J. V. Jr.

(Wegens plaatsgebrek moeten de beschouwingen over *Gismonda* tot het volgend nummer blijven liggen. RED.)

Uit de Maasstad.

Weinig nieuws, maar een blijde tijding om mee te beginnen.

Mevrouw Beersmans trad 5 dezer voor het eerst weer op na haar zware ziekte en werd door een flink gevulde zaal warm toegejuicht, toejuichingen onderstreept door verschillende bloemgeschenken. Onze kunstnares vervulde met onverzwakte krachten een harer mooiste partijen: Juffrouw Guichard in Dumas' *Alphonse*; het was weer een groot genot haar heerlijke schepping te bestudeeren en de heer Rosier Faassen was ongetwijfeld de tolk van alle tooneelvrienden, toen hij op de hem eigen hartelijke wijze Mevrouw Beersmans nog lang, heel lang, een uitmuntende gezondheid toewenschte.

Door ongesteldheid van den heer D. Haspels nam de heer Tartaud diens rol De Montaignin op zich; stellig verloor het publiek er bij, maar de plaatsvervanger heeft verdienstelijk gewerkt.

Octave werd gespeeld door den heer Brondgeest, niet zoo koel, niet zoo cynisch, niet zoo goed als vroeger door den heer Henri De Vries.

Een reprise van Sudermann's *De Eer* wekte niet veel belangstelling. Over het algemeen schenkt het publiek hier weinig aandacht aan stukken welke reeds vroeger zijn opgevoerd. Alsof het nieuwste steeds het beste is! Ondanks verschillende groote en kleine fouten, behoort *De Eer* toch tot de beste stukken van den lateren tijd. De schrijver staat in twee kampen en kan zich niet geheel losmaken van het oude, waar zulke smakelijke brokjes onnatuur hem lokken en toch zou hij zoo ontzettend graag modern zijn. Dit voert tot iets tweeslachtigs wat Sudermann ook in *Sodom's*

Ende en in *Heimath* toont. Maar er is veel verdienstelijks in *De Eer*; neem b. v. het huisgezin Steinecke, hoe heerlijk is dat geteekend, vooral de moeder en Alma. Daarvoor vergeeft men de conventie-poppen in het „voorhuis”, en meer.

Nieuw waren voor ons de Alma van mejuffrouw Alida Klein, de von Trast van den heer Fritz Bouwmeester en de Curt van den heer Brondgeest.

Mejuffrouw Klein heeft het verdorven, half-rijpe perzikje heel verdienstelijk voorgesteld en deed de tegenstrijdigheden in dit persoontje, product der moderne maatschappij, goed uitkomen; tegenover Robert kan zij in het derde bedrijf heftiger, scherper optreden. Dat het mooie balmasqué-kostuum haar uitmuntend kleepte, behoeven we wel niet te vermelden; ook haar toiletje in het eerste bedrijf was elegant en goed gekozen.

Van den heer Bouwmeester hadden we geen hooge verwachtingen, maar zijn Graaf von Trast is ons bepaald medegevallen. Wel was hij een echte tooneelgraaf en preekte hij meer dan hij babbelde, doch onder de gegeven omstandigheden moet men niet te veel verlangen. En er was blijk van een willen, van studie; wij zouden er bij wenschen: natuurlijkheid.

De trouwens weinig uitgewerkte rol van Curt, scheen den heer Brondgeest niet bijzonder aan te trekken, maar hij was voldoende.

Mevrouw Coelingh was gelijk vroeger uitmuntend als Auguste en ook de heer Tartaud (Robert) en de andere spelers handhaafden hun vroeger ingenomen standpunt. Het geheel sleepte een weinig, vooral in het begin.

In Tivoli ging *Artikel 214* een tamelijk vervelende klucht; we maken er alleen melding van, om onze ergernis uit te spreken over sommige gezochte, platte smerigheden in het laatste bedrijf, zóó gemeen, dat ze gelukkig niet alle dadelijk begrepen werden. Puriteinen zijn we niet; overdreven preutscheit leert men in het bagno gauw af, maar hier werden de grenzen overschreden, vooral ook omdat de gezegden hoognaamd niet lachwekkend, laat staan geestig waren. Bah!

In het verschieft groot feest!

18 dezer veertigjarig jubilé van Willem van Zuylen die... maar geven we liever het woord aan den heer Henri M. Dekking:

„De 18e Februari 1895 is voor een merkwaardig man in onze tooneelwereld een dag van groote beteekenis, de 18e Februari 1895 is voor Willem van Zuylen de gedenkdag van een veertigjarige tooneelloopbaan.

Als jongen van acht jaar, een onbeholpen stumperd, zóó komend uit een groot gezin waarin armoë troef was, debuteerde hij als lid van het „Haagsche Kindertheater,” dat onder leiding van Verwoert éénmaal of tweemaal per week voorstellingen gaf in de residentie en ook daarbuiten.

Tusschen dien dag en nu, ligt een leven van harden strijd van kommer en ontbering, tusschen het beginnen en het eindelijk slagen, zijn vele jaren van werken en tobben heengegaan.

Achtereenvolgens figureerend lid van de gezelschappen Verwoert, Valois en Roobol & Tjasink bracht Van Zuylen zijn jeugd door, zijn komediespelen bij wijlen afwisselend met het verkoopen langs de straten van schoensmeer, van bloemen, van chocolade en van omslagdoekjes, alles doende, het komediespelen zoowel als de kramerij, om wat geld te verdienen voor thuis, waar ze 't zoo bitter, bitter noodig hadden.

Zijn Directeur Victor Driessens deed hem voor de eerste maal begrijpen dat daar in de tooneelspeelkunst nog wel iets beters was dan het voortdurend denken: „je best doen, want 't is je broodje!” en deed in hem ontwaken een verlangen te worden als deze: een kunstenaar die deed en sprak als een gewoon mensch, die ook zonder pathos en zonder breede gebaren menschelijke passies kon uitdrukken!

En reeds had hij een baantje gevonden als koksjongen

op het zeilschip „Doelwijk”, dat straks naar Indië vertrekken zou, reeds had hij in doffe wanhoop, alle verlangen naar een mooie toekomst in de tooneelspeelkunst opgegeven, toen J. Eduard de Vries in een goeie bui besloot het eens met hem te probeeren.

En het gelukte. Van Zuylen deed zijn best, werkte met hart en ziel voor de kunst, die nu voor goed ook de zijne wezen zou en de aandacht van het publiek werd op hem gevestigd. Zijn moedig aandurven van de lastige rol van Hans Styx in „Orpheus in de Onderwereld” en het wel-slagen daarvan, bezorgde hem zijn eerste bekendheid, die in loop van jaren tot de schitterende populariteit van thans krom.

Maar, om een uitdrukking van hemzelf te gebruiken, 't is hem nooit thuisgebracht; wat hij verkreeg was de vrucht van eigen inspanning, van zoeken en tasten.

Hij is het echte type van den „selfmade man” in onze tooneelwereld.

Toen Van Zuylen als achtjarige knaap debuteerde, riep hij van het tooneel zijn moeder toe: „Heb ik 't goed gedaan Moeder?” Moeder antwoordde hartelijk: „Ja Willem, best hoor, ik ben tevreden over je!” Het publiek lachte.

En nu zal hij, na veertigjarigen dienst, ons van het tooneel komen herhalen: „Heb ik 't goed gedaan?” Moeten wij nu niet hartelijk antwoorden: „Ja Willem, best hoor, wij zijn tevreden over je, wij danken je!”

Wie zal weigeren dat antwoord mee uit te spreken?”

Het bovenstaande ontleenen we aan een dezer dagen verspreide circulaire; het zijn slechts losse brokken. Weldra zal de levensbeschrijving van den populairen man verschijnen, insgelijks door den Heer Dekking naverteld en daaruit zal men veel kunnen leeren. Laat iedereen dat boekje lezen!

Zaterdag 23 dezer zal de Voorzitter der Afdeling Rotterdam van het Nederlandsch Tooneelverbond den Jubilaris een banket aanbieden.

En de feest-voorstelling belooft schitterend te worden. Reeds in de afgelopen week hadden directie en bureau-lijst dagwerk aan het afwijzen van aanvragen om plaatsen. Arme kerels!

10 Februari 1895.

JEAN VALJEAN.

Uitgeknipt.

Uit het *Handelsblad* van 3 Februari l. l.

Christine Poolman.

(Ingezonden.)

Den 18den Februari hoopt onze talentvolle mevrouw Poolman haar 25-jarig jubileum te vieren als tooneelspeelster.

Ieder die daartoe ook maar eenigszins in de gelegenheid is, gaat dien avond haar benefice-voorstelling bijwonen; dat spreekt van zelf. Het doel van deze regelen is dan ook niet om de Amsterdamsche tooneelbezoekers daartoe op te wekken; neen; ik wensch alleen in ruimer kring bekend te maken wie het eerst mevr. Poolman's gaven voor het tooneel heeft ontdekt; en dat wel door een op de Universiteitsbibliotheek alhier berustend eigenhandig schrijven *) te publiceeren van wijlen mevr. Kleine-Gartman d.d. Sept. 1869 aan den heer H. J. Hessling, letterkundige te Amsterdam.

Deze brief — ik heb noch aan spelling, noch aan onderstreping, noch aan interpunctie iets veranderd — luidt a. v. :

WEdele Heer!

Bij deze waag ik het U. E. beleefdelyk een verzoek te doen dat ik daarom te meer gerustelyk durf te wagen, omdat dit verzoek mij niet zoo zeer persoonlijk betreft maar wel een jong hoogst fatsoen-

*) De heer F. Z. Mehler heeft er mij indertijd opmerkzaam op gemaakt, en zou, woonde hij nog in Amsterdam, zeker zelf hebben gedaan wat ik thans doe.

lijk meisje dat uit *zuivere* gloeiende ambitie voor de kunst zich aan toneel wil wijden.

Als vriend van onze zaak in de eerste, en, als bevoegd beoordeelaar in de dramatische kunst in de tweede plaat: verzoek ik u beleefdelyk „als uw tijd het toelaat”, uwe aandacht eens te willen schenken aan de jonge juffrouw Poolman, die in de rol van Anna Fraser, in ons tegenwoordig kermisstuk voor het eerst is opgetreden.

Ik moet U. E. hierbij echter de opmerking maken, dat zij, van geheel onbemiddelde ouders, in een letterlijke onbeschaafde omgeving opgevoed, natuurlijk niet weet *wat* echt Hollandsch spreken is — maar ze is nog zóo jong en zoo vlug van geest dat zij dat *alles* nog leeren kan.

U. E. zult mij toestemmen niet waar? dat men *alles* leeren kan wat tot het toneel, en de tooneelspeelkunst vereischt wordt *taal-kennis muziek*. Zooveel mogelijk beschaving, maar dat *als* men dat *alles* weet, men dan ja, wel een ontwikkelde welopgevoede vrouw kan blijven, maar zonder bepaalde aanleg voor het Toneel nog geene *Artiste*; die aanleg is hier „volgens mijne bescheidene meening” in hooge mate — ik bid U. E. nu slechts eenvoudig te letten op haar *stil* spelen, haar loop houding op het toneel en hoe aardig zij nu reeds „zooals wij dat noemen” *t'huis* is.

Ik heb haar dit rolletje ingestudeerd en hoop altijd met medehulp van mijn Directie haar tot mijn élève te vormen op voorwaarde echter dat zij haar *taal* grondig gaat bestudeeren.

Jeugd die wat belooft, ontbreekt hier zeer, en mijn goede Directeur Tjasink wil daar veel aan opofferen, mits het slechts niet op steengrond gezaaid worde, — daar dit nu echter *niet* het geval schijnt te zijn, verzoek ik U. E. beleefdelyk daar eens op te letten en zelve te oordeelen of mijne meening juist is. Na mijn beleefd excus U. E. zoolang te hebben bezig gehouden verblyve met de meeste hoog-achting,

de uwe
M. J. KLEINE
GARTMAN.

Of de heer Hessling aan mevrouw Kleine's verzoek heeft voldaan, weet ik natuurlijk niet, en kan zeker niemand schelen; maar wel mogen wij constateeren dat mevr. Kleine goed heeft gezien en genoeg heeft beleefd van haar leerling.

Vraag maar eens aan de menschen die de vier kruisjes achter den rug hebben, en in vroeger dagen *Saffo* hebben gezien, hoe ze het vonden. Tien tegen een zal het antwoord luiden: „wat mij toen vooral heeft getroffen, was de Melitta van juffr. Poolman.” Nu, die rol had zij onder leiding van haar leermeeesteres ingestudeerd; een triomt voor beiden dus.

Maar onze jonge actrice heeft spoedig genoeg geleerd op eigen beenen te staan; en dat blijkt wel daaruit, dat zij langzamerhand haar talent in een bepaalde richting heeft ontwikkeld. Wie kon hier in Amsterdam de dienstmeidenrollen zóo volmaakt spelen als zij? Wie zou haar spel kunnen verbeteren wanneer ze een hersenloos dometje moest voorstellen zooals *Mevrouw de Santis* in de *Demi-Monde* of *Ida de Barancy* in *Jack*? Voorzeker niemand. Haar *Dorine* in *Tartuffe* en *Julie* in *Het Albumblad*, beide op denzelfden avond voor het eerst door haar gespeeld, waren in één woord meesterlijk. Dat zijn geen van buiten geleerde lesjes; zij gaat op in die rollen; en dat moet het wezen, wil het goed zijn,

En nu, nu ze, eigenlijk vóór dat het tijd was, want wie zou haar b. v. niet graag weer als *Dorine* willen zien, de bakens heeft verzet, vervult zij met evenveel succes vroolijke en intrigerende moederróllen, ik noem er evenals boven maar een stuk of wat: *Mevrouw Bonivard* in *De Schoonmoeder*, *Mevrouw Fourchambault* in *De Fourchambaults*, de mooie *Mevrouw Trabut* in *Pont-Arcy*.

Het is waar, haar uiterlijk heeft mevrouw Poolman altijd in haar voordeel, en ze kleedt zich uitstekend, maar wat zou dat baten als het talent er niet was. Eere daarom aan mevr. Kleine, die dat talent heeft ontdekt en ontwikkeld, maar meteen ook een van harte gemeend compliment aan de bezitster er van, en mijn dank voor wat zij mij in al die jaren heeft te genieten gegeven.

M. B. MENDES DA COSTA.

Amsterdam, 1 Febr. '95.

Verschijnt den 1^{en} en 15^{en} van iedere maand bij M. J. P. VAN SANTEN, Achterburgwal 84 te Amsterdam.

Leden van het Tooneelverbond (Contributie f 5.—) ontvangen dit Tijdschrift gratis

Voor niet-leden bedraagt de prijs, per jaargang van ten minste 16 afleveringen, f 4.—. Franco per post f 4.25.

Brieven en stukken, de Redactie betreffende, adresseere men aan den heer J. VRIESENDORP Jr., NIEUWENDIJK 235.

Opmerkingen ten aanzien der verzending en opgaven van abonnementen en advertenties in te zenden aan den Drukker-Uitgever, ACHTERBURGWAL 84.

N°. 11.

1 MAART 1895.

XXIVe JAARGANG.

I N H O U D :

Officiëel gedeelte: Het Leescomité.

Niet officiëel gedeelte: J. V. Jr. Uit de Amstelstad (*Gismonda, Klein Eijolf, Het staat geschreven.*) — Jean Valjean. Uit de Maasstad (Veertigjarig jubilé van Willem van Zuylem, *De Volksverteenwoordiger Leveau.*) — Joh. L. van der Pauwert. Uit Middelburg (Gezelschap-Christspijn.) — J. V. Jr. Mevrouw Christine Poolman. — Prof. Dr. A. G. van Hamel. Eene opvoering van de Banville's »Le Baiser.« — J. V. Jr. Een noorweegsche tooneelspeelster. — J. V. Jr. De tooneelkus.

Officiëel Gedeelte.

Het Leescomité.

Ter beoordeeling is ontvangen *Zonsverduistering*, Drama in 5 bedrijven.

* * *

Voorts werd ons toegezonden een blijspel (bruiloftsdialoog) in verzen, waarvan de auteur zegt: „Het stuk is getiteld *Bij Familie*, doch kan onder toevoeging van 't supplement ook zijn: *Bij Zeeofficier.*”

MARCELLUS EMANTS,
M. B. MENDES DA COSTA.

Niet Officiëel Gedeelte.

Uit de Amstelstad.

Hoe meer moeite ik mij getroost met het zoeken naar de belangrijkste onderdeelen van *Gismonda*, vijf dramatische tafreeën van Sardou, ten einde daarvan verslag te doen, hoe meer ik besef, dat er geen doen aan is en als totaal indruk dringt zich steeds onbescheidener het lompe beeld aan mij op van den laatsten koek uit de pan. Sardou is 63 jaar en dat is oud. Oude menschen, die hun werk overschatten, zijn niet zeldzaam en juist bijzonder geschikt voor overschatting is *Gismonda*.

De kritiek is alweer eenstemmig geweest in haar oordeel, waarmee het groote publiek het misschien weer even oneens zal zijn als met het oordeel, óók zoo precies eender, over

Madame Sans-Gêne en dat oordeel, naar mijn meening een vonnis, luidt summierlijk: prachtig van buiten is de inhoud niet veel zaaks.

Maar dit niet-veel-zaaks is zonder nurksheid uitgesproken, want twee elementen verhinderen dat: het zijn de traditiën, die kleven aan den naam Sardou en het is de ontwapening van elke ontstemming door het overbluffend mooi van een décoratieve overstelping, want zelfs de verdichte legende is meer uiterlijk dan innig.

In 1451 regeerde te Athene hertogin Gismonda, voogdes over haar zoontje Nerio. Keizer Constantijn zond haar uit hoffelijkheid een tijger.

Graaf Zaccaria Franco, Gismonda's neef, dingt om haar hand en haar hertogdom, maar om zeker te zijn van dit laatste moet Nerio uit den weg worden geruimd en om u al dadelijk in de illusie van den trant van dit stuk, zooals het verder geheel is behandeld, te brengen, citeer ik hier uit het tekstboekje, waarvan het auteursrecht werd voorbehouden, hoe over dat jonkske Nerio wordt beschikt: „Zaccaria draagt zijn oogdienaar Gregoras op om dit armzalige en belachelijke beletsel, het grassprietje, het steentje dat hem den weg verspert, het wezentje, dat een knip voor den neus besterven zou, zoo broos, dat het een prooi zou wezen voor het minste ongeval: een brandende zonneshijn, een te koud windje, een raam, dat 's nachts bij ongeluk open stond — om dit kind door een schijnbaar ongeval te doen omkomen.”

Hoe gemakkelijk, denkt ge, is dit ventje om zeep te helpen, geef het kind te heete pap, zet het op den tocht en het gaat om kroosjes — klaar is Kees!

Niet alzo de decoratie-schrijver Sardou. „Op het oogenblik dat Gismonda en haar gevolg met den valk zullen gaan vogelen, trilt een angstkreet door de lucht.”

Gregoras heeft Nerio in den regenput — waarom heeft de vertaling niet eenvoudig van een kuil gesproken, die tijger met natte voeten is niet bijzonder decoratief — bij den tijger laten vallen, doch het kind wordt daaruit gered door den eenvoudigen valkenier Almerio, die daartoe is aangemoedigd

door den eed van Gismonda, die beloofde te zullen huwen met den redder van haar kind.

Dat een hertogin een eed doet als haar kind in levensgevaar verkeert is zeer begrijpelijk, dat de gevolgen daarvan, eensdeels door de redding van haar kind meevallen, anderdeels door den persoon van den redder niet geheel naar den zin zijn der hertogin, die liever haars gelijke huwde, 't zij Zaccaria of wel een harer vier shakespeare-achtige vrijers, die in dit stuk met reusachtige namen *) prijken, doch die niet veel meer zijn dan mooi gekleede mannetjes, het is duidelijk en te bevatten, maar het strijdt toch zoo allerverschrikkelijkst tegen het gevoel van eer, zelfs van den kleinsten burgerman, dat die zelfde hertogin nog dadelijk haren draai neemt en zich aan een huwelijk met Almerio wil ontworstelen, dat ik het stuk alleen op deze knooppelling zou willen afkeuren. Het is om er boos over te worden.

Een groot jammer is bovendien dat Sardou de regentijgerput achter de coulissen heeft gelaten.

Dit is, met zoogenaamd historische bijzonderheden over een naakt beeld van „Aphrodite” het eerste tafreel.

In het tweede vernemen wij allerlei ongeval, maar alwêer geschiedt het voornaamste achter de coulissen. Almerio's wond was ernstig, men verpleegde den redder in het paleis, hij hield vroeger al van Gismonda, toen hij aan het paleis kwam om valken te genezen, als valkendorster dus; maar het eind van het lied is dan toch, dat hij zijn recht op Gismonda handhaaft.

Het kind Nerio wordt ziek, het volk wijt al de ongelukken van den laatsten tijd aan den meened der hertogin en men vreesst pest en oorlog.

Zaccaria komt zich in het klooster aan Gismonda déclareeren en zijn medeminnaar ophemelen door te vertellen „dat Almerio de zeeroovers niet alleen verjaagd, maar hun opperhoofd met eigen hand gedood heeft. „Die kinkel moet toch edel bloed in de aderen hebben”, roept Gismonde uit” enz. enz. de melodramatische dwaasheden volgen elkaar in dichte gelederen, mannetje aan mannetje, op.

Dit tafreel eindigt met nog een medegeelde dapperheid van Almerio, waarop Gismonda de prachtigste gelegenheid opent om het gordijn te laten vallen na haren uitroep: „hij althans is een man!” (Wat is ook hier het hollandsch weer fraai en natuurlijk, wat is in dat vijftal woorden een gloed en vuur begraven zoo zonder schijn van opzettelijkheid, wat is in één woord deze fraze een juweel van dramatische opgewondenheid uit den drakentijd!)

Het derde tafreel is het mooiste van alles.

Almerio werd gevangen gezet maar Gismonda is nu ziek geworden evenals haar kind.

Er is in dit bedrijf door Sardou een kleine dosis moderne psychologie geleverd, die ik niet begrijp en waarvan ik dus liever den korten inhoud citeer, alweer uit het tekstboek:

„Zij (Gismonda) vermoedt, dat die man (Almerio) haar behekst en zij vraagt den grijsaard (Basiliades) haar kalute te schenken en haar te genezen. Basiliades antwoordt, dat er geen andere betoovering (woordspeling!) op haar wordt uitgeoefend dan een zeer natuurlijke. Almerio's wil beheerscht den hare. Voor onrust weet hij slechts één geneesmiddel (de *calmantia* schijnt de grijsaard niet gekend te hebben) „plichtvervulling”.

En wat meent gij dat zij doet?

Na een hartstochtelijk gesprek met Almerio, die haar met vele anderen in dit stuk „Madonna” noemt, waarvan de *portée* mij ten eenenmale is ontgaan, geeft Gismonda hem een rendez-vous in optima forma en dat nog wel in woorden, die het geheele publiek hebben verbaasd, waarschijnlijk in hoofdzaak door hare letterkundige buitengewoonheid: „Ga heen, ga naar je hut, ga heen, kinkel, bastaard, keer terug

naar je hut, — en laat je deur open!” Aan deze smakeloze brutaliteit heeft het derde tafreel zijn slot en het geheele stuk den bijnaam van Gis(demi)monda *) te danken.

Het vierde tafreel speelt in den morgen na het rendez-vous en slaat in obsceniteit wellicht het record van het derde.

Om kort te gaan en u veel te besparen, vermeld ik, dat de poging tot moord op Almerio, door Zaccaria en zijnen oogdienaer beraamd, verijdeld wordt door Gismonda, die Zaccaria velt met den bijl voor Almerio bestemd.

We hebben hier een decoratief abattoir voor oogen gehad.

De kerk is het vijfde tafreel. Gismonda doet, wat ze niet zou durven laten, zij huwt den valkenier en „als de edellieden, met getrokken zwaard den nieuwen hertog trouw hebben gezworen, gaat Gismonda met Almerio naar het altaar, terwijl het orgel en een vrouwenkoor een lofgezang aanheffen.”

Dat deze slotclausule goed is gezegd, zal wel niemand durven beweren, maar beknopt is zij zeker en wat dat geheele tekstboek zooal meer geeft, is een karakteristiek van het stuk: opera zonder muziek.

Zooals de woorden van een opera dikwijls slecht Nederlandsch zijn, zoo worden ook hier van die stal-uitdrukkingen gebruikt, die kwetsen en ergeren, ik noem „in zijn schulp kruipen,” „strot,” „zie ik er nu uit om in een klooster te gaan,” „hij is een man gij zijt een vrouw, dat is genoeg,” „kinkel,” „ik ben opgelucht,” „de ribben breken” platheden, die in het stuk niet thuis hooren

Het décor was het voornaamste en prachtig mooi, vervaardigd geheel in overeenstemming met de Parijsche modellen. Het schijnt echter dat de opvoering der kerk-scène alles behalve correct was, iets wat ik niet kan contróleeren.

De heer Jan Kalff in De Kroniek No. 8 is daarover zeer vertoornd en waarschijnlijk terecht, hij schrijft o. m.:

„Het is zeker van een drieste onbeschaafdheid dingen, die voor velen het heiligste zijn, van het tooneel te vertoonen als pracht-tableau tot streeling eener dierlijke begeerte naar zinnelijk oogenmooi. Maar dat komt op rekening van Sardou. Ook dat een ongeordend stemmenkabaal kerkgezang wou nadoen. Maar het is de schuld van het beest, dat in Nederlandsch beschaafd publiek heet, als het eerste tooneel des lands tot zulke schennis zijn toevlucht moet nemen. Want dit is zeker, als het stuk succes heeft (er is gelukkig veel kans dat het vallen zal), is dat te danken aan de décors en aan deze kerkscène met muziek en zang, die voor zeker deel der bevolking altijd groote aantrekkelijkheid heeft. Men was tenminste zeer verontwaardigd, toen eenige verstandigen opstonden en de zaal verlieten, zoodra „de mis” begon. Een beroep op het katholieke Parijs gaat volstrekt niet op. Want het is toch wel duidelijk, dat in een katholiek land dezelfde vertooning een geheel ander aspect heeft, omdat niemand daar kan twijfelen aan de zuiverheid eener bedoeling, die bij een niet-katholiek volk minstens verdacht moet schijnen.”

Vóór ik dit artikel sluit, waar ik eerlijk gezegd wel mee had willen beginnen, werp ik nog een blik op het programma, waarop 25 genoemde personen voorkomen, behalve de soldaten, priesters, volk, nonnen, dames, vrouwelijke bedienden, jachtgevolg en turksche slaven.

Heel langzaam lees ik voort en bedaard sta ik, één voor één, bij allen stil.

Ik kan geen enkele reden vinden om van iemand iets te zeggen, want het prettige figuurtje van mej. Sophie de Vries in travesti (Agnello Acciaïoli) is niet iemand maar iets.

* * *

Om niet te verzinken in een kleine *Klein-Eyolf*-omanie zal ik, met verwijzing naar de nummers 7 en 9 van dit tijdschrift over de vertooning in den Salon maar zoo kort mogelijk zijn.

*) De Portefeuille.

*) Jacques Crispo della Carceri, hertog van de Aegeïsche zee; Azan Centurione Giustiniani, heer van Chios, Lesbos, Samos enz.; Leonardo de Tocco, hertog van Leucadia, heer van Epirus en van Ithaka en Jacques Lusignan, prins van Cyprus. Wat een lawaai!

Het décor was in het algemeen niet kwaad maar, wat met het oog op de lokaliteit klaar is, hier en daar wel wat benepen, vooral in het eerste bedrijf.

Het Rattenvrouwje van Mevr. de Boer-van Rijk was raak en af, Eyolf door jongejjuffrouw de Boer veel sympathieker en beter dan zoo menige kinderzegging met wè-wè-klanken.

Die twee hebben veel goed gemaakt van het eerste bedrijf, dat het met zijn pakkend slot maar half deed.

Dit kon toegeschreven worden aan de echtelieden Schwab en was te wijten aan mevrouw.

De zaal was zeer vol, stalles en parterre waren uitverkocht, er waren buitengewoon veel oomes van de tooneelbeweging en van de pers, dat maakt acteurs nóg zenuwachtiger dan zij bij een premiere in den regel uit eigen beweging reeds zijn, daarom sprak ik van „toeschrijven” en denk dan aan de maar-twee registers van Schwab, die de rol van Alfred Allmers hetzij uitklaagde of wel uitbulderde.

Maar mevrouw Schwab betoonde zich te ingetogen of te preutsch om Rita Allmers rond-en-flink-wulpsch te doen, zoo als het behoort.

Uit haar robe, die niet rood, geel, oranje, blauw, groen of van een andere schreeuwende kleur was, kon men veilig afleiden, dat er kort begrip of onwil moet zijn geweest, want het gedistingeerde lila, bijna halfrouw van de actrice was zoo ganschelijk uit den toon, dat ik daarop zou durven afgaan om haar te verdenken van Rita Allmers òf niet te gevoelen òf niet te willen vertoopen en voor een tooneelspeelster met de antecedenten van mevrouw Schwab is het eene al bedenkelijker dan het andere; daarom dan ook sprak ik aan haar adres van „wijten”.

De overige bezetting geeft geen aanleiding tot opmerkingen, als dit nummer verschijnt zal de vertooning nog wel iets beter zijn, dan van een eerste te verwachten is, hoewel ook die reeds zeer gunstig door het publiek is opgenomen.

Bij het programma voegt de directie een verhaal van G. Heiberg, uit het Noorsch vertaald door Arma Nesciri, een pseudo evenals B. A. B., die het stuk vertaalde. Aan dat verhaal van Heiberg hebben de bezoekers, geloof ik, niet heel veel, maar het denkbeeld is toch niet kwaad, al schijnt het hier wat te eenzijdig om één commentator den voorrang te schenken boven honderden, die er wellicht nog meer pap van hebben gegeten dan deze uitlegger, die aldus resumeert: „Weinig of geen symboliek, maar een zeer sterke onderstroom. — Voor een elk die bij 't lezen, of 't zien spelen van dit laatste werk van Ibsen, dien *onderstroom* niet voelt, zal 't stuk, hoe duidelijk en begrijpelijk ook, een raadsel blijven”. Zulke „verklaringen” brengen ons niet veel verder.

De vertaling van het stuk, leek mij in den regel goed toe, veel beter dan die van de noorsche beschouwing.

Een nastukje *Het staat geschreven*, comédie van Quatrelles, vertaald door L. H. Chrispijn, was bombast voor den dikhuidige, maar wie ook maar een sikkepitje hart heeft voor Watteau of voor Willette, wie gevoel heeft voor franschen geest en franschen smaak, die neemt zulken onzin geheel anders op, die kan Chrispijn zoo hartelijk dankbaar zijn, dat we eindelijk weer eens iets krijgen te zien, dat frisch is en jolig, dat van kussen en koozen handelt zoo *sans conséquence*, zoo zonder zwaarmoedige diepdenkerij, iets, dat ons weer eens voor een enkele maal in een geheel andere sfeer brengt, dan die, welke de vochtige en koude hollandsche mist ons opdringt.

Wie zal er den vertolkers hard over vallen, dat zij in deze winterdagen niet het allerbeste in dit luchthartige genre hebben bereikt?

J. V. Jr.

Uit de Maasstad.

Willem van Zuylen is de held van den dag!

Nog verkeert men op tooneelgebied in een heerlijken feestroes en al behoort het feest hier tot het verleden, lang

is de reeks van voorstellingen, die de populaire man in ons land zal geven.

Holland is ditmaal eens in geestdrift geraakt en we hebben het tot nu toe nooit beleefde beleefd. De eene koningin der aarde had al weken lang met prettig opgewekte berichten het feest aangekondigd, de nieuwsgierigheid geprikkeld; iedereen wilde de voorstellingen van 18 en 19 dezer, vooral die van 18. de *echte*, bijwonen en den eersten dag van plaatsbespreking kwamen reeds op uren, voor de nachtrust bestemd, de boden van de fèlste tooneelvrienden de barre koude trotseeren, zoodat om acht uur 's morgens een tachtigtal voor den schouwburg stond te bevriezen in dienst der kunst. In minder dan geen tijd was de zaal uitverkocht en kort daarna werd met graagte, in de tweede, derde of vierde hand, de dubbele entreprijs voor een plaats betaald en de kooper prees zichzelf handig, gelukkig en bewaarde zijn biljet even zorgvuldig als in gewone, kalme tijden het lot waarop de honderduizend is gevallen.

En de ongelukkigen, die geen plaats hadden kunnen bemachtigen, die breede schaar misdeelden, ze zongen door hun klagen en hun brommen. zij het ook op minder aangename wijs, een loflied ter eere van den held van den dag.

Er was geestdrift, er was opgewondenheid, er was warmte. Geen wonder.

Wanneer ooit, dan is die geestdrift, dan is d'è opgewondenheid, dan is die warmte **thans** gerechtvaardigd geweest. Het gold immers Willem van Zuylen!

Willem van Zuylen!

Wie kent hem niet? Waar ligt het gehuchtje, waar men niet weet wie Willem van Zuylen is? Wie is de Nurks wien het noemen van zijn naam geen glimlach op de lippen toovert? Tusschen Eems en Schelde is waarschijnlijk geen man zoo populair als hij.

Willem van Zuylen, en de een noemt, gillend van na-pret, de rollen waarin hij hem heeft zien optreden.

Willem van Zuylen, en een ander praat over zijn voordrachten.

Willem van Zuylen, en een stortzee anecdotes overstelpt u: van een tocht naar Antwerpen in een hittenwagentje, van een barbiersgrap in Arnhem uitgehaald, van een avontuur te Brielle.... in bonte warorde alles dooreen, waar en onwaar, aardig en flauwer.

Willem van Zuylen, en een jonge dame bloost allercharmantst maar lacht toch om de ondeugendheden.

Willem van Zuylen, en men gewaagt van een leven vol strijd, vol eb en vloed, van een kunnen en van een willen, van allerlei uit Dekking's boekje, van een jongen uit het volk, die zich wist op te werken tot.... tot een Willem van Zuylen!

* *

Een stampvolle zaal, een alleraardigste aanblik. Alleen jammer dat onze zaal zoo onvoldoende verlicht wordt door een mooie, maar onpraktische kroon, die hoofdzakelijk haar licht tegen het plafond werpt. Het is of er een nevel in de zaal hangt; men hunkert naar electricch licht dat den Stadsschouwburg zoo feestelijk maakt. Toch aardig en... elegante toiletjes, lieve kopjes... de tooneelkijkers doen zwaren dienst.

En een zenuwachtige spanning onder het publiek, niet gekomen om een tooneelstuk te zien opvoeren, maar om den jubilaris toe te juichen.

Het scherm gaat op. De zenuwachtige spanning blijft voortduren en men luistert maar half naar de trouwens banale gesprekken. Daar komt Mevrouw Beersmans (Mevrouw Leveau) op en toont zich reeds in haar eerste onderhoud, zooals steeds, kunstenaar; haar vooraf Mejuffrouw Klein (Marguerite), een mooie, blanke bloem; dan Mevrouw van Eysden-Vink (Marquise De Grèges) een sublieme verschijning in haar vorstelijk, zwart fluweelen kleed,... eerst later heeft men oog en oor voor al die

pracht, men wacht den afgevaardigde Leveau, men wacht Van Zuylen.

Daar roept Mejuffrouw Klein: „Ha, daar is Papa!” en de Heer van Eysden zegt met nadruk: „Daar is eindelijk de held van den dag!”

En hij verschijnt, verwelkomd door een donderend applaus, dadelijk gelauwerd met een tweetal kransen. Het was een innig mooi oogenblik.

Nu was men tevreden en kon men de opvoering volgen. Men was rustiger, werd bijna te rustig, omdat het stuk weinig in den smaak viel. Na het eerste en tweede bedrijf niettemin hartelijke toejuichingen in afwachting van de groote ovatie.

We laten thans het verslag der N. R. Ct. volgen; volledig als het is, willen we niet trachten het te verbeteren en het gebeurde moet een plaats in dit tijdschrift vinden.

„Na het derde bedrijf moest „het” natuurlijk komen. Dat begreep iedereen. Eens was er gehaald en was Van Zuylen even gekomen — daarna bleef het scherm neer. 't Schellinkje klapte, het scherm blééf neer. Het schellinkje werd er bijna ongeduldig van. Maar toen... toen... een breede groene tafel... bloemen erop, bloemen ertegen, bloemen ernaast — in een halven kring achter de tafel de Tooneelstenen, Van Zuylen op den voorgrond, tegenover hem Faassen.

— Mijn waarde Willem, sprak deze, door de ongesteldheid van den heer Le Gras valt mij de eer te beurt u hier toe te spreken en u verschillende dingen te mogen aanbieden. In de eerste plaats (en hij reikte den jubilaris een reusachtigen krans met sierlijke linten over) dezen krans van het Nederlandsch Tooneelverbond, Afdeling Rotterdam. Hij is waarschijnlijk zoo groot omdat men hem heeft willen hebben in evenredigheid aan uw talenten. (*Bravo.*) Ik ben niet welsprekend genoeg om met schitterende woorden uw schoon talent naar verdienste te eeren, maar het is toch ook eigenlijk niet noodig dat ik nog zeg wie en wat Van Zuylen is: dat weet heel Rotterdam, dat weet heel Holland. (*Luid en lang applaus.*) De groote sympathie van het Rotterdamsch publiek blijkt u het best uit deze volle zaal, en als ik daar nu bij zeg dat ze morgen avond weer even vol zal zijn, dan hoef ik er toch zeker niets meer aan toe te voegen: want twee avonden aaneen zóó'n zaal, dat overkomt ons niet dikwijls. (*Bravo!*) Ik vind het zoo aardig, hier iets tot u te mogen zeggen: want ik herinner me iets van veertig jaar geleden. Toen speelde te Amsterdam, in de Fransche Vaudeville op 't Singel, een kindergezelschap onder directie van Verwoert. Ik was toen al een poos bij Van Lier, maar op een avond dat ik niets te doen had, dacht ik: daar moet ik toch eens heen gaan. Ik amuseerde me perfect. Er werd gegeven: *De Bruidschat van Auvergne*, *Het dorpspleidooi* en *De Bloedzuigers of De Minnehandel in de apotheek*. Dat waren in die dagen algemeen geliefde stukken. Eenige vrienden en ik, we hadden schik, we bewonderden dat spel van al die jongeluitjes, maar d'r was één deugniet bij, en die zei zóó brutaal z'n coupletten op, dat ik niet nalaten kon te roepen: „Bravo jongen!” Een van de Fransche acteurs had er ook zooveel plezier in: „Il arrivera ce gamin-là, s'il travaille”, zeide hij. De man had gelijk. De gamin heeft gewerkt — en hij is er gekomen. Nu, veertig jaar later, Willem, feliciteer ik je van harte, van harte. (En Rosier Faassen drukte stevig de hand van zijn kunstbroeder.) En het is me een eer en een vreugde daarbij de tolk te mogen zijn van het Rotterdamsch publiek: inzonderheid van een aantal vereerders die begeerd hebben je een stoffelijk aandenken aan te bieden. Hun geschenk bestaat uit een zilverkast, waarvan hierbij de teekening. De kast is nog ledig, ze moet gevuld worden. De gevers hebben overwogen dat je een man bent van smaak en gelukkige keuze, en daarom vragen ze je, zelf het een en ander voor die kast uit te zoeken en daarvoor heb je hier een middel. (En Faassen reikte een klein kistjen over, dat de jubilaris, evenals de andere geschenken telkens weer overreikte aan zijnen zoon.) Hier is ook een album, dat

nog bij dat geschenk behoort. Ik denk dat het je nog al plezier zal doen, want het bevat een lange reeks van namen, wel tweehonderd, en daaronder zijn er die het je bijzonder aangenaam zal zijn aan te treffen. Ik noem in de eerste plaats den Edelachtbaren Heer Burgemeester van onze Gemeente, den heer s'Jacob, (Van Zuylen buigt voor de avantscène waar de Burgemeester gezeten is), verder den Oud-Burgemeester Lycklama à Nijeholt, en den Oud-Burgemeester Vening Meinesz. Dan noem ik je Professor W. Nolen, te Leiden. Je weet het wel waarom ik hem nu vóór allen noem. (Van Zuylen knikt.) Want vroeger was professor Nolen dokter Nolen — en als dokter Nolen er niet was geweest, dan was onze Willem er ook niet meer. (*Luid en hartelijk applaus.*) Ik noem je professor A. G. van Hamel uit Groningen, Jozef Israëls, Mesdag, de tooneelauteurs mevrouw Snijder van Wissenkerke, Emants, van Nouhuys, bij tal van Rotterdamsche, ook vrienden uit Amsterdam, Dordrecht, Schiedam, Tiel, Kinderdijk.

En ten slotte, wat zal je dat ook plezier doen — een tooneelspeler, oud-tooneelspeler, die jou, en mij, nog als kwajongens heeft zien rondloopen: je Vriend Judels. (*Applaus.*)

Roetsj; alweer een ander cadeau. Dat lag op de deftige tafel. Faassen wees het aan. Van eenige Nederlandsche schilders: schilderijen en teekeningen. Verder heb ik hier, vervolgde hij, van onze kameraden uit den *Tivoli*-schouwburg (*Bravo!*) die gemeend hebben zich ook niet onbetuigd te moeten laten, dezen krans. En dan, ten slotte, dit fin-de-siècle-muziek-instrument (een gong), beschilderd door onzen decorateur, vriend Poutsma.

Blijf, vriend, zoo besloot Rosier Faassen, nog lang in ons midden, blijf nog lang de oude Willem van Zuylen, blijf nog lang de lieveling van Rotterdam en Holland. (*Luide, luide, luide toejuiching.*)

Van tusschen de talrijke bloemstukken, van achter een prachtig en zeer hoog bloemengarnituur, trad nu Mevrouw Beersmans naar voren. En met haar mooie, ietwat weemoedig-nadrukkelijke stem: — Van Zuylen, nee Willem, zoo noem ik je altijd, Willem, Faassen heeft je daar op zijn geestigen en zoo hartelijken trant, bij de aanbidding van een heele reeks geschenken toegesproken. En het publiek heeft zijn instemming betuigd want het heeft je hartelijk toegejuicht. Ik zal geen toespraak tot je houden, maar — wat Faassen gesproken heeft, dat kwam om zoo te zeggen van den anderen kant van het voetlicht, en hier staan al de kameraden, Le Gras alleen niet, omdat hij niet kon, die je allen zeer genegen zijn en die je dezen krans aanbieden en dit geschenk. Die lauweren, allen zijn we het er over eens dat je ze goed verdiend hebt, en dat geschenk (hebben we goed gezien, twee kostelijke pullen), het is maar een klein bewijs van de groote sympathie die we voor je gevoelen. Ik heb je dan ook maar één ding te zeggen: Willem blijf nog lang in ons midden!

Met de levendigheid die hem zoo aardig staat, viel Willem Trien, zooals hij mevrouw Beersmans in zijn boekje noemt, om den hals — tweemaal omhelsde hij haar — en de zaal klappen, klappen.

Daarop veegde hij even aan de oogen, keek de zaal in, veegde nog eens aan de oogen, maar zei toen, langzaam, maar heel flink:

— Ik moet met een pedanterie beginnen: ik verwachtte veel! Ik herinnerde me, hoe ik al bedorven ben, toen ik er vijf en twintig jaar was, en nu veertig jaar... Máár dit!... Wat moet ik er van zeggen?! Het is zoo... zoo overdonderend! Ik zal maar in eens alles bijeen nemen, en dit alles, alles beschouwen als een groot vermogen, een kapitaal van liefde en vriendschap en hulde dat me wordt toevertrouwd. Ja toevertrouwd: Nou, ik zal m'n best doen, dat is heusch alles wat ik nu weet te zeggen: ik zal m'n best doen om er goede rente van te betalen...

Even stilte. En toen opens, vlug en vroolijk naar voren tredend: — Zeg Moeder, is 't nou goed geweest?

Dat was de acteur. Maar de aardige acteur. En tevens was het de lieve zoon, die niet vergeet hoe z'n moeder menig min prettig woord van vader heeft moeten hooren omdat zij hem altoos aanmoedigde tot het tooneel, die zich herinnert hoe het hare liefde voor de komedie is die in hem woont — en die met een vroolijke toespeling op een gevalletje dat heel het land nu gelezen heeft, haar zijne blijde hulde bracht.

En de zaal die juichte, die klapte, die het scherm nog drie vier, vijf maal deed rijzen, sloot in het eerbetoon den jubilaris gebracht zeker ook zijne moeder in."

Moeder zat met de echtgenoot, de dochter en de schoondochter van den jubilaris vlak bij het tooneel te genieten. heel in het donker en alleen een viertal bougetten verrieden dat daar tranen van geluk werden gestort.

Ja, Van Zuylen, zeker niet in de laatste plaats mag je waardeeren dat *zij* je triomf mochten mee genieten.

De oprechtheid eischt te verklaren dat de Heer Van Zuylen met Lemaitre's *De Volksvertegenwoordiger Leveau* (waarom niet *afgevaardigde*, kortere en wel zoo juiste vertaling van *député*?) voor zijn feest te nemen, een ongelukkige keus heeft gedaan en al bleef de geestdrift groot, het stuk boeide zoo weinig dat het de geestdrift ongetwijfeld getemperd heeft.

Zonderling en eigenaardig tevens.

Men is veertig jaar acteur en weet nog zoo weinig wat men spelen kan en wat niet.

Dat een jubilaris, een gemakkelijke overwinning versmaand, een moeilijke rol kiest, is verklaarbaar en loffelijk.

Maar daarom behoeft hij niet een rol te nemen buiten zijn emplooi, nog wel een hoogst onsympathieke, op een feestavond.

Over Van Zuylen's spel als Leveau willen we begrijpelijker wijs liever niet uitweiden, maar alleen wenschen we den raad te geven elders voor de feestvoorstellingen een ander stuk te vertoonen, desnoods een oud-gediende die al lang zijn strepen heeft gehaald.

Ondankbaar zou het wezen een woord van lof aan de medespelers achterwege te laten, waar zij zooveel moois gaven.

In de eerste plaats Mevrouw Beersmans, die indrukwekkende momenten had, niettegenstaande de oppervlakkige uitwerking (door den schrijver, wel te verstaan) van de verdienstelijk ontworpen figuur. Vooral het gevoel, dat zij zich verstandelijk de mindere weet, voor zoover verstand door beschaving wordt gekweekt, wist zij meesterlijk uit te drukken.

In het eerste bedrijf was Mevrouw van Eysden bijzonder gelukkig; zelden hebben wij haar zóó goed zien spelen; in het tweede en derde gaf zij minder voldoening, doch in de laatste acte naderde zij weer het niveau van het begin.

Het mooie en vrij volledige rolletje van Marguerite vond in Mejuffrouw Klein een waardige vertolkster. De tooneelen met Mevrouw Beersmans in het tweede bedrijf speelde zij met groote innigheid.

Zonderling was het dat Deslignières — door den Heer Brondgeest prettig los voorgesteld — tusschen de opvoeringen van 18 en 19 dezer zijn knevel verloor en zich een paar koteletjes aanschaft. Toen zag hij er uit als een jockey en het komt ons voor dat zulke aardigheden niet veroorloofd moeten worden. Wijziging van grime is alleen gerechtvaardigd, wanneer de eerstgekozene onjuist blijkt te wezen en hier was, naar onze meening, de gewijzigde onjuist.

21 Februari 1895.

Twee gezellige feesten met Van Zuylen.

Eerst het banket op 23 dezer den jubilaris aangeboden door den heer F. Ebeling, Voorzitter der Afdeeling Rotterdam van ons Verbond. In alle opzichten uitnemend geslaagd en

de heer J. Haspels had groot gelijk toen hij het Hoofdbestuur den leuken raad gaf: „Wilt ge den bloei van het Tooneelverbond, zorgt dan dat elke Afdeeling een Voorzitter krijgt als die van Rotterdam!“

De burgemeester, de heer F. B. 's Jacob, gaf én door zijn zeer gewaardeerde tegenwoordigheid, én door zijn hartelijke woorden nieuwe bewijzen hoe de kunst in hem een beschermer mag zoeken; de gulle gastheer sprak gemoedelijk en met warmte tot Van Zuylen, dien hij thans voor goed voor Rotterdam en voor de Vereenigde Rotterdamsche Tooneelisten gewonnen hoopte; zijn broeder, de heer A. F. Ebeling, herdacht in een keurige rede de familie van den jubilaris; Professor Nolen sloeg vonken uit alle harten met een geestdriftigen speech op de Maasstad; de heer Rosier Faassen bood namens de Afdeeling Middelburg van ons Verbond mooie gouden en zilveren Zeeuwsche knopen aan Koenraad Deel (*Anne-Mie*); de heer Poolman had een „doorslaand lach-succes“ toen hij doorsloeg over alles en nog wat, maar ook doelde op goede regie en het gezelschap Le Gras & Haspels, misschien dus op een gerucht dat in de laatste dagen de ronde doet en dat men zoo gaarne waarheid zou zien worden. En voortdurend stond de vriendelijke gastheer gereed de sprekers met eenige gelukkige woorden te introduceeren, en telkens sprong de feestheld op, een glas Moezelwijn in de hand, om lof aan te nemen, af te wijzen, over te brengen, slagvaardiger dan ooit en oprecht gelukkig onder al die blijken van sympathie. Toen kwam nog de heer L. Sanson herinneren aan de schoone dagen der voorbereiding van *Vorstenschol*, daar roemde Mr. C. C. Dutilh Mevrouw Beersmans en werd natuurlijk luide toegejuicht, daar sprak de heer H. Veder Janzn gedurende een deel van zijn rede gemaskerd, misschien om ons voor te bereiden op het bal van Limburgia, waar de held van den dag met de jongere garde na afloop van den maaltijd heentog Het was een mooi feest.

Den volgenden avond bood de jubilaris zijn collega's een gezellig samenzijn — we kunnen gerust zeggen: een feest — in den foyer, zijn collega's en den leden der feestcommissie. Nu, gezellig was het zeker; er heerschte een opgewekte, kameraadschappelijke toon en er werden kostelijke grappen uitgehaald: een reeks aardige parodiën op bekende rollen van Van Zuylen, aanbidding van het eerlidmaatschap — met insigne natuurlijk! — van verschillende illustre vereenigingen en een typige hulde aan Willems's 81-jarige moeder, die pinter en vol levenslust het feest tot het einde (en het werd flink laat!) medemaakte. Meer mogen we niet verklappen omdat deze fuif een intiem karakter droeg, maar het was een unieke avond met oogenblikken die men niet licht vergeten zal. Lof aan de heeren Linse, Poutsma, Poolman, van Eijsden, enz., enz., enz. en dank dat men niet *deftig*-gerokte heeren zoo joviaal wilde ontvangen in dezen artisten-kring.

Van Zuylen's iubilé zal bij hen, die de feestelijkheden mochten bijwonen, in aangename en dankbare herinnering blijven.

En nu, Willem van Zuylen, met nieuwen moed vooruit, om te beginnen naar het gouden feest.

En dan, en dan, en dan.

De jubilaris is pas acht-en-veertig; dus ons en onzen zonen wacht nog heel wat.

25 Februari 1895.

JEAN VALJEAN.

Uit Middelburg.

In den laatsten tijd is het ledental van onze afdeeling met een zevental vermeerderd; het bedraagt thans 39; terwijn onze eenige donateur ons steeds getrouw blijft.

Die vermeerdering is te danken aan enkele „avonden," die de afdeeling haren leden bereidde

Vooral bij de voorstelling van *Eenzamen*, door de *Nederlandsche Tooneelvereening*, onder directie van den heer L. H. Christijn, traden zes nieuwe leden toe.

Bij die gelegenheid, zoowel als bij een voordrachtenavond, door den heer Willem van Zuylen gegeven, hadden onze leden vrijen toegang.

Beide avonden was onze schouwburg stampvol en moesten zelfs eenigen teruggewezen worden.

En thans wachten onze leden in Maart weer twee voorstellingen door hetzelfde gezelschap-Christijn, dat hier altijd zeer gaarne gezien wordt, vooral om de conscientieuse wijze, waarop dit zijn taak opvat.

Het zal dan geven: de eerste maal *Twee Wapens* en bij de tweede voorstelling *Klein Eyolf*.

Onze leden hebben zeker geen reden van klagen, dat hunne contributie hun geen rente oplevert. Ten slotte ontvangen zij nog meer dan zij betalen! Dit nagaande, mocht hun aantal wel dubbel zoo groot zijn.

De Secretaris der Afd. Middelburg,
JOH. L. VAN DER PAUWERT.

Mevrouw Christine Poolman.

Wanneer men zich op één tooneel alle artiesten van Nederland denkt, de voornaamsten voraan, dan zal het misschien moeilijk zijn, achter de gelederen der grooten verscholen, het tijp van haar neus te ontdekken, maar als men eenmaal, hetzij over die „eerste rollen” heen of tusschen hen door iets meer dan dat tijp gewaar is geworden, als men haar vriendelijk gelaat of haar flinke figuur duidelijker en beter gaat zien, dan zou het wel eens kunnen wezen, dat een poos het turksche-tromgeweld der groote kunst u zóó niet boeide of ge zoudt het laten voor wat het was, om al uw aandacht te wijden aan die actrice van het zoogenaamde tweede plan en u te laten — meeslepen is het woord niet — pakken dan, door die allerliefste verschijning, die Christine Poolman heet en die op 18 Februari l.l. een vijf en twintigjarige tooneelloopbaan achter den rug had.

Ze was in tranen, maar toch won de glimlach het nog toen ze haar bedankje zei, die vriendelijke mevrouw Poolman. Een citaat van den braven, huiselijken de Genestet:

»Als u 't hart tot spreken dringt,

Zoo spreek!”

en ze had het er bijna bij moeten laten, maar spoedig — als een tooneelspeelster naar den aard — bracht ze de weinige en eenvoudige woorden, waar haar liefallig gemoed in neergelegd was, voor den dag: ze zou dien avond nooit vergeten en ze was voor alles zoo innig, innig dankbaar.

Nooit is mij een feestviering zoo goed geevenredigd voorgekomen als deze, zelden woonde ik een feest bij, waar zoo hoegenaamd geen noodeloze bombarie bij te pas was gebracht, zoo echt als dit.

De beste rol van „Kriessie van de Poolmans” was haar *Elsje* in *De Brutoft van Kloris en Roosje*, waaraan de heer J. H. Rössing in het Zondagsblad van *Het Nieuws van den Dag* van 10 Februari een artikel wijdde, waarboven een helaas wel wat onnoozel clichétje van dat karakter stond afgedrukt.

Maar wat de photograaf en de drukker niet hebben bereikt, dat zegt ons de referent.

„Mevrouw Chr. Poolman bijna gedurende een kwart eeuw het beste en fleurigste, meest Hollandsche *Elsje*, dat men zich denken kan heeft wel de vriendelijkheid gehad, haar afbeeldsel als *Elsje* te willen afstaan. Toch is dit slechts een schaduw van wat zij is. Fleurigheid en kleurigheid, geest en bevalligheid, het typig Hollandsche kon de photographie niet geven. „Dat eischt Natuur's penseel; geen verw maar zonnestrallen!”

En gaarne geef ik nog eens het woord aan den heer Rössing, waar de opgewondenheid des harten hem parten schijnt te spelen, omdat ik die fanfares begrijp, ze verdiend acht en het er — behoudens de correctieve nuchterheid, die mij na tien dagen past — zoo goed mee eens ben:

„De tooneelspeelster die den schijn kan geven van alle

goede eigenschappen eener jonge Hollandsche boerin, komt het ideaal nabij.

Van alle *Elsjes* kan men zeggen, dat mevr. Chr. Poolman, dat ideaal bereikt heeft. Zij ziet er in haar kostuum benijdbaar schoon uit, haar mooi, open, rond gezicht, haar leuke oogopslag, haar geheele verschijning, zijn oprecht Hollandsch. Dat is zij ook in hare actie, in haar zingen en in hare vroolijkheid . . .

Een hulde aan *Elsje* staat gelijk met een hulde aan Chr. Poolman zelve. Want *Elsje* en zij zijn een.”

En wel een bewijs van groote bruikbaarheid in het vak is de serie van stukken, die *Het Handelsblad* noemt, waarin zij haar talent als vertolkster van groote dames heeft bewezen.

Zij, die meewerkt in *Richard III*, *Tosca*, *Gijsbrecht* (Badeloch), *De Menschenhater*, (Arsinoé) *Onze goede buitenlui* (Mariotte), *Gismonda* (De voedster), *Motten* (Sonnaz), zij mag er wezen.

Voor haar jubelavond werd door haar gespeeld vrouw Kielstra in *Storm op Zee* (Caroline Banck) en Marie, het dienstmeisje in *De Compagnon* (L'Arronge).

Dat was alles heel goed, heel sober, heel eenvoudig en heel lief.

Wie de gelukkige jubilaris niet kende uit vroeger tijden, die kon naar huis gaan met de wetenschap, dat is nu mevr. Poolman.

Zooals zij stond tegenover het portret van mevrouw Kleine Gartman, die haar ontdekt heeft en haar leermeesteres *) was, een portret, dat haar werd vereerd door haar broers en zusters bij monde van Henri Poolman, zooals zij daar stond met een heldhaftige poging om zich nu toch goed te houden, zooals zij daarin te kort schoot en zich afwendde van het publiek om in tranen uit te barsten, zoo was er bij geheel het publiek een wonderdadige gevoeligheid van eerbied voor die tranen, die dreigden aanstekelijk te worden en dat ook zouden worden zijn, zonder de onverwachte komst van weer een, die speecheen ging, zonder het oolijke optreden van Judels . . .

J. V. JR

*) Zie ons vorig nummer.

Eene opvoering van de Banville's „Le Baiser”.

Aan den heer A. G. v. H. te Gr.

Waarde vriend,

Gij hebt mij eens 't verhaal hooren doen van eene vertooring die door mij was voorbereid en gedirigeerd, te Londen, in 1892, ten voordeele van de kinderziekenhuizen aldaar, onder 't patronaat van hare K. H. de Prinses van Wales. Het verhaal van die vertooring van de Banville's meesterstukje „le Baiser” door Lady Archibald Campbell en Miss Annie Schletter, die beide in het fransch gespeeld hebben, hebt ge met zooveel genoegen gehoord dat ge mij verzocht hebt het voor u op te schrijven.

Zeër gaarne voldoe ik aan uw verzoek, te meer omdat de beminnelijke dichter Banville mijn vriend was. Zoo vervul ik tegelijkertijd twee plichten, mij beide even lief: te spreken over den betreurden meester de Banville en u opnieuw de verzekering te geven van mijn oprechte vriendschap.

Welnu dan, ik begin.

Au rideau!!

Te Wimbledon, „vóór de poorten van Londen”, zoo Londen poorten had, vindt men prachtige bosschen. Van die Engelsche bosschen, waar het groen „est plus vert que vert”, zooals Gautier gezegd heeft. Daar, in die bosschen, op een verrukkelijke zomerdag in de maand Juni, heeft die geheel éénige vertooring plaats gehad. Lang had ik gezocht naar een plekje dat volkomen beantwoordde aan de omgeving dier poëtische idylle, en waar ik haar zou kunnen laten spelen onder echte boomen, in het decoratief dat alleen in de decoratiemagazijnen der natuur bewaard wordt.

Onder een reuzeneik was het tooneel opgeslagen, vlak tegenover een heuvel, waarop het meest uitgezochte publiek gezeten was op een amphitheater van graszoden, met groen peluche overdekt; tusschen den heuvel en het tooneel een gordijn, aan dennetakken opgehangen, en dat in het midden openging, naar beide zijden weggetrokken, zooals te Bayreuth en in Sarah's theater te Parijs.

Tusschen de boomen die den eik aan alle kanten omgaven was een zangkoor verborgen en een orkest van strijkinstrumenten, van hobo's en fluiten. Een zachte muziek begeleidde het opkomen van Pierrot, dien men langs een paadje, tusschen de boomen door, zag aankomen, met een ezeltje even wit als hij. De komst der fee Urgèle werd aangekondigd door het vrouwenkoor tusschen de boomen, een tafereeltje zoo poëtisch en feëriek als de dichter het maar heeft kunnen droomen.

De tijd der vertooning was zoo gekozen dat het volle zonlicht van ter zijde langs de boomen scheen en Urgèle, bij haar opkomen, door een vollen straal beschenen werd.

Het was een ideaal schouwspel: het licht speelde op den weerschijn van Pierrot's wit satijnen kostuum, en Urgèle, geheel gekleed in watergroen gaas, waarop kostbare steenen tintelden, scheen werkelijk uit een wonderparadijs te zijn neergedaald.

Op Pierrot's droevige klacht volgde de weeke muziek van een violoncel, en het geheele stuk was omlijst door de zachte en zangerige tonen van die mélopée.

Tegen het einde, wanneer Urgèle, door 't gezang harer zusters gelokt, wegvlucht en Pierrot wanhopig achterlaat, verscheen, van tusschen de boomen, een troepje kinderen, als gevleugelde insecten gekleed, en voerde een vlinderdans uit, terwijl het zonlicht dartelde op het fijne gaas en het flinkerend goud der costumes.

Geheel aan het slot zag men tusschen de boomen tal van jonge meisjes, in feeëngewaad, Urgèle wegvoeren met zachte begeleiding van koormuziek en in den donkeren achtergrond van het bosch verdwijnen, terwijl zang en muziek steeds zachter en zachter klonken en eindelijk ophielden.

In de groote wereld van Londen is die „matinée", waarvoor de toegangsprijs op 125 francs gesteld was, beroemd gebleven als een fijn poëtisch kunstgenot, de gedachte en de verzen van den dichter ten volle waard.

Met vriendelijken groet

de Uwe
JENNY THÉNARD.

Ik heb gemeend dat deze beschrijving, interessant bovenal voor hen die „Le Baiser" kennen en die deze fantastische idylle -- zeer gebrekkig, helaas! -- hebben zien opvoeren, hetzij in het Kurhaus te Scheveningen, hetzij door Antoine te Rotterdam en te Amsterdam *) door de leden van ons Tooneelverbond met genoegen zou gelezen worden. Deze opvoering herinnert aan die van Molière's comédies-ballets en van Racine's tragedies in de parken van Versailles en Saint-Cloud.

Mijn dank aan de vriendelijke schrijfster, wier talent als „disease" hier te lande sinds lang gewaardeerd wordt en die ons hier een kijkje gunt op de manier waarop zij, des zomers, hare hooge clientèle der Engelsche kasteelen behulpzaam is in het monteeren van artistieke vertooningen.

Alweer een document voor het dossier der „modelvoorstellingen"!

A. G. v. H.

*) Aldaar 12 October 1894.

(RED.).

Een noorweegsche Tooneelspeelster.

II.

Na de algemeene beschouwingen in ons No. 7 aan *Johanne Dybwad* gewijd, moge hier nog iets volgen over de wijze, waarop deze actrice de Hilde Wangel in *Bouwmeester Solness* opvat.

De rol werd te Amsterdam gespeeld door Mad. Bady van het Théâtre de l'Œuvre en door Mevr. Rössing-Sablairolles van het Paleis voor Volksvlucht.

De eerste heeft als Française onmogelijk kunnen doen wat de rol, die uit het Noorsche volkskarakter ontsproot, eischt, onze stadgenoot, die ik toevalliger wijze niet in de rol heb gezien, moet alleen omdat zij nederlandsche is, reeds dichter bij de type van Hilde hebben gestaan en bij voorbaat kon men zeker wezen, dat haar vertolking aannemelijker zou zijn dan die eener Française.

Albert Dresdner schrijft t. a. p. over *Johanne Dybwad* als Hilde, ongeveer het volgende:

Als zij zoo bij haar eerste optreden in haar reiskostuum komt binnenstuiven is zij niet veel meer dan een overmoedige, min of meer linksche bakvisch *). Zij slentert nieuwsgierig door de kamer, besnuffelt alles en informeert naar alles. Van de zonderlinge ontmoeting tien jaar geleden tusschen haar en Solness „da oben in Lysanger" spreekt zij op een toon, waarin ernst en kinderlijkheid dooreengemengd zijn, als de bouwmeester het zich niet kan herinneren, pruilt zij als een kind en als een kind tikt zij met den vinger op tafel en verlangt op een vroolijke manier „Das Königreich auf dem Tisch". Zoo komt Solness er dan ook toe in haar een grappig persoontje te zien, waarvan de tintelende levendigheid hem behaagt.

Maar het buitengewone van de vertolking is juist, hoe Hilde zich van deze basis uit ontwikkelt. Zij verandert zich zelf niet, zij gebruikt dezelfde gedachten, ja vaak dezelfde woorden, maar het spottende verdwijnt meer en meer en waar men eerst om kon lachen, krijgt een diepe zielkundige betekenis.

Later komt zij nog eens voor den dag met dat zelfde „Kongeriget paa bordet!" maar dan met zooveel nadruk, met zooveel bitteren, inwendigen ernst in haren eisch, dat men gevoelt, dat dit verlangen zich niet met een lachje laat afschepen.

Men begrijpt volkomen, dat Solness steeds meer binnen den tooverkring van haar wezen moet geraken; eerst vermaakt zij hem, dan boezemt zij hem belang in en houdt zij hem bezig, daarna sleept zij hem mee en ten slotte zijn beiden door onzichtbare ketenen aan elkaar geboeid.

De overmoedige bakvisch is een vrouw geworden van groote hoedanigheden, in welke een levenden wil van overweldigende energie naast een onuitputtelijke volheid des levens huist.

Schijnen ook de talrijke symbolen en allegorieën, die eigenaardig in dit stuk passen, niet zelden gezocht, voor de Hilde van Mevrouw *Dybwad* zijn zij volmaakt natuurlijk en vloeien zij uit haar geheele wezen voort. Voor haar, wier lievelingswoord „forfaerdelig spaennende" (ontzettend spannend) is, moet het ook „forfaerdelig spaennende" zijn om zich zoo te bewegen te midden van beelden en gelijkenissen in dat half-uitgedrukte, waarachter zich zoovele geheimen schijnen te verbergen. Het symbool is haar element, elk beeld „beleeft" zij en door de energie waarmee zij het boetseert, vergeet men geheel dat het een beeld is: het wordt tot leven. Als Solness haar vraagt of het niet schoon zou wezen om als de oude Vikingers rond te zwerven en vrouwen en kinderen te vangen, dan antwoordt zij: „Ja, om gevangen te worden" en als zij dan haar lichaam tot hem overbuigt, dan is zij de prooi van een Viking, of wanneer de bouwmeester haar verhaalt van het luchtkasteel, waarin zij als zijn prinses met hem leven zal, dan ziet zij dat slot

*) Dit doet denken aan de Hilde Wangel uit *De Vrouw der zee*, die wel de zelfde persoonlijkheid schijnt te zijn als haar naamgenoot in *Bouwmeester Solness*. Ter aanvulling van de Hilde uit den *Bouwmeester* herinner ik er aan, dat die uit *De Vrouw der zee* op haar rug kan zwemmen, volgens den Duitschen tekst is »halberwachsen — ungezogenes Kind — ganz toll — verrückt — garstige Range — klug — ungeheuer klug" en reeds toen bijzondere neigingen had in de richting van het »Spannende" en »Anregende".

en zij beeft over haar geheele lichaam en zij buigt zich tot hem over, dicht, heel dicht, bereid om zich als zijn prinses, aan hem over te geven. Het stuk heeft bij de opvoering een indruk gemaakt, nog onnatuurlijker en nog meer van het werkelijk leven vervreemd, dan bij de lezing, maar Hilde, zooals zij door *Johanne Dybwad* vertolkt werd, leefde, zij was misschien een zonderling wezen maar in merg en been echt. Bouwmeester Solness, die door een zeer goed acteur gespeeld werd, *kon* zijn zooals hij was, Hilde *moest* wezen zooals Ibsen en Mevrouw *Dybwad* haar gevormd hebben.

Daarom is de kunst van *Johanne Dybwad* specifiek noorweegsch.

De zware, drukkende nevel van het duistere, onduidelijke, mystieke wordt bij hare voorstelling tot een fijne, lichte, alles doordringende strooming vol van stemming.

Wat kunstmatig aangebracht scheen wordt door haar noodzakelijk, elementair, met haar organisch saamgegroeid. Door haar verdwijnt ook de bijna komische tegenstelling, die men zoo gemakkelijk ondervindt als avontuurlijke voorstellingen in de taal van het dagelijksch leven worden uitgedrukt, bij haar bestaat het ware leven van iederen dag in dergelijke voorstellingen. Moet men echter het eigenaardige in haar doen en laten met één woord uitdrukken, dan zou men kunnen zeggen, dat het één eeuwige, onbedwingbare neiging is tot het oneindige, geheimzinnige, onbereikbare. Dat is het „wonderbaarlijke” waar Nora van spreekt, dat is bij Ellida Wangel (in *De vrouw der zee*) „alles wat lokt en trekt”.

Rusteloos spiedt de geest van deze kunstenaar over de eindeloze zee des levens naar den horizon, rusteloos zoekt zij, wat altijd daarbuiten, altijd daarachter ligt, rusteloos strekt zij zich naar het onbereikbare uit.

Deze neiging is het, die aan de kunst van *Johanne Dybwad* die fijne en gevoelige organen geeft, die haar de nooit te kort schietende spankracht, den rijkdom van gevoel, dat steeds-vóór-zich-uit-zien verleent, maar haar ook iets doet hebben van het karakter der sphinx, die begeerig is de witte tanden in warm vleesch te slaan.

De germaansche neiging tot het wonderbaarlijke, de germaansche neiging tot de romantiek neemt hier in een zeldzame vervorming het karakter van een onleschbaren levensdorst aan.

J. V. Jr.

De Tooneelkus.

Daar waren er onder de vele jonge mannelijke bezoekers van den schouwburg, die meenden, dat een actrice zich wel eens gaarne zou laten kussen, daar zijn er nog, onder de wijsgeeren, die beweren, dat de kus voor het vrouwelijk deel onzer medemenschen, wel is waar iets anders is dan voor de heeren der schepping maar toch uit zijnen aard niet onvriendelijk door haar behoeft te worden ontvangen, omdat hij ook aan die zijde van het menschedom niet absoluut onplezierig schijnt voor te komen, trots haar afstamming — naar het voorgeven van zeer enkelen — van het minder vreedzame bijten; ja, er wordt zelfs door ernstige onderzoekers op gewezen, dat de kus in het publiek al zijn aantrekkelikheden verliest, uit welk een en ander men geneigd zou zijn op te maken, dat de tooneelkus eigenlijk niet de moeite waard is om veel over te spreken. Maar al dat gephilosopheer wordt door een van de beste actrices van het Raimund-theater te Weenen te schande gemaakt. Eigenlijk meer door haar man, die als de intellectuele oorzaak van het rumoer, dat over den tooneelkus is ontstaan, moet worden aangemerkt.

De directeur van het Raimund-theater ontbond het contract der actrice met het volgend schrijven:

„Het valt mij niet gemakkelijk, midden in het seizoen een eerste sujet te laten gaan, maar ik ben tot de overtuiging gekomen, dat gij niet langer in staat zijt, uw beroep als tooneelspeelster uit te oefenen, zonder dagelijks nieuwe con-

flicten te veroorzaken. Toen gij in het huwelijk zoudt treden, handhaafde ik uw contract, in de onderstelling dat gij ook als getrouwde vrouw de voor uw beroep noodige vrijheid zoudt behouden. Maar nu strekt uw heer gemaal zijn onloochenbare echtelijke rechten zoover uit, dat hij u verbiedt op het tooneel iemand te kussen en u te laten kussen. Telkens als gij optreedt, zit hij op de eerste rij; als er een tooneel komt waarin gij moet gekust worden, wordt hij onrustig, en als de kus is gegeven, springt hij op en verlaat de zaal; gij geraakt daardoor van uw stuk, gij verzet u tegen de kussen, die gij, volgens uwe rol, met verrukking moest ontvangen en beantwoorden; gij brengt uwe medespelers in de war, en verklaart zelfs onder de voorstelling, dat gij niet verder wilt spelen. Ik waardeer de gevoelens van mijnheer uw gemaal, maar een dergelijke toestand is toch onhoudbaar. Een kus, op het tooneel gegeven ten aanschouwe van duizend menschen, is iets geheel conventioneels, en niemand denkt daarbij iets. Als uw heer gemaal u vandaag het kussen verbiedt, kan hij u morgen wel verbieden u te laten omarmen, en overmorgen vindt hij het misschien *shocking* als gij op den schoot van een medespeler gaat zitten. Met een dergelijke beperking van de persoonlijke vrijheid kan men onmogelijk het empooi van *première amoureuse* spelen, en daarom verklaar ik uw contract met het Raimund-theater ontbonden.”

Dit geharrewar gaf aan het Weensche *Fremdenblatt* aanleiding om tot de actrices, die maar wilden antwoorden, de vraag te richten of zij meenden dat de kus heusch moest worden gegeven of dat men volstaan kon met een simili-kus. En die dames kwamen, wel wat stelseloos, met de volgende algemeene en bijzondere beschouwingen voor den dag:

„Lola Beeth (Weenen).

Küssen — Vor den Coulissen — ist Pflicht; — Küssen — Hinter den Coulissen — Entschieden nicht!

A. dell' Era (Berlijn). Een kunstenaar die met lijf en ziel bij haar beroep is, moet, zoo noodig, kussen en zich laten kussen. Ware kunst is verheven boven alle kleinigheden.

Marie Goetze. (Berlijn.) Een kus op de planken behoort tot de requisieten.

Jenny Grosz. (Berlijn.) Ik ben op het tooneel in de meest letterlijke beteekenis Madame Sans-Gêne. Doemt de schrijver mij tot kussen, dan kus ik, en niet maar in schijn. Met Wrangel in *Wallenstein's Tod* zeg ik als kunstenaar:

„Ich hab' hier bloß ein Amt und keine Meinung.”

Philomena Hartl-Mitius (München). Ik laat mij kussen en geef zelf kussen, al naarmate de toestand dat eischt en de schrijver het aangeeft: schreiend, lachend, koel, hartstochtelijk, meisjesachtig, moederlijk, zonder dat ik, als de komedie gedaan is, ook maar de geringste herinnering er aan mede naar huis neem. Waar zou de waarheid blijven, waarnaar wij allen toch, in de groote zoowel als in de kleine schouwburgen streven, indien wij ons publiek na een aangrijpend tooneel door een alleen aangegeven kus uit den hemel lieten vallen! Daardoor zouden wij de lieden opzettelijk herinneren aan de draden waaraan marionetten hangen. Ik denk aan Hamlet, die verwonderd over de tranen van den tooneelspeler uitroept:

Wat is hem Hekuba

Wat is hij haar, dat hij om haar zal weenen?

Wat is mijn collega A of B?

Niets — Hebuka!

Een kus kan mij niet ontwijden, want ik ontvang hem in dienst der kunst.”

Wat zou ik het aardig vinden als onze hollandsche actrices zich eens lieten hooren over een onderwerp, waar in het werkelijk leven de heele wereld om draait en dat nu achter het voetlicht ook al zulke ongehoorde proportien dreigt aan te nemen!

Gaarne zou ik die opinien publiceeren.

J. V. Jr.

Verschijnt den 1^{en} en 15^{en} van iedere maand bij M. J. P. VAN SANTEN, Achterburgwal 84 te Amsterdam.

Leden van het Tooneelverbond (Contributie f 5.—) ontvangen dit Tijdschrift gratis

Voor niet-leden bedraagt de prijs, per jaargang van ten minste 16 afleveringen, f 4.—. Franco per post f 4.25.

Brieven en stukken, de Redactie betreffende, adresseere men aan den heer J. VRIESENDORP Jr., NIEUWENDIJK 235.

Opmerkingen ten aanzien der verzending en opgaven van abonnementen en advertenties in te zenden aan den Drukker-Uitgever, ACHTERBURGWAL 84.

N°. 12.

15 MAART 1895.

XXIVe JAARGANG.

I N H O U D :

Officiëel gedeelte: Het Leescomité.

Niet officiëel gedeelte: J. V. Jr. P. A. Morin †. — J. V. Jr. Uit de Amstelstad (Eleonore Duse, *La Signora dalle Camelie*).

Boekbeoordeeling: Les 36 Situations dramatiques par Georges Polti. Ingezonden: Marcellus Emants. Logica van een criticus, die prijs stelt op logica.

Officiëel Gedeelte.

Het Leescomité.

Het drama *Zonsverduistering* bevat wel enkele goede eigenschappen, maar kan toch niet ter vertooning worden aanbevolen.

De bruilofts-dialogoog, waarvan naar ons ten slotte gebleken is, de titel weer anders luidde als de auteur had opgegeven, nl. *Jaap en Trijn op een bruiloft bij familie of bij een Zee-officier*, is aan den auteur teruggezonden zonder door ons te zijn beoordeeld, daar het niet behoort tot de soort stukken waarover ons is opgedragen een oordeel te vellen.

Voorts is ons nog toegezonden *De celibataire of Zijn eerste bediende*, blijspel in 3 bedrijven. Dit stuk is afgekeurd.

MARCELLUS EMANTS,
M. B. MENDES DA COSTA.

11 Maart 1895.

Niet Officiëel Gedeelte.

P. A. Morin.

Het is treurig, dat het overlijden van Pierre August Morin noodig was om hem nog weer ééns, misschien voor het laatst, in de publieke herinnering terug te roepen.

Morin was vergeten en in stilte heeft hij, na zijn afscheid van de planken, zijn leven uitgeleefd. Zoo gaat het met de tooneelkunstenaars, van hun werk blijft slechts de roep en met de tijd verstomt ook die.

Wie zich zelfs het voorkomen van den acteur niet meer mocht herinneren vindt in *Het Tooneel* van 13 October 1888 een niet onaardigen afdruk, die Morin voorstelt in de rol van Olivier de Jalin uit de *Demi-monde*.

Dat waren zijn rollen.

Die *raisonneurs*, ze komen tegenwoordig niet voor en vroeger waren ze slechts in fransche salonstukken te vinden, het is de vraag of ze in de werkelijkheid ooit zóó bestaan hebben, precies zóó, als wij ze ons herinneren te hebben bijgewoond . . . achter het voetlicht.

Maar, wat doet het er toe of in het werkelijk leven wel één enkele keer een individu bestond, dat zoo netjes alle stukjes van een verborgen evenwicht aan elkaar wist te lijmen, wanneer slechts een schepping ontstond, die de verbeelding bevredigde en schieen te leven.

Dat beeld is het bijzonder eigen geweest van Morin, die als Nederlander — naar dan toch met een franschgebouwden naam! — het buitengewoon veel zwier moet hebben gedaan, wat slechts weinigen van ons kunnen.

In het genoemd nummer van ons orgaan schreef A. R. hierover als volgt:

„Is het noodig te zeggen, dat er ook veel *tact* toe behoort om zulke rollen naar behooren te vervullen? Aan een uiterlijk en een stem, die vertrouwen inboezemen, moet een acteur, wil hij zich in dit genre onderscheiden, beschaafde manieren en zekere overredingskracht, zekere machtige, overtuigende wijze van zeggen paren, die hem in staat stellen zijn zedepreken genietbaar te maken voor het publiek, en aannemelijk voor de overige personen van het stuk. De man van de wereld die, in een aristocratische salon of in de gezelschapskamer der *demi-monde*, zich verstout om de aanwezigen de waarheid te doen vernemen omtrent hunne wijze van zijn, die man moet, behalve het redenaars-, i.e. het causeurstalent

nog door zijn persoonlijkheid en wilskracht imponeeren, zoodanig dat hij, de apostel in de woestijn, geen lach te voorschijn roept, maar tot nadenken stemt.

Een zijner schoonste triomfen behaalde Morin o. a. met het verhaal van de mandjes met perziken in de *Demi-monde*. In zijn stereotiepen stand, in zwarten rok en witte das, „un gardénia à la boutonnière”, en stevig rustende op zijn gestrekte beenen, speelt Morin's linkerhand wegend met zijn horlogeketting. Met enkele gebaren van de rechterhand vergezelt hij zijn op juiste wijze, langzaam en toch vol kleur gezegd verhaal, meestal echter met die gebaren klemtonen versterkend, overgangen verzachtend, of wel realistisch mimeerend. Zóó ziet men Morin in zijn volle kracht.”

Tot mijn leedwezen herinner ik mij Morin niet voldoende om hier aan meer toe te voegen, maar hoe zeer hij gewaardeerd werd moge blijken uit het verslag, dat het *Handelsblad* gaf van zijn begratenis:

„Een grauwe hemel, waaruit gestadig de regen neerdruppelde; een nauwe straat, waarin voor een geheel gesloten huis een troepje menschen onder druipende parapluies, ziedaar het decoratief voor de sombere plechtigheid, die heden heeft plaats gehad. Langzaam reed de lijkkoets voor het sterfhuis van Morin; behoedzaam werd de eenvoudige zwarte kist daarin geplaatst.

Vijf kransen werden op het lijkkleed gehecht, vier van de familie, een van de artisten van *Het Nederlandsch Tooneel*. Achter en naast de lijkkoets schaarden zich eenige artisten, leden van de *Maatschappij Apollo*, o. a. de heeren Kiehl, Bouwmeester en Eduard Bamberg. In de volgrijtuigen waren familieleden, de regisseur van Het Ned. Tooneel, de heer De Leur, en de bekende oud-tooneelspeler Judels gezeten.

Even over elven zette de stoet zich in beweging. Slechts een gering aantal nieuwsgierigen liep mede. Langs de Stadhouderskade bereikte men den Stadsschouwburg, waarvoor een aantal nieuwsgierigen verzameld was. De deuren van het gebouw waren geopend en de brandende lantaarns met floers omgeven. In de vestibule stond de Raad van beheer van Het Ned. Tooneel geschaard, en toen de lijkwagen in den doorrit stilhield, trad de heer Gompertz naar voren en legde namens den Raad een krans, versierd met zwarte linten en een opdracht in zilveren letteren, op het lijkkleed. Langs de Weteringschans en Sarphatistraat ging de stoet verder naar de nieuwe Oosterbegraafplaats.

Daar waren, trots de regenvlagen, die over de groote ruimte gierden, een groot aantal vrienden van den overledene en belangstellenden saámgekomen om Morin de laatste eer te bewijzen.

Onder hen merkten wij op een groot aantal tooneelspelers en tooneelsteren van verschillende gezelschappen, o. a. de heeren Schoonhoven, Clous, Schwab, Poolman e. a., en de dames Van Westerhoven, Pauwels—v. Biene, Lorjé, enz.

Aan het graf stond het orkest van het Paleis voor Volksvlijt met den heer Joh. Coenen, dat, toen de kist, waarbij leden der *Maatschappij Apollo* slippendragers waren, op de baar werd geplaatst, den treurmarsch van Chopin deed hooren.

Aan de groeve waren ook de heeren Van Sorgen, Gompertz, Stumpf, leden van den Raad van beheer van *Het Ned. Tooneel*, de heer Van Loghem en de directeur-gérant de heer Van Kesteren, alsmede de heer M. Merens, secretaris van den Raad van Bijstand van *Apollo*.

Toen de kist in de groeve was gelaten, trad de heer Louis Bouwmeester naar voren en sprak als volgt: „Ten derden male staan wij aan een geopende groeve, ten derden male is een der onzen weggenomen; *Pa* Morin, zooals de jongeren hem noemden, *Gruus* Morin, zooals de ouderen zeiden, is heengegaan. De kunst verliest in hem een priester, wij een braven makker, en welk een vader de kinderen in hem verliezen, is niet door mij te zeggen. Mogen de talrijke blijken van symphatie den overledene gebracht, hun eenige troost

zijn! Vaarwel dan, brave kameraad; als ge kunt neerblikken uit dat onontdekte land, van waar nog geen reiziger wederkeerde, dan zult ge de overtuiging krijgen dat vriendschap, waardeering en kinderlijke liefde voor u, nog niet verdwenen zijn!”

Daarna werden nog kransen op het lijkkleed gelegd, o. a. door den heer mr. J. Kalff Jr., secretaris van het *Ned. Tooneelverbond* namens dat Verbond, door den heer Van Lier en door den heer Schwab namens het gezelschap des heeren Christijn.

De heer De Leur dankte namens de familie voor de bewezen eer, waarna de heer Beugel, kapper van de artisten van Het Ned. Tooneel, nog een woord van afscheid sprak aan de nagedachtenis van zijn betreunden vriend.

Daarna verliet men den doodenakker, terwijl het Paleisorkest den treurmarsch van Beethoven liet hooren.”

J. V. Jr.

Uit de Amstelstad.

Mevrouw Eleonore Duse heeft zeer veel goede eigenschappen, zou ik gezegd hebben, als er mij naar gevraagd was en als ik niet vooraf „bewaterkt” was als het gloeiend ijzer in de smidse. Bij de eerste geweldenaar, die de reclame pleegt aan den goeden smaak, ontstaat er bij mij een bitterzure korzelligheid, die ik slechts moeilijk op zij zet en als ik denk: „kom, kom, wees nu maar niet zoo boos, we zijn in 't eind van de negentiende, wees niet reactionnair en laat de reclame haar werk doen” dan loop ik een veel grooter gevaar, dat van beneden de reclame te raken, mij er door op den kop te laten zitten.

Den middenweg verkies ik liever niet te gaan. Als dan de heele wereld gerucht maakt over „La” Duse, dan heb ik net recht dat gerucht te ontdoen van wat valsch geraas schijnt en wat loos alarm is.

Sarah Bernhardt speelt niet anders dan Sardou en Sardou schrijft slechts voor haar.

Sarah is specialiteit en heeft daardoor opgehouden te zijn tooneelster; dat La Duse boven haar zou staan is aan te nemen, maar zegt dus niets. Ieder, die twee uiteenloopende rollen goed speelt, staat boven Sarah Bernhardt in algemeen zinn.

Maar Sarah schreeuwt meer dan Eleonore en dat geeft aan de laatste een goedkeuring boven haar kunstzuster, hoewel La Duse daarentegen zeer eentoonige passages heeft.

Dat er gebluft is op het eenvoudig natuurlijk spel, zóó dat het zou zijn alsof ze niet speelt, begrijp ik, als de wind uit den hoek der gemoedsmenschen waait, die spoedig „weg” zijn; dat het *trucs* konden wezen, die ze verbergt, zóó dat men ze niet ziet is een opmerking, die niet juist kan zijn, de *trucs* toch ziet men wel, slechts dat zij verborgen worden kan ontsnappen, maar den meer geroutineerden waarnemer ontgaat ook dat niet.

Dat Eleonore zwak is, is niet in haar voordeel en dat zij daardoor slechts 3 à 4 maal per week kan spelen is niets bijzonders.

Het gezelschap van de dames Tadema en Moleschott, die meêreizen, is wel interessant, maar de twee pantertjes van Sarah winnen het toch nog!

Als het waar is, dat deze tooneelster 140.000 francs uitgaf voor nieuwe toiletten, dan is het te begrijpen, dat de eerste plaatsen f 7.50 (met 5⁰/₁₀ stedelijke belasting) moesten kosten en onder aan de affiches vermeld stond: *Tous abonnements, diplomes et entrées de faveur suspendus*.

Door al die overdrijving zijn velen verstoken gebleven van Duse's magnifieke optreden en dat is wel wat in strijd met het begrip, dat we tot nog toe van het doel der dramatische kunst hadden.

Uit een werkje, dat als pendant van Schürmann's *Les étoiles en voyage* zou kunnen dienen en dat nog moet worden

geschreven door een tooneelsterren, hopen wij iets naders te vernemen omtrent „Het doen en laten van impressario's en de wijze, waarop zij kunstenaars en publiek exploiteeren.”

Na deze zuivering van de bij-invloeden, die dergelijke vertooningen beheerschen, kan ik met een gerust geweten de eerste bespreken.

La Signora dalle Camelie kenmerkte zich door een haast al te fatsoenlijke opvatting der demi-monde en door een moderne, rustige, zielvolle vertolking van de titelrol. Eleonore Duse speelde Margherita Gauthier zeer aangrijpend, zonder haar toevlucht te nemen tot zoo gezegd groote kunst.

Behoorende tot de toeschouwers, die het italiaansch niet verstaan moet er veel voor mij zijn verloren gegaan, hoewel ik het stuk kende, maar toch is er dat, wat van alle volkeren is, tot mij gekomen: zielenadel en liefde.

De *Rotterdamsche Courant* sprak van een Liefde als van den Heer Christus, het *Handelsblad* schreef: „Wie dit verzuimt is niet waard ooit weer iets van kunst te genieten”. Zoo hoog vlieg ik nooit, maar wel moet ik, zelfs als cynicus erkennen te gelooven, dat hier het hoogstbereikbare is gegeven. Het groote effect van het spel is de krachtige wil van de tooneelster om te *zijn*, wie zij vertoont en het schijnt, dat haar zwakke lichaam in alle opzichten dien wil gehoorzaamt, dit geloof ik vooral voor de 3e, 4e en 5e bedrijven van *La Signora dalle Camelie*, zóó sterk zelfs, dat de vrees bij mij wakker werd, Margherita, neen La Duse in werkelijkheid aan het eind te zien sterven. Maar dan begreep ik toch weer, dat al de ongoefelijke bedrevenheid, van handen- en armbewegingen, standen met en zonder mantel enz. het onmogelijk maakte hier aan een toestand van nerveuze extase bij de actrice te denken.

Dit kan men ook niet verlangen, want daar juist houdt de kunst op.

Een prachtige harmonie alzo heb ik te constateeren tusschen den heiligen wil van de ziel en de profane werkelijkheid van het lijf met de stoffelijke aanhangsels der speelster.

Het is mij vrij wel onverklaarbaar, hoe men dit schouwspel kan aanzien zonder die schijnbare tegenstrijdigheid van pijnlijke zorg voor het accessoir en innigen eenvoud in het vertoonde wezen op te merken.

Maar ik ben gelukkig geweest haar te hebben gezien, die Eenige, al is mijn genot niet beslist onverdeeld geweest en al hindert het mij nu nog, dat velen verstoken zijn gebleven van een zoo schoone kunst, alleen omdat daar toch eigenlijk aan alle zijden de leelijke centenkwestie zoo beleedigend uitpauide.

* * *

Het seizoen begint uit te sterven.

De schouwburg Tivoli in de Nes heeft het afgelegd. De schouwburg van Lier in de Plantage wordt afgebroken en het terrein als bouwgrond verkocht, Tooneel- en Operagezelschap in Het Paleis voor Volksvlijt werden ontbonden. Zoo versmelt alles wat het niet houden kan, gelukkig, als sneeuw voor de zon.

J. V. JR.

Beschouwingen over het Leeuwarder Tooneelgezelschap moeten wegens plaatsgebrek blijven liggen.

RED.

Boekbeoordeeling.

Les 36 Situations dramatiques par Georges Polti.

Paris, Edition du „Mercure de France,” 1895.

„Een mannentreiterend nest.” Ik heb het rondgedraaid en ingekeken en neergelegd en weer opgenomen, niet willende, toch willende, en eindelijk, het ding was mij te machtig, het fascineerde mij. Zes en dertig toestanden? Maar meneer

Polti! Weet u dan niet dat de planken het leven zelf zijn en dat door 36 dramatische toestanden aan te nemen achter het voetlicht, u verplicht is om dat ook te doen daar voor? Allons donc, het leven is toch geen loketkast.

Aha een motto. Van Göthe nog wel: Entretiens avec Eckermann. U bedoelt zeker omgekeerd: van Eckermann met... enfin ex ungue leonem; vive l'esprit! Maar waar bij Eckermann als ik mag vragen? Men ruikt den franschman; oppervlakkig. Een Duitscher zou hebben gezegd deel zooveel, bladzijde zooveel, regel zooveel van onderen, uitgaaf die en die. Zou Göthe bij slot van rekening wel eens dit motto hebben gezegd? Ik herinner mij er niets van maar zoo ja, dan, ja dan. Want luister: „Gozzi soutenait qu'il ne peut y avoir que 36 situations tragiques. Schiller s'est donné beaucoup de peine pour en trouver davantage; mais il n'en trouva pas même autant que Gozzi.” Göthe zei dat Schiller zei dat Gozzi zei; in elk geval een respectabel drietal. Schiller's *Turandot* is naar Gozzi, Schiller zelf ging nooit over één nacht ijs, als die zich „beaucoup de peine” heeft gegeven, dan wil dat wat zeggen, da schweigen alle Flöten. Eckermann even nageslagen, want meneer Polti uw getuigenis pardon is ongetwijfeld zeer geloofwaardig maar toch ziet u, een hollander, stamverwant aan den Duitscher, ziet de dingen graag zelf. Ed. Moldenhauer II 128 daast, na de vermelding van Gozzi's geloof aan de 36: „Schiller habe geglaubt es gebe mehr, allein es sei ihm nicht einmal gelungen nur so viele zu finden.” Habeo reum! Waar is de beaucoup de peine? Meneer Polti u... maar wacht, op denzelfden datum, 14 Februari 1830, staan ook de herinneringen van Soret, dien anderen huisvriend van den ouden spraakzamen heros en die heeft genoteerd: „Schiller gab sich alle Mühe noch mehrere zu finden.” — Also doch!

Bomij's waren mijn vluchtige bedenkingen gebleken; Georges Polti wist wel wat hij zei. En hij wist het niet alleen bij het motto maar het heele boekje tweehonderd bladzijden door; het tintelt van vernuft en oorspronkelijkheid. Van meet af heeft hij echter iets om tureluurs te worden want hij speelt met zijn lezer als de kat met de muis. Telkens zegt hij dingen waartegen men opvliegt; dan, een paar regels verder kalmeert men maar blijft gedurig omkijken naar een der vele achterdeurtjes die men uit kan. Pardon, Polti is u voor, op zijn gemak doet hij achter uw rug elk deurtje dicht, of liever hij duwt het even dicht, leukweg, zonder drukte. Gevangen!

Gevangen ja, maar aan den beul overgeleverd niet. Aan het slot meer een gevoel van overreedheid dan van overtuigdheid. Het was mij als had ik den hemel niet gezien maar ook den bodem niet, wel verrassende dingen in schemerlicht. Entre deux eaux.

Gérard de Nerval blijkt — gulzigheid, luiheid en wellust uitgezonderd — de zeven hoofdzonden als dramatische basis te hebben aangenomen. Ten onrechte, zegt Polti. Ten onrechte? En men blijft er zich even indenken want dat is zoo vreemd, zoo brutaal. Don Juan dan? Die is dan toch... maar ja, de achterdeur is weer dicht, Polti noemt hem zelf als mogelijke uitzondering. *Rosmersholm* en *Einsame Menschen*, daar lijden de hoofdpersonen dan toch aan luiheid, de dagelijkse uitdrukking voor inspanningsschuweheid; Johannes Rosmer en Johannes Vockerat waren traag in het doen, in het willen. Is dat niet een tragische of dramatische toestand, moeten en gedoemd zijn tot niet kunnen, willen worstelen en meegesleurd worden door den stroom, als een driftige plank? Waarom veroordeelen de Nerval en Polti luiheid dan, wellust en luiheid? Gierigheid deugt ook niet. En de Avare? Maar wat wil men dan toch eigenlijk? Wat ik wil antwoordt Polti kalm, is eenvoudig „un canon esthétique”, die blijft; theoriën storten in en verdwijnen. Niet aan het getal 36 hangt hij, maar dat komt hem het waarschijnlijkst voor; 36 op de planken en dus 36 in het leven en daarvoor zal hij een duizendtal

voorbeelden aanhalen, 800 aan het tooneel ontleend en de overigen aan de naburige genres, roman, epos, geschiedenis en werkelijkheid. Maar meneer Polti, u zei de planken waren het leven en nu neemt u de réalité, dat is het leven, als naburig genre van tooneel, ergo van leven; wie reïmt sich das zusammt? Hulde overigens aan uw actualiteit, ook in de werkelijkheid: Bismarck, Boulanger en Jack l'Eventreur; ook een drietal, al zijn het niet Göthe, Schiller en Gozzi.

Ter zake. Ja wel ter zake, maar dat is gemakkelijker gezegd dan gedaan. Het spreekt van zelf dat Polti zijn 36 situations noemt en ook telkens de onderverdeling. Maar met het overnoemen is de zaak voor hem die het boek niet kent, niet veel verder gebracht. Bijvoorbeeld; de eerste situation is *Implorer* met A 1, A 2, en A 3; B 1, B 2, B 3 en B 4; C 1 en C 2. De tweede is *Le Sauveur* met A 1 enzoovort. De derde *La Vengeance poursuivant le crime* met A 1 waar de wraak opkomt voor moord in de rechte lijn, tot B 7 waar zij een geheele sexe voor haar rekening neemt, Jack the Ripper. Waarom hier halfheid? Is niet Souvarine in *Germinal* de wraak op de geheele menschheid, op beide sexen en zijn het, om bij de werkelijkheid te blijven ook niet de anarchisten? Maar gesteld de wraak op grootste schaal koos galantelijk de schoone sexe, is Jack dan onvermijdelijk een Souvarine op halve kracht? Of kan hij ook niet gebracht worden onder XXVII *Tout sacrifier à la Passion*? Daar lees ik onder C 1: *Le Vice érotique détruisant la vie, l'honneur, la fortune*. Wat let mij hier een C 2 aan toe te voegen: *détruisant la vie d'autrui*? Ik vraag maar, ik vraag maar, evenals mijn vriend Joris Krastem in zijn confraterlijken brief.

Ik voel mij nog zoo weinig bij Polti te huis, ik doorgrond nog zoo weinig waarom het er bij hem alles juist zoo moest uitzien als het er uitziet en niet anders; elk oogenblik sta ik voor een muur als ik een deurknop wil grijpen. Gebrek aan orienteervermogen, o zeker. Maar het zijn er geen 36 vertrekken, het zijn er 1332. Dertienhonderd twee en dertig „surprises.” Noch op de planken, noch in het leven zijn er meer mogelijk. Een surprise toch is elke overgang van een toestand van kalmte tot een dramatischen toestand of wel van den eenen dramatischen toestand tot den anderen of tot een toestand van kalmte. Ergo 37 maal 36 surprises; faites la multiplication. Bedenk hierbij, wat Polti versmaadt u te herinneren, dat de schijnbaar onjuiste 37 gelijk zijn aan de bekende 36 plus de toestand van kalmte. En als u dan evenals ik, na herhaalde lezing en rustig nadenken, opgetogen zijt over het gedegene, geestige boek maar eveneens aan koddige wanhoop ten prooi, dan verheug ik mij in het besef niet alleen te staan.

Stel eens *In Kleinen Kring*, van Nouhuys' treureindend blijspel. De dochter ontdekt daar haar vaders schande. Situation XXVII heet *Apprendre le déshonneur d'un être aimé!* Twee factoren zijn daartoe noodig: de ontdekker en de schuldige, in casu van Sparwijk en zijn dochter. Ook situation XXII denkt men zou kunnen dienen: *Tout sacrifier à la Passion* waarbij te pas komen de bezetene, het voorwerp van den hartstocht en de opgeofferde. Maar neen zegt Polti. Hier heerscht alleen groote hartstocht, l'abbé Mouret en Antoine et Cléopâtre, Nana, le capitaine Burle of Coupeau. Nu zoover heeft van Sparwijk het niet gebracht schoon hij met Burle gemeen had dat zijn liefdejacht hem niet voorbij de keuken dreef; zijn eerzucht verder gaat niet hooger dan de provinciale Staten en een schijn van gegoedheid. Van Sparwijk's wenschen zijn van dezelfde soort als van *Denise*, die een misstap van vroeger wilde bedekken; wat zijn dochter van hem gewaar wordt is gelijksoortig aan wat wij zien in *Alphonse* of *Le Mariage d'Olympe* of wat wij lezen in *Mensonges*. Maar men zou ook kunnen denken aan XXX *l'Ambition*, factoren de eerzuchtige, wat hij najaagt en de tegenstander. Alle drie zijn er, van Sparwijk, de provinciale en de jonge dominé. Maar *l'Ambition*, staat

ver van elke middelmatigheid. Ergo in XXX hoort het stuk niet te huis volgens Polti. Maar zijn de burgerlijke passies, een dienstmeisje en een borrel, in *In Kleinen Kring* geen „surprises” evenmin als kleine eierzuchtjes als die van 't lidmaatschap der Staten? Hoe komt het dan dat in het gebouw van 1332 kamers daarvoor niet eens plaats is te vinden?

Nemen wij *Hamlet*, ook op den tast. Hamlets besluiteeloosheid, traagheid van geest, van wil, is tragisch. Polti verwerpt die situation. Bij hem is Hamlet weggelegd voor IV *Venger proche sur proche* A 1: *Venger son père sur sa mère*, op één lijn met Electra en Orestes. Maar zijn die op één lijn te stellen, is hun dramatische toestand dezelfde? Orestes weet wat hij wil, Hamlet nooit. Hun doelwit moge hetzelfde zijn, niet in dat doelwit zit het tragische.

(Wordt vervolgd.)

Logica van een criticus, die prijs stelt op logica.

Naar aanleiding van *Een Visioen* schrijft L. in het Vaderland:

„Ik weet niet of de heer Hora Adema geneeskundige is. Zoo ja, dan had hij zijn stuk in portefeuille moeten houden voor een feestvoorstelling bij gelegenheid van een psychiatrisch congres. Dan zouden zijn collega's de verdiensten van zijn wetenschappelijk lever de rideau naar waarde kunnen beoordeelen en zouden de dagbladen voor dien avond de critiek kunnen opdragen aan een psychiater. Is de heer Hora Adema geen geneeskundige, dan is zijn stuk natuurlijk *) waardeloos; want zelfs dilettanten zullen wijs doen zich direct tot de wetenschap te wenden, indien zij omtrent dergelijke gevallen degelijke leering wenschen.”

Ergo: is de schrijver geen geneeskundige, dan mag hij zoo'n stuk niet schrijven en dan mag de dilettant, die iets omtrent het interessant geval wenscht te weten, zich niet tot hem wenden.

Is de schrijver wel een geneeskundige, dan moet de dilettant, die iets omtrent het interessant geval wenscht te weten, zich juist tot hem wenden en dan mag hij ook zoo'n stuk schrijven; maar . . . dan mag de dilettant toch het stuk niet zien, want dit mogen alleen de psychiaters.

En als reden wordt opgegeven:

„Alleen wat in den loop der tijden het gemeengoed geworden is van den mensch van middelmatige ontwikkeling zal geschikt zijn om in de tooneelkunst te worden verwerkt.”

Dit zal wel waar zijn; maar wie geeft de laagte van die middelmaat aan?

De heer L.?

't Is niet te hopen.

MARCELLUS EMANTS.

*) Dit »natuurlijk« is ook best.

De heer Hora Adema mag niet een pathologisch onderwerp behandelen, want . . . hij is opgeleid voor militair.

De heer L mag wel over het tooneel schrijven, want . . . hij is opgeleid voor . . . tooneel-recensent?

Verschijnt den 1^{en} en 15^{en} van iedere maand bij M. J. P. VAN SANTEN, Achterburgwal 84 te Amsterdam.

Leden van het Tooneelverbond (Contributie f 5.—) ontvangen dit Tijdschrift gratis

Voor niet-leden bedraagt de prijs, per jaargang van ten minste 16 afleveringen, f 4.—. Franco per post f 4.25.

Brieven en stukken, de Redactie betreffende, adresseere men aan den heer J. VRIESENDORP Jr., NIEUWENDIJK 235.

Opmerkingen ten aanzien der verzending en opgaven van abonnementen en advertenties in te zenden aan den Drukker-Uitgever, ACHTERBURGWAL 84.

N°. 13.

1 APRIL 1895.

XXIVe JAARGANG.

INHOUD:

Officiëel gedeelte: Het Leescomité. — Bericht.

Niet officiëel gedeelte: J. V. Jr. Uit de Amstelstad (Ljouwter Toanielselskip, *Le Chariot de Terre cuite, Intérieur, Plicht, Anarchisten, Driekoningenavond.*) — Jean Valjean. Uit de Maasstad (*Vorstenschool, Cornelis Voss, Hooft-avond.*) — Marcellus Emants. Uit de Residentie (*Le Chariot de Terre cuite, La Peur des Coups.*) — Uit onze Afdelingen ('s Gravenhage, Groningen.)

Boekbeoordeling: d. J. Les 36 Situations Dramatiques par Georges Polti, II.

Ingezonden: J. de Meester, Kritiek Eleonore Duse. — J. L. A. Schut. De »Vereeniging tot Oprichting en Instandhouding van het Kleine-Gartmanfonds.»

Correspondentie. — Advertentiën.

Officiëel Gedeelte.

Het Leescomité.

Ter beoordeeling zijn ontvangen: *Spelers*, Tooneelspel in 3 bedrijven, en *De Jonggehuwden*, Blijspel in 4 bedrijven.

MARCELLUS EMANTS,
M. B. MENDES DA COSTA.

Bericht.

De nummers, die dezen jaargang besluiten, zullen niet op de gewone tijdstippen verschijnen.

Ter opheldering van misverstand wordt hier nog vermeld, dat de artikelen of noten geteekend, hetzij J. V. Jr. of wel Redactie (Red.), in beide gevallen afkomstig zijn van den redacteur J. Vriesendorp Jr.

DE REDACTIE.

Niet Officiëel Gedeelte.

Uit de Amstelstad.

Van het italiaansch naar de friesche taal is een heele sprong en toch heb ik dat kunststuk in vier en twintig uren verricht; daags na *La Signora dalle Camelie* een „toanielfoarstelling fen it Ljouwter Toanielselskip yn de komeedsjesaal fen Wilpe, it hûs „Vondel” yn de Vondelstritte”.

Eens in mijn leven heb ik te goeder trouw de „friske tael” voor een dialect gehouden, maar de verontwaardiging van de „opriuchte” Friezen over deze snoodheid is mij gebleken zóó hartstochtelijk en zóó goedbedoeld te zijn, dat ik mij over die strijdvraag, zoo zij dit al mocht wezen, beloof nooit meer te zullen uitlaten.

Men heeft mij gezegd, dat er in Amsterdam veertig duizend (40.000!) Friezen wonen, die het helaas niet zeer breed schijnen te hebben, de oorzaak van het verlopen der vroegere pogingen, ongeveer tien jaar geleden, om een friesche tooneelbeweging hier ter stede in stand te houden.

Maar de moed heeft dan toch niet ontbroken om het opnieuw te wagen en het studentengenootschap „Frisia” was zoo gelukkig het initiatief te nemen tot een uitnodiging aan de Leeuwarder rederijders, die hier op 9 en 10 Maart l.l. twee stukken van T. Velstra in hun geliefde, maar uiterstevende gouwpraak hebben opgevoerd.

Wanneer weinig mensen, professoraal gesproken, een complex vormen, dat anders spreekt dan de burenen, dan is er een band, die aaneensnoert zonder knellen.

Als ge student zijt geweest, of op zee, of in het leger, of langen tijd in de dorpen, of als ge — heel in de verte natuurlijk — iets hebt vernomen van achterstratgespuis en ook als ge u liefst hebt bewogen in de balzalen der groote wereld, dan weet ge dat.

Die uitzonderingstaalvormen maken den mensch tot aristocraat in dien zin, dat binnen den kring waar zij voorkomen, niemand reçu is zonder, dat hij al dadelijk aantoon tot dat complex te behooren of behoort te hebben.

De Friezen zijn in dat opzicht aandoenlijk trotsch, zij gevoelen zich als natie, zij verkroppen het niet, dat ge hen verdenkt, waarvoor dan ook niet de minste reden bestaat.

Maar buiten hen zijn er zoovelen, die meenen, dat zij het buskruit der taalfijnheid hebben uitgevonden, die onnoozel gihelen om elk vreemd woord, dat niet het hunne is, dat het begrepen kan worden als er weinig belangstelling voor het Friesch bestaat buiten de Friezen — en toch bleek onlangs nog, dat de vormen *jjj* en *jullie* door een besliste minderheid in Nederland worden gebruikt.

Wie onzer dan zonder zonden is, werpe op het gewijzigd taaleigen van een ieder en een iegelijk den eersten steen.

Het is een ongekend eigenaardig voorrecht (voor mij steeds geweest) den landaard van een vreemden in uw naaste omgeving te mogen herkennen, maar verrassend pakkend wordt de illusie als in een goed verzorgde opvoering van een echt friesch volksstuk het geheele friesche zijn op de planken in Amsterdam wordt overgebracht.

Friesland in Amsterdam is een verrukkelijk bedrog voor mij geweest, dat ik nog niet had genoten, geen Franschen, Engelschen, Duitschers, noch Italianen hebben mij Amsterdam kunnen doen vergeten bij hun uitvoeringen. De Friezen hebben dit wél teweeggebracht. Zoowel het spel als de zaal hebben dat gedaan.

Eerst het friesche volkslied, zoo heerlijk gul gezongen en ik hoorde al zeggen: „dat doet je hart weer eens goed, als je dat hoort!” en toen de rookende muzikanten! Zoo'n détail is echt; waren we niet op een of ander Friesch dorp?

Daaraan herkent men de landstreek; in Brabant begint het rooken eerst ná de voorstelling als het bal aanvangt, ook hier was er „Efternei Dounsje” maar aangezien ik daarmee niet dan op het programma heb kennis gemaakt (kwart voor één was de voorstelling als elke betamelijke rederijkersvoorstelling van zeer langen adem, eerst geëindigd!) zoo kan ik hier niet meedeelen of ter eere van de „Schotse trye” het sigaartje, in tegenstelling met de zuidelijke plaatsgebruiken, wellicht is opgeborgen.

De grootste aantrekkelijkheid van dergelijke uitingen is voor mij de oprechtheid ervan, zie hier nu eindelijk weer eens menschen die, als groep, niet anders willen schijnen dan zij zijn.

Een vriend van me, die door zijn moeder halfbloed is, bereidde mij op de uitvoering voor, door te beweren, dat de Friesche rederijkers beter spelen dan onze koninklijke artiesten, maar ik ben wijs genoeg geweest die schatting als een geflatteerde balans te wantrouwen. Op een paar na — toevallig, dat het de dames waren? — ging het niet boven alle rederijkerij uit. De vrouwen schijnen het comediespelen te hebben uitgevonden, althans ook hier blonken zij, behalve door de gouden kap ook door hare talenten boven de mannen uit.

In *Trou ef Untrou*, Toanielstik mei sang yn 5 bidriuwen was het Djuwke de hushâldster en in *Twa is in pear*, Oarspronkelyk kluchtspil mei Sang yn ien bidriuw Matzen, die uit stak boven de anderen en die, absoluut gedacht, echten aanleg bleken te bezitten. Over den inhoud der stukken wijd ik hier niet uit, omdat zij van geen ander allooï waren dan die, welke in de rederijderskamers gangbaar zijn, maar ik mag van harte lijden, dat we blijvend*) onthaald mogen worden op voorstellingen in dezen trant, getuigende van een geheel bijzonder en krachtig leven, dat zich uitsprekt in volkslied, hartelijke toespraak en over het algemeen kranige uitbeelding van het friesche volkseigen, waaronder ditmaal uitmuntte „De gearjifte” in het vijfde bedrijf van het eerste stuk.

* * *

„Het gras! Mijne heeren!” zou de aanvang van de rede van een spreker uit vroeger tijden hebben geluid, als zijn onderwerp door een ander vóór hem ware behandeld en zoo luidt nóg het begin van den toost van den gemeentesecretaris ten platte lande, wanneer hij, óók namens den burgemeester, die aan het dessert niet gemakkelijk meer spreekt in het publiek, het waagt aan den feestdich een enkel woord in het midden te brengen — „Het gras! Mijne heeren! is mij voor de voeten weggemaaid!”

De zeis werd ditmaal gehanteerd door onzen Hoofdbestuurder den heer Marcellus Emants, die haar, in dit nummer,

*) Daar is kans op. »De Vereeniging T. Velstra”, voorzitter de heer I. P. de Vries, Verl. Jac. v. Lennepkade 43, debuteerde 24 Maart 11. in den huize Stroucken met *De twa Ringen*, toneelstuk van den beschermheer Velstra.

duchtig zette in het gras der voorstellingen van Lugné Poé, zoodat er niets van overbleef.

Wanneer de schrijver al in vele opzichten gelijk moge hebben, dan moet ik mij toch voorbehouden om in het volgend nummer een poging te wagen hem en ik hoop vele andere belangstellenden, althans over den tekst van *Le Chariot de Terre Cuite*, betere indrukken te bezorgen dan Lugné Poé heeft kunnen te weeg brengen met zijn vertooning.

Ook die van Maeterlinck's *Intérieur* (zie hierover uitvoeriger ons no. 16 van den vorigen jaargang) heeft de aandoeningen, die ik door de lezing van dit allerliefste werk ontving, eer verstoord dan verhoogd.

Moeten we den reizenden en trekkenden directeur van L'Œuvre soms nu reeds afschrijven wegens verregaande onverschilligheid tegenover zijn publiek, terwijl zijn kunst dreigt te zullen ondergaan in uitputting van haar onderwerp en gemis aan zelfs zeer matigen beroepsijver?

Dan staan in dat opzicht onze Koninklijke Vereeniging en Justus van Maurik Jr beslist hooger. Aan ijver en goeden wil heeft het ten minste bij diens nieuwe stukken *Plicht* en *Anarchisten* niet ontbroken.

En dat voor drie voorstellingen!

Plicht is een dramatische schets, waarvan het gegeven zeer zwak is. Een arts, wiens klein, ziek kind reddeloos verloren is, behoeft niet te aarzelen om anderen te gaan helpen, ook niet als een minder verstandige vrouw hem thuis wil houden.

Anarchisten is lang niet zoo buitengewoon geslaagd als *Janus Tulp* of *Fijne Beschuiven*, maar het heeft toch veel goeds. De uitvoering deed herhaaldelijk lachen, al was ook het allooï der grappen niet steeds fijn.

De taalvormen van de nieuwe richting zijn bijna tien jaar lang bespot, het is dus wel wat mosterd na den maaltijd om met „Een bronzen woede hevig in mij op” en dergelijke, tegenwoordig door den eersten den besten te maken constructies aardig te willen zijn, bovendien behoort deze wijze van grappen te maken wél thuis in het blijspel, maar niet in de klucht. Kluchtig is het zeker een vermeenden anarchist te doen omkristalliseeren in een uitvinder van insectenpoeder, maar het onderwerp is zóó macaber, dat er toch nóg meer malle dwaasheid toe behoort om het niets ontziend moordbeginsel lachwekkend te maken.

Dan honderdmaal liever de frische gulheid van Shakespeare's *Driekoningenavond* (Twelfth Night) in den Salon, waarvan de vertooning, als geheel, een roemrijk getuigenis aflegt van de bekwaamheid der spelers onder Chrispijn's leiding.

Het was niet alles goud wat hier blonk, Chrispijn was als nar wat lang van stuk en wat houterig, en Mevr. v. d. Horst v. d. Lugt stond doorgaans met haar eene been in *Jeuqd* en met het andere in *Eenzamen*, maar onverbetelbaar waren Tobias van Hikkenburg (v. Westerhoven) en Christoffel van Bleekenwangen (Ternooy Apol), zeer verdienstelijk Orsino en Olivia (het echtpaar Schwab) en de kamenier Maria (Mevr. Ternooy Apol), veelbelovend scheen van Deinse als Antonio en allerverrukkelijkst was het dronkenmanstafreel, vertoond in een toon van opgewektheid, die zoo los en zoo hoog weggubelde, als ik mij niet herinner op hollandschen bodem te hebben gehoord, zelfs niet van de komieken, die van dit emplooi hun enkel beroep maken. J. V. Jr.

Uit de Maasstad.

Niet veel nieuws, toch enkele herinneringen aan mooie en aan goede avonden.

In de eerste plaats reprise van *Vorstenschool* met Mejufvrouw Alida Klein als koningin. Sinds wij haar het laatst deze rol zagen vervullen, heeft haar vertolking niet onbelangrijk gewonnen aan kracht en zekerheid. Er was veel, zeer veel te prijzen, vooral in het eerste bedrijf, trouwens naar onze meening bij verre het beste, en met name de droomklonk heerlijk rein-mooi.

Nieuw waren de Spiridio van den Heer Brondgeest, de

Herman van den Heer Tartaud, de Schukenscheur van den Heer Bouwmeester.

De Heer Brongdeest is een duivelskunstenaar en wat hij — betrekkelijk nog zoo kort op de planken — dezen winter heeft gedaan, mag aanspraak maken op onze hartelijke bewondering. Als een moderne Cesar is hij gekomen, heeft hij gezien (maar ongetwijfeld ook duchtig gewerkt) en overwonnen, zoodat Rotterdam hem niet gemakkelijk zal loslaten en hem reeds nu een plaats aanbiedt onder de geprefereerde kunstenaars. In zijn Spiridio was veel goeds, we zouden hem liever nobeler, minder mooi-meneertjesachtig zien, doch het inwerken in een stuk dat zulke hooge eischen stelt en waarbij het publiek, voor een groot deel met de kleinste bijzonderheden vertrouwd, nauwlettend alles volgt, is niet mogelijk dan na heel wat opvoeringen.

Hetzelfde ongeveer geldt voor den Heer Tartaud; hij zal een besten Herman leveren, de stof is er. Maar dan moet hij beginnen met het onnatuur-onkruid zorgvuldig te wieden. De stem was dikwijls goed, soms wat te rauw, het spel daarentegen vaak theatraal.

Als Schukenscheur overdrijft de heer Bouwmeester en veroorlooft zich zelfs nu en dan een woordje meer te zeggen dan Multatuli geschreven heeft. *Vorstenschool* mag niet gespeeld worden als een Duitsche klucht, doch de heer Bouwmeester heeft getoond dat hij in laatstbedoeld genre wat geven kan. Een indirect succes dus.

Genoemd. geroemd bij herhaling, mag worden de Hanna van Mevrouw van Kerckhoven-Jonkers, een machtige kunstuiting.

De opvoering was weer een heerlijke oase in de tooneelwoestijn.

Voor de leden van onze Afdeling van ons Verbond gaven de Vereenigde Rotterdamsche Tooneelisten 25 dezer het blijspel *Cornelis Voss* van Von Schönthan. Het is erg jammer dat men bij deze jaarlijksche voorstellingen de kunst niet op den voorgrond plaatst, maar zoolang het Bestuur meent den leden te moeten geven wat zij verlangen, namelijk een goedig, gemoedelijk stuk, waarbij de lieve Anna niet behoeft te blozen, waaruit de vroeg-rijpe Betsy niets onfatsoenlijks zal leeren en waarnaar men zelfs kleinen Piet kan meenemen wanneer men nog een dameskaartje over heeft, zoolang die tijden duren, zijn stukken als *Cornelis Voss* gelukkige vondsten. Want in de klasse „ontschuldige pretmakerij” mag men het stuk vrij hoog stellen; er komen werkelijk aardige tooneeltjes in voor, bijna alle rollen zijn dankbaar, hetgeen een vlotte opvoering bevordert... mein Liebchen was willst du noch mehr?

Wat nog *meer*? Neen, iets *minder* wenscht men. Het snoeimes zou weldaden kunnen verrichten in den weelderigen frasenwingerd van den braven Von Schönthan, die zijn stukken op papier sans fin schijnt te schrijven.

De vertooning liep uitmuntend van stapel.

Paula was Alida Klein en Alida Klein was Paula, op en top het lieve, onbedorven, vrijmoedige, jolige natuurkind; de avond van Maandag was voor ons begaafd kunstenaarsje een groot, doorlopend succes, een triomftocht in vier bedrijven. En Paula had japonnetjes en hoedjes en een mantel, nee maar... keurig! Niet alleen waren de Anna en de Betsy van daar straks er over in verrukking, ook de heeren der scheping vonden ze allersmaakvolst.

Maar... badinage à part, men heeft nu weer eens, én in *Leveau*, én in *Vorstenschool*, én in *Voss* gezien wat Mejuffrouw Klein kan en dus...?...?...!.

Mevrouw Van Eysden-Vink kleepte en speelde de Barones van Feldheim eveneens hoogst verdienstelijk en Mevrouw Coeligh-Vorderman was heel aardig als Tonia, het dienstmeisje.

Prinselijk en prettig opgewekt speelde de Heer Brongdeest, met de vereischte onhandigheid en overdreven goedigheid de Heer van Eysden (Arnold Beckers).

* *

Gisteren gaf de *Rotterdamsche Kunstkring* een *Hooft-avond*. Een paar woorden over het voordragen, dat aan den Heer en Mevrouw Mulder-Roelofsens was toevertrouwd.

Met bijzonder veel genoegen hebben wij Mevrouw gehoord en bewonderd hoe zij de gedichten, door en door begrepen, met veel sentiment en afwisseling voordroeg, zoowel het zangerige *Rosemont*, *hoordij spelen noch singen?* als het jolige *Als Jan Sybrech sou belesen*, en boven alles, alles blonk uit de *Klaghte der Prinsesse van Oranje: Schoon Prinsenoogh geuoon te flonkeren*. Dat was aangrijpend mooi.

En een kunstenaars die zóó kan zeggen, ziet zich in Tivoli haar rollen voor den neus wegnemen. Het is ronduit gesproken een schandaal!

De Heer Mulder zegt niet onverdienstelijk, maar heeft zijn stem te zuiveren van de leelijke Henri-Poolman-klankjes. Het is komiek na te gaan hoe sommigen jongere acteurs de fouten van den Heer Poolman hebben overgenomen; de Heer Kremer is ook bij de slachtoffers. Het vroolijke gaat den Heer Mulder beter af dan het ernstige, maar, wanneer hij zich blijft oefenen en zich wat meer durft geven, zal hij zijn echtgenoot nog waardiger kunnen ter zijde staan.

Samen zeiden en speelden de Heer en Mevrouw Mulder het guitige *Ach Amarillis!* en het heerlijke Thijs Marisje *Galathea siet den dach comt aen*, zeer gelukkig gekozen en uitnemend voorgedragen nummers.

Kortom, het was een mooie uitvoering, door den Heer Th. Nolen met groote zorg voorbereid, en wij nemen de vrijheid onze afdelingsbesturen op deze Hooft-bloemlezing opmerkzaam te maken. Verzekert men zich de medewerking van het echtpaar Mulder en van Professor ten Brink, die gisteren een onderhoudende, hoofdsche inleiding ten beste gaf, dan kan men vast en zeker op een genotvollen kunst-avond rekenen.

Over Duse en over reclame wellicht een volgend maal.

27 Maart 1895.

JEAN VALJEAN.

Uit de Residentie.

Geachte Heer Redacteur!

Aan uw verzoek om eens wat in ons blaadje te schrijven heb ik nog altijd niet voldaan. Het critiseeren vind ik verderfelijk, dus verfoeilijk. U denkt daar anders over; maar ieder heeft zoo zijn standpunt. Nu echter ben ik te veel onder den indruk van al 't geen L'Œuvre mij te zien, te hooren en te denken gaf, om langer in mijn stilzwijgen te kunnen volharden.

Jongens, jongens, wat heeft die meneer Lugné-Poé toch ideale aspiratie's en wat geeft hij uitstekend verzorgde kunst!

Indertijd heb ik *Pelléas et Mélisande* van hem gezien en toen al de hooge artisticeit bewonderd, waarmee hij het tooneel van zijn valschen schijn, zijn afschuwelijke zand-inde-oogen-strooierij wist te ontdoen. Eenvoud, meneer, alles eenvoudig! Ik herinner me nog best een verrukkelijk achterdoek, waarop met roerend kinderlijke naïveteit bruin-grijze, zwart omljnde boomstammetjes in het gelid waren gezet tegen een effen groen fonds, dat het gebladerte moest voorstellen. Ik herinner me ook een kartonnen torentje, waarmee ik op mijn vijfde jaar zeker dol graag in den tuin gespeeld had en ik herinner me vooral goed een grooten, grauwen lap, die rotsen, muren, in één woord alles moest voorstellen, wat het bosch niet voorstellen kon en die op het geheimzinnig duistere tooneel zóó mooi deed, dat alle schilders in vervoering geraakten en ten slotte door een mystische hand uit de coulissen aan meneer Lugné-Poé een palmtak deden toekomen.

Waren er dan zooveel schilders, vraagt u.

Ja, vooral jonge schilders en dat Lugné-Poé juist door hen zoo vereerd wordt, getuigt voor het eigenaardig moderne van zijn kunst. U weet immers, dat men tegenwoordig om een artistiek werk goed te kunnen genieten, wel op een ander gebied een knap en ontwikkeld mensch mag wezen; maar juist tegenover *deze* kunst een maagdelijk blanke ziel en maagdelijk leege hersenen moet aanbrengen. Om nu tot ons onderwerp terug te keeren: *Pelléas et Mélisande* was niets, vergeleken bij *Le Chariot de Terre cuite!*

Over het stuk wil ik niet spreken. Van de meeste per-

sonen heb ik niet alles verstaan; misschien, doordat ze zoo naïef onbeholpen zeurden of rammelden, misschien ook, doordat ze geen rekening wisten te houden met de slechte acoustiek van de zaal en daar, naar ik hoor, het heele laatste bedrijf eenvoudig weggelaten was — wat zeker een symbool zal wezen, waarvan de beteekenis aan mijn niet-maagdelijke hersenen ontgaat — moet ik eerlijk bekennen het drama in 't geheel niet te hebben gesnapt.

Maar . . . wat je te zien kreeg, meneer en de emotie's, die door zulke treffend eenvoudige middelen in je werden opgewekt! Neen, maar, 't was verbazend.

Vooreerst begon de voorstelling circa een half uur te laat. Beseft u in welk een spanning ons dit bracht? Niemand kon meer rustig blijven zitten. De heeren met hun stokken en hakken, de dames met haar voetenbankjes, alles trappelde op de maat!

En toen nu het scherm opging!

De realiteit? . . . het leven?

Niets daarvan! Realiteit en leven hadden we den vorigen avond van de heerlijke . . . ik bedoel de afkeurenswaardige Duse gehad. Hier was alles juist anders dan wij stervelingen gewoon zijn de dingen op dit ondermaansche te aanschouwen. Het tooneel, dat in tweeën was gedeeld, stelde links een Oostersch palmbosch met zijstukken uit een Westersch eiken(?)bosch voor. Deze helft was in een duisternis gehuld, die, ondanks het branden van een lampje, gelijkelijk over de andere helft hing, welke een armoedig kamertje voorstelde. Dit kamertje — ik vergat u mee te deelen, dat het stuk speelt: autrefois dans L'Inde — was behangen — wat in de werkelijkheid met armoedig Indische kamertjes niet het geval is — en daarin zaten twee mannen op moderne meubeltjes, die, naar mijn beste weten, bestemd zijn om dienst te doen als tafels. Deze twee mannen waren Bramanen, maar van Indiërs hadden ze natuurlijk weer niemand. De een leek volmaakt op een Japanner van het oude régime en de ander had met zijn blank teint, zijn knevel en zijn gepunten baard veel weg van een Parijzenaar, die zich verkleed heeft als Arabische Turk of Turksche Arabier. Wat nu die twee al zoo tegen elkander zeiden, kan ik u niet precies mededeelen. Ze spraken duidelijk genoeg; maar ik was zoo geëmotioneerd door dien Japanner dans L'Inde d'autrefois en dien aan zijn baardpunten plukkenden Bramaan, dat 't mij onmogelijk was hun gesprek goed te volgen.

En was 't nog maar bij die ééne verbazingsemotie gebleven!

Maar neen!

Verbeeld u, dat meneer Ligné-Poé zelf in dit stuk twee rollen speelt: een met en een zonder een knevel. Waarom weet ik niet; maar misschien doet hij dit juist, omdat er in 't geheel geen reden voor bestaat. In een van die rollen stelt hij voor een geloovige d'autrefois. Of hij een Sivaïet dan wel een Vischnoëiet was, weet ik al weer niet; misschien ziet autrefois op den tijd, toen er noch Sivaïeten, noch Vischnoëieten bestonden. U begrijpt echter, dat hij met opzet zóó was toetgekeld, als nooit een geloovige Indiër er uit heeft gezien en in de emotie van mijn verwondering is 't me weer ontgaan, of de tekst hieromtrent iets vermeldt. Hoe hij er evenwel uitzag wil ik trachten u duidelijk te maken.

Hij was op bloote voeten, heusch op bloote voeten. Voelt u het effect van die bloote voeten in een zaal, waar alle toeschouwers lager dan het voetlicht zitten? Nu zal u zeggen: dit is toch realiteit. Zeker; maar let nu eens op. Boven die voeten hing een soort broek; daarover heen een verzameling van witte en zwarte lappen, zooals geen mensch in Indië draagt en, om het werk te kronen, droeg hij op het hoofd een ding, dat zeker het symbool was van een Indisch half geschoren schedel; maar dat tevens treffend geleeke op een vuilen, koperen helm met afhangenden paardestaart. Indien ik nu daarbij vertel, dat hij op zijn voorhoofd wat zwarte strepen had gesmeerd, die weer niemand hadden van de teekens, waardoor Sivaïeten en Vischnoëieten zich van elkander onderscheiden, dat op zijn slapen onder uit zijn helm, ik bedoel uit zijn haal hoofd,

zijn zwart haar rijkelijk te voorschijn puidde, dan zal u 't wel met mij eens zijn, dat hier, met verwerping van alle bekende tooneeltrucs, iets geheel nieuws, iets bijzonder treffends tot stand was gebracht.

Kortelijk wil ik nu nog aanstippen, wat me verder dien avond aangenaam bezig heeft gehouden.

Zooals ik u zeide, heb ik den inhoud niet kunnen begrijpen; maar waarom het stuk *Le Chariot de Terre cuite* heet, weet ik ook niet. Ik heb wel een klein jongetje gezien — natuurlijk voorgesteld door een opgeschoten meisje — en dit kind speelde met iets, dat beneden het voetlicht bleef en wel een chariot kan geweest zijn; maar dit verklaart mij niet, waarom het stuk juist aan dit voorwerp zijn titel te danken heeft.

Een opmerksaam toeschouwer, dien ik naar den draad van het stuk vroeg, zei me vernomen te hebben, dat er in 't geheel geen draad bestond: alles was symboliek. Ik kan dus volstaan met op te sommen wat ik al zoo gezien heb; aan u de taak dit uit te leggen.

Ten eerste de courtisane Vasantasena, geen prostituée, maar een bien-aimée, die 's nachts en over dag, bij zonneschijn en in noodweer, ferm gedecolleteerd, rondsloert, zonder eenige beschutting tegen zonnesteken, windvlagen en hagelkorrels. Deze courtisane woont niet in een huis, maar op een balkon midden in een bosch (gelukkig heeft ze geen burens) en is verliefd op den verkleeden Parijzenaar.

Door haar zeurigen toon oefende zij dezelfde soporifique werking op me uit als indertijd al de personen in *Pelléas et Mélisande*; maar daarmee contrasteerde nu prachtig een dol-driftige prins, die met allesbehalve Oriëntaalsche waardigheid raasde, tierde en heen en weer draafde.

Deze prins, die verzet is op knijpen, vervolgt Vasantasena ook met zijn liefde; maar van hem wil ze begrijpelijkerwijs niets weten. In plaats nu van den bien-aimé op te zoeken in zijn schamele woning, geeft ze hem een rendez-vous in het park van den prins. De prins vindt haar, wurgt haar half, zonder eenige poging aan te wenden eerst zijn begeerte te bevredigen (of houdt hij alleen van knijpen?) en gaat dan heen. Een Buddhist vindt haar vervolgens ook, voert haar het tooneel af: doucement . . . doucement . . . doucement . . . en . . . het stuk is uit.

Om deze symbolen (zijn 't heusch symbolen?) groepeeren zich nu weer andere symbolen bij: dat van een inbreker — bovengenoemden geloovige — die, op zijn buik en zijn rug zich rondwentelend, het tooneel opkomt, dan een lange speech houdt tegen een muur, een boom verzet en in een omme-zientje zooveel steenen uit een muur licht, dat hij rechtop het huis kan inwandelen. Deze ongewone dief, die binnengeslopen is in het huis van de twee arme Bramanen, wordt voor zijn moeite beloond, doordien een der Bramanen hem al slapend uitnodigt een juweelenkistje mee te nemen, dat de courtisane hier te bewaren heeft gegeven. Met den inhoud van dit kistje wil hij zich een vrouw verschaffen, maar zoodra hij die heeft, laat hij ze weer in den steek om een armen herder te gaan . . . bestelen . . . neen redden.

Als Vasantasena dood of liever half dood is, schijnt ze op eens ook onzichtbaar te zijn geworden. Ten minste, terwijl ze midden op het tooneel vlak voor zijn voeten neerligt, houdt de dolle prins tegen zijn leermeester en haar koetsier bij kris en bij kras staande, dat ze heen is gegaan en als naderhand de Buddhist, even dicht bij haar, zijn gebed komt verrichten, duurt het weer heel lang, eer hij haar opmerkt.

Om u nu niet te dwingen „de prolonger davantage l'hypocrisie de votre bienveillante attention” zooals meneer Ligné-Poé aan het slot van een zijner conférences schijnt gezegd te hebben, zal ik alleen nog vermelden, dat al de personen elkander groetten, alsof zij in hun handen gingen niezen, wat in Indië volstrekt niet de gewoonte is. Mij rest dan nog u te vertellen hoe mijn verbazing op nieuw werd gewekt door de opvoering van het nastukje: *La Peur des Coups*.

Stel u eens in mijn plaats. Daar wacht ik nog op één of meer bedrijven van het Indische stuk en zie ik eensklaps, in plaats van L'Inde d'autrefois, een heel modern slaap-

kamertje met een groot dubbel bed midden op het tooneel.

De inhoud van het stukje is niet onaardig. Mevrouw heeft zich door een kapitein een beetje het hof laten maken. Meneer neemt haar dit verduiveld kwalijk en wil zich op allerlei manieren wreken. Hij besluit zelfs den kapitein onmiddellijk te gaan uitdagen; maar als mevrouw de deur opent en hem toeroept: „ga dan toch” deinst hij terug. „La peur des coups,” zegt het vrouwtje en nu wordt de man eerst recht boos. Terwijl zijn wederhelft zich kalm uitkleedt en te bed begeeft, raast en tiert hij als een bezetene tegen alles en nog wat. Met zijn stok, waarmee hij den officier had willen afranselen, beukt hij op alle meubels en het eind is, dat hij op de kamenier zijn woede gaat koelen.

U ziet, dat dit dramatisch product volkomen past in het ideale, mystieke, symbolieke kader, waarbinnen L'Œuvre zich wil bewegen. Vooral het symbolieke bed werkte in de hoogste mate suggestief. Toen mevrouw — die nagenoeg hetzelfde costume droeg als de courtisane uit L'Inde d'autrefois — op dit bed zittend, haar broek en haar kousen uittrok... 't is heusch waar... kwam het publiek dan ook blijkbaar onder den indruk en gaf 't door allerlei geluiden aan zijn emotie's lucht.

Het spel der beide vertolkers deed meer denken aan een standje tusschen een kerel en zijn meid dan aan een tooneel tusschen een heer en zijn vrouw; maar dit was zeker weer zoo gedaan om te ontsnappen aan die ellendige realiteit. Aan hetzelfde streven zal 't dan ook wel te wijten of te danken zijn geweest, dat Ligné-Poé, al monotoon doorrazend, drie kwart van den tijd zijn sigaar in zijn mond hield, waardoor hij, zoo ongezocht mogelijk, het moderne effect verkreeg, dat de toeschouwer maar raden moest naar hetgeen hij zeide.

Het publiek was klein, maar, zooals iemand achter me zeide, „select”. Men zag er echte Franschen en ook echte Hagenaars, die Fransch spreken uit eerbied voor hun moedertaal, welke zij zouden verminken.

Jammer, dat zulke menschen nooit eens een goed verzorgde voorstelling van Chrispijn of de Vos bijwonen.

Als zij dit eens hadden gedaan, wat zouden zij dan van L'Œuvre genoten hebben!

MARCELLUS EMANTS.

Uit onze Afdelingen.

's GRAVENHAGE. Het was het Bestuur en den leden der Haagsche afdeling een bijzonder genoegen onlangs in de gelegenheid te zijn gesteld met de leerlingen en hospitanten der Tooneelschool kennis te maken. De Groote Foyer van het Gebouw voor Kunsten en Wetenschappen was den avond van 7 Maart bijna geheel gevuld met een belangstellend publiek dat met aandacht de „proeven van bekwaamheid in spel en dictie,” gelijk de Directeur der school de voorstelling bescheidenlijk had betiteld, volgde.

Ten gevolge eener lichte ongesteldheid van eene der medewerkenden moest een der nummers van het programma, de Tuinscène uit Marie Stuart, vervallen, hetgeen vooral ook voor de mannelijke leerlingen der school eene groote teleurstelling was, daar zij in de overige nummers, met eene enkele uitzondering — in welke het bleek dat de taak voor den jeugdigen executant nog wel wat zwaar was — geen rollen van beteekenis te vervullen hadden. Zoowel in de opgevoerde fragmenten uit Tartuffe en uit Schimmels Struensee en Zege na Strijd, als bij de voorgedragen verzen kwam het leeuwendeel toe aan de dames, die alle met groote toewijding hare rollen vervulden, zich los en gemakkelijk op de planken bewogen en somtijds blijken gaven van dramatisch talent niet ontbloot te zijn.

Eene uitvoerige critiek zou hier niet op haar plaats zijn, doch een woord van bijzonderen lof mag niet onthouden worden aan de leerlinge der 2e klasse, Mej: Rika Hopper, die en als Marianne in Tartuffe en als Koningin van Denemarken in Struensee en door de voordracht van verscheidene verzen een verrassend veelzijdig talent en een ongewoon temperament als actrice toonde te bezitten. Wij zouden ons zeer bedriegen wanneer wij in haar niet weldra eene goede aan-

winst voor ons vaderlandsch tooneel mochten begroeten. Ook de leerlinge die de rol van de Gravin in het blijspel Kapitein Cadillac vervulde, en de hospitante die als Vrouw Moes in Zege na Strijd optrad trokken, de eene door haar beschaafd, de andere door haar typisch en natuurlijk spel zeer de aandacht, terwijl het guitig en onbevangen optreden als beleedigd bakvischje van de jeugdige protégée onzer afdeling, Mej: Christine Staas, mede een zeer prettigen indruk maakte.

Na afloop der Soirée vereenigde het afdelingsbestuur met zijne dames zich met de optredenden tot een gezellig napraatje in den Vieux Doelen, waar de Voorzitter, Mr. Snijder van Wissekerke, een welverdiend woord van hulde bracht aan den wakkeren Directeur der Tooneelschool, wiens deugdelijke leiding wederom ten volle was gebleken. Ook aan Mevrouw Stoetz die hare leerlingen vergezelde werd een hartelijke dronk gewijd, terwijl de heer Bouberg Wilson vele goede wenschen voor den bloei der Haagsche Afdeling uitte.

Een welgemeend „tot spoedig wederzien,” waarmede dien avond afscheid werd genomen, roepen wij de tooneelschool gaarne nogmaals toe.

De Afdelings-Secretaris.

In verband met dit verslag drukken wij nog 't volgend uitknipsel af uit de „Haagsche Kout” der Prov. Gron. Courant:

„Daarentegen trok mij de soirée der Tooneelschool bijzonder aan en al moge nu de avond wat lang en de aanleg van enkele leerlingen betwistbaar gebleken zijn — er was alle reden voor de aanhangers om de stichting te prijzen. Artisten als Duze of Bouwmeester kweekt men niet in eene tooneelschool, maar het algemeen peil wordt er verhoogd, de beschavende invloed strekt zich over alle kweekelingen gelijkmatig uit. Wat minder gedichten en wat korter pauzen — en het zou een avond van ongestoort kunstgenot geweest zijn. Een tooneel uit Schimmel's Baas van Ommeren, waarin wijlen mevr. Kleine zoo bewonderenswaardig de rol van vrouw Moes vervulde, werd door de leerlingen der school, maar bovenal door de vertolkster der hoofdrol, met groote natuurlijkheden vertoond. Dit alléén loonde in alle opzichten de moeite van den tocht naar het vrij afgelegene „gebouw.” Zulk eene school is eene ware pépinière voor ons tooneel, en zonder namen te noemen kan men gerust verzekeren, dat ook op dit oogenblik daar kweekelingen aanwezig zijn, die, bij gestadige studie en ontwikkeling, zich later op de planken tergege zullen doen gelden.”

* * *

GRONINGEN. — Donderdag 14 Maart kwam de pas herstelde Veltman zijn afscheidsbezoek brengen aan 't Groningsche schouwburgpubliek. Natuurlijk in zijn rol van „blauw-en-goud,” als Karel de Groot in *De dochter van Roelant*. De oude tooneelspeler was zeer op dreef en zooals altijd, „er-heelemaal-in.” Zijne kunstbroeders en zusters stonden hem naar vermogen ter zijde. Mevrouw Holtrop speelde met haar gewone overtuiging en gaf veel bekoring aan de hoofdrol. Maar... 't stuk is wat oud en de verzen zijn niet gemakkelijk te zeggen; bovendien sprak de een ze zus, de ander zoo, alsof de Koninklijke Vereeniging haren „artistieke leider” verzuimd had te raadplegen.

Namens de Afdeling werd den grijzen vorst een afscheidskrans aangeboden door drie bestuurders in eigen persoon, waarbij de voorzitter een speech hield, die door Veltman flink en mooi beantwoord werd. Ook waren er kransen van 't Studentencorps, 't Studententooneel en de Schouwburg-Commissie.

Boekbeoordeeling.

Les 36 Situations dramatiques par Georges Polti.
Paris, Edition du „Mercure de France,” 1895.

II

Een bezwaar dat men blijft voelen is dat Polti in gebreke blijft te zeggen wat hij eigenlijk onder dramatischen of

tragischen toestand verstaat. Men is natuurlijk geneigd aan Aristoteles' bepaling te hechten en zich zulk een toestand te verbeelden als een die geboren wordt uit geheel of ten deele onverdiend lijden en daarom medelijden en schrik verwekt. Is nu de onder XI — l'Enigme — aangehaalde geschiedenis met de kistjes in de *Koopman van Venetië* zulk een tragische toestand? Is die niet zuiver komisch? En als zij dat is heeft dan Polti het recht om dramatisch, nu in zijn oorspronkelijke betekenissen tragedie en comédie omvattend, in dit geval gelijk te stellen met tragisch? In zijn eenvoudigsten vorm is l'Enigme volgens hem een rebas, een som aan een kind opgegeven en omvat het verder het geheele terrein van menselijke gevoeligheid, van de geringste en meest alledaagsche beroeringen tot de geweldigste en meest ongewone. Maar kan dit alles worden gezegd van tragische toestanden? Vereischt het tragische niet een mate van belangrijkheid beneden welke het zich zelf vernietigt?

Situation XVI heet Folie, factoren Le Fou — La Victime. Is waanzin een situation dramatique of tragique uit zich zelf? Of moet er niet een daad uit geboren worden die het tragische schept? Natuurlijk is het tragisch als een oppassend huisvader aan zijn gezin wordt ontrukkt en opgesloten in een krankzinnigengesticht. Maar het woord is hier geen kunstterm meer. In Sophocles' Ajax is het tragische gelegen in het heldere bewustzijn van diens daden, in door Athene hem beschoren waanzin volvoerd, gevoegd bij onze erkenning van zijn vroegere grootheid en van het onrecht hem ten bate van Odysseus aangedaan. Maar eerst als hij een daad doet en daarop zijn helder inzicht in eigen onteerdheid is gevolgd, is de figuur van Ajax tragisch geworden. Indien, zooals Polti aanneemt Folie, dat is eene blijvende of tijdelijke algeheele verstoring van het denkvermogen, eene situation is, is dit dan a fortiori ook niet het geval bij eene blijvende of tijdelijke gedeeltelijke evenwichtsverstoring in intellect en moreel? Zoo ja, dan komt men tot elke soort van mania en dus ook tot de gewraakte hoofdzonden waardoor de individuele mensch kan worden bezeten en gebracht in toestanden die tragisch mogen heeten. En niet alleen tot de hoofdzonden maar tot elke overheerschende hartstocht of zwakheid waartegen de mensch strijdt en in welken strijd hij ondergaat, hetzij dan die strijd uit de godheid is als bij de Grieken, des duivels als in de Christenkerk of bij erfenis aanvaard als in onze dagen. Waanzin kan dus tot daden voeren die den enkeling in toestanden brengt waarvan hij bij herkegen helderheid gruwet (cf. Euripides' *Razende Hercules*) en den toeschouwer stemt tot schrik en medelijden; in de meeste gevallen zal hij een vorm zijn van ondergang na den tragischen strijd, en als zoodanig het eindmoment wezen der situatie, niet de situatie zelf. Zoo in Echegaray's *Waanzinnig of Heilig*, in de Goncourts *La Fille Elisa*.

Het komt mij voor dat in het eerste, de tragische toestand zit in den strijd tusschen het individuele rechts- en rechtvaardigheidsgevoel en eene alledaagsche omgeving, een strijd tusschen ideaal en werkelijkheid met het daaruit voortvloeiende lijden van den held, evenals in Emil Franzos' *Ein Kampf ums Recht* Taras Barabola strijdt en lijdend ondergaat. Maar in den strijd en in het lijden ligt het tragisch element, niet in de eindelijke lichamelijke of geestelijke vernietiging. Er is in een geval als dit „I^e caractère d'isolement" dat Polti noemt als kenmerk der V^e situation: Traqué. In Aeschylus' *Agamemnon* wordt deze na lange afwezigheid door zijne vrouw met gehuichelde blijdschap ontvangen, de strikken worden hem gelegd waarin hij zal vallen, met open oogen, terwijl de toeschouwers de vrees en ontzetting deelen van het koor dat de dingen voorziet die komen zullen. Eindelijk, hij wordt vermoord. De toestand is hier tragisch om den strijd tusschen de booze machten en den onschuldige; de moord is slechts het toppunt, tevens het einde. Mag men hier nu de *situation* noemen *Adultère meurtrier*? En zoo bij *Waanzinnig of Heilig* Folie?

In *La Fille Elisa* is de tragische toestand die van een die wij niet schuldig achten, die wij althans als leden eener

jury over haar zittende, na alles wat wij hebben gezien in het eerste bedrijf in het tweede niet ter dood zouden hebben kunnen veroordeelen. Na dat tweede bedrijf had het stuk uit kunnen zijn. Polti brengt het onder de XVIe Situation: Folie A 2: Par folie tuer son amant. Maar dat is niet zoo. Niet in waanzin heeft Elisa haar minnaar gedood *); de waanzin is hier niet de tragische situatie.

Om te komen tot de onderdeelen, de nuances, der 36 heeft Polti vooreerst de banden opgesomd die maatschappelijk of naar den bloede, tusschen de personages kunnen bestaan. Vervolgens heeft hij voor dezen de mate bepaald van geweten, van vrijen wil en van bewustheid in het streven. Verder worden al de situations gewijzigd door de meerdere of mindere beteekenis der handelingen daaruit voortvloeiende. Stel moord; die kan inkrampen tot een wonde, een botsing, een poging, een beleediging, een schrikaanjaging, een bedreiging, een driftig woord, een onvolvoerd plan, een verzoeking, een gedachte, een wensch, of een geschonden recht, tot de vernieling van een lief kleinood, een weigering van hulp, een gemis aan medelijden, een indesteeklating, een leugen. Wil men dan doelt de moord, evenals zijn inkrimpingen, niet op het voorwerp van haat in persoon maar op een wezen aan dezen dierbaar. Eindelijk zal die moord kunnen worden verveelvuldigd en verzaard door bij de wet voorziene omstandigheden. Een andere methode tot afwisseling in de gegevens is dat een der beide tegenstanders die de factoren zijn van het drama, vervangen wordt door een met gelijk verlangen bezielde veelheid waarvan elk individu dat verlangen in verschillend licht doet schijnen. Om eenigzins duidelijk te maken wat Polti met deze „procédés à peu près constants" wil zal ik ze door een sterk sprekend voorbeeld toelichten. Eene situation *Le Meurtre* is er niet zoodat die niet kan dienen. *Venger proche sur proche* is de IVe situation; *Souvenir de parent victime — Parent vengeur — Parent coupable*. A 1: venger son père sur sa mère (Choëphoren. *Electra*. *Orestes*. De *Epigonen*. *Eriphyle*. *Hamlet*): A 2: *Venger sa mère sur son père* (Zoë Chien-Chien van Mattheij; de vadermoord weegt hier op tegen een bloedschendige liefde en wordt door de dochter volbracht in plaats van door den zoon). „Saluons, zegt Polti, en passant cet unique effort original de notre drame devant la Situation IV." B *Venger ses frères sur son fils* (*Atalante*, *Meleager*). Ziedaar alles wat op dit terrein bestaat. „Amusons-nous à compter celles qu'on oublie: de vader van den rechtdoende wordt door dezen gewroken op zijn eigen broeder. Op zijn zuster. Op zijn maitresse of op haar minnaar, want ieder der hier genoemde gevallen wordt verdubbeld naar het geslacht van den wreker. Op zijn vrouw of haar man. Op den eigen zoon van den rechtdoende. Op zijn (haar) dochter. Op oom van vaderszijde. Op oom van moederszijde. Op ditto-tante en grootvader en grootmoeder, volle broeder, volle zuster enz. enz. Voor de verandering kan niet de schuldige maar een hem dierbaar wezen het voorwerp zijn der wraak (*Medea* en *Atreus* dooden de kinderen van *Jason* en *Thyestes*); ook levenlooze dingen kunnen tot voorwerp dienen. Polti merkt op dat deze situation bijna uitsluitend ontgonnen is door de klassieken: „et la foule des dramaturges semble ne pas oser, non plus, intervenir pour modifier une fois la tragédie grecque, telle quelle depuis trente siècles d'épouvante."

Dit voorbeeld moge een glimlach wekken, het boek blijft er niet minder belangrijk om. Het is doorzaaid met treffende opmerkingen. Bij *Révolte* (tyran-conspirateur) klaagt

*) Als voorbeelden van Folie geeft Polti van Shakespeare die „n'a guère mis en scène, dans ses drames les plus personnels que des fous": *lady Macbeth*, *Hamlet*, *Timon*, *Othello* en *Lear*. De eerste is naar mijn weten in 't geheel geen tragische figuur; zij mist daarvoor elk element. *Macbeth* en *Othello* zijn slaaf van hun hartstocht en na de daad, van berouw en boos geweten (*La Vengeance poursuivant le crime*). *Timons* geestelijk evenwicht is verstoord door treurige ervaringen en hij zelf geen tragische figuur. *Koning Lear* is „traqué" of slachtoffer van „Rivalité de Proches" of van „Tout sacrifier à la Passion."

de schrijver dat terwijl Engeland, Spanje, Italië en Duitschland (de tribulatiën van Hauptmanns *Die Weber* in de laatste dagen viel nog niet binnen Polti's gezichtskring!) zooveel moois hebben voortgebracht op dit stuk. Frankrijk, „à coup sur, mieux qu'aucune faite pour comprendre et rendre de telles émotions,” niet durft. *Thermidor* werd verboden „de peur” van waarschijnlijk honderdjarige vrienden van Maximiliaan te kwetsen; *Le Pater* „de peur” dat het de communisten niet zou bevallen; *Germinal* en *l'Automne* (van d'Adam en de Mourey) „de peur” van eenige conservatieven te doen opspringen; *l'Argent d'autrui* (van Hennique) „de peur” van eenige financiers te schokken „actuellement sous les verrous”; *Lohengrin* langen tijd „de peur” een half dozijn ongeletterde chauvinisten te vertoornen; een ontelbare menigte dramas „de peur” van Duitschland te kwetsen of de salon-diplomaten die er over praten; anderen nog „de peur”... de vexer le Grand Turc! Dit laatste slaat op de Borniers *Mahomet*, in de republiek „franco russe et libre-penseuse” verboden door een individu „que nos lois jugeraient digne des travaux forcés à perpétuité.” En is er wel één: voorbeeld dat een tooneelstuk een nationalen ramp na zich sleept, zooals de bedreiging luidt? Voor de fransche dramatische kunst sluit men juist die terreinen, ondanks hare uitputting, waarop zij weergaloos zou kunnen schitteren door taal en gedachte: de godsdienst, de politiek, de maatschappelijke leer, de volkstaal, van het volk dat van wege de „architecture néo-louisquatorzième” opgetast zit in het snikheete duister van het amphitheater, de misdadige personen en zeden behalve — waarom? ja zeg mij waarom? — den echtbreuk waarvan noodlottigerwijze ons schouwburgpersoneel minstens twee dagen leeft van de drie.

De ouden zeiden dat de mensch in slavernij de helft verliest van zijne ziel: een tooneelschrijver is een mensch.

En de praktijk van het boek? Polti biedt voortaan (sans ironie aucune, très sérieusement) aan H.H. tooneelschrijvers en H.H. tooneeldirecteuren *tienduizend* scénario's, geheel *verschillend* van die welke de laatste vijftig jaar voor het voetlicht zijn gebracht; die scénario's zullen natuurlijk volstrekt actueel zijn. Hij verbindt zich de duizend in acht dagen te leveren; het gros binnen 24 uren. Men kan koop sluiten voor een enkel dozijn. Adres schriftelijk of mondeling 19 Passage de l'Élysée des Beaux-Arts van 5 tot 9 's morgens. De gegevens worden ingedeeld bedrijf voor bedrijf, desverkozen tooneel voor tooneel. Maar men zal hem uitschelden voor dooder van de verbeelding, voor Phantasmophone! Monstricide! destructeur de prodiges! *IJdele vreesaanjaging.* „Ces titres herculéens ne me couvrent d'aucune rougeur” verklaart Polti onverschrokken. En hij heeft gelijk met die verklaring; als een held is hij uitgetogen naar het onbekende land en dapper heeft hij zich gekwet in de volbrenging van zijn moeilijke taak. Zijne zwaardslagen of dolkstooten zijn bijna altijd raak en wie als ik heb gepoogd hem nu en dan te bevechten, voelt toch dat eigen barnas tegen zijn onstuimige aanvallen schier nergens bestand is. En ook dat door deze bespreking aan zijn boek zeer onvolkomen recht is gedaan.

Dordrecht.

d. J.

Ingezonden.

Rotterdam, 15 Maart.

Mijnheer de Redakteur, veroorloof me, in het volgend nummer van uw *Tooneel* een kleine aanteekening te maken bij iets dat u, als amsterdamsch verslaggever, in het nummer van vandaag hebt geschreven.

Het genot dat mevrouw Duse u had kunnen geven, is bedorven door een „leelijke centenkwestie.” In een verslag van ongeveer een-en-een-kwart kolom klaagt u een kolom lang over de reclame die voor de Italiaansche is gemaakt. U hebt natuurlijk het recht op een, werkelijk of vermeend, euvel *bij* (niet *in*) de verschijning van Mevrouw Duse nadruk te leggen. Maar u brengt daarbij iets te pas, door mij, als

tooneelverslaggever van de *N. R. C.*, geschreven. Weliswaar doet u dit in een zinsnede die den overgang vormt tusschen de uitingen uwer ergernis en die van uwe bewondering. Maar toch citeert u iets dat ik zou gezegd hebben, als staal van een „hoog vliegen,” waar de door u aan den dag gelegde kalmte afkeer van toont. U zegt: „*De Rotterdamsche Courant* sprak van een Liefde als van den Heer Christus, het *Handelsblad* schreef: wie dit verzuimt is niet waard ooit weer iets van kunst te genieten.”

Het zoude mij juist in dit geval aangenaam geweest zijn, als uw citaat uit wat ik in de *N. R. C.* geschreven heb, juist geweest ware. Ik ben zelf wat men noemt ongeloovig, maar ik heb eene vrome Moeder gehad: daarom wacht ik me zorgvuldig voor het schrijven van profanatiën. En profaneeren zou het geweest zijn, indien ik, gelijk uw „citaat,” zoowel in verband met al wat eraan voorafgaat als in verband met het citaat uit het *Handelsblad*, kan doen vermoeden, de Liefde, de Liefde van Jezus, te pas had gebracht in een reclame.

Laat me u en passant doen opmerken dat ik van het schrijven van reclames tot nu alleen mijn werk heb gemaakt, toen ik eens, minder laag dan m. i. billijk was, in een belasting was aangeslagen; dat ik eenige kleine en lange mededeelingen, omtrent de Italiaansche Artiëste, van wie menigeen in ons land zelfs nog nooit had gehoord, gedaan, beschouwd heb te zijn in het belang van het publiek, en dat ik met te eerbiedige bewondering denk aan eene kunst, door u zelf „het hoogstbereikbare” genoemd, om te kunnen toegeven dat wat ik ook van Mevrouw Duse gezegd mocht hebben of zeggen zal, reclame zou zijn.

De zaak is eenvoudig zoo: dat de verdoemde apathie van ons Hollanders zich ook nu weer doet gelden; te Haarlem is een voorstelling niet kunnen doorgaan, elders kijkt men de kat uit den boom, vergetend dat iemand als Duse niet wacht tot de belangstelling het flegmatiek aarzelen heeft overwonnen. Naar wat u aanduidde als „het hoogstbereikbare” zijn de menschen *niet* komen kijken. Uit walging van het beetje drukte om Duse gemaakt? U zegt het, maar zelfs indien u gelijk hadt, zou ik blijven meenen dat de menschen ongelijk hebben.

Intusschen, niet daarover wou ik u schrijven; maar alleen, bij de volmondige bekentenis dat ik gedaan heb wat ik kon om hen die de courant lezen waaraan ik meewerk voor Duse's voorstellingen te winnen, u er indachtig op maken, dat ik de heilige heugenis van den Heere Jezus niet anders heb ingeroepen, dan toen ik zei dat Duse, voor de gevallen-vrouw méér doende dan Dumas, een mededoogen vordert als Christus heeft betoond in zijn ontmoeting met de zondares. Dat was dus een (juiste of onjuiste) vergelijking, om Duse's opvatting van een rol, om hare kunst te karakterizeeren; bij de door u als „reclames” gewraakte aansprongen tot het publiek om Duse toch te gaan bewonderen, bediende ik mij, als het *Handelsblad*, van andere woorden, en dacht ik er niet aan den naam van Jezus ijdelijk te gebruiken.

Achtend,

Uw dienstw.
J. DE MEESTER.

In het bewuste artikel heb ik mij veel meer bezwaard gevoeld door de hooge prijzen dan door de overdreven reclame. La Duse was *te duur*. Ten overvloede verwijs ik naar de al. 10 en 19 van mijn verslag.

J. V. Jr.

De „Vereeniging tot Oprichting en Instandhouding van het Kleine-Gartman fonds,”

gevestigd te Amsterdam.

In afl. 12 van „Het Tooneel” komt voor een artikel gewijd aan de nagedachtenis van den heer P. A. Morin, waarin de volgende regels mij bijzonder troffen.

„Zoo gaat het met de tooneelkuntsenaars, van hun werk „blijft slechts de roep, en met den tijd verstomt ook die.”

Veel waarheid en veel diepte tevens, liggen in die weinige woorden opgesloten. De waarheid is, dat evenals bij alles wat bestaat, het een het ander verdringt, en het leven dikwijls te veel eischt om tijd te laten zich met het verleden bezig te houden.

Niemand, die den heer Morin gekend heeft, en hem heeft zien spelen zijne meesterlijk weergegeven rollen, zal m. i. hem ooit geheel kunnen vergeten. Wanneer het jongere geslacht liefde heeft voor het tooneel, zullen de ouderen Morin's figuur niet voorbij gaan bij de beschrijving van het vele goede, dat zij in hun jeugd en verder leven op het gebied der tooneelspeelkunst genoten. Evengoed als duizenden met mij, die het voorrecht misten Jelgerhuis, Wattier, Punt, Westerman e tutti quanti te kennen, toch weten door welke trotsche creaties die heroën der kunst hunne namen aan de vergetelheid ontrukkt hebben, — zal het der nakomelingschap onmogelijk zijn onkundig te blijven van het vele goede en schoone dat Morin op zijn weg heeft geleverd.

Morin behoorde tot het „ancien régime” en had vele eigenaardigheden welke eerst hinderden, doch later dat niet meer deden, toen men door de macht zijner dictie geleerd had, den kunstenaar te nemen zooals hij was.

Ik geloof dat het eigenaardige in den artist, zijner kunstuiting een zeker relief geeft, en dat juist dat relief de hefboom is, waarmede de overleden kunstenaar als het ware over het graf wordt heen gedragen.

Niemand zal Morin de rust misgunnen, welke hij zulk een korte spanne tijds heeft genoten, toen hij „na zijn afscheid van de planken zijn leven uitleefde”. En, dat dit laatste woord geen ijdel klank heeft, heb ik — helaas! — ondervonden, toen ik hem een paar maanden geleden bezocht en moest bemerken hoe de vroeger zoo helder flikkerende vlam, in gloed en sterkte was verminderd. Toch gaf Morin mij niet den indruk dat hij spoedig zou heengaan.

Zijne asche ruste in vrede, en de herinnering aan het beeld waarin hij zich zoo vele jaren aan ons vertoonde, leve onverzwakt voort, in den gloed welke hij eens uitstraalde.

Morin zal niet vergeten worden, doch... waarom heeft hij niet gedaan als zijne kunstzuster onze mevrouw Kleine, en — menschelijker wijze gesproken — zijn naam een voortdurend klank verzekerd bij het artiestenkoor der toekomst?

Ik hoop dat de naverwanten van den overledene mijne woorden niet zullen misverstaan, wanneer ik mij duidelijker uitdruk, door te vragen: waarom heeft Morin niet een gedeelte zijner nalatenschap besproken aan de stichting van Mevrouw Kleine-Gartman, met bevel de te kweken renten aan zijne rechtmatige erven levenslang uit te keeren?

Als bewindvoerder der nalatenschap van Mevrouw Kleine-Gartman, en als medebestuurder *) der Vereeniging wier naam ik boven dit artikel stelde, weet ik te goed hoe er in der tijd geoordeeld en veroordeeld is; — doch tevens weet ik — zelfs op den huidigen dag — hoe menschkundig juist de in zoovele opzichten practische vrouw oordeelde, toen zij mij eens deelgenoot maakte van hare plannen en wenschen.

Ik verklaar gulweg, dat ik tot heden nooit getracht heb eenig artist te bewegen, in een verre toekomst misschien, aan het „Kleine-Gartmanfonds” te denken, door het na diens overlijden te bespreken een dotatie, onder welke langdurige verplichtingen dan ook.

Bestuurderen der „Vereeniging tot oprichting en instandhouding van het Kleine-Gartmanfonds” weten, dat wellicht nog vele, vele jaren lang hunne handen gebonden zijn, om met de beschikbare gelden anderen dan de familieleden der testatrice te ondersteunen, doch ik was het met Mevrouw Kleine altijd geheel eens, dat het er niets toe doet *wanneer* het oogenblik van volgens de Statuten te mogen handelen aanbreekt, mits de maatregelen zóó zijn genomen dat het fonds kan helpen als het uur der verplichting daartoe slaat.

Kunstbroeders en zusters, en vrienden met een enkel woord hierop te wijzen, is het doel dat ik nu beoog.

Artikel 1 der bij Koninklijk Besluit van 12 Augustus 1885 No. 21 (Staatsblad No. 32) goedgekeurde Statuten luidt:

Art. 1. De vereeniging stelt zich ten doel het ondersteunen van oude tooneelspelers en tooneelspelsters door middel van wekelijksche, maandelijksche of jaarlijksche uitkeeringen.

Zij tracht onder anderen dit doel te bereiken door het vormen van een fonds, waarvan de renten, in de eerste plaats, tot het doen dezer uitkeeringen worden gebezigd.

Terwijl artikel 5 zegt:

Art. 5. De geldmiddelen der vereeniging bestaan uit:

1o. hetgeen door de oprichters elk afzonderlijk zal worden bijeengebracht;

2o de contributiën, bijdragen en schenkingen der leden en van derden;

3o. de rente der aan de vereeniging toebehoorende kapitalen.

Een ieder is dus geheel vrij het fonds eene schenking te doen en daarbij bijzondere bepalingen vast te stellen, welke aan de schenking onafscheidbaar verbonden blijven.

Een duidelijke testamentaire beschikking waarborgt den belanghebbende nabestaanden het toegezegde genot der vruchten eener erflating, terwijl het, in welke verre toekomst dan ook, vrijkomen van de opgelegde verplichting, den naam des wellicht reeds sedert lang overledene, als weldoende in het geheugen terugbrengt en dien voegt bij hen, die zich door ernstig vooruitdenken, zich eenmaal verbonden tot het ondersteunen van kunstgenooten uit het tweede, derde of een nog later geslacht.

Is dan wellicht de gloed ietwat verbleekt, waarmede de gevierde naam eertijds straalde, als opnieuw gepolijst zal hij zich dringen in de bewondering, welke de nazaat ontegenzeggelijk voor een practisch mensch zal koesteren.

De „Vereeniging” heeft reeds tweemaal een legaat ontvangen van vrienden der stichtster. Mag ik de stichting voor dat doel aanbevelen bij ieder die Mevrouw M. J. Kleine-Gartman heeft gekend en haar wil eeren in den arbeid dien zij anderen en mij overliet te doen? Waarin die arbeid voor het oogenblik bestaat, neem ik als algemeen bekend aan — wat hij zal kunnen worden, blijkt uit de Statuten, welke ik ieder belangstellende gaarne toezend.

Amsterdam, 20 Maart 1895.

J. L. A. SCHUT.

*) In samenwerking met de heeren A. C. Wertheim en S. J. Bouberg Wilson.

CORRESPONDENTIE.

Aan H. te Rome. Uw artikel over Eleonora Duse moet wegens plaatsgebrek tot een volgend nummer blijven liggen.

Red.

ADVERTENTIËN.

WONDER-SIGARENPIJPJE.

De Rook toovert aardige figuren in den steel van het pijpje op het papier te voorschijn. Amusant voor elken Rooker. Echt Weichselhout met echt barnsteen 80 ct., id. Cigarettenpijpjes. Van af 2 stuks franco toezending overal heen; van af een half dozijn 20 % rabat. Postzegels worden in betaling aangenomen.

Agent voor Nederland:

L. BERNSTEIN, MAASTRICHT, Groote Straat 31.

Verschijnt den 1^{en} en 15^{en} van iedere maand bij M. J. P. VAN SANTEN, Achterburgwal 84 te Amsterdam.

Leden van het Tooneelverbond (Contributie f 5.—) ontvangen dit Tijdschrift gratis

Voor niet-leden bedraagt de prijs, per jaargang van ten minste 16 afleveringen, f 4.—. Franco per post f 4.25.

Brieven en stukken, de Redactie betreffende, adresseere men aan den heer J. VRIESENDORP Jr., NIEUWENDIJK 235.

Opmerkingen ten aanzien der verzending en opgaven van abonnementen en advertenties in te zenden aan den Drukker-Uitgever, ACHTERBURGWAL 84.

N°. 14.

1 MEI 1895.

XXIVe JAARGANG.

I N H O U D.

Officieel gedeelte: Beschrijvingsbrief voor de XXV^{ste} Algemeene Vergadering. — Rapport van de Voorbereidende School der Tooneelschool. — Ontwerp van een nieuw Reglement van de Tooneelschool. — Begrootingen met Toelichting. — Het Leescomité.

Niet officieel gedeelte: J. V. Jr., Uit de Amstelstad (*De Vrouw der Zee, Hamlet, Het Spookhôtel.*) — H. Eleonora Duse. — Gedenkenning Veltman. — Ida, De slotwoorden van *Le Député Leveau.* — De Tooneelkus. — Uitgeknipt. — Correspondentie. — Advertentiën.

Nederlandsch Tooneelverbond.

25STE ALGEMEENE VERGADERING

op Zaterdag 18 Mei 1895 des morgens te 10 uur te Groningen in de kleine

bovenzaal van de Societeit »de Harmonie.»

PUNTEN VAN BESCHRIJVING:

- 1°. Opening der Vergadering.
- 2°. Verslag van den Algemeenen Secretaris.
- 3°. Rapport over den toestand van de Voorbereidende School der Tooneelschool (Art. 17 van het Reglement dezer School).
- 4°. Voorstel tot wijziging van het Reglement der Tooneelschool (Zie de wijzigingen hierachter).
- 5°. Begrooting 1895/96.
- 6°. Verkiezing van vier leden van het Hoofdbestuur wegens het periodiek aftreden der heeren Prof. A. G. VAN HAMEL, MARCELLUS EMANTS en M. B. MENDES DA COSTA en de aftreding van Dr. C. I. VINKESTEIJN, wegens vertrek uit Amsterdam (Art. 13 al. 1 des Statuten).
- 7°. Aanwijzing der afdeling, aan welke Rekening en Verantwoording gedaan moet worden.
- 8°. Aanwijzing van de plaatsen, waar de volgende Algemeene Vergadering zal gehouden worden.
- 9°. Bespreking van de verhouding der tooneeldirecties tot de pers.

VRIJDAG 17 MEI 1895.

Te 7½ uur in den Nieuwen Stadsschouwburg te Groningen :

VOORSTELLING DOOR DE
KONINKLIJKE VEREENIGING
MET NEDERLANDSCH TOONEEL.

De Afdeling Groningen noodigt HH. Hoofdbestuurders en Afgevaardigden tot deze voorstelling uit.

H.H. Afdelings-Secretarissen gelieven vóór of uiterlijk op 12 Mei a. s. den Secretaris der Afdeling Groningen, Mr. A. H. BÜCHLER te Assen te melden, hoeveel Afgevaardigden van de uitnoodiging der Afdeling wenschen gebruik te maken.

Na afloop der Voorstelling heeft de Algemeene Voorzitter, tevens Voorzitter der afdelingen Groningen, Prof. A. G. VAN HAMEL de eer H.H. Hoofdbestuurders en Afgevaardigden uit te noodigen tot eene receptie ten zijnen huize.

ZATERDAG 18 MEI 1895.

In de pauze der Algemeene Vergadering:

Déjeûner aangeboden aan HH. Hoofdbestuurders en Afgevaardigden door het Bestuur der Afdeling Groningen, in de Directie-kamer der Societeit „De Harmonie”. — HH. Afdelings-Secretarissen worden uitgenoodigd vóór of uiterlijk op 12 Mei a. s. den Secretaris der Afdeling Groningen te melden, hoeveel Afgevaardigden van deze uitnoodiging gebruik wenschen te maken.

Te 6 Uren:

Gemeenschappelijke Maaltijd voor Hoofdbestuurders, Afgevaardigden en andere
Leden van het Nederlandsch Tooneelverbond

in de Directie-kamer der Societeit „DE HARMONIE”.

à f 4.50 per couvert met inbegrip van ½ flesch wijn.

Deelnemers worden dringend verzocht zich vóór of uiterlijk op 12 Mei a. s. aan te melden bij den Secretaris der afdeling Groningen, Mr. A. H. BÜCHLER te Assen.

RAPPORT OVER DEN TOESTAND VAN DE VOORBEREIDENDE SCHOOL
VAN DE TOONEELSCHOOL,

volgens Art. 17 van het Reglement dezer School op de Algemeene Vergadering uit te brengen.

Het Hoofdbestuur van het Nederlandsch Tooneelverbond heeft de eer het volgende ter kennis der Algemeene Vergadering te brengen:

Bij de overgangs-examens, op het eind van den cursus 1893/4 gehouden werden van de 5 leerlingen der Voorbereidende School 3 tot de Vakschool bevorderd, terwijl 2 den leergang nog eens moesten doormaken. Ook dit jaar bestond de Voorbereidende School, volgens het besluit der Algemeene Vergadering weer uit ééne klasse.

Zaterdag 1 September werd het toelatingsexamen voor den nieuwen cursus afgenomen. Van de 4 candidaten, die zich hadden aangemeld, werd 1 afgewezen, 1 definitief toegelaten en 2 voorloopig tot de kerstvacantie. Bij de opening der lessen op 3 September telde de Voorbereidende School dus 5 leerlingen. Hierbij kwam op 20 September, na atgelegd admmissie-examen, ééne leerlinge, die evenwel slechts voorloopig tot de Kerstvacantie werd toegelaten. De andere candidaat, wien op 20 September examen werd afgenomen, slaagde niet.

Sedert begin October werd aan één leerling, Willem Denckert, vergunning verleend aan de Vakschool de lessen te volgen in Tooneelgeschiedenis, Nederlandsch, Fransch en Hoogduitsch, om daardoor de gelegenheid te hebben zich te bekwalen voor zijn examen voor de laagste klasse der Vakschool, hetwelk de commissie op voorstel van den Directeur der Tooneelschool en de Directrice der Voorbereidende School hem veroorloofde eind December af te leggen. 21 December werd dit examen afgenomen en de candidaat slaagde. Na de Kerstvacantie kwam hij dus op de Vakschool. Toen werd ook de op 20 September voorwaardelijk geplaatste leerling het verder bezoek der Voorbereidende School ontzegd en werden de twee op 1 September voorloopig toegelatenen definitief aangenomen. De Voorbereidende School telt dus nu 4 leerlingen.

Het Hoofdbestuur heeft de eer aan de Algemeene Vergadering voor te stellen met ingang van 1 September a. s. de Voorbereidende School op te heffen. Worden onze voorstellen tot reorganisatie der school aangenomen, dan vervalt de Voorbereidende School als geheel overbodig. Wordt evenwel onze reglementswijziging verworpen en blijft de tegenwoordige inrichting der School onveranderd, dan achten wij ons toch verplicht ons voorstel tot opheffing der Voorbereidende School te handhaven. Het aanzienlijk tekort, waarmede dan onze begroting zal sluiten, schrijft ons gebiedend voor groote bezuinigingen aan te brengen. Het onderwijs op de Vakschool in te kringen zou zeer ten nadeele zijn van onze inrichting. Daarom achten wij met het oog op onzen financieelen toestand ons niet gerechtigd langer een instelling te handhaven, die slechts facultatief in de thans vigeerende bepalingen is opgenomen.

Het Hoofdbestuur v.n.,

AMSTERDAM,
April 1895.

A. G. VAN HAMEL, Voorzitter,
J. KALFF JR., Secretaris.

Ontwerp van een nieuw Reglement van de Tooneelschool
OPGERICHT DOOR HET
NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND,
gelijk het is vastgesteld in de Vergadering van het
Hoofdbestuur van Zondag 10 Februari 1895.

I N L E I D I N G.

Reeds thans, vijf jaren na het in werking treden van de Reglementen van de Tooneelschool en de daarmee verbonden Voorbereidende School, op 9 Mei 1890 vastgesteld, komt het Hoofdbestuur opnieuw tot de Algemeene Vergadering met ingrijpende voorstellen tot wijziging van het Reglement der Tooneelschool. Het laat daarmede in zijn waarde onverkort wat goeds er gewerkt is door het bestaande Reglement. De voorstellen van het Hoofdbestuur beoogen geen critiek op wat in 1890 werd tot stand gebracht; het wijt de onvoldoendheid daarvan meer aan de omstandigheden dan aan den arbeid zelve. Want het Hoofdbestuur is na een nauwkeurige waarneming van de School en hare resultaten tot de slotsom gekomen, dat, wil deze aan de verwachtingen van hare voorstanders en vooral aan de behoeften der aanstaande tooneelspelers voldoen, er meer dan onder de tegenwoordige regeling kan geschieden, rekening gehouden moet worden met de bestaande toestanden; dat de tegenwoordige omstandigheden de meer ideale regeling van thans niet meer billijken en dat het daarom noodig is de inrichting der school aan te passen aan de werkelijkheid.

Het tegenwoordige Reglement kent leerlingen en hospitanten. De eersten genieten het onderwijs, waarvan art. 2 van dat Reglement de vakken en onderdeelen opsomt. Voor hen bestaat de Tooneelschool; de hospitanten van art. 34 zijn bijloopers, die eigenlijk niet tot de school behooren.

Nu is, volgens de meening van het Hoofdbestuur, die driejarige cursus met al de vakken in art. 2 genoemd, te zwaar om te volgen gebleken voor de meesten van hen, die zich aan het tooneel wenschen te wijden. Dit kwam zelfs reeds uit vóór den aanvang: bij het toelatings-examen. Sommigen, die niet van aanleg voor het tooneel ontbloot schenen, moesten worden afgewezen omdat zij niet aan de strenge eischen van dat examen voldeden: zij brachten dan op de Voorbereidende School een tijd door om de ontbrekende schoolkennis aan te vullen of zij keerden de School den rug toe en deden het buiten haar. Ten behoeve van anderen moest met de eischen van het Reglement worden geschipperd; hoewel zij daaraan feitelijk niet voldeden, mocht het onverstandig heeten hun daarom den weg tot de School af te sluiten. De nadeelige gevolgen van dit schipperen bleven niet uit; deels bleken de aldus toegelatenen niet in staat het onderwijs te volgen en verlieten tusschentijds de school; deels noodzaakten de overblijvenden het peil van het onderwijs te verlagen, niet altijd zonder nadeel voor de enkelen, die geheel aan de hooggestelde eischen bleken te voldoen. Van dezen toestand maken wij noch de Commissie noch Directeur en Leeraren eenig verwijt. Slechts bij hooge uitzondering meldden zich kandidaten aan, die de 3 laagste klassen van een H. B. S. hadden doorlopen; er moest dus rekening worden gehouden met het feit, dat de in de reglementen gestelde eischen feitelijk te hoog waren.

Naast die leerlingen staan eenige hospitanten, die eigenlijk niet tot de School behooren en behoudens enkele loffelijke uitzonderingen niet geacht kunnen worden mede te werken om er de orde en tucht te handhaven, een troep losse bijloopers vormen, die aan den geregelden gang van het onderwijs afbreuk doen. Hun aantal was niet zoo heel gering en weinige onderwijzers, die met een „hospitantensysteem” te doen hebben, beschouwen het anders dan als een noodzakelijk kwaad.

Tegenover dat alles nu stond de verkeerde meening van het publiek, dat de leerling, die den schoolcursus had doorlopen en de planken betrad, als een op wat routine na „volleerd” acteur beschouwd mocht worden. Wat natuurlijker dan dat de uitkomsten teleurstelling baarden? En

deze teleurstelling had haren terugslag op de tooneelspelers, van wie sommigen wantrouwen tegen de school begonnen te koesteren, omdat hare hooge eischen hunne aanstaande collega's afschrikten of — toch niet rijp maakten.

Het Hoofdbestuur, de oorzaak van deze min gunstige toestanden nasporende, meent die gevonden te hebben in de beteekenis, die gehecht werd aan de omschrijving der Tooneelschool in Art. 1 van het reglement, waar zij genoemd wordt „een vakschool ter opleiding van Nederlandsche tooneelspelers.” Deze uitdrukking gaf er aanleiding toe, dat de school beschouwd werd als een inrichting, die *tooneelspelers* afleverde; die haren leerlingen *alle* bekwaamheden verschafte, welke van een tooneelspeler kunnen geëischt worden. Te verlangen, dat de School dit resultaat geeft, is een te hooge en te ideale eisch. Bij de thans bestaande voorschriften nu waren slechts weinigen in staat om aan de school die opleiding te ontvangen, die billijkerwijze van haar kon verwacht worden en het zijn velen die zich wenschen te wijden aan het tooneel.

Die velen naar de School te trekken en hen niet los te laten, alvorens zij — niet tot tooneelspeler zijn opgeleid, maar — althans in zekere mate het technisch-bekwamend en opvoedend, en daarbij ontwikkelend onderwijs der school hebben gevolgd, — is het doel van deze voorstellen. Worden zij aangenomen, dan maakt het Hoofdbestuur zich de illusie niet, dat geen tooneelspeler in Nederland meer op de planken zal verschijnen, die niet is oud-leerling der Tooneelschool. Maar naar dit doel zij toch het streven gericht. En men beweegt zich in de richting daarheen, door het onderwijs voor meerderen toegankelijk, genietbaar en verteerbaar te maken, dan het thans uit den aard der zaak zijn kan. Slaagt deze poging, dan zal het Hoofdbestuur in dat welslagen den troost vinden, dien het behoeft, nu het zich met eenig leedwezen genoodzaakt ziet een vroeger gekoesterd ideaal gedeeltelijk te laten varen, omdat de werkelijkheid het gebiedt.

De bovenstaande beschouwingen hebben het Hoofdbestuur allereerst geleid tot het voorstellen eener wijziging van het beginsel der Tooneelschool, neergelegd in art. 1. In plaats van een „vakschool ter opleiding van Nederlandsche tooneelspelers” wordt de Tooneelschool „eene instelling, aan welke voor hen, die zich aan de Nederlandsche tooneelkunst wenschen te wijden, gelegenheid bestaat zich de voornaamste der tot dien werkkring noodige bekwaamheden eigen te maken of die verder te ontwikkelen.”

Deze definitie is veel ruimer dan de thans geldende en laat geen misverstand, als waarop boven gedoeld is, toe. Bij de uitwerking van het beginsel meent echter het Hoofdbestuur zorg gedragen te hebben, dat het doel hetwelk de Tooneelschool zich thans stelt, niet geheel uit het oog is verloren. Waar alle leerlingen der Tooneelschool van heden, teneinde voldoende profijt van het onderwijs te trekken, élite-leerlingen zouden *behooren* te zijn, blijft thans voor hen, die *werkelijk* élite-leerlingen zijn, de gelegenheid open het volledig „hooger” onderwijs, waarvoor zij berekend zijn, te genieten. En naast hen stelt de Tooneelschool ook voor anderen, minder begaafden of ontwikkelden, de gelegenheid open om zich die bekwaamheden eigen te maken, welke niemand, die aan het tooneel gaat, kan missen en die de School hun leeren *moet*, omdat zij zich aan het tooneel willen wijden.

Bezuiniging op de kosten der school is bij een nauwgezetz onderzoek niet mogelijk gebleken. Voorzover die evenwel te berekenen vallen, zullen de onderwijskosten der gewijzigde instelling die van de thans bestaande nagenoeg niet overtreffen. Men verlieze echter niet uit het oog, dat door de definitieve opheffing der Voorbereidende School, een aanzienlijk bedrag is uitgespaard.

In verband met de voorgestelde wijzigingen, is door den penningmeester, een tweede schoolbegrooting ingediend, welke indien de voorstellen van het Hoofdbestuur de goedkeuring der Algemeene Vergadering verwerven, voor de gewone in de plaats treedt.

ARTIKEL EN.

oud.

N.B. De gewijzigde of vervallen zinsneden zijn *cursief* gedrukt.

HOOFDSTUK I.

ALGEMEENE BEPALINGEN.

ART. 1.

DE TOONEELSCHOOL is een vakschool ter opleiding van *Nederlandsche tooneelspelers*, ondersteund en bestuurd door het NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND en ingericht overeenkomstig de Statuten en de besluiten der Algemeene Vergaderingen van dit Verbond.

ART. 2.

De opleiding omvat een cursus van drie jaren.

Deze is ingericht volgens een leerplan, ontworpen in overleg met de Commissie van Beheer en Toezicht en met medewerking van den Directeur, en vastgesteld door het Hoofdbestuur.

Het leerplan berust op de volgende grondslagen:

Eerste jaar. Onderwijs in stemvorming, zang, uitspraak van het Nederlandsch, in Fransch, Hoogduitsch en Engelsch (hoofdzakelijk ter bevordering eener goede uitspraak van die talen), in lezen en in voordragen uit het hoofd, in teekenen, dansen en andere plastische oefeningen, voor meisjes bovendien in costumnaaien. Tevens wordt een overzicht gegeven van de geschiedenis van het tooneel en de tooneelletterkunde.

Tweede jaar. Oefeningen in voordracht van dramatische fragmenten (Nederlandsch, Fransch, Hoogduitsch); eerste oefeningen in spel; onderwijs in costumkunde en costumeerkunde, mimiek, grimeeren; voortgezet onderwijs in vreemde talen, teekenen, dansen, enz.

Derde jaar. Voortzetting van het in het tweede jaar behandelde, hooger onderricht in spel, bovenal in samenspel; bestudeering van geheele rollen, zooveel mogelijk in overeenstemming met het vaste repertoire der voornaamste tooneelgezelschappen.

Tevens worden, in aansluiting aan het „Overzicht” gedurende het eerste jaar gegeven, met de leerlingen van het tweede en derde jaar de voornaamste tijdvakken uit de geschiedenis van het tooneel en de tooneelletterkunde uitvoerig behandeld.

ART. 6.

Aan de Tooneelschool is verbonden:

1°. een Oefentoneel, waarin leerlingen en oud-leerlingen, na zorgvuldige voorbereiding, voor het publiek optreden,

2°. zoolang de noodzakelijkheid hiervoor blijkt te bestaan, eene Voorbereidende School, wier karakter en inrichting bij afzonderlijk reglement zijn geregeld.

HOOFDSTUK II.

VAN HET BEHEER EN TOEZICHT.

ART. 9.

1. De Commissie treedt omtrent al wat den bloei en de verbetering der Tooneelschool kan bevorderen in overleg met het Hoofdbestuur en doet daaraan de voorstellen die zij in het belang van het onderwijs noodig acht, voor zoover zij zelve hierin niet kan voorzien.

NIEUW.

HOOFDSTUK I.

ALGEMEENE BEPALINGEN.

ART. 1.

De Tooneelschool is eene instelling, aan welke voor hen, die zich aan de Nederlandsche tooneelkunst wenschen te wijden, gelegenheid bestaat zich de voornaamste der tot dien werkkring noodige bekwaamheden eigen te maken of die verder te ontwikkelen. Zij wordt ondersteund en bestuurd door het NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND en is ingericht overeenkomstig de Statuten en de besluiten der Algemeene Vergaderingen van dit Verbond.

ART. 2.

1. Het onderwijs aan de Tooneelschool wordt gegeven in een driejarigen cursus overeenkomstig een leerplan, ontworpen in overleg met de Commissie van Beheer en Toezicht en met medewerking van den Directeur, en vastgesteld door het Hoofdbestuur.

2. Het leerplan omvat de volgende vakgroepen:

- a. Voordracht, spel en figureeren.
- b. Lezen en verklaren van Nederlandsche en uitheemsche tooneelstukken, (voorzoover de Fransche en Duitsche betreft in de oorspronkelijke taal) en in verband daarmede tooneelgeschiedenis en tooneel-letterkunde benevens eenige kennis van encyclopaedieën en costumboeken.
- c. Zang, uitspraak van het Hollandsch, stemvorming.
- d. Costuum en Costumeerkunde, mimiek, grimeeren, teekenen.
- e. Dansen, schermen, plastische en mimische oefeningen.
- f. Fransch.
- g. Hoogduitsch.
- h. Engelsch.

ART. 3. Zie Art. 3 oud.

ART. 4. Zie Art. 4 oud.

ART. 5. Zie Art. 5 oud.

ART. 6. Vervalt.

ART. 7. Zie Art. 7 oud.

HOOFDSTUK II.

VAN HET BEHEER EN TOEZICHT.

ART. 8. Zie Art. 8 oud.

ART. 9. Zie Art. 9 oud, lid 1 en 2.
lid 3 vervalt.

TOELICHTING DER ARTIKELEN.

ART. 1.

Voor toelichting vgl. de Inleiding.

ART. 2.

Lid 1. De nieuwe redactie is naar het voorbeeld van die van art. 7 der wet op het Hooger Onderwijs.

Lid 2. Het kwam aan het Hoofdbestuur, dat er vooral op uit geweest is de School in te richten overeenkomstig de werkelijk bestaande of zich in het vervolg voordoende omstandigheden, wenschelijk voor in het reglement meer dan tot nu toe slechts de algemeene omtrekken der regeling op te nemen en het overige over te laten aan het leerplan en de Commissie. De indeeling van het onderwijs in jaren, welke thans in art. 2 wordt aangeduid, is daarom prijs gegeven en is voortaan zaak van het leerplan. Het reglement somt slechts de vakgroepen op, in welke op de Tooneelschool onderwijs wordt gegeven.

Sub a. Het hier genoemde figureeren vereischt eenige toelichting. Het is het voornemen van het Hoofdbestuur in het leerplan te doen opnemen, dat de leerlingen zullen figureeren op een van de tooneelen der hoofdstad. Daartoe zullen onderhandelingen met de directiën worden aangeknoopt en met hen o. a. overeengekomen, dat de leerlingen alleen in Amsterdam, niet tegen betaling zullen optreden. Daar evenwel het figureeren, aldus begrepen, niet kan gezegd worden een eigenlijk vak van onderwijs uit te maken, scheen het beter de geheele regeling hiervan aan het leerplan over te laten.

Het Hoofdbestuur wenschte echter het figureeren niet tot het bovengenoemde beperkt te zien. Het bloot vervullen van zwijgende rollen schijnt toch van weinig nut te zullen zijn, indien daarmede niet bespreking van het stuk, waarin wordt opgetreden, verklaring van de taak der figuranten en van den samenhang van hun optreden met het geheel, gepaard ging. Evenzoo kan een nabetrachting van het stuk en van de voorstelling, waarbij werd opgetreden en een verstandige critiek van het spel der acteurs, nuttig zijn. En als zoodanig behoort het »figureeren» tot het onderwijs en meent het Hoofdbestuur als van zelf sprekend, dat het moet worden ondergebracht bij de vakgroep: voordracht en spel.

Sub b. Het onderwijs in tooneelgeschiedenis en tooneelletterkunde zal gegeven worden *in verband met* de gelezen wordende tooneelwerken. Op die wijze zal dat onderwijs zich meer in den geest prenten en betere vruchten dragen dan wanneer het, geheel als zelfstandig vak gegeven, zich meestal zal beperken tot een opsomming van historische bijzonderheden en het uitweiden over de verdiensten van auteurs, wier werken niet of onvolledig gelezen worden.

Sub c. Het onderwijs in zang natuurlijk slechts voor hen, die tot het genieten daarvan eenige geschiktheid vertoonen.

Sub f. Het onderwijs in het Fransch moet beperkt blijven tot eenige verdere ontwikkeling van de kennis, die de leerling (A) mede ter schole brengt. Met behulp van het schoolonderwijs in het Fransch moeten zij de Fransche stukken, die zij lezen, leeren verstaan.

Verder moet behoorlijk zorg besteed worden aan de uitspraak, opdat zij geen gek figuur slaan als zij later op het tooneel eenige woorden Fransch moeten zeggen. Meer niet; zij behoeven geen Fransche conversatie te leeren (althans niet op de school) en niet in het Fransch te leeren spelen.

Sub g. Als »sub f.» Verder zullen om aansluiting te kunnen verkrijgen met de Openbare Meisjesscholen 3e klasse te Amsterdam ook de beginselen dezer taal moeten onderwezen worden.

Sub h. Daar aan iederen beschaafden Nederlander de eisch kan gesteld worden *eenige* kennis van het Engelsch te bezitten, zullen de beginselen dezer taal aan de A-leerlingen onderwezen worden. De leerlingen zoover te brengen, dat zij Shakespeare kunnen lezen, zou te veel tijd kosten; en ook overigens is het de bedoeling, dat dit onderwijs een zeer bescheiden plaats inneeme en zich tot het voor een beschaafd mensch strikt noodige beperke.

ART. 6

vervalt, omdat het figureeren gedeeltelijk voor het Oefentooneel in de plaats treedt en de kosten, aan dit tooneel verbonden, te hoog zijn. Mocht echter de behoefte blijken te bestaan dan kan daaraan toch nog voldaan worden door het organiseren van modelvoorstellingen.

Het 2de lid vervalt met de voorbereidende school, waarover hierachter.

oud.

2. Van al hare werkzaamheden is zij verantwoording schuldig aan het Hoofdbestuur.

3. *Voorgestelde maatregelen die wijziging van het Reglement noodig maken kunnen niet worden toegepast dan na goedkeuring door de Algemeene Vergadering.*

ART. 10.

De Commissie vergadert zoo dikwijls zij het noodig oordeelt en noodigt tot bijwoning van hare vergaderingen uit de gedelegeerden der afdeelingen (art. 17 der Statuten) met opgaaf der agenda.

Zij regelt hare werkzaamheden bij een reglement van orde, dat zij aan het Hoofdbestuur mededeelt

HOOFDSTUK III.

VAN DEN DIRECTEUR EN DE LEERAREN.

ART. 15.

Aan het hoofd der Tooneelschool staat een Directeur.

Hij is belast met de leiding en het dagelijksch bestuur der inrichting en met het onderwijs in één of meer vakken.

De Directeur wordt benoemd door het Hoofdbestuur, gehoord de Commissie van Beheer en Toezicht. Bij zijne benoeming worden de vakken aangewezen die hij zal hebben te onderwijzen en wordt, op voorstel van het Hoofdbestuur, zijne jaarwedde door de Algemeene vergadering vastgesteld.

ART. 17.

Het aantal leeraren staat in verhouding tot de behoeften van het onderwijs en wordt door de Commissie bepaald.

De leeraren worden door de Commissie benoemd en ontslagen. Van elke benoeming en ontslag wordt kennis gegeven aan het Hoofdbestuur.

In de gevallen, bij dit artikel bedoeld, beslist de Commissie niet dan na den Directeur te hebben gehoord.

(Gewijzigd 26 Mei 1894).

ART. 18.

1. De leeraren genieten een jaarwedde, door de Algemeene Vergadering vastgesteld.

2. *De Commissie wijst het vak of de vakken aan waarin ieder leeraar gehouden is onderwijs te geven.*

ART. 20.

Ten minste tweemaal 's jaars en verder zoo dikwijls de Directeur dit noodig oordeelt of ten minste drie leeraren dit wenschen, wordt eene vergadering van Directeur en leeraren gehouden ter bespreking der belangen van het onderwijs. *Ter bevordering dier belangen doen zij de noodige voorstellen aan de Commissie.*

ART. 21.

De verdeling van het onderwijs in de verschillende klassen tusschen de leeraren geschiedt volgens den rooster der lessen die, overeenkomstig art. 5, voor ieder leerjaar door de Commissie vóór 1 Juli wordt vastgesteld.

Deze rooster wordt door Directeur en leeraren ontworpen en vóór 1 Juni, met opgave der boeken en hulpmiddelen die

NIEUW.

ART. 10. Zie Art. 10 oud, met invulling van zooveel mogelijk.

ARTT. 11-14. Zie Artt. 11-14 oud.

HOOFDSTUK III.

VAN DEN DIRECTEUR EN DE LEERAREN.

ART. 15.

Aan het hoofd der Tooneelschool staat een Directeur.

Hij is belast met de leiding en het dagelijksch bestuur der inrichting, met het onderwijs in een der vakgroepen, omschreven in Art. 2. sub a of b, en met de leiding van het figureeren op een der tooneelen in de hoofdstad, gelijk dat is omschreven in het leerplan.

De Directeur wordt benoemd en ontslagen door het Hoofdbestuur, gehoord de Commissie van Beheer en Toezicht. Bij zijne benoeming wordt, op voorstel van het Hoofdbestuur, zijn jaarwedde door de Algemeene Vergadering vastgesteld.

ART. 16. Zie Art. 16 oud.

ART. 17.

Het onderwijs in elke der in Art. 2 genoemde vakgroepen wordt aan één leeraar opgedragen.

ART. 18.

De Commissie benoemt en ontslaat de leeraren, na den Directeur te hebben gehoord. Van elke benoeming en ontslag wordt kennis gegeven aan het Hoofdbestuur.

Onder goedkeuring van het Hoofdbestuur kan door de Commissie, den Directeur gehoord, hetzij het onderwijs in meer dan éne vakgroep aan één zelfden leeraar worden opgedragen, hetzij meer dan één leeraar worden benoemd om in één zelfde vakgroep onderwijs te geven.

ART. 18 bis.

Zie Art. 18 oud, lid 1 (lid 2 vervalt).

ART. 19. Zie Art. 19 oud.

ART. 20.

Ten minste eenmaal 's jaars enz. zie verder Art. 20, den eersten zin. (De tweede zin vervalt).

ART. 21.

1. Zie Art. 21 oud, lid 1.
2. Deze rooster wordt door den Directeur ontworpen en vóór 1 Juni met opgave der boeken en hulpmiddelen, welke gebruik bij de lessen gewenscht wordt, bij de Commissie ingediend.

3. Zie Art. 21 oud, lid 3.

ART. 9.

Het 3de lid vervalt als overtollig.

ART. 10.

Opgaaf der agenda aan de gedelegeerde, is niet in alle gevallen wenschelijk of mogelijk. Beter is: »zooveel mogelijk»; slechts het *dwingend* voorschrift komt dan te vervallen.

ART. 15.

Het is goed, dat de Directeur tevens belast is met het onderwijs in een der voornaamste vakgroepen, dus die sub a of b. Overigens strekken de veranderingen tot aanvulling of verbetering der redactie.

ART. 17.

Strekt tot bezuiniging en tot vereenvoudiging van het onderwijs.

ART. 18

Lid 2 bevat de noodzakelijke aanvulling van art. 17. Zelfs acht het Hoofdbestuur het zeer wenschelijk, dat, wat het onderwijs in vakgroep *a* (voordracht, spel en figureeren) betreft, de uitzondering regel zij en dit aan twee leeraren worde opgedragen.

ART. 20.

Twee verplichte vergaderingen is te veel gebleken; dit gebiedend voorschrift wordt gewoonlijk ontdoken. De laatste zin vervalt als overtollig.

ART. 21.

Het ontwerpen van den rooster komt toe aan hem, bij wien de leiding der school berust. Natuurlijk zal hij de leeraren raadplegen.

OUDE.

zij bij hunne lessen wenschen te gebruiken, bij de Commissie ingediend.

Verandering in die verdeeling kan slechts onder goedkeuring der Commissie plaats hebben.

ART. 22.

De Directie zendt, in overeenstemming met de leeraren, op het einde der maanden December, Maart en Juni, aan de Commissie het oordeel der leeraren over het gedrag, de vlijt en de vorderingen der leerlingen, *in ieder vak van studie afzonderlijk.*

ART. 25.

De Directeur zorgt, dat de lessen door alle leeraren vergeld worden gegeven.

Hij heeft de bevoegdheid om, ook zonder het advies der leeraren te hebben gevraagd, aan de Commissie voorstellen in het belang van de school en het onderwijs te doen.

ART. 26.

De Directeur zendt jaarlijks voor 1 Augustus aan de Commissie een beredeneerd verslag over den toestand van de school en van het onderwijs. De leeraren verschaffen hem daartoe de noodige bouwstoffen; de opmerkingen door hen gemaakt, worden, indien zij dit verlangen, woordelijk in het verslag vermeld. (Gewijzigd 26 Mei 1894).

HOOFDSTUK IV.

VAN DE LEERLINGEN.

AFDEELING I.

Van de Toelating.

ART. 28.

Toelating kan alleen plaats hebben na een bevredigend onderzoek betreffende:

- 1°. uiterlijk, stemmiddelen en aanleg voor het Tooneel.
- 2°. kennis en algemeene ontwikkeling.

Dit laatste onderzoek wordt ingesteld naar een plan opgemaakt door den Directeur en de Commissie van Toezicht en goedgekeurd door het Hoofdbestuur. Het omvat: kennis van het Nederlandsch, Fransch, Hoogduitsch, Algemeene en Vaderlandsche geschiedenis, aardrijkskunde en teekenen. (Deze kennis moet voldoende zijn als voorbereiding voor het onderwijs der Tooneelschool).

ART. 29.

Van het onderzoek *in art. 28 sub 2 genoemd*, kunnen worden vrijgesteld dezulken, die waarborg van bekwaamheid geven.

NIEUW.

ART. 22.

Zie Art. 22 oud: de cursief gedrukte woorden te vervangen door: *in iedere vakgroep.*

ART. 23. Zie Art. 23 oud.

ART. 24. Zie Art. 24 oud.

ART. 25.

Is een der leeraren door ongesteldheid verhinderd onderwijs te geven, dan verwittigt hij daarvan terstond den Directeur.

Om geen andere reden mogen de lessen zonder diens vergunning worden verzuimd of verschikt.

Voor een afwezigheid van langer dan een week hebben Directeur en leeraren het verlof van de Commissie noodig.

ART. 26. Zie Art. 26 oud.

HOOFDSTUK IV.

VAN DE LEERLINGEN.

AFDEELING I.

Algemeene Bepalingen.

ART. 27. Zie Art. 27 oud.

ART. 28.

De leerlingen bestaan in leerlingen-A en leerlingen-B. Leerlingen-A zijn zij, die het onderwijs volgen in alle vakgroepen, in Art. 2 omschreven.

Leerlingen-B zijn zij, die het onderwijs volgen in de vakgroepen sub *a, c, d* en *e*.

Aan leerlingen-B kan door de Commissie van het volgen van het onderwijs in een of meer der drie laatstgenoemde vakgroepen vrijstelling worden verleend.

Ook kan hun door de Commissie worden toegestaan, de lessen van vakgroep *b* bij te wonen, waar tooneelstukken in de Nederlandsche taal worden gelezen en verklaard.

AFDEELING II.

Van de Toelating.

ART. 29.

Toelating tot de Tooneelschool kan alleen plaats hebben na een onderzoek met bevredigenden uitslag betreffende uiterlijk, stemmiddelen, aanleg voor het Tooneel en kennis van het Nederlandsch.

Om als leerling-A te worden toegelaten, wordt bovendien vereischt:

Kennis van het Fransch, Algemeene en Vaderlandsche Geschiedenis en Aardrijkskunde. Het desbetreffend onderzoek wordt ingesteld naar een plan, opgemaakt door den Directeur en de Commissie en goedgekeurd door het Hoofdbestuur.

ART. 29 bis.

Van het onderzoek naar de aanwezigheid der vereischten om als leerling-A te worden toegelaten, kunnen worden vrijgesteld dezulken, die waarborg van bekwaamheid geven.

ART. 25.

Strekt tot bevordering van den geregelden gang van het onderwijs.
De bepaling, in het derde lid vervat, is in elk schoolreglement te vinden.

ART. 28.

Bevat de eigenlijke uitwerking van het nieuwe beginsel neergelegd in art. 1.

De leerlingen-A zijn de »élite-leerlingen.» Zij worden aan een vrij zwaar toelatings-examen onderworpen en genieten daarna het volledige onderwijs. Zij leeren alles wat hen tot bekwame tooneelspelers en tot ontwikkelde, beschaafde menschen kan maken. Van hen wordt dan ook geschiktheid boven het middelmatige, meer uitgebreide kennis en meer aanleg vereischt.

De leerlingen-B zijn al de andere aanstaande tooneelspelers, voor wie zekere opleiding, vóór zij op de planken verschijnen, onmisbaar is. Tot hen zullen behooren de talentvollen, wier kennis onvoldoende is en die daardoor het onderwijs voor de anderen zouden vertragen; de minder begaafden voor wie het volledig onderwijs te veel en onverteerbaar zou zijn: de hospitanten van thans. Behalve voordracht en spel, genieten zij onderwijs in de technische vakgroepen, terwijl het nog aan de commissie vrijstaat hun van die vakken, waarvan zij voldoende op de hoogte blijken te zijn, vrijstelling te verleenen. Hen geheel van het onderwijs in vakgroep b. uit te sluiten, ware onbillijk; de meer begaafden onder hen mogen niet van de lessen, waarin Nederlandsche dramatische auteurs behandeld worden, verstoken blijven. De toelating zal evenwel uitzondering zijn en de Commissie zal gestreng moeten waken, dat het onderwijs in vakgroep b voor de leerlingen-A niet door hun toelating lijde.

In verband met hetgeen in de Inleiding gezegd werd, schijnt de nieuwe verdeeling hiermede voldoende te e gelicht. Zij maakt het mogelijk, dat de opleiding zich uitstrekt over zooveel mogelijk aanstaande tooneelspelers en tevens voor de eene soort van leerlingen aan hooge, voor de andere aan de gewone eischen blijft voldoen.

ART. 29.

Lid 1 stelt de algemeene, zeer bescheiden toelatingseischen, welke maar zeer weinig aanstaanden tooneelspelers den toegang tot de school ontzeggen.

Lid 2 bevat de hoogere eischen, welke aan een leerling, die begaafd en ontwikkeld genoeg zal zijn om het A-onderwijs te volgen mogen worden gesteld.

OUD.

ART. 30.

Wanneer het onderzoek betreffende stemmiddelen en aanleg tot de tooneelspeelkunst twijfel overlaat omtrent de geschiktheid van den candidaat, kan deze tot een proeftijd van drie maanden worden toegelaten, mits het uiterlijk geen bezwaar oplevert en voldaan is aan de eischen in art. 28 *sub 2* gesteld.

Na afloop van dien proeftijd wordt de candidaat definitief afgewezen of toegelaten.

ART. 33.

1. Het toelatingsexamen wordt éénmaal 's jaars, vóór den aanvang van het leerjaar, op de intijds aangekondigde uren en plaats gehouden.

2. In buitengewone gevallen, ter beoordeeling der Commissie van Beheer en Toezicht, kan tusschentijds een admissie-examen afgenomen worden. (Gewijzigd 26 Mei 1894).

ART. 34.

Met vergunning van den Directeur en de Commissie van Beheer en Toezicht kunnen ook *personen die geen leerlingen der school zijn als hospitanten* tot het deelnemen aan enkele lessen worden toegelaten.

Leerlingen der eerste klasse kunnen door den Directeur en den bij de vakken betrokken leeraar als toehoorders tot de lessen in voordracht en spel van de *hoogere klassen* worden toegelaten.

ART. 35.

1. Het schoolgeld bedraagt f 50.— per jaar; het wordt gestort in handen van den Directeur, bij vooruitbetaling en per kwartaal.

2. *Hospitanten betalen f 15.— per jaar voor elk vak waarin zij het onderwijs volgen, met dien verstande dat de geheele som dier bijdrage voor ieder nooit hooger mag zijn dan f 50.—*

3. Bij het tusschentijds verlaten der school heeft geen teruggave der schoolgelden plaats.

4. Gediplomeerde oud-leerlingen, die enkele lessen willen volgen, betalen geen schoolgeld.

AFDEELING II.

Van de Examens.

ART. 36.

Jaarlijks, vóór het einde van het leerjaar, nemen Directeur en leeraren, ten overstaan der Commissie van Beheer en Toezicht en van het Hoofdbestuur en in tegenwoordigheid van genoodigden, een examen aan de leerlingen van alle klassen af.

Leden van het Verbond hebben, op vertoon van hun diploma, toegang tot dat gedeelte van het examen, dat bedoeld wordt in art. 39, al. 1. (Gewijzigd 26 Mei 1894).

Art. 37.

Bij de overgangs-examens bepalen Directeur en leeraren, welke leerlingen tot eene hoogere klasse kunnen bevorderd worden, en welke tot het doen van een her-examen in één of meer vakken vóór het begin van het volgend leerjaar worden toegelaten, terwijl op hun voorstel de Commissie van Beheer en Toezicht kan besluiten, dat onbekwame of onwaardige leerlingen de school niet langer bezoeken.

Bij het eind-examen, af te leggen door de leerlingen der derde klasse, beslissen over den uitslag, op advies der leeraren, de Directeur, de leden van de Commissie van Toezicht en van het Hoofdbestuur.

NIEUW.

ART. 30.

Zie Art. 30 oud, in te voegen: *overigens*
te schrappen: *sub 2*.

ART. 31. Zie Art. 31 oud.

ART. 32. Zie Art. 32 oud.

ART. 33.

1. Zie Art. 33 oud, lid 1.

2. Zie Art. 33 oud, lid 2.

3. Vóór den aanvang van ieder leerjaar bestaat voor de leerlingen-B gelegenheid om zich te onderwerpen aan een onderzoek ten einde als leerling-A te worden toegelaten.

ART. 34.

Alle leerlingen kunnen door den Directeur als toehoorders tot de lessen in vakgroep *a* van andere klassen dan waartoe zij behooren worden toegelaten.

Met vergunning van den Directeur, en de Commissie kunnen tooneelspelers van beroep tot het deelnemen aan enkele lessen worden toegelaten.

ART. 35.

1. Het schoolgeld bedraagt voor alle leerlingen f 50.— per jaar; het wordt gestort in handen van den Directeur, bij vooruitbetaling en per kwartaal.

2. Tooneelspelers van beroep, uit kracht van Art. 34 lid 2 toegelaten, betalen f 15 — per vakgroep, in welke zij de lessen volgen.

3. Zie Art. 35 oud, lid 3.

4. Zie Art. 35 oud, lid 4.

ART. 35 *bis*.

Het Hoofdbestuur kan van de betaling van schoolgeld geheele of gedeeltelijke vrijstelling verleen.

AFDEELING III.

Van de Examens.

ART. 36. Zie Art. 36 oud.

ART. 37.

Zie Art. 37 oud, lid 1. (lid 2 wordt verplaatst.)

ART. 33.

Lid 3 is misschien overbodig maar wijst op de wenschelijkheid, dat leerlingen-B zich buiten het door hen op de school genoten onderwijs nog zoodanig bekwamen, dat zij als leerlingen-A kunnen worden aangenomen.

ART 34.

Lid 2 komt tegemoet aan een laatstelijk veelvuldig uitgesproken wensch

ART. 35.

Leerlingen-A, die vollediger onderwijs genieten, omdat zij daarvoor berekend zijn moeten niet in de betaling van schoolgeld bij de anderen worden achter gesteld.

ART. 35 *bis*.

voorziet in een bestaande leemte. Deze vrijstelling zal natuurlijk niet verleend worden, zoolang er nog iemand gevonden kan worden, bereid om het schoolgeld voor den onvermogenen leerling te betalen. De toepassing van het artikel wordt tot uiterst zeldzame gevallen beperkt.

ART. 37—40.

Betere indeeling van den inhoud in de verschillende artikelen en redactie-wijzigingen.

OUD.

ART. 38.

De inrichting van het eind-examen wordt bij huishoudelijk reglement geregeld.

ART. 39.

1. Voor zooveel betreft voordracht en spel worden de examens der tweede en derde klasse afgenomen in den vorm van een prijskamp.

2. *De waarde der proeven van bedrevenheid bij dezen prijskamp af te leggen, wordt, onverminderd den uitslag van het examen in art. 38 bedoeld, afzonderlijk beoordeeld door een jury.*

3. Deze jury bestaat uit zeven leden, te benoemen door de Commissie van Beheer en Toezicht over de Tooneelschool.

4. Zij wordt aldus samengesteld:

- 1°. één lid van het Hoofdbestuur,
- 2°. één lid der Commissie van Beheer en Toezicht,
- 3°. drie tooneelspelers of tooneelstersters,
- 4°. twee andere deskundigen.

5. Voor elk der leden van de jury wordt een plaatsvervanger aangewezen.

6. De Directeur der school is adviseerend lid der jury. Noch hij, noch een der leeraren kunnen tot gewone leden van de jury worden benoemd.

ART. 40.

De in het vorig artikel genoemde jury spreekt haar oordeel uit door het toekennen van onderscheidingen.

2. Zij beschikt daartoe over een eersten en een tweeden prijs en een accessit voor treurspel en drama, en over dezelfde onderscheidingen voor het blijspel.

3. Zij is niet gehouden deze onderscheidingen toe te kennen.

4. Zij kan uitdrukkelijk vermelden, voor welke bepaalde voordracht de onderscheiding wordt gegeven.

5. De toegekende onderscheidingen worden op de *diploma's* van het eervol ontslag vermeld.

6. De jury is bevoegd andere leerlingen dan de bekroonde eervol te vermelden.

ART. 42.

Hospitanten, mits geen oud-leerlingen of tooneelspelers, kunnen deelnemen aan den prijskamp, met toestemming van den Directeur en van de Commissie van Beheer en Toezicht.

De Directeur is bevoegd, om, voor het geven van replieken, de medewerking in te roepen, ook buiten medediging, van oud-leerlingen, leerlingen en hospitanten der Tooneelschool

ART. 43.

Aan de leerlingen, die het eind-examen met goed gevolg hebben afgelegd, worden getuigschriften afgegeven naar een model, door den Directeur onder goedkeuring der Commissie vastgesteld. Deze getuigschriften worden door den Directeur, door den Voorzitter der Commissie van Beheer en Toezicht en door den Voorzitter van het Hoofdbestuur ondertekend.

In geen geval kunnen zij die tusschentijds de school verlaten, een getuigschrift ontvangen.

ART. 43 bis. (Toegevoegd 26 Mei 1894).

In den loop der maanden Januari en April leggen de leerlingen ten overstaan der Commissie proeven af van hunne vorderingen in voordracht en spel, naar aanleiding van het in de voorafgaande maanden ingestudeerde.

NIEUW.

ART. 38.

1. Zie Art. 38 oud.
2. Over den uitslag beslissen, op advies der leeraren, de Directeur, de leden der Commissie van Beheer en Toezicht en van het Hoofdbestuur.

ART. 39.

1. Zie Art. 39 oud, lid 1.
2. Onverminderd het bepaalde in Artt. 37 en 38 spreekt een jury haar oordeel over dezen prijskamp uit door het toekennen van onderscheidingen.
3. Zie Art. 40 oud, lid 2.
4. " " " " " 3.
5. " " " " " 4.
6. " " " " " 5. (*diploma's te vervangen door getuigschriften.*)
7. " " " " " 6.

ART. 40.

Zie Art. 39 oud, lid 3 tot 6.

ART. 41. Zie Art. 41 oud.

ART. 42.

Zie Art. 42 oud, lid 2, behalve de woorden: „en hospitanten” en met invoeging van „en” tusschen „oud-leerlingen” en „leerlingen”.

ART. 43.

Aan de leerlingen, die aan de eischen van het eind-examen overeenkomstig Art. 38 voldaan hebben, worden getuigschriften uitgereikt, door den Directeur en door de Voorzitters van Commissie en Hoofdbestuur ondertekend.

Deze getuigschriften zijn verschillend voor de leerlingen-A en voor de leerlingen-B.

ART. 43 bis. Zie Art. 43 bis oud.

ART. 42—43

Vereenvoudiging en redactie-wijzigingen.

oud.

ART. 44.

Leerlingen der school kunnen, in voor hen geschikte rollen, bij tooneelgezelschappen en liefhebberij-vereenigingen optreden, mits de toestemming daartoe door de Commissie van Beheer en Toezicht, op voorstel van den Directeur, worde verleend.

ART. 45.

1. Geen engagementen met tooneelbesturen worden door de leerlingen der school, noch in hunnen naam door hunne ouders, voogden of verzorgers, gesloten dan met goedvinden en medewerking van den Directeur der school, die hieromtrent in overleg treedt met de Commissie van Beheer en Toezicht.

2. Leerlingen, door of voor wie in strijd met deze bepaling is gehandeld, *komen voor een eervol ontslag niet in aanmerking.*

AFDEELING III.

Van Belooningen en Toelagen .

ART. 46.

De leerlingen gedragen zich geheel naar de voorschriften, hun door Directeur en leeraren gegeven.

ART. 47.

Geldelijke toelagen ter bestrijding van kosten van studie en onderhoud, in de eerste plaats uit het Tooneelschoolfonds, gesticht door den Heer J. L. WERTHEIM, kunnen door het Hoofdbestuur, op voordracht der Commissie, aan een of meer leerlingen worden toegekend.

ART. 48.

Er kunnen belooningen in geld worden toegekend aan de leerlingen der verschillende klassen, die bij het overgangs- of eind-examen, naar het oordeel der Commissie, blijken hebben gegeven van buitengewonen aanleg en groote plichtsbetrachting. De Commissie, die deze belooningen toekent, bepaalt, in overleg met het Hoofdbestuur, het bedrag.

NIEUW.

ART. 44.

Leerlingen der school kunnen in voor hen geschikte rollen bij tooneelgezelschappen en in rollen, welke door hen op de school zijn ingestudeerd, bij liefhebberij-vereenigingen optreden, mits . . . enz. Zie Art. 44 oud.

ART. 45.

1. Zie Art. 45 oud, lid 1.
2. Leerlingen, door wie of voor wie in strijd met deze bepaling is gehandeld, kunnen door de Commissie van Beheer en Toezicht worden ontslagen.

AFDEELING IV.

Van Belooningen en Toelagen.

ART. 46 oud vervalt.

ART. 47.

Zie Art. 47 oud, achter „leerlingen” in te voegen „-A of -B.”

ART. 48.

Zie Art. 48 oud, achter „leerlingen” in te voegen „-A.”

ART. 49. Zie Art. 49 oud.

ART. 50. Zie Art. 50 oud.

Het Reglement der Voorbereidende School komt met die instelling te VERVALLEN.

NIEUW.

OVERGANGSBEPALINGEN.

ART. I.

De overgangs-examens der Vakschool en het eind-examen der Voorbereidende School, welke volgens de thans vigeerende reglementen op het einde van den cursus 1894/95 zullen afgenomen worden, geven den tegenwoordigen leerlingen der School het recht tot toelating als leerlingen-A van de gelijknamige klassen der gereorganiseerde Tooneelschool, waartoe zij volgens de bestaande bepalingen zullen bevorderd worden.

ART. II.

De tegenwoordige hospitanten worden den 1en September 1895, zonder admmissie-examen toegelaten tot leerlingen-B van die klasse der Tooneelschool, welke de Commissie, Directeur en Leeraren gehoord, hun zal aanwijzen.

ART. III.

De admmissie-examens, die vóór het begin van den cursus 1895—96 zullen plaats hebben, zullen afgenomen worden volgens de bepalingen van dit reglement.

ART. IV.

Dit reglement treedt in werking 1 September 1895.

ART. 44.

Verscherping van de voorwaarden voor het optreden bij liefhebberij-vereenigingen.

ART. 45.

Lid. 2. Verzwaring van de straf op de overtreding gesteld, welke nu meer uitwerking zal hebben en gemakkelijker gestreng is toe te passen.

ART. 46.

Vervalt als overtollig en in elk geval in deze afdeeling misplaatst.

ART. 47.

Ten aanzien van het Wertheim-fonds is het niet rechtvaardig en is men misschien niet gerechtigd tusschen de leerlingen eenig onderscheid te maken.

ART. 48.

De hier bedoelde beloningen mogen naar billijkheid gereserveerd worden voor de élite-leerlingen. Ten hunnen opzichte zal bovendien de Commissie meestal het best in staat zijn te beoordeelen, of zij »buitengewonen aanleg en groote plichtsbetrachting» aan den dag leggen.

HET REGLEMENT DER VOORBEREIDENDE SCHOOL,

vervalt met die instelling. Haar verdwijnen zal na hetgeen in de Inleiding gezegd werd, wel geen nadere toelichting meer behoeven.

**TOELICHTING DER
OVERGANGSBEPALINGEN.**

ART. 1.

De billijkheid brengt mede, dat de tegenwoordige leerlingen der School door de gewijzigde bepalingen niet meer tijd voor hunne opleiding noodig hebben dan volgens de bestaande vereischt wordt. Daarom wordt voorgesteld, dat de School-examens, die in Juli a. s. zullen worden afgenomen, tevens admissie-examens zullen zijn voor de nieuw ingerichte school.

ART. 2.

Ook deze bepaling is billijk, daar enkele hospitanten bij hun toelating hoopten gedurende meer dan één jaar de lessen van de school te kunnen volgen.

ART. 3.

Wellicht hebben de admissie-examens plaats vóór 1 September, in dat geval geldt deze bepaling.

ART. 4.

Het ligt voor de hand, het nieuwe reglement in werking te laten treden bij den aanvang van den nieuwen cursus.

A. Algemeene Begrooting 1895/96.

Ontvangsten.

Art. 1.	Contributie der Afdeelingen en der Algemeene Leden	f 5200.—
" 2.	Rente	" 20.—
" 3.	Nadeelig saldo	" 1443.05

f 6663.05

Uitgaven.

Art. 1.	Bijdrage aan de Tooneelschool	f 5078.05
" 2.	Tijdschrift	" 900.—
" 3.	Leescomité	" 150.—
" 4.	Bijdrage Bijzondere Voorstelling door een der Afdeelingen georganiseerd	" 200.—
" 5.	Bijdrage Tooneel-Catalogus	memorie
" 6.	" Regisseur	memorie
" 7.	Reiskosten	" 150.—
" 8.	Drukwerk	" 20.—
" 9.	Bureaunkosten	" 40.—
" 10.	Onkosten Algemeene Vergadering	" 25.—
" 11.	Onvoorziene Uitgaven	" 100.—

f 6663.05

B. Begrooting Tooneelschool 1895/96.

Ontvangsten.

Art. 1.	Bijdrage van H. M. de Koningin	f 5000.—
" 2.	" " " de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen	memorie
" 3.	Giften, jaarlijksche Bijdragen, enz.	" 275.—
" 4.	Rente Fonds Hacke van Mijnden	" 48.—
" 5.	Schoolgelden	" 400.—
" 6.	Bijdrage uit de Algemeene Kas	" 5078.05

f 10801.05

Uitgaven.

Art. 1.	Jaarwedde van den Directeur, tevens belast met het onderwijs in Lezen, Voordracht, Geschiedenis van het Tooneel en Tooneelletterkunde	4000.—
" 2.	Jaarwedden van het Onderwijzend Personeel:	
a.	Spel en Grimeeren	f 1500.—
b.	Zang, Uitspraak en Stemvorming	" 270.—
c.	Teekenen, Hoogere Mimiek en Costumeerkunde	" 180.—
d.	Costuumkunde	" 135.—
e.	Fransche Uitspraak en Letterkunde	" 180.—
f.	Hoogduitsche Uitspraak en Letterkunde	" 180.—
g.	Engelsche Uitspraak en Taal	" 180.—
h.	Plastische oefeningen	" 225.—
i.	Dansen en Mimische oefeningen	" 90.—
k.	Costuumnaaien	" —.—
		" 2940.—
Art. 3.	Vorbereidende School.	
l.	Adjunct-Directrice, tevens belast met het Onderwijs in Nederlandsch, Fransch, Hoogduitsch, Geschiedenis en Handwerken	f 1020.—
m.	Lezen, Uitspraak en Stemvorming	" 300.—
n.	Teekenen	" —.—
		" 1320.—
Art. 4.	Toelage Mevrouw Rennefeld	" 250.—
" 5.	Belasting	" 250.—
" 6.	Verwarming en Verlichting	" 350.—
" 7.	Erfpacht	" 337.05
" 8.	Rente 4 0/0 Leening	" 80.—
" 9.	Aflossing 4 0/0 Leening	" 500.—
" 10.	Bureaunkosten	" 10.—
" 11.	Schoolbehoeften en Bibliotheek	" 200.—
" 12.	Onderhoud Gebouw	" 200.—
" 13.	Onderhoud Ameublement	" 30.—
" 14.	Pianohuur en stemmen	" 60.—
" 15.	Verwarming en Schoonmaak Gymnastieklokaal	" 34.—
" 16.	Onkosten Examens	" 50.—
" 17.	Assurantie	" 90.—
" 18.	Onvoorziene Uitgaven	" 100.—

f 10801.05

TOELICHTING DER BEGROOTINGEN.

De Rekening 1893/94 sloot met een voordeelig saldo van f 1262.88, waarvan echter aan de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen teruggegeven werd haar bijdrage ad f 750.—, toegezegd in geval van een tekort en waarop wij dus geen aanspraak mochten maken; het batig saldo verminderde daardoor tot f 512.88.

De Begrooting 1894/95 toonde een nadeelig saldo van f 683.05, dus, verminderd met bovenbedoeld voordeelig saldo, van f 170.17.

Door het niet-uitkeeren der bijdrage voor een bijzondere voorstelling (Art. 4 — f 200.—) kan deze rekening geacht worden te zullen sluiten zonder noemenswaardig saldo en kunnen derhalve de begrootingen 1895/96 onafhankelijk van vroegere baten of tekorten beoordeeld worden.

De Schoolbegrooting 1895/96 is tot op zekere hoogte een schijnbegrooting, want worden de voorstellen tot reorganisatie der school aangenomen, dan vervalt zij en treedt in haar plaats die welke als bijlage is gevoegd bij de toelichting der bedoelde reorganisatie. En zelfs al mochten deze voorstellen geen goedkeuring verwerven, dan nog blijft de waarschijnlijkheid dat de Voorbereidende School het volgende jaar verdwijnt (men raadplege daaromtrent het rapport van het Hoofdbestuur), waardoor f 1320.— bespaard wordt, een besparing die het nadeelig saldo der Algemeene Begrooting ad f 1443.05 belangrijk zou doen verminderen. Uit een geldelijk oogpunt beschouwd, verdient alzoo het voorstel tot reorganisatie der geheele School, of subsidair tot opheffing der voorbereidende, ernstige aanbeveling.

Toelichting der verschillende uitgaven der Schoolbegrooting zou overbodig wezen, waar zich hoegenaamd geen nieuwe gezichtspunten voordoen. De verschillende posten zijn nogmaals nauwkeurig getoetst aan de rekeningen der drie laatste jaren (1891/94), vandaar enkele kleine afwijkingen van de begrooting 1894/95. Aangezien de School vermoedelijk een hoogste klasse zal hebben (waarom Art. 2 b. en g. iets hooger werden uitgetrokken), moest de post pianohuur en stemmen (Art. 15) worden ingevuld, terwijl een assurantie-polis aan het einde van het Vereenigingsjaar 1894/95 vernieuwing eischt.

Met groote voldoening en eerbiedigen dank plaatsen wij bij voortdoring als eerste ontvangst de bijdrage van H. M. de Koningin. Van de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen is voor het volgende jaar geen subsidie te wachten, doch de hooggewaardeerde, bijna onmisbare steun dier vereeniging schijnt ons in volgende jaren niet onthouden te zullen worden.

De cijfers der Algemeene Begrooting spreken geheel voor zich zelf; de uitgaven zijn gelijkloidend aan die van het vorige vereenigingsjaar, natuurlijk behalve de bijdrage aan de School. Alleen is de post Tijdschrift f 100.— verhoogd, daar f 800.— voor de tegenwoordige uitgaaf te laag geraamd is gebleken; daarentegen kunnen de bureaunkosten met f 20.— verminderd worden.

B. Begrooting Tooneelschool 1895/96.

Ontvangsten.

Art. 1.	Bijdrage van H. M. de Koningin . . .	f	5000.—
" 2.	" " de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen . . .		memorie.
" 3.	Giften, jaarlijksche bijdragen, enz. . .	"	275.—
" 4.	Rente Fonds Hacke van Mijnden . . .	"	48.—
" 5.	Schoolgelden	"	400.—
" 6.	Bijdrage uit de Algemeene Kas . . .	"	3818.05

f 9541.05

Uitgaven.

Art. 1.	Jaarwedden van het Onderwijzend Personeel:	
a.	Voordracht, Spel en Figureeren.	
b.	Lezen en verklaren van Tooneelstukken, Tooneelgeschiedenis, Tooneelletterkunde.	
c.	Zang, Uitspraak van het Nederlandsch.	
d.	Costuunkunde, Costumeerkunde, Mimiek, Grimeeren, Teekenen.	
e.	Dansen, Schermen, Plastische en Mimische Oefeningen.	
f.	Fransch, Hoogduitsch, Engelsch	f 7000.—
Art. 2.	Toelage Mevrouw Rennefeld	" 250.—
" 3.	Belasting	" 250.—
" 4.	Verwarming en Verlichting	" 350.—
" 5.	Erfpacht	" 337.05
" 6.	Rente 4 ⁰ / ₁₀₀ Leening	" 80.—
" 7.	Aflossing 4 ⁰ / ₁₀₀ Leening	" 500.—
" 8.	Bureaunkosten	" 10.—
" 9.	Schoolbehoeften en Bibliotheek	" 200.—
" 10.	Onderhoud Gebouw	" 200.—
" 11.	Onderhoud Ameublement	" 30.—
" 12.	Pianohuur en Stemmen	" 60.—
" 13.	Verwarming en Schoonmaak Gymnas- tieklokaal	" 34.—
" 14.	Onkosten Examens	" 50.—
" 15.	Assurantie	" 90.—
" 16.	Onvoorziene Uitgaven	" 100.—

f 9541.05

Bij aanneming van bovenstaande begrooting wordt Art. 1 der Uitgaven van de Algemeene Begrooting verminderd met f 1260.— en daalt het nadeelig saldo tot f 183.05.

Het Leescomité.

Het tooneelstuk *Spelers*, en het blijspel *De Jonggehuwden* zijn afgekeurd.

Ter beoordeeling zijn voorts ontvangen een blijspel in één bedrijf: *Lionne* en een tooneelstuk in 4 bedrijven: *Meta*.

MARCELLUS EMANTS,
M. B. MENDES DA COSTA.

Niet Officiël Gedeelte.

Uit de Amstelstad.

Het toeval wil en zoo héél rouwig ben ik daarom niet, dat de plaatsruimte, waarin ik de voorstellingen van *De Vrouw der Zee* en *Hamlet* heb te bespreken zeer beperkt is.

Let wel: de Voorstellingen.

De Koninklijke Vereeniging heeft bij het komen van de bladeren stoute grepen gedaan. Met den noorschen Shakespeare beginnende heeft zij den engelschen, eenigen waren, om zoo te zeggen *en passant* een beurt gegeven.

Het zou beter voor ons aller zielerust geweest zijn, meen ik, als dat maar niet was geschied.

Maar het beste zou het zijn geweest voor hen in het bijzonder, die met de vertoonde werken voor de eerste maal kennis maakten; zij die weinig in den Schouwburg komen, die aangelokt door namen als Ibsen en Shakespeare er eindelijk toe besluiten daar heen te gaan, vooral omdat de stukken op het Leidsche Plein vertoond worden, zij zijn niet alleen bedrogen uitgekomen, maar wij, die graag volle zalen zien, wij ook.

Evenmin als voor *De Vrouw der Zee* heeft Het Nederlandsch Tooneel een bezetting voor *Hamlet*.

Wangel voor Clous en Ellida voor mevrouw Holtrop-van Gelder; Polonius voor Ising, de Koningin eerst voor mevrouw Poolman, toen, door het strookje, dat over haar naam op het programma werd geplakt, voor mevrouw Pauwels-van Biene.

Men gevoelt wel, dat hier hoedanigheden gemist worden, die ik niet behoef te omschrijven.

De vijf lange bedrijven van Ibsen's drama, dat opgesteld is uit uitvoerige samenspraken, dat zelfs bij de lezing studie eischt, zijn maar driemaal vertoond.

De eerste maal voor de leden onzer afdeeling bij een uitnodigingsvoorstelling, waarop men zich zeer kalm heeft gehouden.

Het drama wordt algemeen mooi gevonden, de filosofische stelling, dat men een vrouw los moet laten om van haar te verkrijgen, wat zij zonder dat niet wil, de sociologische beschouwingen over ons huwelijk, het herhaalde en berede-nerde gispn van dien handel, het is alles te fijn en te inwendig om door dit gezelschap, dat zooveel van het uitwendige houdt, vertolkt te worden.

En de verzen van Burgersdijk, omdat het verzen zijn en omdat de hollandsche stroefheid er toch niet aan ontbreekt, zij vinden, misschien alleen in Royaards, die *Hamlet* speelde, en dan nog maar in de toekomst, een eenigszins voldoende zegger.

Het hakken, dat men in den tekst heeft gedaan om de voorstelling tijdig te kunnen doen eindigen heeft er verder te veel toe bijgedragen om daarvan nog iets meer te verwachten dan van een repetitie in costuum.

Dit moest men het groote, betalende publiek heusch niet aandoen.

Dat velen van Ibsen en Shakespeare gediend zijn, is be- wezen; op andere tooneelen, ook buiten Amsterdam hebben volle zalen het getuigenis afgelegd, dat er een publiek voor hunne drama's is te vinden, maar zooals zij vertoond werden in den Stads-Schouwburg kan men slechts vreezen, dat enkelen onder die velen er genoeg van zouden krijgen.

Zóó maakt men geen Ibsenianen en zóó kan ik me denken, dat er zijn, die maar niet begrijpen, dat de kenners zoo

hoog wegloopen met Shakespeare; die menschen gaan naar huis met de gladverkeerde meening, dat het wel aan hen zal liggen, maar al denken zij zich zelf, wat al te bescheiden, niet-deskundig, zij kunnen, als zij dat mochten verlangen, van mij op een briefje krijgen, dat ze gelijk hebben. Ten minste, dat zij, afgaande op de vertooningen in den Stads-Schouwburg, in hun recht zijn als zij meenen, dat Ibsen een vervelende stoethaspel is en Shakespeare een kermisklant.

Dat zegt alweer niet, dat er hoegenaamd geen goeds was in de vertooningen. maar wel zóóveel verkeeds, dat men beter had gedaan ze binnen te houden.

Een analyse ervan ligt om die redenen — ik groet u, gebrek-aan-plaatsruimte! — niet op mijn weg.

Waar vooral *De Vrouw der Zee*, dat zoo breed en zoo intiem is (immers terecht sprak de voorzitter onzer afdeeling op den gezelligen feestavond daarna, van de „tragedie van het huwelijk”) en ook *Hamlet* werkelijk geheel liggen buiten den gevoelskring van het *gezelschap*, dat die stukken had te spelen, daar heeft het geen zin brokstukken uit solopartijen te loven of over den hekel te halen; wij zouden door al de boomen toch niets te zien krijgen van het bosch.

Dan raad ik den lezer, die lust heeft in zijn leven, niet-tegenstaande ik het stuk nog niet heb gezien, dus afgaande op de bekende gegevens, liever zonder aarzelen aan, zijn duiten te besteden voor een opvoering van *Het Spookhotel* (*L'Hôtel du libre Echange*) een onvergelykelijke klucht van Georges Feydeau en Maurice Desvallières, die, na een verfatsoen-lijkskuur te hebben ondergaan, geheel moet vallen binnen het bereik van de vertooners en zonder twijfel zal voldoen aan de beste wenschen van een publiek, dat flink pret wil hebben.

J. V. JR.

Eleonora Duse.

Rome, 11 Maart 1895.

Het genot van Eleonora Duse's spel is mij nooit gegund geworden. Gedurende de twee jaren, die ik te Rome doorbracht is zij nooit hier opgetreden. Een paar maal meen ik in de couranten van hare triomfen te Florence en elders in Italië gelezen te hebben. In het algemeen laat zij hare groote gaven het liefst in het buitenland schitteren. Niet dat men haar in Italië niet op hare juiste waarde weet te schatten. Maar het is natuurlijk dat de roem buiten de grenzen van het land geogst begeerlijker is, de wierook daar gebrand nog bedwelmender. Misschien ook speelt het geld hierin zijn rol; het geld, dat op een zegetocht door Europa in breede stroomen komt aanvloeien.

Ook in Holland zou ik haar spel niet hebben kunnen bewonderen. Want vergis ik mij niet, dan treedt zij nu voor de eerste maal aldaar op. Wat ik hier volgen laat, berust dus niet op eigen aanschouwing van hare veelzijdigheid en haar volmaakt talent, maar is eene samenstelling van wat anderen daarover schreven of mij mededeelden.

Merkwaardig is voor alles de omvattende studie, die zij van hare rollen maakt. Zij maakt den schrijver het stuk als het ware na. Speelt zij Shakespeare's Cleopatra, men kan er zeker van zijn, dat zij behalve bij den dichter zelf ook bij Plutarchus is te rade gegaan om hare heldin en niet de rol alleen geheel van buiten te kennen. Zij leest wat van den dichter, over hem en zijne werken geschreven is. Zij vergelijkt desnoods vertalingen. Zij zal alvorens Goldoni's *Locandiera* te vertolken zijne „Memorie” hebben nageslagen in de hoop daaraan een trek te ontleenen, die haar beeld kan volmaken, een penseelstreek, die haar schilderij voltooit. En niet voordat dat beeld voor haar af, geheel af is, stelt zij het ten toon. Dan voelt zij den drang tot spelen, die zich eerst openbaart wanneer hare heldin geschapen en getooid is. Haar genie is daarbij een onfeilbare gids.

Hare veelzijdigheid is groot. Zij voelt zich bijzonder aan- getrokken door de Fransche drama's van den nieuwen tijd,

met name van Dumas en Sardou. Maar toch verwaarloost zij de dichters van haar vaderland in geen deele. Behalve in Goldoni's *Locandiera* en *Pamela nubile* treedt zij op in stukken van Torelli, Cavalotti, den staatsman-volksleider-dichter, van Carlo Verga, Marco Praga en Giuseppe Giacosa, in wiens *Tristi Amori* zij een nieuwe zijde van haar talent toont. De kenners bewonderen haar daar meer om haar zwijgen, dan om haar spreken. Immers in het dagelijksche leven is zwijgen dikwijls eene kunst; hoeveel te meer op het tooneel. Giacosa moet haar dan ook zeer dankbaar geweest zijn voor de negatieve actie, die zij in zijn eenigszins levenloos stuk bracht.

Van de Italianen is behalve Goldoni, Paolo Ferrari, de eenige jaren geleden gestorven tooneelspeldichter, haar bevorrechte auteur. Natuurlijk vergoedt zij Shakespeare — hoe zou ze niet — maar dikwijls moest ze de scheppingen van haar genie in haar atelier achterlaten . . . „faute de combattants.” Soms schittert een ster diermate dat de omringende lichamen slechts dwaallichtjes schijnen. Desdemona heeft een Othello, zelfs een Jago noodig; zonder Hamlet geen Ophelia en naast een Porzia van Duse moet en Shylock staan, die haar niet ontsiert. Ten slotte heeft zij haar repertoire met Ibsen verrijkt.

Hare kunst in eene geheel persoonlijke. Zij is altijd waar en eenvoudig. Ook het uiterlijke is zoo ongekunsteld mogelijk; de dracht van het haar is bijna altijd dezelfde; alleen het toilet is rijk en met zorg en smaak gekozen. Zoals elk artist heeft zij hare volmaakte kunst slechts verkregen als een gelouterd mengsel van een voortdurend streven en verbeteren. Vroeger heeft ze dikwijls rollen *moeten* spelen, die met haar talent en haar wil in openlijken strijd waren, maar juist daaruit trad hare kunst als gezuiverd te voorschijn. Aldus leerde zij *wat* zij kon en *hoe* zij het kon. En dat, die geestelijke volmaking, kunnen wij nu aanschouwen.

Ik zei reeds dat zij maandenlang hare heldin bestudeert. Die studie heeft ten gevolge, dat hare scheppingen leven. Elke lijn, elke trek van haar beeld harmonieert met het geheel en het geheel zelf is een brok natuur, dat boven Tiziaan's portretten en Michel Angelo's statuen voor heeft, dat het inderdaad leeft. Doch zij begrijpt niet alleen hare rol maar ook het geheele stuk, waarvan immers de figuur, die zij teruggeeft, toch maar een deel is. Wie haar ziet, leeft met haar mee; hij gevoelt in zijn borst de aandoeningen trillen die haar bewegen; hem sleepen de hartstochten mee, die haar voortsleuren; het vuur dat in haar gloeit verschroeit ook den toeschouwer.

Aandoeningen, hartstochten, vuur! Die heeft ze nodig, daarin vermeit ze zich, leeft ze. Vandaar die voorkeur voor *Odette*, *Divorçons*, *Fedora*, *Francillon*, *Denise*, Ferrari's *Amore senza stima* en voor *La Signora dalle Camelie*. Zij laat zich meeslepen, ja, maar slaat niet op hol; zij berispt, verwijt, klaagt aan, scheldt, raast, dondert, ja — maar blijft altijd natuurlijk. Haar gebaar is altijd gracieus en edel, omdat het eenvoudig en natuurgetrouw is; haar stem, hoewel niet altijd zeer helder, is altijd bekorend. Haar gebrek enkele letters meer in de keel dan met de lippen te spreken (bij Italianen zeer zeldzaam) zal misschien juist in Holland niet de aandacht trekken. Maar dat belet niet, dat haar taal duidelijk is; ieder woord komt tot zijn recht en staat op zijn plaats; soms voortkabelend gelijk een beekje, dan weer neerdonderend gelijk een stortvloed of breed voortrollend als een majestueuze rivier is haar woordenstroom; hij is groot, geweldig, liefelijk, maar altijd houdt eene bedding hem in bedwang.

Nog eenige opmerkingen over haar persoon en haar leven. Terwijl ik dit schrijf staat haar portret als *Signora dalle Camelie* voor mij. Schoon kan men haar niet noemen. Maar hoewel uit het Lombardische geboortig heeft zij, om het zoo te noemen, de Napolitaansche schoonheid: rijk zwart haar en dichte wenkbrauwen; zwarte rollende oogen; dien typischen sensueelen mond; dien neus, waarvan de neusgaten

dat wijd openstaande vertoonen, wat ook het Slavische ras heeft en eindelijk het klassieke voorhoofd.

Hare eenige ambitie is de kunst om de kunst zelve. Dan is zij tevreden wanneer aan de kunst recht is wedervaren. Of het publiek in stormachtige bijvalsbetuigingen losbaar laat haar tamelijk onverschillig. Hare roeping is haar kunst en die vervult ze. Zulk een artiest in den waren zin van het dikwijls misbruikte woord in zijne volle kracht te mogen aanschouwen, is een genot niet alleen; het veredelt.

Men is gewoon bij persoonsbeschrijvingen met zijne of hare geboorte aan te vangen, te vermelden wie de ouders waren enz. en dikwijls plaatst men er tevens het een of ander citaat boven. Met dat alles wil ik eindigen.

Eleonora Duse stamt uit eene Venetiaansche tooneelspeleers-familie. Alleen de grootvader schijnt in comische rollen wat naam gemaakt te hebben. Zij werd geboren te Vigevano, een stadje bij Milaan en Pavia. Reeds als kind trad zij voor het voetlicht en zelfs toen vestigde zij de aandacht op zich, voornamelijk te Turijn in het jaar 1881. Maar haar roem dagteekent van 1883, toen zij de Romeinen door haar eenig spel bezielde, misschien nog meer dan Rossi het gedaan had. Nu haar genie onbetwistbaar is, is de strijd aangevangen wie grooter is Sarah Bernhardt of Eleonora Duse. Maar waartoe al dergelijke vergelijkingen? Toen men Goethe vertelde hoe de Duitschers er over twistten, wie grooter was hij of Schiller, antwoordde de wijze man „ze moesten liever den hemel danken, dat ze twee zulke mannen hadden.” E basta.

Het citaat is van Moleschott. Wat de hertogin Athénais van Adrienne Lecouvreur zegt: „elle est simple et naturelle, elle parle” en later de prinses van Bouillon: „le difficile, c'est le naturel, c'est de parler simplement, comme on parle” past Moleschott op Eleonora Duse toe. Inderdaad kan dit het motto zijn voor eene beschouwing over deze groote, zeer groote tooneelspeelster. H.

Dit stukje was reeds voor 't vorige nummer gezet, doch moest, tot ons leedwezen, op 't laatste oogenblik wegens plaatsgebrek worden teruggenomen.

RED.

Gedenkpenning Veltman.

Aan Veltman werd op 25 April l.l. door een Commissie bestaande uit de heeren Boelen, Hartkamp (aan wien de lezers bovenstaande afbeeldsels te danken hebben), van der Horst, van der Mandere, Mercus en Nieuwenkamp de penning aangeboden, die bestemd is om „den grooten tooneelspeler” te vereeuwigen. De penningen zijn geslagen bij den heer J. A. A. Gerritsen, de stalen stempels gesneden door den heer A. Scheffer.

Het titelblad van het bij de penningen behoorend album, vervaardigd door den architect Berlage, draagt het volgende opschrift: „den heere L. J. Veltman, den talentvollen, kundigen en volijverigen artist ter gedenking van zijn afscheid van het Amsterdamsche tooneel, zijn afbeeldsel, gedreven in drieërlei metalen aangeboden, benevens dit album, bevattende de namen der vereerders, die zich daartoe vereenigd hebben.”

De slotwoorden van Le Député Leveau.

In de Revue de Paris van 1 Maart 11. wijdt Emile Faguet eenige bladzijden aan de tooneelstukken van Jules Lemaitre.

Over le *Député Leveau* sprekende en het karakter der Markiezin de Grèges verklarende, schrijft hij o. a.:

Aimer, c'est associer quelqu'un au sentiment le plus fort qu'on a en soi. La marquise de Grèges, ambitieuse, effrénée, associe son mari et n'associe que son mari à son ambition. Elle aime son mari; et puisqu'elle n'a au cœur que de l'ambition, elle l'aime de tout son cœur. Je raisonne juste, et je ne plaisante pas.

C'est pour cela qu'elle le trompe. Ah! sans broncher, et non pas à moitié. Un autre que M. Lemaitre aurait fait de la marquise une Célimène qui se promet à tous et ne se donne à personne, et qui obtient beaucoup sans rien accorder. Mais c'est si peu vrai, cela! Les hommes ont peur d'être dupes: ils ne font pas tant de sacrifices que cela à une femme, »pour ne recevoir que l'espoir.« Il faut pour avoir Leveau, se donner à lui. Ce sera fait. On aime assez son mari pour cela. — Mais il veut épouser! Halte-là, s'il vous plaît! On est marquise de Grèges, et on aime le marquis de Grèges. Dans des temps difficiles, on peut descendre à la prostitution; mais non pas jusqu'à la mésalliance. — Le dernier mot de la marquise est bien joli. Attirée dans le piège par ce retour de Leveau, abandonnée de son mari, seule au monde, elle dit: »Serai-je madame Leveau?« Vous entendez bien. Si elle songeait à l'épouser, elle dirait: »Epouserai-je cet homme?« ou »Finirai-je par l'épouser?« Elle dit: »Serai-je madame Leveau?« Et qu'elle prononce ce nom ridicule, qu'elle se donne à elle-même cette appellation burlesque, cela indique quelle réponse elle fait elle-même à sa question. Elle ne sera jamais madame Leveau.

Dus, volgens zijn meening, zal en kan de Markiezin *nooit* Mevrouw Leveau worden.

Niet geheel overtuigd door deze redeneering, wendde ik me tot den schrijver en mocht van Jules Lemaitre het volgende antwoord ontvangen:

La marquise de Grèges n'en sait rien, — ni moi non plus.

Maar wie het wèl wist, dat was hij die het stuk in het Hollandsch overzette en *Est-ce que je serai madame Leveau?* vlotweg vertaalde met: *Dan maar Mevrouw Leveau!*

Dat *Dan maar!* waar in het oorspronkelijke eenvoudig een vraag wordt gesteld.... hoe doortastend en welk een radicale verbetering. Alle twijfel weggevaagd, de vertaler velt vonnis: de Markiezin zal met Leveau trouwen.

Hulde aan zulk een knap stukje, hulde!

Onder het publiek waren er enkelen die verstonen: *Dan naar Mevrouw Leveau!* en ze begrepen niet goed wat Mevrouw Van Eijsden aan Mevrouw Beersmans zou gaan vertellen.

Innig jammer dat de vertaler die toehoorders niet eens geraadpleegd heeft. Wie weet welke verbetering van de verbeterde slotwoorden we dan nog te genieten hadden gekregen!

IDA.

De Tooneelkus.

Hoe onze dames tooneelspeelsters over dit hoofdstuk oordeelen blijkt uit het volgende, waarvan het eerste stukje te danken is aan de welwillende inzending der schrijfster, terwijl de overige zijn uitgeknipt uit het *Zondagsblad van de Amsterdamsche Courant* (Het Geeltje) van 24 Maart 1.1.

Een tooneelkus doet me denken aan een valschen gulden; beide missen innerlijke waarde. Maar... het uitgeven van

een valschen gulden is strafbaar en het geven van een tooneelkus dikwijls verplicht.

Allemaal schijn, heusch waar!

Met dien meneer uit Weenen kan ik hoogstens een beetje medelijden hebben.

De sukkel moest liever thuis bij de kinderen blijven dan zijn vrouw te hinderen in den schouwburg. En in elk geval moest hij begrijpen, dat het hem niet armer zal maken als zijn vrouw een paar valsche gulden uitgeeft.

ALIDA KLEIN.

Zie hier *mijn* opinie. Over geheel de wereld is de tooneelkus sans conséquence. Die kus *moet* gegeven worden in overeenstemming met de situatie.

Et après? „We hebben op het tooneel waarlijk geen tijd om ons daármee te kwellen.“

CATHARINA BEERSMANS.

„Wat 'n drukte om een kus en nog wel een tooneelkus! Ik heb er nog nooit bij gedacht als ik op 't tooneel kuste of gekust werd. Hoe men 't doet, is dunkt mij bijzaak, als 't publiek maar den juisten indruk krijgt.“

M'n groote leermeesteres, mevr. Kleine—Gartman, zei altijd: „doe zooals God 't je in 't hart stuurt.“

MINA SCHWAB—WELMAN.

Ik heb, zoolang ik aan het tooneel ben, als het in mijn rol te pas kwam altijd *echt* gekust en laten kussen. Om u de eerlijke waarheid te zeggen, is de gedachte nog nooit bij mij opgekomen of ik dit comme il faut was of niet en ik zou er misschien ook nooit over gedacht hebben, als het dezer dagen in de couranten niet ter sprake was gekomen. En nu ik er over denk, is het naar mijn bescheiden meening, niet anders dan natuurlijk, dat wanneer men werkelijk in z'n rol meeleeft, men z'n vader, broer, man of wat de acteur met wien men speelt, voorstelt, werkelijk kust. Ik voor mij heb er geen „gemoedsbezwaren“ tegen en denk: het gebeurt in dienst der kunst, met de schmink veeg ik het af.

M. v. D. HORST—v. D. LUGT.

Uitgeknipt.

Uit de *Fliegende Blätter* (No. 2589.)

VIEL' EHRE

Kunde (in eine Buchhandlung tretend): „Habe die Ehre!“ — Gehilfe: „Habe die Ehre!“ — Kunde: „Haben Sie die „Ehre“?“ *) — Gehilfe: „Habe nicht die „Ehre“!“ — Kunde: „Habe die Ehre!“ — Gehilfe: „Habe die Ehre!“

*) Schauspiel von Sudermann.

Correspondentie.

Enkele stukken moeten wegens plaatsgebrek tot een volgend nummer blijven liggen.

RED.

ADVERTENTIËN.

WONDER-SIGARENPIJPJE.

De Rook toovert aardige figuren op het papier in den steel van het pijpje te voorschijn. Amusant voor elken Rooker. Echt Weichselhout met echt barnsteen 80 ct., id. Cigarettenpijpjes. Van af 2 stuks franco toezending overall heen; van af een half dozijn 20 % rabat. Postzegels worden in betaling aangenomen.

Agent voor Nederland:

L. BERNSTEIN, MAASTRICHT, Grootte Straat 31.

Verschijnt den 1^{en} en 15^{en} van iedere maand bij M. J. P. VAN SANTEN, Rokin 29 te Amsterdam.

Leden van het Tooneelverbond (Contributie f 5.—) ontvangen dit Tijdschrift gratis

Voor niet-leden bedraagt de prijs, per jaargang van ten minste 16 afleveringen, f 4.—. Franco per post f 4.25.

Brieven en stukken, de Redactie betreffende, adresseere men aan den heer J. VRIESENDORP, NIEUWENDIJK 235.

Opmerkingen ten aanzien der verzending en opgaven van abonnementen en advertenties in te zenden aan den Drukker-Uitgever, ROKIN 29.

N°. 15.

1 JUNI 1895.

XXIVe JAARGANG.

I N H O U D :

Officieel gedeelte: Verslag der 25ste Algemeene Vergadering te Groningen gehouden. — Het Leescomité. — Uit de Afdeelingen. Niet officieel gedeelte: Jean Vanjean, Uit de Maasstad. — Rosier Faassen, De slotwoorden van *Le Député Levéu* met antwoord van Ida. — Allerlei. — Vulling.

Officieel Gedeelte.

**25ste Algemeene Vergadering van het
Nederlandsch Tooneelverbond
op Zaterdag 18 Mei 1895, des
morgens te 10 uren in „de Harmonie”
te Groningen.**

Tegenwoordig zijn: de leden van het Hoofdbestuur, Prof. A. G. van Hamel, Mr. J. Kalf Jr., Jean Browne, Marcellus Emants, Dr. C. I. Vinkesteyn, M. B. Mendes da Costa, Daniël de Lange, J. A. Heuff en Mr. L. J. Plemp van Duiveland.

De afgevaardigden der Afdeelingen:

Amsterdam: W. A. van der Mandere, Mr. A. Fentener van Vlissingen en Mr. L. Fredanus van Gelder.

Rotterdam: Jean Browne, L. J. Jacobson, Mr. J. Hanegraaf en P. Gips Pzn.

's Gravenhage: Mr. F. W. J. G. Snijder van Wissekerke en Mr. H. W. F. Struben.

Utrecht: F. L. A. Roeloffs Valk.

Groningen: Mr. B. ten Bruggen Cate, Mr. A. H. Büchler en Mr. A. W. F. H. Sanger.

Delft: J. Post van der Burg en P. Yssel de Schepper.

Tiel: J. A. Heuff en G. H. Murman.

Verder zijn aanwezig: de gewone leden Jhr. Mr. W. C. A. Alberda van Ekenstein, Jhr. Mr. D. P. de Marees van Swinderen, en Prof. Karl. D. Bülbring.

De Voorzitter, Prof. A. G. van Hamel, opent te ongeveer half elf de vergadering met de volgende rede:

Mijne Heeren Bestuurders, Afgevaardigden en Leden van het Nederlandsch Tooneelverbond!

Zoo de jaarlijksche vergaderingen van ons Tooneelverbond goedschiks voor verjaardagen konden doorgaan, zouden wij heden de usantie der tooneelspelers kunnen volgen en ons eerste jubilé kunnen vieren. Want het is de 25e Algemeene Vergadering die ik van daag geroepen ben te openen.

Doch de chronologie, tenzij men haar mocht bezien volgens de regelen der tooneeloptiek, waarmede sommige acteurs zoo handig weten om te gaan, laat dat groepeeren van cijfers en datums niet toe. Eerst den 19^{en} December van dit jaar zal het 25 jaar geleden zijn dat de constitueerende vergadering gehouden werd, waaruit het Nederlandsch Tooneelverbond geboren en gedoopt te voorschijn trad. 't Is misschien wel jammer dat de feiten zoo weerbarstig zijn: want, konden wij een jubilé vieren, dan zouden wij allicht ook eens eenige kransen kunnen *ontvangen*, wij die er nog al eens eenige *geven*, ik zeg niet uit gebrek aan degelijker arbeid, maar om in ieder geval, de fleur er in te houden.

Intusschen wat mij betreft, M. H. ik kan het niet sterk betreuren dat de chronologie ons tot bescheidenheid dwingt en er van een zilveren feest geen sprake kan zijn. Want tot „feestredenaar”, zoo er een noodig ware geweest, had ge mij niet moeten kiezen. Ofschoon ik met ingenomenheid, met animo, en niet geheel en al zonder voldoening eenige jaren werkzaam ben geweest als Hoofdbestuurder van het Tooneelverbond, zoo zou ik noch in die persoonlijke herinnering, noch in de historie die aan mijne werkzaamheid voorafgaat, stof hebben kunnen vinden tot hooggestemd jubileeren. Laat ons mogen verklaren, zonder aarzeling, maar zonder overdreven trots, dat wij het goede hebben gewild, dat wij naar het ideaal hebben gestreefd en dat dit streven hier en daar, meestal ongezoekt, den toestand van het tooneel in ons vaderland heeft verbeterd! Maar daarbij

blijve het dan ook voorloopig; laat ons nog geen roem dragen op hetgeen wij hebben tot stand gebracht, nu in die werkelijkheid de plannen en droomen van vroeger zoo gebrekkig zijn verwezenlijkt.

Ik zal over die disharmonie tusschen het gewenschte en het bereikte niet verder spreken; variaties op dit reeds zoo dikwijls behandelde thema te leveren, is even gemakkelijk als onvruchtbaar. Ieder Nederlander die belang stelt in het nationaal tooneel, weet nu wel dat die disharmonie het gevolg is van allerlei toestanden en omstandigheden, waarvan sommige in het geheel niet, andere slechts op den duur te veranderen zijn, en nog nooit, zegge nog *nooit*, is er iemand opgetreden, — zelfs niet, vooral niet, onder de journalisten die over ons tooneel en ons Tooneelverbond telkens op nieuw met onverdroten ijver en ongeknakt zelfbewustzijn den staf breken, — die met overtuiging heeft durven zeggen hoe het dan wel wezen moest en met helderheid heeft durven voorzien hoe het dan ook worden zou. Alles wat wij doen en gedaan hebben en ook van daag weer zullen doen, zijn proefnemingen, middelen waarvan wij het beste hopen, maar waarvan de uitslag niet met mathematische zekerheid bepaald kan worden.

't Is mogelijk dat in onzen volksaard een onoverkomelijk beletsel ligt opgesloten voor een breede en hooge ontwikkeling der tooneelletterkunde en der tooneelspeelkunst in ons vaderland. Maar treft het u niet, M. H., dat in Frankrijk, het paradijs, zooals het heet, van beide, op tooneelgebied tegenwoordig evenzeer een onmiskenbare „malaise” heerscht, dat daar in de laatste jaren meer nieuwe stukken zijn gevallen door onverdeelde geprezen, dat Antoine zijne belangwekkende onderneming heeft moeten staken, misschien wel haar zal moeten opgeven, en dat het hoog geroemde, zuiver artistieke idealisme van „L'Œuvre” door „la peur des coups” en andere soortgelijke aandoeningen een gevoeligen knak heeft gekregen? Waar het groene hout dit lot niet ontgaat, daar mag wat aan het dorre geschiedt ons niet al te zeer verbazen.

Dus geen jubilé-thema, — dit is er niet — geen doleantie-thema — dit wensch ik niet. Wat dan? Niets dan een enkele hamerslag, na de verwelkomende handslagen van gisteren, om te verklaren dat de vergadering geopend is?

Zoo ik mij op dit oogenblik bepaalde tot die rol van tooneelknecht — den man die de „trois coups” doet weerklinken voordat het scherm opgaat, zou ik toonen geen oog te hebben voor de geheel bijzondere omstandigheden waaronder het Tooneelverbond zijn 25e jaarvergadering houdt. Die vergadering valt samen met een kermis; en welk een kermis? de Groningsche, die zoo aardig de tradities voortzet van die oud-Hollandsche instelling en die op velerlei wijze toont welk een karakteristiek volksvermaak de kermis gebleven is. Zoo wij het nationaal tooneel hier ontmoeten, wij zien het optreden als kermisvertooning: de „Koninklijke Vereeniging” in den schouwburg, de interessante „Rotterdamers” in een concertzaal, Van Lier in een „tent”; allen „spullebazen”, M. H., zelfs de edele „Raad van Beheer”.

Is dit niet eene onttering der kunst? en kan het niet zonderling schijnen, dat wij, die tooneelspeelkunst willen hoog houden en veredelen, haar nu juist komen huldigen nu zij het kermispak heeft aangetrokken? De geschiedenis zou mij het recht geven te antwoorden: „neen, in het minst niet”. Want is niet de hervorming van het tooneel in Frankrijk, in den aanvang der XVIIe eeuw, uitgegaan van de „foire de Saint-Germain”? En was het „Illustre théâtre” waaruit Molière is voortgekomen iets anders dan een rijkende kermistroep? Maar zoo niemand zich thans meer aan dien oorsprong ergert, dan is het toch alleen dáárom, omdat die oude kermisvertooningen in Frankrijk slechts het begin, het onaanzienlijk begin zijn geweest van eene ontwikkeling waaruit de hoogste kunst is voortgekomen.

Wie weet dus of ook de Groningsche kermis niet het begin kan zijn van een „réveil”, misschien wel van eene

vernieuwing onzer dramatische kunst. Maar al ware dit ook niet zoo, dan zou ik haar toch nog belangrijk achten om hare symbolische beteekenis. Zij toont ons duidelijk eenige van de hinderpalen die de ontwikkeling van ons tooneel in den weg staan. Want wat is het eigenaardig karakter van zulke kermisvoorstellingen? Van den kant van het publiek bekeken, zijn het zeer goedkope, van den kant der regie en der vertooners bezien, zijn het haastig voorbereide vertooningen. En juist daarin schuilt, voor een groot deel, zooal niet uitsluitend, de groote moeilijkheid waarmee de kunst bij ons te worstelen heeft.

Het publiek betaalt over het geheel te weinig geld voor het genot dat het van de dramatische kunst verwacht. Die kunst is nu eenmaal duur, heel duur; want wat is er niet noodig om zelfs een gewoon stuk behoorlijk te monteeren? Hoeveel décoraties moeten niet worden aangeschaft? Welk een groot aantal artiesten moet eene directie aan haar gezelschap verbinden om alle rollen die zich in een stuk kunnen voordoen behoorlijk te bezetten? Het publiek is in dit opzicht veeleischend, maar het schijnt niet te bedenken dat alleen hij veel eischen mag, die ook bereid is zelf veel te geven. Waar eene directie niet op vaste subsidies rekenen kan, waar zij uitsluitend is aangewezen op eene wisselvallige recette, daar moet zij er ten minste op kunnen rekenen dat die recette bij halfvolle zalen nog behoorlijk is en bij volle zalen een bijdrage van beteekenis in de kas doet vloeien. Ik weet wel dat de concurrentie ook op dit gebied de markt grootendeels regelt, en dat de quaestie van loonsverhooging, overal moeilijk op te lossen, hier buitengewoon lastig is. Gewoonlijk is er een „coup de désespoir” noodig, althans een alarmkreet, zooals onlangs door den Tivolischouwburch geslaakt werd, om het publiek op dien misstand te wijzen en door de mildheid van enkelen te herstellen wat de onverschilligheid van allen bedorven had. De standaard der toegangsprijzen moet, meen ik, verhoogd worden, of, beter gezegd, het publiek moet meer doordrongen worden van de zeer groote offers die deze kunst, meer dan eenige andere, stelt aan hen die haar waardig willen beoefenen.

Maar van de zijde der directies en der tooneelspelers moet ook de kunst hooger worden gehouden dan thans veelal geschiedt. Ik weet niet wat achter de coulisses gebeurt: de regeling en de voorbereiding eener opvoering, de oefeningen der tooneelspelers, de zoo onmisbare repetities, — zij onttrekken zich alle aan het oog van het publiek en ontsnappen dus aan zijne beoordeeling. Maar nu en dan wordt er toch wel iets van bekend, en zelden verhoogt zulk eene mededeeling den eerbied van het publiek voor het werk dat aan eene tooneelvoorstelling vooraf gaat. Wanneer een jonge man als Chrispijn er in slaagt om, met weinig hulpmiddelen, in een gebrekkige omgeving, door zijn talent en zijn gezag, daarbij geholpen door de medewerking zijner medespelers, voorstellingen van wezenlijk artistieke waarde tot stand te brengen, dan wordt daaraan niet enkel een verdiende lof toegekend, maar dan wordt daarvan een geweldige ophef gemaakt, alsof niet elke directie en elke regio sinds lang hetzelfde hadden behooren te doen.

Maar ik begeef mij niet verder op een terrein dat, officieel althans, zoo zorgvuldig is afgesloten, en waarvan ik alleen, op de resultaten afgaande, nu en dan onderstellen mag, dat het niet is het rijksg gebied van één verstandigen regeerder, maar het Utopia der anarchie.

Laat mij liever nog een gedachte wijden aan den individueelen arbeid der tooneelspelers. Waarlijk, M. H., wat wij van hen vorderen is veel, heel veel. Zij moeten door uiterlijk en grime aan de meest verschillende typen plastisch relief geven, aan letterkundig geconcipeerde figuren door gang, gebaar en mimiek leven bijzetten; zij moeten bovenal, door de buigingen hunner stem, door een intelligente punctuëering hunner volzinnen, door een klankeexpressie aan de meest verschillende sentimenten de sensatie geven van waarheid, echte waarheid, en dat zonder ooit aan het artis-

tieke der uitbeelding te kort te doen. Zij moeten daarbij zoo zeker zijn van hun zaak, zoo geheel en al meester van hunne middelen, dat geen fout, ook niet bij verrassing, de juistheid der interpretatie komt verstoren.

Wie zich aan de tooneelspeelkunst wijdt, moet in staat zijn dit alles te doen, althans het binnen niet al te langen tijd te leeren. Hoeveel nadenken, hoeveel studie, hoeveel arbeid is er noodig om dit alles *behoorlijk*, hoeveel routine bovendien, om het *goed* te kunnen!

De omstandigheden waaronder zij bij ons moeten leven en werken, — reizen en spelen, spelen en reizen! — veroorloven hen zeker om het in die routine heel ver te brengen.

Maar of de andere elementen van hun vak evengoed be-deeld zijn, zou ik hard betwijfelen. Er is vooral ééne zaak, — men zou haar gerust „het ééne noodige” kunnen noemen — die in onze tooneelwereld, — en zeker niet alleen uit tijd-gebrek — schromelijk verwaarloosd wordt: het is de kunst van zeggen, wat wij tegenwoordig, naar Fransch gebruik, *dictie* noemen. Hoe menigmaal heb ik niet een effect zien wegblijven, een geheele scène zien mislukken, ja een drama zijn spannend karakter geheel zien verliezen, enkel en alleen omdat de meest eenvoudige wetten der dictie niet werden nagekomen.

Die dictie is op ons nationaal tooneel zelden met veel ijver, en nooit met bijzondere voorliefde beoefend geworden. Onze groote acteurs die over hun kunst geschreven hebben — ik noem Jelgersma — hebben bijna uitsluitend hun aandacht aan houding, gebaren en mimiek gewijd. Nu, zij kon ook verwaarloosd worden zoolang de dramatische voordracht bestond in volle declamatie; en dat zij thans weer bij sommigen in zulk een declamatie (van de vroegere daarin, als ik wel zie, onderscheiden dat gene zich door de *rythmische* beweging, deze door de *klankeffecten* leiden laat) dreigt te ont-aarden, dan ligt dat, meen ik, juist hieraan dat de dictie niet beschouwd wordt als het voornaamste studievak van den tooneelspeler, dat zij nagenoeg altijd, althans wat de bijzonderheden betreft, aan de invallen van het oogenblik wordt overgelaten.

Hoe steekt daarbij af de groote zorg in Frankrijk, zelfs bij de meer moderne gezelschappen, aan de dictie gewijd. Lees de handleidingen die door Fransche tooneelspelers in het licht worden gegeven. Zij handelen bijna uitsluitend over de wijze waarop de dramatische volzin, bovenal het dramatische vers, moet gesproken worden. Wie goed heeft leeren spreken, zal altijd een goed tooneelspeler zijn, ook al ontbreken hem andere eigenschappen, ook al mist hij de artistieke vonk die de ziel van den kunstenaar doet trillen. En wie de dictie als bijzaak behandelt, wie enkel en alleen bouwt op zijn orgaan en zijn artistiek sentiment, hij zal (hoe het kwan, weet hij zelf misschien niet) het mooiste drama of de fijnste comédie, waarvan hij toch den geest in zich meent opgenomen te hebben, onder zijne handen zien struikelen en vallen, zooals een paard struikelt dat niet door de fijne en forsche hand van den ruiter, den geheelen rit door, wordt geleid en omhoog gehouden.

Ik zou dit denkbeeld eigenlijk uitvoerig moeten ontwikkelen, door voorbeelden mijne opvatting moeten toelichten en aan-bevelen. Het is daarvoor thans de tijd niet. Het zij genoeg onze tooneelspelers — en bovenal de leeraren en bestuurders onzer Tooneelschool — dit woord te herinneren, waarin ik een geestige oude dame te Parijs, onlangs hare meening over het moeilijke der tooneelspeelkunst hoorde samenvatten: „Quel art difficile! Dire naturellement des choses qu'on ne pense pas!”

Mijne Heeren! ik wil uwe gedachten niet langer bij die hooge waarde en die hooge eischen der tooneelspeelkunst bepalen. Ik wil de zaken thans niet al te zwaar opnemen, en mij liever herinneren dat het Groningsche kermis is en dat ook het Tooneelverbond wel het recht heeft éénmaal in de vijfen-twintig jaren kermis te houden, — ook al zou het voor een enkele maal, op zijn beurt de dramatische

kunst van een kermisstandpunt bezien en, zonder zich in te veel quaesties te verdiepen, zijn jaarlijksch werk eenvoudig vroolijk en genoegelijk verrichten.

De kermissen duren tegenwoordig niet lang; en zijn ze uitgeluid, dan begint het gewone leven weer. — Voor ons, Mijne Heeren, beduidt dat gewone leven: arbeiden aan de ontwikkeling en veredeling eener nationale kunst. Op haar wezenlijken bloei blijven wij hopen; en dat die hoop steeds meer blijken moge geen illusie te zijn, — dat zij een der beste uitkomsten zij van ons werk op deze 25e Algemeene Vergadering.

Ik heb gezegd.

Na deze rede, meer dan eens met applaus en gelach be-groet en aan het slot luid toegejuicht, leest de Voorzitter de presentielijst voor met vermelding van het aantal stemmen dat door elke afdeeling wordt uitgebracht en deelt mede dat van de afdeeling Dordrecht bericht is ontvangen, dat zij zich niet kan laten vertegenwoordigen. De Voorzitter vermeldt voorts, dat het Eerelid Mr. J. N. van Hall door drukke bezigheden en de Heeren J. Vriesendorp Jr. en S. J. Bouberg Wilson door ongesteldheid verhinderd zijn de vergadering bij te wonen, en dat Prof. Stokvis met het oog op de veranderingen, die de voorgestelde wijzigingen in het reglement, in het karakter van de Tooneelschool zullen brengen, als lid van de Commissie van Beheer en Toezicht bedankt heeft. De Voorzitter brengt Prof. Stokvis hulde voor al hetgeen hij in verschillende betrekkingen voor het Verbond heeft gedaan.

De Secretaris, Mr. J. Kalf Jr. krijgt daarna het woord tot voorlezing van het verslag over het afgelopen bondsjaar, dat als volgt luidt:

Wanneer het vereenigen als het Nederlandsch Tooneel-verbond ging als volkeren en menschen, van wie men zegt, dat zij gelukkig zijn, als zij geen geschiedenis hebben, dan zou de verslaggever, die thans geroepen is, de lotgevallen van het Verbond te boek te stellen, van een zeer gelukkig vereenigingsjaar kunnen gewagen: gedaan, tot stand gebracht, bereikt is er in het jaar 1894/95 slechts zeer weinig. Of het afgelopen jaar daardoor als verloren beschouwd moet worden? Het Hoofdbestuur hoopt, dat het tegendeel eens zal kunnen verklaard worden. Het *hoopt*, want eerst wanneer de voorstellen, waarmede het thans tot de Algemeene Vergadering komt, aangenomen zijn en de reorganisatie der Tooneelschool zal zijn uitgevoerd en eenigen tijd zal hebben gewerkt, dan eerst zal kunnen worden gemerkt of het jaar 1894/95, waarin het Hoofdbestuur die voorstellen voorbe-reidde en de Algemeene Vergadering ze behandelde, een nuttig jaar voor onze vereeniging zal zijn geweest.

Namen de wijzigingen in het reglement der Tooneelschool op de vrij talrijke vergaderingen, die het Hoofdbestuur dit jaar hield, den meesten tijd in beslag, zoodat andere belangen eenigszins op beter tijd hebben moeten wachten, ook zij, die, wanneer nu het Verbond iets van anderen aard had willen doen, het initiatief hadden moeten nemen, namen eene af-wachtende houding aan. Voor het subsidie voor eene Bij-zondere Voorstelling, door een der afdeelingen georganiseerd, waarvoor op de begroting f 200.— was uitgetrokken, kwam geen aanvraag in; „Bijdrage Tooneel-Catalogus” en „Bijdrage Regisseur”, zijn, het is gebleken, niet ten onrechte slechts voor memorie op de begroting voor dit jaar gebracht: voor de bijdrage tot een studiereis voor een regisseur kwamen geen sollicitanten en ook het Hoofdbestuur zelf heeft zich met het voorbereiden van de samenstelling van een Tooneel-Catalogus dit jaar niet verder kunnen bezig houden. *)

Wel heeft het Hoofdbestuur een poging gewaagd om goede tooneelspeelkunst te Amsterdam te bevorderen. Het heeft

*) Sedert verscheen de catalogus van werken op tooneelgebied in het bezit der Amsterdamsche Universiteits-bibliotheek, bewerkt door den heer F. Z. Mehler en voltooid door den heer M. B. Mendes da Costa.

de directiën van het gezelschap Le Gras en Haspels en van de Nederlandsche Tooneelvereniging uitgenoodigd eene serie voorstellingen te organiseeren, op welke men zich zou kunnen abonneren, en die op van te voren vastgestelde dagen zouden worden gegeven. De voorstellingen zouden bestaan in stukken door het Hoofdbestuur met de directiën der gezelschappen vast te stellen en zouden gegeven worden onder het patronaat van het Hoofdbestuur, dat zou trachten abonnés voor de serie te winnen.

De heeren Le Gras en Haspels antwoordden, dat zij tot hun leedwezen dit jaar te Amsterdam zulk een serie vooruit vastgestelde voorstellingen niet konden geven; de heer Chrispijn daarentegen was bereid op het voorstel van het Hoofdbestuur in te gaan. Dat niettemin van het plan niets is gekomen, moet worden toegeschreven aan het gebrek aan sympathie van het Amsterdamsche publiek; er werd niet geteekend voor het minimum aantal abonnementen, dat noodig was, wanneer de voorstellingen zouden kunnen doorgaan. Het Hoofdbestuur betuigt zijn dank aan hen, die door het nemen van abonnementen getoond hebben, het te willen steunen.

Klaagde de vorige verslaggever er over, dat ook de geschiedenis der TOONEELSCHOOL in het toen afgelopen jaar niet schitterend was, hetzelfde zou dit jaar kunnen worden getuigd, doch dan zou er moeten worden bijgevoegd, dat er toch lichtpunten te zien zijn.

Wel was de uitslag der examens aan het einde van den vorigen cursus niet ongunstig, maar hier zien wij toch niet de bovenbedoelde lichtende plekje in de schilderij. Eind-examen werd, bij het ontbreken der hoogste klasse der vakschool door niemand afgelegd, er werd, daar er bovendien ook geen tweede klasse aan de school was, geen jury tot beoordeeling van het spel en tot toekenning van prijzen benoemd.

Bij de overgangsexamens werden van de *Voorbereidende School* (eenige klasse) tot de *Vakschool* bevorderd 3 leerlingen, terwijl 2 nog eens de lessen op de *Voorbereidende School* moesten volgen.

Van de eerste klasse der *Vakschool* naar de tweede werden bevorderd alle leerlingen, 4 in getal.

Twee hospitanten namen deel aan de proeven van Voordracht en Spel.

De toelatings-examens werden gehouden gedeeltelijk op 1, gedeeltelijk op 20 September. Op 1 September werden 4 kandidaten voor de *Voorbereidende School* geëxamineerd, waarvan 1 slaagde, terwijl 1 werd afgewezen en de 2 anderen voorloopig tot eind December werden toegelaten.

Van de twee candidaat-hospitanten slaagde de een, terwijl de andere ook slechts op proef tot 1 December de School mocht bezoeken.

Op 20 September werden weer 3 kandidaten geëxamineerd, waarvan ééne, die op de *Voorbereidende School* wenschte te komen, werd afgewezen, een als hospitant werd toegelaten en aan de derde werd vergund de *Voorbereidende School* voorloopig tot December te bezoeken.

Na 20 September werd de school bezocht door 12 leerlingen, waarvan 6 op de *Voorbereidende School* en 6 op de *Vakschool* en 4 hospitanten. Eén leerling en één hospitante waren niet teruggekomen, daar zij bij een tooneelgezelschap een engagement hadden gevonden.

In den loop van het jaar kwamen echter in de bevolking der klassen nog eenige veranderingen.

Volgens besluit der Commissievergadering van 17 Nov. '94, werd een der leerlingen van de laagste klasse der *Vakschool*, wegens verregaand onbehoorlijk gedrag tegenover een der leeraren van de school verwijderd. Op 21 Dec. '94, werd, na afgelegd examen, aan een leerling der *Voorb. School*, verlof gegeven voortaan de lessen te volgen in kl. I der *Vakschool*, terwijl op dienzelfden datum aan de twee in September voorloopig tot de *Voorbereidende School* toegelaten leerlingen op de rapporten van Directeur en Leeraren, vergunning werd verleend de lessen te blijven volgen, maar

dit verlof aan de op 20 September voorloopig aangenomen leerlinge dier school werd geweigerd. Ook de voorloopig toegelaten hospitante werd na afgelegde proef difinitief aangenomen.

Een leerlinge van kl. I *Vakschool* zag zich na de Kerstvacantie genoodzaakt af te zien van het verder bijwonen van het onderwijs. Het aantal hospitanten vermeerderde echter; van begin Januari tot half Maart '95 zijn nog als zoodanig aangenomen drie tooneelspelers, zonder proef dus, en eene niet-tooneelster, die, na afgelegde proef, voorloopig slechts tot aan het eind van den cursus werd toegelaten.

Op het einde der Paaschvacantie telde de Tooneelschool dus 9 leerlingen (4 *Voorb. School*, 2 in de 1ste kl. en 3 in de 2de kl. *Vakschool*) en 8 hospitanten.

Was dus het aantal der leerlingen dezen cursus groeter dan vroeger, het onderwijs wordt door de leerlingen en de meeste hospitanten zeer getrouw gevolgd. Dit is wel het voornaamste lichtpunt, waarop wij te wijzen hebben. Onnoodige absenties vonden haast niet plaats en ongesteldheden waren gelukkig niet al te talrijk. Ook de hospitanten kwamen trouw op dit jaar; slechts zij die aan tooneelgezelschappen verbonden zijn konden niet altijd zooals zij wel wilden. De ijver liet eveneens veel minder te wenschen over. dan vroeger wel het geval was. Het voortdurend streng toezicht en de herhaalde aanmerkingen deden hunne gunstige uitwerking gevoelen. Zes leerlingen hebben, volgens het laatste rapport, méér dan „voldoende”, de drie overigen naderen deze qualificatie van zeer nabij.

Op 21 Dec. '94 werd voor Hoofdbestuurders en andere autoriteiten de eerste der beide voorgeschreven lessen in Voordracht en Spel gegeven; de tweede, aanvankelijk begin April vastgesteld, werd op verzoek van een der Commissieleden verdaagd en had op 14 Mei plaats.

De leerlingen traden veelvuldiger in het publiek op dan in den cursus 93/94, maar toch niet zoo herhaaldelijk als in vroegere jaren. Het meest — vier maal — verscheen voor het publiek Joh. Vereul, die met den gediplomeerden oud-leerling L. M. Smith in de provincie voordrachtavonden gaf voor het „Nut”; Rika Hopper droeg 3 maal in particuliere kringen te Amsterdam gedichten voor; beide werkten meé aan eene soirée van oud-leerlingen, door „De Groote Club” te Amsterdam georganiseerd en de School als zoodanig verscheen op 7 Maart voor de leden der Afdeling van het Tooneelverbond te 's Gravenhage. Een soirée voor de leden van „het Nut” te Ousterbeek moest op verzoek van het Bestuur dier Nutsafdeeling uitgesteld worden tot Nov. a. s.

In het onderwijzend personeel kwamen de volgende wijzigingen. De door den dood van den heer Witt opgevallen plaats is vervuld geworden door den heer Bekker; de lessen in Duitsch, vroeger door Mevr. Gallas aan de *Vakschool* gegeven, worden sedert Sept. jl. door den heer Frantzen verstrekt, die er mede Fransch geeft, en in de door de ziekte van den heer Le Gras ontstane leemte is sinds Februari voorzien door de aanstelling van Mevr. Holtrop.

Over 't algemeen mag getuigd worden, dat de lessen door 't onderwijzend personeel geregeld gegeven worden, zelfs door hen, die aan tooneelgezelschappen verbonden zijn; slechts de heer De Vos maakt hierop eene hoogst ongunstige uitzondering, zeer tot schade van het onderwijs.

Het eenige diploma, dat de school voor het nu afgelopen tooneelseizoen ontving, was van de Nederlandsche tooneelvereniging, dir. L. H. Chrispijn, voor 4 leerlingen per week. Dat van het Nederlandsch Tooneel werd ingehouden, echter woonden telkens op aanvraag van den Directeur de leerlingen de voorstellingen bij. waarvoor entrées verzocht werden. Ook werd toegang verleend tot enkele voorstellingen van Le Gras en Haspels, De Vos en Korlaar en van Mevr. Segond-Weber.

De heer H. J. Otto, uitgever te Haarlem, schonk tal van boekwerken, alle op het tooneel betrekking hebbende aan

de Bibliotheek der School; eveneens de heer J. H. Holtrop een tweetal bundels Voordrachten. De Maatschappij „Arti” verleende twee doorlopende toegangskaarten tot al hare tentoonstellingen.

Van de Bibliotheek werden 120 deelen uitgeleend.

Wat eindelijk de Commissie van Beheer en Toezicht betreft, zij verloor een ijverigen Secretaris in Dr. F. L. Abresch, die door het nieuwe lid, dat het Hoofdbestuur aanwees, Mr. J. Kalf Jr. werd vervangen. In de plaats van Mr. R. van de Werk, werd de heer P. H. Hugenholtz door het Hoofdbestuur van de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen tot zijn vertegenwoordiger in de Commissie benoemd.

In het Comité van Dames-Patronessen, dat zijne zeer gewaardeerde diensten aan de school bleef bewijzen, kwam geen verandering.

Van voorstellingen door het *Oefentoneel* kon dit jaar evenmin iets komen als vorige jaren.

Als vervolg op de slotopmerking van den vorigen verslaggever, die hoopte dat de karigheid der inkomsten van het Verbond niet de gevreesde inkrimping op het programma der School tengevolge zou hebben, verwijst het Hoofdbestuur naar het rapport der *Voorbereidende School*, dat in *Het Tooneel* gepubliceerd is. Waar blijft echter, dat de *Voorbereidende School* bij de *tegenwoordige* organisatie der Tooneelschool moeilijk gemist zal kunnen worden.

Het *Tijdschrift*, waarvoor de nieuwe redacteur, de heer J. Vriesendorp Jr. zich veel moeite geeft, verscheen vrij geregeld. Over te veel medewerking heeft de redacteur nog niet te klagen, al werd hij wel nu en dan geholpen. De overzichten van tooneelrecensies beantwoorden echter nog niet geheel aan hetgeen het Hoofdbestuur van deze rubriek gehoopt had.

Het Leescomité, nog steeds bestaande uit de heeren Emants en Mendes da Costa, had over het geheel een zeer ondankbare taak. Immers, wel mocht het gelukken *De Mantel der Aristocratie* vertoond te krijgen, door het gezelschap van den hr. Chrispijn, maar het stuk werd door de critiek bijna eenstemmig afgekeurd en vond ook bij het publiek geen bijval; na een stuk of wat vertooningen verdween het van het repertoire.

Heeft nu het Leescomité verkeerd gedaan met het stuk ter vertooning aan te bevelen? Wij gelooven dit niet, ondanks dat de critiek alweer bijna eenstemmig het tegendeel beoordeelde. Men zie omtrent deze kwestie het verweerschrift van het Comité, voorkomende in nr. 6 van dezen jaargang van *Het Tooneel*.

Daar indertijd een premie was uitgelooft voor het beste stuk, dat door bemiddeling van het Leescomité zou zijn opgevoerd, en geen beter stuk dan *De Mantel der Aristocratie* onder deze Auspicia is vertoond, werd aan de schrijfster de premie uitbetaald.

Het Hoofdbestuur behoudt zich echter het recht voor de premie voortaan te splitsen.

Van de sedert het laatste verslag ingekomen vijftien tooneelstukken is geen enkel aanbevelenswaard gebleken. De meeste waren zeer ver beneden peil. Slechts drie er van: het treurspel *Een moderne Griselda*, het blijspel *Zoo zijn ze allen* en het drama *Zonsverduistering*, hadden althans ettelijke goede eigenschappen; maar des ondanks heeft het Comité geen oogenblik van weifeling gehad bij het uitspreken van zijn oordeel; de gebreken waren ook hierin veel te groot.

Het Hoofdbestuur had dit jaar den treurigen plicht mede achter de baar te gaan van een talentvol tooneelspeler: het was bij de begrafenis van P. A. Morin vertegenwoordigd door zijn secretaris, die namens het Verbond een krans legde op het graf van den man, die in den bloeitijd van de Koninklijke Vereeniging „Het Nederlandsch Tooneel” een der beste krachten van dit gezelschap was.

Minder droevig, hoewel uit den aard der zaak toch niet aangenaam was de taak J. L. Veltman mede een vaarwel toe te roepen bij zijn afscheid van het tooneel; in het schrijven

waarin het hem geluk wenschte met de zoo goed volbrachte tooneelloopbaan, kon het Hoofdbestuur echter nog de hoop uitspreken, dat Veltman langen tijd van zijne rust zal mogen genieten.

Voorts wenschte het Hoofdbestuur Mevr. Beersmans geluk met haar weder-optreden na een langdurige ziekte en sloot zich aan bij de velen, die Mevr. Poolman bij haar 25-jarig en den heer Willem van Zuylen bij zijn 40-jarig jubilee hunne hulde brachten.

In de samenstelling van het Hoofdbestuur kwam slechts ééne verandering: in plaats van Dr. F. L. Abresch, die bedankt had, werd Mr. J. Kalf Jr. tot hoofdbestuurder gekozen. Het nieuw-gekozen lid trad op als Secretaris van het Hoofdbestuur.

Wat het Hoofdbestuur uit de afdelingen vernam, was dit jaar van iets meer beteekenis, dan vorige jaren; uit het tijdschrift hoorden echter en leden en Hoofdbestuurders dit jaar weder niet veel van de *fata* der afdelingen. Naar aanleiding van het verslag van een afdelingsavond, dat Dordrecht zond, wees de redacteur van „Het Tooneel” er in het blaadje volkomen terecht nog eens op, dat mededeelingen uit de afdelingen steeds zeer welkom blijven; moge deze herinnering goed werken voor een volgend jaar!

Uit de verslagen, in April bij den Algemeenen Secretaris ingezonden, blijkt dan in de eerste plaats van een lofwaardig pogen van het bestuur der afdeling AMSTERDAM om iets te doen ter verbetering van den toestand, op de „ontreding” waarvan de afdeling op de laatste Algemeene Vergadering had gewezen. Na eene bespreking met de Amsterdamsche tooneelcritici van enkele groote bladen, deed het bestuur op eene afdelingsvergadering eenige voorstellen en werd door de afdeling besloten: 1° drie premiën uit te loven voor tooneelspelers of tooneel speelsters der geregeld te Amsterdam spelende tooneelgezelschappen, die kleinere of nevenrollen zullen hebben vervuld en daarbij in bijzondere mate zullen hebben blijk gegeven van zorg en toewijding en van het streven om door ook in het kleine goed spel te leveren, mee te werken tot een artistiek samenspel. Voor dit doe' wordt f 225 beschikbaar gesteld.

De uitvoering van dit besluit werd opgedragen aan eene commissie bestaande uit het Bestuur en vijf leden der afdeling, waarvan twee dames en drie heeren, welke commissie in hare vergadering anderen kan roepen met adviseerende stem.

In de tweede plaats werd ter beschikking van het Bestuur gesteld een som van f 150 om, in zoover dit aan het Bestuur gewenscht voorkomt, tooneeldirecties te steunen bij het zich verschaffen van goede vertalingen van buitenlandsche tooneelstukken, die zij wenschen op te voeren.

Op dezelfde vergadering werd nog besloten de bijzondere aandacht van het Hoofdbestuur te vestigen op de wenschelijkheid van het oprichten of steunen van lessen in „voordracht” voor tooneelspelers, een wenk, waarvan het Hoofdbestuur blijkens de toelichting van art. 34 van het wijzigingsontwerp reeds voordeel getrokken heeft.

Wat de uitvoeringen voor de leden betreft, ook dit jaar bood het Bestuur der Afdeling Amsterdam aan de leden der Afdeling een dramatische Soirée aan: den 5den April werd door de artiesten der Koninklijke Vereeniging „Het Nederlandsch Tooneel” opgevoerd *De Vrouw der Zee* van Ibsen. Tot het organiseren dezer voorstelling verleende de Raad van Beheer der K. V. zijn zeer gewaardeerde medewerking.

De Directie van den Hollandschen Schouwburg, de H.H. Le Gras & Haspels, stelden de leden der Afdeling in de gelegenheid den 24en September van het afgelopen jaar eene voorstelling van *Muurbloempjes* bij te wonen tegen betaling van den halven entreeprijs.

Het verslag der afdeling ROTTERDAM gaat als gewoonlijk niet alleen den toestand van de afdeling zelve, maar ook dien van het tooneel te Rotterdam na en herhaalt de uit-

drukking in het vorige verslag gebezigd: „een watervlak zonder golfslag.” Dat het tooneel ten onzent niet bloeit, noemt het Rotterdamsche verslag niet verwonderlijk, waar het ook bij onze leveranciers te Parijs, te Berlijn en elders niet best gaat. En toch wil ons publiek slechts zeer enkele stukken — *Vorstenschool* wordt in het verslag met voldoening genoemd — bij herhaling zien opvoeren en moet voortdurend naar nieuwen toevoer worden gezocht.

„Onze schrijvers leveren weinig. In dit seizoen bracht alleen de Heer W. G. van Nouhuys *In Kleinen Kring*, dat in Tivoli verdienstelijk werd opgevoerd, doch waarvan de vertoeningen helaas ook in kleinen kring bleven. Jammer, want de verdienstelijke arbeid had een betere ontvangst mogen genieten.

Zoo moesten de Vereenigde Rotterdamsche Tooneelisten en het Tivoli-gezelschap heul zoeken bij de grappen, die Fransche, Duitsche en Engelsche kluchtspel-fabrikanten leverden en nu en dan probeeren, welke oudere stukken het publiek naar den schouwburg vermochten te lokken, een netelige taak, wanneer men staat tegenover personen, die Sardou afgedaan, versleten noemen en den schepper van *Klein Eyolf* te modern vinden.

Stellig zouden, wanneer we de lijst der opgevoerde stukken nagingen, gegronde aanmerkingen te maken zijn; het valt echter evenmin te ontkennen, dat het tooneel een moeilijk tijdperk doorworstelt, en de directies niet bepaald te benijden zijn, te minder hier, waar de een vóór alles ontspanning, d. w. z. lichten, luchtigen kost wil en de ander hunkert naar kunst, waar men dus rekening heeft te houden met twee elkander bijna vijandige elementen.

En er is meer reden tot bezorgdheid. Bleven de bloemen en lauweren, bij sommige gelegenheden met kwistige hand gestrooid, te Rotterdam bepaald tot jubelgaven, zagen we ons gelukkig niet genoopt, als in de hoofdstad, er een lijkbaar mee te tooien... dikwijls werden ze gegeven op dagen, wijzende op klimmenden leeftijd, soms als blijk van deelneming in een gelukkig herstel na zware ziekte. Meer dan eens moesten de rollen overhaast door jongeren worden overgenomen en prees men dan den ijver en den goeden wil der laatsten; niet zonder bezorgdheid vragen we ons af, welke handen de maarschalkstaven zullen omklemmen, wanneer de ziekte van een der veteranen eens een minder gunstig verloop mocht nemen, wanneer we hem of haar eens de laatste lauweren moesten brengen.

Allerminst wenschen we te overdrijven, maar we wilden met een ernstige verwijzing naar het afgezaagde maar te dikwerf vergeten „gouverner c'est prévoir” de lang niet wolkenlooze toekomst toonen. Men oefene onze jongeren, men geve hun rollen, waarin zij hun talenten kunnen ontplooiën, opdat de gelederen gesloten kunnen worden en de vaan der kunst hoog gehouden kan blijven, wanneer de Groote Regisseur zijn onverbiddelijk woord mocht spreken.

Vonden we veel zwarts toen we een terugblik wierpen op het bijna geëindigde seizoen, ook op de lichtpunten willen we wijzen en zeker niet in de laatste plaats op het veertigjarig jubilé van Willem van Zuylen, met buitengewone opgewektheid hier en elders gevierd. Wanneer deze jubilaris als beeld der tooneelspeelkunst kon gelden, ja dan zeker was zij kern gezond en konden klaagliederen rustig achterwege blijven. Zulk een jubilaris neemt een loopje met zijn achtenswaardig aantal dienstjaren!

Met ingenomenheid maken we melding van het schitterend banket door den Voorzitter onzer Afdeeling, den Heer F. Ebeling, aan den jubilaris, zijn kunstbroeders en tal van tooneel-vrienden aangeboden.

Mevrouw Beersmans mocht na een langdurige ziekte het tooneel weer betreden en in *Zwarte Griet*, *Leveau*, *Alphonse* haar heerlijke gaven op nieuw doen genieten.

Daarentegen schijnen voor den Heer Le Gras de kansen op herstel kleiner te worden en we betreuren diep het lot van den man, die als regisseur, vooral in vroeger jaren, het tooneel zulke uitnemende diensten heeft bewezen.

Voor de leden onzer afdeeling werd met veel bijval door de Vereenigde Rotterdamsche Tooneelisten het blijspel *Cornelis Voss* opgevoerd. In de hoofdrol (Paula) had Mejuffrouw Alida Klein wolverdiend succes en de dames Van Eysden-Vink, Coelingh-Vorderman, de Heeren Bronggeest, D. Haspels, Van Eysden zorgen voor een zeer goed samenspel.”

De groote gebeurtenis van dit jaar voor de afdeeling 's GRAVENHAGE was de voorstelling op 7 Maart j. l. gegeven door leerlingen en hospitanten der Tooneelschool en waarvan men in No. 13 van „Het Tooneel” van dit jaar een verslagje vindt. Deze voorstelling had van het vorige jaar tot dit jaar uitgesteld moeten worden. De „proeven van bekwaamheid in spel en dictie”, die de leden der afdeeling te zien kregen, bleken in den smaak te vallen. Het Hoofdbestuur betreurt het alleen, dat zij die van dezen avond verslag deden in grootere of kleinere bladen, de leerlingen van de Tooneelschool reeds als volleerden zijn gaan beschouwen en hun lof of blaam hebben toegediend, in een tijdperk, waarin dit nog slechts de taak kan zijn hunner leermeesters.

Ook de afdeeling 's Gravenhage liet zich — eveneens als ook Amsterdam — niet onbetuigd bij de jubilees en feestvieringen van artiesten; wij zullen dit van elke afdeeling maar niet afzonderlijk vermelden.

Het verslag uit DORDRECHT vangt gelukkig aan met de mededeeling, dat „de afdeeling bloeit” en gaat dan voort: „neemt men in aanmerking, dat de gratis-voorstellingen voor de meeste leden onzer afdeeling zijn als het beloofde land, dat men niet mag betreden, en vergelijkt men dan het aantal leden met dat der drie groote afdeelingen, dan is een gevoel van welbehagen bij ons Bestuur niet misplaatst; door voortdurende bemoeiingen onzer bestuursleden en door de Soirée, die in dit seizoen den leden werd aangeboden krom het ledental tot 67.”

Van die Soirée werd door den secretaris een verslag ingezonden voor „Het Tooneel”, dat men vindt op pag. 53 van den loopenden jaargang. Wij herinneren er daarom slechts aan, dat op dien avond, die een huiselijk karakter droeg, optraden Mevr. Holtrop, Mej. Alida Klein en de heer L. M. Smith, die voordrachten hielden en een paar kleine stukjes speelden; de avond was een groot succes.

In het Dordtsche verslag wordt er verder over geklaagd, dat de heer Willem Van Zuylen bij het vieren van zijn jubilee ook te Dordrecht optrad met *Le député Leveau*.

„De Heeren Le Gras en Haspels, De Vos en Van Korlaar en Chrispijn,” gaat de verslaggever voort, „vulden ook dezen winter het menu; den hoed af voor den laatsten met zijn kranig troepje, wien het gelukt is, met de opvoering van *Driekoningen-Avond*, de laatste der serie, ook het beste te leveren, wat wij dezen winter zagen; van ganscher harte wenschen wij hem en de zijnen toe, dat spoedig ook een finantiëel succes al hun werk en moeite moge kronen.”

Een voorstelling van *Klein Eyolf* vond geen belangstelling, waarschijnlijk, merkt de berichtgever op, krijgt men genoeg van de „zenuwen verslappende Noorsche kunst”.

Uit UTRECHT geen ander bericht, dan dat de achteruitgang der afdeeling te wijten is aan overlijden of vertrek en dat der afdeeling in het afgelopen jaar ééne voorstelling in den schouwburg is aangeboden.

In het verslag van GRONINGEN wordt er op gewezen, dat het aantal leden der afdeeling slechts 49 bedraagt, terwijl het in verhouding tot het aantal inwoners der gemeente veel grooter kon zijn. De verslaggever zoekt de oorzaak van dit verschijnsel almede daarin, dat bij de Groningers blijkbaar de lust om eene zaak van kunst te steunen niet heel groot is, „zoo zij geen tastbare, op geld te waardeeren genot erlangen voor de penningen, die zij ter releveering van die kunst afstaan”.

Tevens is dit te betreuren, zegt de verslaggever, nu wij ook „dezen winter niet in de gelegenheid waren, onzen leden veel aantebieden. Wij konden hen slechts uitnoodigen tot een soirée littéraire van Madame Thénard en Monsieur de

Mey, optouw gezet door de Groningsche afdeeling der *Alliance Française*.

Voorts hebben de leden der afdeeling eenmaal vrijen toegang gehad tot een voorstelling, en wel eene van het Nederlandsch Tooneel. Dat dit laatste niet vaker is voorgekomen ligt NIET aan de medewerking van tooneeldirecties.

Gaarne had het bestuur, ter vergoeding hiervan, zelf iets meer gedaan, doch de afdeeling kon dit niet bekostigen.

Reeds in het jaarverslag van het vorige jaar is er op gewezen dat een betrekkelijk aanzienlijke som jaarlijks in de algemeene kas moet worden gestort. Het afdeelingsbestuur heeft dan ook dit jaar een verzoek ingediend bij het Hoofdbestuur om de statuten aldus te wijzigen, dat de kleinere afdeelingen voortaan een kleiner gedeelte der contributie zouden hebben aftedragen. Het Hoofdbestuur heeft echter gemeend dat een dergelijk voorstel op de Algemeene Vergadering van de afdeelingen moest uitgaan. Daar de tijd om zulks dit jaar te doen, reeds verstreken was, werden wij genoodzaakt ons plan een jaar uitstellen.

Ook Groningen maakt melding van aan jubelende artiesten aangeboden huldeblijken.

DELFT herhaalde slechts de mededeeling, welke het reeds in December deed voor de samenstelling van den Staat van het Verbond, en herinnerde aan de Algemeene Vergadering van het vorig jaar.

UIT MIDDELBURG werden wij gewezen op een verslagje van den Secretaris in een der nummers van het Tijdschrift. Daarin werd de toeneming van het ledental tot 39 gemeld en werden als oorzaak dezer vermeerdering eenige voor de leden der afdeeling kosteloos toegankelijke voorstellingen genoemd, meest gegeven door het gezelschap Chrispijn, dat te Middelburg „altijd gaarne gezien wordt”. Vooral bij *Eenzamen* en — zie het contrast met de mededeeling uit Dordrecht — bij *Klein Eyolf* was de schouwburg goed bezet. De afdeeling Middelburg bood Willem van Zuylen op zijn jubelfeest te Rotterdam gouden en zilveren Zeeuwsche knopen aan, te dragen bij het kostuum van Koenraad Deel in Faassen's *Anne-Mie*.

De afdeeling HARLINGEN, die aan het Nederlandsch Tooneel en de Nederlandsche Tooneelvereniging bloemen aanbod, zag haar ledental tot 16 dalen, terwijl nog bovendien in het verslag de vrees geuit wordt, „dat ook nog van dezen enkelen zich eerlang zullen terugtrekken.” Het Hoofdbestuur hoopt zeer, dat het afdeelingsbestuur er in zal slagen verderen achteruitgang harer afdeeling te voorkomen.

UIT TIEL werd ons bericht van een vrijbiljet den leden der afdeeling aangeboden voor eene voorstelling van *Eenzamen* door het gezelschap Chrispijn; HAARLEM meldt, dat de afdeeling nog bestaat en Veltman bij zijn jubilee een krans aanbod; GENT verklaart, dat het aantal leden, 7, te klein is om het Bestuur in staat te stellen iets voor ons Verbond te doen.

Slaan wij tenslotte een blik op de wereld, met welke wij gedeeltelijk moeten samenwerken om ons doel te bereiken, terwijl wij voor een ander deel te haren behoeve werkzaam zijn, op de tooneelwereld, dan zien wij een toestand die al niet veel beter is, dan die van het vorige jaar. De Koninklijke Vereeniging „Het Nederlandsch Tooneel” heeft hare kracht gezocht in een groot, heel groot gezelschap; zij gelijkt eenigszins op een slokop, die door de massa voedsel, welke hij verorbert, wel in omvang toeneemt, zonder daardoor echter sterker te worden.

Le Gras & Haspels klagen, dat zij het zonder subsidie tegen de hoog gesubsidieerde, soms op drie (lees: twee) plaatsen tegelijk spelende Koninklijke Vereeniging niet kunnen volhouden.

Het gezelschap van de heeren De Vos en van Korlaar is helaas! ontbonden; enkele der artiesten zullen gezamenlijk Tivoli exploiteeren; met of zonder hun artistieken leider?

De Nederlandsche Tooneelvereniging heeft met succes gewerkt, toch is haar toestand financieel nog niet zoo, dat

niet eenige steun, welken enkele kunstvrienden trachten het te verschaffen, welkom zal zijn. Waar zij den volgende winter haar tenten zal opslaan — zij speelt veel in de provincie, waar zij veelal gaarne gezien wordt — is nog onbekend. De Salon des Variétés is ingenomen door een nieuw gezelschap, dat zich onder leiding van den heer Potharst gevormd heeft uit eenige leden van uiteengespatte gezelschappen, met name uit dat van den heer de Groot; de schouwburg van Gebrs. Van Lier in de Fransche Laan is verkocht en zal waarschijnlijk worden afgebroken, het Grand-Théâtre komt eveneens onder den hamer, doch er bestaat zeer veel kans, dat het niet zal verdwijnen. In Frascati, langen tijd het aangewezen terrein voor de operette worden voorloopig ook tooneelstukken gegeven; wat uit dit theater in de toekomst wordt, is echter niet te zeggen. Gebrs. Van Lier hebben op dit oogenblik geen volledig gezelschap en de Kleine Schouwburg te Rotterdam staat dus ook leeg.

Te veel publieke gemakkelikheden; *te veel* concurrentie van opera, café-chantants, circussen; *te veel* acteurs en als gevolg te veel gezelschappen, die elkaar weer den loef trachten af te steken en nog zien wij op de affiches telkens namen van nieuwelingen, die op de planken hun geluk kwamen beproeven!

En toch zullen wij op deze vergadering bijna uitsluitend gaan spreken over de beste wijze om nog meer acteurs en actrices te vormen, die mettertijd hunne plaats bij het een of ander gezelschap zullen komen vragen? Zeer zeker! Wij vinden in dien toestand eene aanleiding te meer om onze school zoo goed mogelijk te maken, om de eischen voor onze leerlingen aan den eenen kant te verscherpen, om aan den anderen kant wie aanleg voor het tooneel heeft, al is zijn ontwikkelingsgraad verder niet hoog, zooveel mogelijk de bekwaamheden van den tooneelspeler bij te brengen. Het klinkt hard maar in de kunst is slechts de ondergang van de zwakkeren in den strijd om het bestaan het middel ter oplossing. En onze plicht, de eerste van het Verbond, blijft het, hen die de sterkeren kunnen en willen worden, daartoe op te leiden. Mogen de voorstellen door het Hoofdbestuur ingediend en de discussiën, die zoo aanstonds daarover zullen aanvangen, daartoe medewerken.

Het jaarverslag wordt bij acclamatie goedgekeurd en de Voorzitter zegt den Secretaris dank voor zijne redactie.

Ook over het rapport over de *Voorbereidende School* der Tooneelschool, dat in het laatste nummer van „Het Tooneel” is afgedrukt, wordt niet gesproken; de conclusie, welke de Voorzitter voorleest en welke strekt tot opheffing der school om financiële redenen, wordt zonder hoofdelijke stemming goedgekeurd.

Daarna wordt een aanvang gemaakt met de behandeling der wijzigingen in het Reglement der Tooneelschool, door het Hoofdbestuur voorgesteld. De Voorzitter wijst er nog eens op, dat de beginselen der wijzigingen zijn neergelegd in de nieuwe artikelen 1, 2 en 28 en de toelichting op die artikelen.

Algemeene beschouwingen worden niet gehouden.

Bij de artikelsgewijze behandeling worden de artt. 1—16 behoudens enkele toelichtende opmerkingen van den Voorzitter zonder bespreking goedgekeurd. Op voorstel van den heer Fentener van Vlissingen (*Amsterdam*) wordt de tweede alinea van art. 18 (nieuw) gemaakt tot al. 2 van art. 17 (nieuw).

Bij art. 21 merkt de heer Mendes da Costa, sprekende namens den heer Bouberg Wilson, op, dat het vooral met het oog op de verdere bezigheden van de leeraren der Tooneelschool moeilijk is den rooster der lessen reeds vóór 1 Juni op te maken. De Directeur zou gaarne zien, dat het artikel voorschreef, dat de Commissie den rooster vóór 15 September moet vaststellen.

De heer Vinkesteyn acht het zeker noodig, dat de rooster vóór het begin van den cursus, dus vóór 1 September

vastgesteld zij. Desnoods kunnen er dan later nog veranderingen in gebracht worden.

Na een korte discussie wordt besloten, dat de Commissie den rooster vóór 1 September zal vaststellen en de Directeur het ontwerp daarvoor „tijdig”, zonder verdere tijdsbepaling, bij haar zal indienen.

Vóór art. 25 wordt goedgekeurd, vraagt de heer Browne of deze bepalingen zijn te handhaven voor de leeraren in voordracht en spel. De heer Vinkesteyn meent, dat het zeker verkeerd zou zijn een officieele verklaring te geven, waarin werd opgenomen, dat de leeraren in voordracht en spel niet aan den regel van art. 25 waren onderworpen. Er staat, dat de lessen om geen andere reden dan ongesteldheid mogen worden verzuimd *zonder vergunning van den Directeur*. Deze vergunning kan de Directeur, op aanvraag verlenen. Het artikel zal natuurlijk, zooals aan alle andere scholen, waar dergelijke bepalingen bestaan, met gezond verstand moeten worden toegepast.

Art. 25 wordt daarop goedgekeurd.

Bij art. 34 merkt de heer van der Mandere (*Amsterdam*) op, dat dit artikel niet voldoet aan den wensch door de afdeling *Amsterdam* geuit: om cursussen in voordracht voor tooneelspelers op te richten. De afdeling meent, dat de lessen in spel niet moeten worden bijgewoond door tooneelspelers, die ook volgens den Directeur der school en wanneer men afgaat op hetgeen in de Inleiding tot de toelichting gezegd wordt omtrent de hospitanten, geacht moeten worden het geregelde onderwijs niet te bevorderen.

De Voorzitter zegt, dat de Directeur vrij is in het uitvoeren der bepaling van art. 34; hij acht het bezwaarlijk tooneelspelers juist van lessen in spel uit te sluiten. De heer Browne voegt daarbij, dat het in het belang van het onderwijs kan zijn tooneelspelers aan de lessen in spel te laten deelnemen; soms toch zijn stukken, die men wenschte in te studeeren, door de leerlingen alleen niet te bezetten.

Mr. Fentener van Vliissingen acht het moeilijk voor den Directeur de toestemming tot het bijwonen van lessen in spel aan een tooneelspeler te weigeren, wanneer hij die bevoegdheid in het reglement niet uitdrukkelijk heeft gekregen. Soms zullen rollen aan acteurs worden gegeven, die na een paar lessen niet meer kunnen repeteeren, waarop de rol aan een ander moet worden gegeven, hetgeen tot allerlei onaangenaamheden aanleiding kan geven. Men zou kunnen bepalen, dat de directeur zich desnoods tot tooneelspelers zou mogen wenden. De afdeling *Amsterdam* wenschte echter nog een afzonderlijken cursus in voordracht, voor tooneelspelers. Zulk een cursus is een zeer noodig iets en moet niet tegelijk voor kinderen en volwassenen worden gegeven. Bestaat er financieel bezwaar tegen het oprichten van zulk een cursus?

De voorzitter verklaart, dat het Hoofdbestuur van den wensch der afd. *Amsterdam* met belangstelling kennis heeft genomen. Het ziet echter nog geen kans zulk een cursus nu, met de tegenwoordige leeraars te doen geven.

De heer Vinkesteyn deelt mede, dat de moeilijkheden met tooneelspelers-hospitanten wel hadden kunnen voorkomen, maar tot nu toe bijna niet voorgekomen zijn. De opmerking in de inleiding slaat voornamelijk op het hospitanten-systeem. Men zou den tooneelspelers alleen rollen kunnen geven, wanneer zij door leerlingen gedoubleerd konden worden. Financiële bezwaren zouden er wel zijn: bij meer werk moet natuurlijk meer salaris betaald worden.

De heer Van Vliissingen neemt nota van de verklaring, dat op het oogenblik nog financiële bezwaren zijn tegen een cursus als *Amsterdam* wenscht, maar dat die in de toekomst, binnen niet te langen tijd wellicht, eens zal worden opgericht.

De heer Alberda van Ekenstein sluit zich aan bij de afdeling *Amsterdam*. Hij meent, dat de Tooneelschool voornamelijk hen verder moet opleiden van wien gebleken is, dat zij iets kunnen worden. Van den tooneelspeler kan

men zeggen als van den dichter: *nascitur, non fit*. Wat een tooneelspeler ontbreekt, moeten wij trachten hem te leeren.

De voorzitter verneemt met genoegen, dat de heer Alberda het eens is met het principe door het Hoofdbestuur neergelegd in art. 1 van het nieuwe reglement. Wat den cursus voor tooneelspelers betreft, al staat die niet in het reglement der school, hij zou wanneer iemand dien kon geven, zeer goed bijv. in de lokalen der school kunnen worden gehouden.

De afdeling *Amsterdam* zal na het gesprokene geen motie indienen omtrent den cursus maar blijft meenen, dat tooneelspelers slechts op uitnoodiging de lessen in spel moeten kunnen bijwonen.

De heer Snijder van Wissekerke (*'s Gravenhage*) ziet in de voorgestelde redactie van het artikel de mogelijkheid van een conflict tusschen den directeur en de commissie.

De vergadering besluit het Hoofdbestuur de redactie van het artikel op te dragen met inachtneming der opmerkingen van *Amsterdam* en *'s Gravenhage*.

Bij art. 35 spreekt de afd. *Amsterdam* de hoop uit, dat ruim gebruik zal worden gemaakt van de bevoegdheid het Hoofdbestuur in art. 35 bis gegeven, tooneelspelers van het betalen van schoolgeld vrij te stellen. *f* 15.— voor een vakgroep acht *Amsterdam* nog al hoog.

De voorzitter wijst er bij art. 45 nog eens op, dat de diplomata voor A- en B-leerlingen verschillend zullen zijn, zoodat men zich in de twee categoriën niet zal behoeven te vergissen.

De verdere artikelen worden zonder opmerking goedgekeurd evenals het geheele nieuwe reglement en de overgangsbepalingen.

De Voorzitter wenscht het Verbond met dezen uitslag geluk; vijf jaar geleden hebben wij ook eene belangrijke wijziging in de organisatie der Tooneelschool gebracht, en meenden toen reeds te zijn waar wij wezen moesten; het leven, dat ons altijd de les geeft „wacht inaar wat” heeft dit ook in dezen gedaan en het zal het best zijn dit ook nu weer te bedenken. Intusschen wenscht de Voorzitter de Sub-Commissie, die de voorstellen heeft voorbereid, vooral de heeren Mendes da Costa en Plemp van Duiveland geluk met het succes, dat hun werk gehad heeft.

In de pauze, welke nu volgt, is er gelegenheid tot stemming. Vóór tot de stemming wordt overgegaan, deelt de Voorzitter, die mede aan de beurt van aftreding is, der vergadering mede, dat hij voor een herkiezing niet in aanmerking wenscht te komen. Ook zal een opvolger voor Prof. Stokvis moeten worden benoemd.

Na de pauze blijkt uit de mededeelingen der stemopnemers, de heeren Mr. H. A. Büchler en F. L. A. Roelofs Valk, dat tot Hoofdbestuurders zijn gekozen Prof. A. G. van Hamel en de Heer M. B. Mendes da Costa met 41, dat is algemeene stemmen en de heer Marcellus Emants met 31 stemmen. In de plaats van Dr. C. I. Vinkesteyn, is als te *Amsterdam* wonend lid met 31 stemmen gekozen Mr. A. Fentener van Vliissingen. Niettegenstaande de pogingen door de vergadering aangewend om Prof. Van Hamel op zijn besluit om af te treden terug te doen komen, blijft hij bij zijn voornemen; de andere gekozenen nemen hunne benoeming aan. Daarop worden met algemeene stemmen gekozen Dr. C. J. Vinkesteyn tot Hoofdbestuurder en Prof. G. A. van Hamel te *Amsterdam* tot lid der Commissie van Toezicht op de Tooneelschool. Dr. Vinkesteyn neemt de benoeming aan; aan Prof. Van Hamel zal van zijne benoeming kennis worden gegeven. De Voorzitter dankt de leden van het stem-bureau voor hunne bemoeiingen.

Vervolgens wordt overgegaan tot de behandeling der begrotingen, eerst van die der Tooneelschool.

Amsterdam geeft zijne voldoening te kennen, dat de begroting dit jaar uitvoeriger is toegelicht, maar hoopt een volgend jaar den post van *f* 7000.— voor jaarwedden weer gesplitst te zien.

Bij den post „Pianohuur en stemmen” komt de afdeling *Rotterdam* bij monde van den heer Jacobson nog eens met den wensch, dat de leerlingen der Tooneelschool piano-onderwijs zullen genieten, niet alleen om zoo noodig op het tooneel piano te kunnen spelen, maar ook voor hunne muzikale ontwikkeling.

De heer De Lange merkt op, dat piano-onderwijs voor de leerlingen, wanneer het eenige beteekenis zal hebben, te duur en te tijdrovend zou zijn. Door piano-ondericht zoo ver muzikaal ontwikkeld te worden, dat men verzen leert zeggen op maat en cadans der muziek, gelukt zelfs goeden pianisten niet altijd.

De heer Jacobson zegt, dat de afdeling *Rotterdam* geen pianisten wil kweken, maar den leerlingen eenigszins muzikaal wil ontwikkelen.

De heer De Lange meent, dat gevoel voor muziek en rhythmus nog eerder door een koorklasse, door onderwijs in de theorie der muziek en het zingen van meerstemmige liederen te verkrijgen is.

Rotterdam zou het reeds verblijvend vinden, wanneer zoo iets te krijgen ware.

De Voorzitter meent, dat men voor het komend jaar op dit onderwijs niet moet rekenen. Wil *Rotterdam* zijn wensch uitdrukken in een motie?

De afdeling *Amsterdam* vraagt weer eens naar de huur van de piano. Zou het geen aanbeveling verdienen, door „koop in huur” te tracht en langzamerhand een piano in bezit te krijgen?

De heer De Lange zegt, dat de bedoelde wijze van een piano te koopen in de muzikale wereld algemeen wordt afgekeurd en onvoordeelig gevonden.

De motie van *Rotterdam*, luidende: „De vergadering spreekt de wenschelijkheid uit, dat aan de Tooneelschool elementair onderwijs in de muziek zal worden gegeven”, wordt eenstemmig goedgekeurd. De heer De Lange belooft in het Hoofdbestuur er voor te zullen strijden, dat de motie niet ter zijde gelegd wordt. De begrooting der School wordt goedgekeurd.

Mr. ten Bruggen Cate (*Groningen*) merkt bij den post „Contributies” op, dat de bijdragen der kleine afdelingen als *Groningen* aan de Algemeene Kas te groot zijn; van de f 200.— die de kas te *Groningen* ontvangt, wordt f 120.— aan de Algemeene Kas afgedragen. Van de rest moeten gewoonlijk eenige huldeblijken worden gegeven en dan blijft er niet genoeg over om iets mee te doen. Op de een of andere manier zou *Groningen* de quota der bijdragen vermindert wenschen te zien. Bijv. van de contributie der eerste 50 leden zou $\frac{1}{5}$, van de volgende 50 $\frac{2}{5}$ en verder $\frac{3}{5}$ worden afgedragen.

De Voorzitter zegt, dat het het best zal zijn, wanneer *Groningen* voor zulk een voorstel tegen de volgende Algemeene Vergadering nog twee afdelingen kon winnen om het gezamenlijk ter behandeling in te zenden. Op het initiatief van het Hoofdbestuur valt in dezen niet te rekenen.

Bij den post „Bijzondere Voorstelling” merkt de heer Jean Browne namens *Rotterdam* op, dat de bijdrage te klein is om werkelijk iets van beteekenis mee te kunnen doen.

De Voorzitter meent, dat hij toch een spoorslag is voor anderen en een begin, om de eerste kosten te dekken.

De heer Browne heeft er niet tegen, dat de post gehandhaafd wordt, maar vraagt of er bezwaar tegen zou zijn een deel van het bedrag te schenken aan eene kleinere afdeling, die eene voorstelling wil houden.

De afdeling *Groningen* steunt dit denkbeeld en 's *Gravenhage* eveneens. Deze afdeling meent dat de bijdrage dan ook moet kunnen worden gesplitst en dat dus moet worden gelezen: „Bijdrage voor voorstellingen door afdelingen te organiseren”. Aldus wordt besloten.

De post „Drukwerk” wordt met het oog op den herdruk van het Reglement der Tooneelschool van f 20.— op f 40.— gebracht.

De heer Pik vraagt, hoe het Hoofdbestuur denkt het nadeelig saldo van ongeveer f 200.— te dekken.

De Voorzitter antwoordt, dat de uitgaven over het algemeen ruim geraamd zijn; er is veel kans, dat de f 150.— uitgetrokken voor het Leescomité ten behoeve van het beste stuk of de beste stukken, die door zijne bemiddeling worden opgevoerd, niet zal worden opgevraagd. Bovendien mogen wij in de toekomst desnoods nog wel eens hopen op den steun van het Nut.

De algemeene begrooting wordt daarna goedgekeurd.

Tot opnemng der Rekening en Verantwoording wordt de afdeling *Groningen* aangewezen.

De heer van der Mandere noodigt namens de afdeling *Amsterdam* de Algemeene Vergadering uit *Amsterdam*, de bakermat van het Verbond, te bestemmen tot vergaderplaats voor het volgend jaar. Daartoe wordt onder applaus besloten.

Daarna is de bespreking van de „Verhouding der tooneeldirecties tot de pers” aan de orde. Deze bespreking wordt ingeleid door Mr. Plemp van Duiveland, die begint met er op te wijzen, dat het Hoofdbestuur geen speciaal geval heeft willen ter sprake brengen toen het dit punt op de agenda bracht, het wil zeker geen *oratio pro domo* houden. Het kan zijn nut hebben na te gaan of het Verbond door handelingen, door het uitspreken van een motie, het houden van discussies er iets aan kan doen, wanneer aan critici door tooneeldirecties op eenigszins beleedigende wijze de toegang tot hare lokalen wordt geweigerd. Spreker komt tot eene negatieve conclusie.

De rechtsquaestie, die in de vraag ligt opgesloten, wil hij hier niet bespreken: zij is zelfs bij de groote juristen, bij Von Jhering o. a. nog eene open vraag. Verschillende gevallen kunnen zich voordoen, Spr. herinnert aan drie gevallen, die zich ten onzent voorgedaan hebben. Ten eerste dat van den heer De Lange, dat hoofdzakelijk er toe heeft meegewerkt om de aandacht van het Hoofdbestuur op de quaestie te vestigen. In dit geval was de sympathie van het publiek en van de pers, volgens spreker terecht, aan de zijde van den criticus. Bij een tweede geval, dat van den heer Heijermans, wien door den Heer Schürmann de toegang tot een voorstelling ontzegd werd, gaf de openbare meening, hoewel minder sterk, daar de quaestie niet zoo bekend was geworden, de critiek gelijk. De pers bemoeide zich toen bijna niet met de zaak. In een derde geval, dat zich te *Rotterdam* heeft voorgedaan en dat spreker niet nader wil aanduiden, werd een verslaggever, die op zeer onbehoorlijke manier van een voorstelling verslag had gegeven, de toegang tot verdere voorstellingen ontzegd, met volkomen instemming van het publiek.

Ieder geval moet dus op zich zelf beoordeeld worden; een tooneeldirectie kan zeer wel gelijk hebben, wanneer zij een criticus weigert toe te laten. Maar de tooneeldirecties beschouwen de zaak meestal van een zeer eenzijdig standpunt. Ook het publiek beoordeelt de zaak maar is dikwijls niet voldoende ingelicht. Het oordeelt dikwijls naar de sympathie, die het heeft voor den criticus en de directie. In de derde plaats wordt de quaestie beoordeeld door de pers.

Het Tooneelverbond nu behoort tot het publiek, men zou het misschien kunnen noemen de hoogste uiting van het publiek op tooneelgebied, maar het blijft publiek. Gezag om op te treden, als scheidsrechter, heeft het Verbond niet. Een scheidsrechter kan zich zelf nooit opdringen; men zou moeten afwachten of men als zoodanig werd uitgenoodigd. Handelend optreden kunnen wij dus niet.

Maar dit is ook niet noodig. Is de pers uitsluitend de bevoegde macht om in deze iets te doen, zij heeft daartoe ook de macht. En het kan aan haar ook gerust worden overgelaten. Voor eenzijdige verkeerde beschouwing behoeft men niet te vreezen. Daarvoor is er onder de pers te veel concurrentie. Dat de toestand nog niet beter is, bewijst niets; wij zullen hier er ook wel komen, zoo goed als men in

Frankrijk bijv. tot een bevredigende oplossing geraakt is. Spreker komt dus tot een negatieve conclusie. Eene motie wil hij niet voorstellen. Deze zou niet anders kunnen behelzen, dan dat het wenschelijk was dat de pers zich vereenigde om de zaak te behandelen of om bijv. den Journalistenkring uit te noodigen iets er aan te doen. Spreker hoopt wel, dat dit gebeuren zal maar wij kunnen zoo iets toch niet in een motie besluiten.

Mr. Fentener van Vlissingen zegt, dat Amsterdam zich schaaft bij den inleider wat zijne conclusie betreft. Op de afdeeliningsvergadering is de meening uitgesproken, dat het wenschelijk ware geheel over de zaak te zwijgen, juist omdat het zoo moeilijk is zich geheel te onthouden van het vellen van een oordeel over een bepaald geval. En dit kan men toch niet doen, aangezien men niet van beide zijden voldoende is ingelicht.

De heer Browne, sprekende voor zich zelf, meent dat op de inleiding wel iets te zeggen is. Hij gelooft niet, dat de gevallen moeten worden geassocieerd naar de meerdere of mindere sympathie, welke het publiek voor een der partijen heeft. Het Tooneelverbond heeft minder zijn sympathiën en antipathiën dan de pers. Daarom zou het misschien wel iets kunnen doen. De pers is niet de aangewezen rechter, zij is partij. Spreker meent, dat de directies altijd verkeerd handelen, wanneer zij critici voor eene uitgesproken meening den toegang tot hare voorstellingen ontzeggen.

De heer Plemp vraagt, hoe men zal vermijden te vragen naar de sympathie van het publiek voor een of ander geval, wanneer men het wil beoordeelen. Spreker beschouwt de pers niet als rechter, die een straf oplegt. Er zijn twee daden tegenover elkaar, eene van de directie, die een criticus weigert, eene van de pers, die gezamenlijk weigert verder verslag van de voorstellingen te geven. De pers is wel de eenige, die de houding tegenover de tooneeldirectie in acht te nemen, heeft te beoordeelen, maar zij heeft geen souverain gezag, is dus geen rechter. Het is een duel tusschen de pers en de directie.

De heer Browne constateert, dat de inleider in zijne eerste uiteenzetting en in zijn antwoord niet geheel de zelfde meening heeft verkondigd. Nu spreekt hij van een duel, terwijl straks slechts sprake was van het oordeelen over een geval, dus ongeveer als een rechter.

De Voorzitter betuigt den heer Plemp van Duiveland dank voor zijne duidelijke en heldere uiteenzetting van de quaestie.

Bij rondvraag verzoekt de heer Marcellus Emants, ondervoorzitter van het Hoofdbestuur, het woord om een tweevoudig voorstel te doen. Het eerste doet hij uit naam van het geheele Hoofdbestuur. Prof. Stokvis is afgetreden als lid der Commissie voor de Tooneelschool. Van de stichting van het Verbond af tot nu toe, is Prof. Stokvis steeds in verschillende betrekkingen, o. a. een tijd lang als Voorzitter van het Hoofdbestuur, voor het Verbond werkzaam geweest. Het Hoofdbestuur stelt voor de groote verdiensten van Prof. Stokvis te erkennen door hem het Eerlidmaatschap van het Verbond aan te bieden. (De vergadering beslist daartoe bij acclamatie). Het tweede voorstel gaat uit van het Hoofdbestuur min één lid. De Voorzitter van het Verbond, Prof. van Hamel heeft, niettegenstaande herhaalden aandrang van verschillende zijden, gemeend te moeten volharden bij zijn besluit om af te treden. De verdiensten van Prof. van Hamel voor het Verbond in het licht te stellen is zeker onnoodig. Spr. wil Prof. van Hamel aan ons Verbond verbinden, hij wil dat doen met fluweelen banden en stelt voor Prof. van Hamel tot Eerlid te benoemen.

De geheele vergadering staat onder luid applaus op en neemt het voorstel onder acclamatie aan.

Prof. van Hamel is zeer dankbaar voor de hulde hem gebracht. Had hij geweten, dat zijn daad van ondank zou worden beloond, hij zou misschien (De vergadering: „O!“) maar het is beter zoo. Hij zal zich steeds verbonden gevoelen aan het Verbond.

Op voorstel van den heer Heuff wordt besloten Prof. Stokvis telegrafisch van zijne benoeming kennis te geven.

De heer van der Mandere dankt namens de vergadering den Voorzitter voor de goede leiding van deze bijeenkomst.

De Voorzitter brengt den dank van het Verbond aan de afdeeling *Groningen*, die behalve om zooveel andere redenen ook nog aanspraak heeft op onze dankbaarheid omdat zij ons in de „Harmonie” zulk een goed vergaderlokaal heeft bereid, en sluit de vergadering.

De Algemeene Secretaris,

J. KALFF Jr.

Den avond vóór de vergadering waren de leden van het Hoofdbestuur en de afgevaardigden de gasten van de afdeeling *Groningen* bij eene voorstelling in den Nieuwen Stadschouwburg, waar de Kon. Ver. het Nederlandsch Tooneel *Jean Darlot* van Legendre en *Een Gril* van de Musset vertoonde. Na de voorstelling ontving Prof. A. G. van Hamel de gasten der afdeeling en vele anderen, waaronder een aantal actrices en acteurs, te zijnen huize.

In de pauze der vergadering bood de afdeeling *Groningen* namens haar Honorair-Bestuurder Jhr. Mr. W. C. A. Alberda van Ekenstein aan allen, die de Algemeene Vergadering bijwoonden, een déjeuner aan.

Aan den gemeenschappelijken maaltijd na afloop der vergadering bracht de Voorzitter den eersten dronk uit op H. H. M. M. de Koningin en de Koningin-Regentes. Telegrafisch werd aan H. M. van dezen toast kennis gegeven. Daarop werd door Prof. van Hamel het volgende draadantwoord ontvangen:

Hare Majesteit de Koningin-Regentes draagt mij op u allen Hoogstderzelver bijzonderen dank over te brengen voor de hulde Haren Majesteiten aangeboden.

Adjutant van Dienst

VAN DE POLL.

Op verzoek van den schrijver laten wij hier den brief volgen, waarin Prof. Stokvis verklaarde zijn ontslag te nemen als lid van de Commissie van Beheer en Toezicht over de Tooneelschool.

AMSTERDAM, 14.5.95.

*Aan het Hoofdbestuur van
het Ned. Tooneelverbond.*

Weldele Heeren!

Nu alle teekenen er op wijzen, dat de door het Hoofdbestuur van het Verbond voorgestelde reorganisatie van de Tooneelschool door de Alg. Vergadering zal worden aangenomen, gevoel ik mij genoopt, mijn mandaat als Lid der Commissie van Toezicht op de school neder te leggen. Ik doe dat na rijp beraad, en niet zonder leedwezen, omdat ik van den aanvang af de ontwikkeling en de verschillende fasen der school heb kunnen volgen, en van de oprichting der school af het voorrecht genoot in de Commissie van Beheer en Toezicht zitting te nemen. De nieuwe organisatie acht ik intusschen met het oorspronkelijk doel, dat het Verbond zich met het stichten der Tooneelschool voorstelde, zoozêér in strijd, dat ik geen vrijheid vind, langer deel van de Commissie uit te maken, en gaarne mijn plaats ruim voor een man van professie, die noodzakelijk in de Commissie zal moeten zitting nemen. Het is immers duidelijk, dat de leerlingen, die men de élite-leerlingen heeft genoemd, met de tegenwoordige leerlingen van de school zullen verdwijnen, en dat binnen korten tijd de school slechts uit leerlingen zal bestaan, die op betrekkelijk gemakkelijke wijze tot het professioneel onderwijs toegelaten, het diploma der school zullen verkrijgen zonder die algemeene beschaving deelachtig te zijn, die het Tooneelverbond juist in de eerste jaren van het bestaan der school voor den tooneelspeler zoo nood-

zakelijk achte, en die mij de eenige duurzame vrucht van de school toeschijnt. Het onderwijs zal hoofdzakelijk op de eischen dezer leerlingen — de tegenwoordige hospitanten — moeten worden ingericht, en waar nu het echte vak-onderwijs zoo op den voorgrond zal komen, daar passen naar mijn bescheiden meening in de Commissie geen leden, die hun aanspraak op het Lidmaatschap slechts ontleenen aan hun streven, om den Nederlandschen tooneelspeler een algemeen beschaafd en ontwikkeld man te doen zijn.

Onder aanbieding mijner beste wenschen voor den bloei van het Verbond en de Tooneelschool heb ik de eer mij hoogachtend te noemen,

Uwen dw. Dienaar.
(w. g.) B. J. STOKVIS.

Het Leescomité.

Het blijspel *Lionne* en het tooneelspel *Meta* zijn afgekeurd. Tot 15 September gelieve men stukken en correspondentie te adresseeren aan den laatsten ondergeteekende, Prinsengracht 724, Amsterdam.

MARCELLUS EMANTS,
M. B. MENDES DA COSTA.

Uit de Afdeelingen.

HAARLEM. De heer J. H. Krelage is afgetreden als bestuurslid en voorzitter der afdeling Haarlem en opgevolgd door den heer F. Smit Kleine. De heer Smit Kleine vervangt den heer Krelage tevens als gedelegeerde bij de Commissie van Beheer en Toezicht over de Tooneelschool.

Niet-Officiël Gedeelte.

Uit de Maasstad.

Parlons caprice!

Er is aanleiding toe. De te bepraten onderwerpen hangen losjes aaneen en onze bol staat er niet naar te trachten zo heel zorgvuldig, netjes aan elkander te soldeeren.

Parlons caprice, aan het einde van het tooneelseizoen, juist teruggekeerd uit het ruime, fraaie, opgewekt stralende Groningen, waar, bij gelegenheid van de Algemeene Vergadering van ons Verbond, de Afdeeling ons allergastvrijst ontving; waar haar en ons aller Voorzitter, na het afscheid nog zwaarder te hebben gemaakt, als negentiende-eeuwsche Gijbsrecht uitriep:

Vaer wel, Tooneelverbont: verwacht een andren Heer! helaas geen caprice, maar een goed overdacht besluit waaraan niet te tornen viel; waar de kermis midden in de stad troonde en de mooie markten ontsierde; waar dit typige volksfeest werd veraangenaamd door den prettigen omgang met pilaren en pilaartjes van het Tooneelverbond, met elegante priesteresjes van Thalia, met hun kunstbroeders, met oude en nieuwe kennissen heerlijke welsprekendheid, helder gelach, parelende feestwijn, golvende rutschlaan, schitterende oogjes, Harmoniesch samenzijn: leuke rombon, nu in de deftige plooi van een hoofdbestuurder of afgevaardigde het woord voerende, straks pretmakende als iemand wien het artikel ernst even vreemd is als het mondje van de gesluierde juffrouw te Sais Eh bien, parlons caprice!

Wat is een caprice?

Niet een *gril*, zegt Professor van Hamel en de vertaler zegt het hem na, maar laat *gril* staan, zoolang hij (de vertaler) geen beter woord kan smeden dan *vlinderliefde*. Caprices, sprongetjes van geitjes, spontane, onwillekeurige beweginkjes, vluchtige uitinkjes van liefde, of van hartstocht, of van beide, soms geestig, bevallig, soms leelijk. Vrijdag was het nogal leelijk. O, hoe onbarmhartig werd De Musset's juweeltje mishandeld: een menuet gedanst met klompen aan de voeten, met kapotte wanten aan de knuisten. Wat drommel,

waartoe die *gril* om met zulk *Een Gril* te eindigen? Nederlandsch Tooneel, daarvoor bin je toch geen Koninklijke Vereeniging! Foei!

En dat na *Jean Darlot*, waarin Louis Bouwmeester koninklijke kunst had doen genieten, waarin Mevrouw Cur. Stoetz verrukkelijk Mevrouw Boisset was geweest, waarin men Mevrouw Holtrop — van Gelder hoogst verdienstelijk, in de zware scènes wat zwak, had bevonden . . . na zulk een kunstgenot, zulk een opvoering van *Een Gril*. Welk een nare *gril*!

Mijnheer de Directeur, én door de Vereenigde Rotterdamsche Tooneelisten, én door het Tivoli-Gezelschap. Ook een *gril*? Of een toeval? Is het zoo aanlokkelijk *Mijnheer de Directeur* te spelen? Ja, zal Mevrouw Van Eysden — Vink antwoorden; ze gaf ten minste een allerbekoorlijkste Susanne, zoowel door haar spel als door haar toiletten allen bekorend. Ja, zal ook de Heer Brongdeest instemmen; hij stelde den directeur beschaafd en met veel inzicht voor.

Maar het directeursbaantje?! . . .

Bah! roept Jan C. De Vos, bijna de slotwoorden: het is walgelijk! nazeggend.

En wanneer hij de onderneming, waaraan hij al zijn zorg, al zijn energie, al zijn talent heeft gewijd, ziet te gronde gaan, stort hij zijn hart uit in een down-stemmend epistel aan de Nieuwe Rotterdamsche Courant: „Of 't mij spijt? O, meer dan iemand weet. Ik had Tivoli lief — en nog zooveel plannen.”

Treurig is het, heel treurig . . .

v. d. G. smijt De Vos in het Weekblad De Amsterdammer een paar keien na. Hoe fijn gevoeld, hoe nobel! En hoe schrijft hij de historie?

„De Heer De Vos was steeds een zeer onbeduidend letterkundige en een zeer onbeduidend tooneelspeler. Er zijn geen gronden voorhanden om te meenen dat hij meer dan een onbeduidend regisseur was.” En dan laat hij zich schamper uit over De Vos' streven naar goed ensemble.

Bij v. d. G. kunnen we geen volslagen onbekendheid met het tooneel van de laatste vijf jaren onderstellen. Het is dus . . . ach, welwillende lezer, kies zelf de juiste uitdrukking. Wij kunnen nog geen woord vinden, scherp genoeg om dat onhebbelijk geschrijf op de rechte waarde te schatten.

Heeft De Vos zich dan *niets* te verwijten?

Dat beweren we niet.

In vrijmoedigheid willen we voor v. d. G. niet onderdoen en we herhalen wat we nog kort geleden schreven, dat het onverantwoordelijk was alle rollen van eenig belang aan Mevrouw Poolman op te dragen, wanneer men bij zijn gezelschap een actrice heeft als Mevrouw Mulder — Roelofsen en dat het niet aanging Mejuffrouw Sasbach steeds op den achtergrond te houden.

De regisseur De Vos van de twee laatste jaren moet verder stellig achterstaan bij dien van het debuut van het Tivoli-gezelschap. Zoo kunnen er meer grieven worden geuit, maar we meenen duidelijk genoeg te zijn geweest en gelooven trouwens niet dat daar de redenen voor de schipbreuk te zoeken zijn. De hoofdreden is, dat De Vos — jammer genoeg voor de kunst — nooit de sympathie van het Rotterdamsche publiek heeft gehad. Dat publiek beschouwt het tooneel in de voornaamste plaats als een publieke vernakelijkheid; naar kunst vraagt het zelden in den schouwburg.

En het is De Vos niet gelukt het, grillige kind tot betere gedachten te brengen.

Dat *moet* iederen oprechten tooneelvriend leed doen.

In een tweeden brief gaf De Vos een lijst van de door zijn gezelschap vertoonde stukken, een mooie lijst, om te eindigen met zijn spijt uit te drukken, dat men op de laatste afdeelvergadering geen seconde over had om iets te zeggen — al ware 't maar een fraze geweest — van zijn heengaan.

We begrijpen dat hij in een eerste opwelling zoo schreef, maar vertrouwen, dat hij al gauw die gedachte als een *gril*

heeft weggeworpen. Welke waarde zou zulk een kaartje p. c. gehad hebben? . . .

Met grillige wolken blijft de toekomst van ons tooneel en ons Verbond bedekt.

Ziet gij die wolk daar, die zooveel heeft van een kameel?

Mij dunkt, ze ziet er uit als een wezel.

Of als een walvisch.

Wacht ons Godenschemering wanneer het floers zal scheuren? En hooren we al de stem:

»Wie durft het dan nog te betwijfelen, dat
»Aan 't goede en schoone steeds de zege blijft.»

Zoo trachtte Frikka Odiens vrees te stillen;
Maar toch kwam om zijn mond de glimlach niet terug.

Van harte hopen we dat het publiek 28 dezer eens een goede gril zal hebben en zorgen zal dat de schouwburg propvol is, als ten voordeele van den armen heer Le Gras *Anne-Mie* wordt opgevoerd.

Ten slotte een Groninger koek als kermisgeschenk voor u, Mijnheer de Redacteur. Lieve monden betuigden hun ingenomenheid met het blaadje, waaraan gij uw zorgen wijdt. Dat beteekent wat, de dames op zijn hand te hebben, niet waar? en zulke woorden pleisteren wonden, soms zoo ruw, soms zoo onnadenkend toegebracht. Of was het slechts medelijden met de stumperds, die inkt en papier offeren en hun hersens onvruchtbare gymnastiek laten verrichten om ons blaadje te vullen? Dames zijn teerhartig en kunnen van die lieve caprices hebben. Nu, de pleistertjes op de wondjes, door een onhandigen Figaro toegebracht, behoeven ook niet lang te houden.

„Parlons caprice. Vous convenez donc qu'une femme peut en avoir?”

22 Mei 1895.

JEAN VALJEAN.

De slotwoorden van Le Député Leveau.

(INGEZONDEN.)

ROTTERDAM, 4 Mei 1895.

Geachte Heer,

Ik lees in N°. 14 van „Het Tooneel” een artikeltje geteekend „*Ida*”, waarin de vertaler van *Le Député Leveau* erg hard wordt gevallen over de slotwoorden van het stuk Volgens Emile Faguet zijn die: Serai-je madame Leveau?... Daar de vertaling een beetje te deftig was, werd mij verzocht die eens natezien, en met het Fransche handschrift voor mij. heb ik getracht er gewone spreektaal van te maken.

't Verwonderde mij bijzonder, dat ik de vergissing van den vertaler zóó over het hoofd had gezien, en ik haastte mij het manuscript nategaan, om mij rekenschap van mijne onachtzaamheid te geven.

Ziehier wat ik gevonden heb in het Fransche handschrift, dat ik gaarne ter inzage stel van belanghebbende.

Scène dernière.

Odette.

(Avec une triple intonation de tristesse, de résignation et de dépit.)

Allons!!... *Je serai madame Leveau!!*... en niet: *Serai-je madame Leveau?*...

De Heer Emile Faguet schijnt dus niet op de hoogte te zijn geweest, en 't zonderlingste van alles is, dat Lemaître zelf, zich niet schijnt te herinneren wat hij geschreven heeft Of heeft „*Ida*” hem misschien ge-

vraagd: „Madame de Grèges, sera-t-elle madame Leveau?”... dan zou zijn antwoord te begrijpen zijn.

Me' de meeste hoogachting

Ued. dv. dienaar

ROSIER-FAASSEN.

Bezwaarlijk kan ik aannemen, dat de auteur zich niet herinnerde wat hij geschreven heeft, of zich althans niet de moeite gaf na te zien hoe de slotwoorden luiden, alvorens mij te antwoorden; en onmogelijk kan ik gelooven, dat Emile Faguet schreef zooals hij deed zonder den juisten tekst te kennen. Mogelijk blijft het echter dat het handschrift, waarvan de Heer Faassen gewaagt, geen getrouwe kopie is. In dat geval zou de vertaler natuurlijk vrij zijn van schuld.
IDA.

Allerlei.

In de *Vrije Pen* van Antwerpen komt het volgende „hutsepotje” voor van titels van tooneelstukken, die het gewoon „menu” uitmaken voor de schouwburgbezoekers in de Scheldestad . . . en elders:

„De voddeneraper rijdt, met den kruiwagen van vader Martijn, den koerier van Lyon achterna. — In het bosch vindt hij de schoone slaapster bespied door Jan den postrijder, die haar wacht met het huurrijtuig 117. Zij maken ruzie als twee katten om een doode musch — Jan en de voddeneraper, meen ik. -- Deze moet, helaas, het onderspit delven in den kleinen oorlog, en hij vervolgt zijnen weg, in woedende razernij. — Hij gaat de levende brug over om de twee weezen te gaan bezoeken en troosten. Die belangwekkende meisjes hebben eene schuilplaats gevonden in de negerhut van oom Tom, die 'n brave vent is, want hij verloent ook logement aan Genoveva van Brabant en aan den aristocratischen bultenaar, die zich daar perfect amuseert. De voddeneraper vindt zijn troostplaats al ingenomen door Ben Leil, den zoon van den nacht, dat draagt er niet toe bij om z'n humeur op te frisschen; maar die Ben is geen kater om zonder handschoenen aan te pakken. — Geen chance, zucht de voddeneraper, en hij prevelt een wanhopig gebed der schipbreukelingen en wendt zijne schreden stadwaarts. Hij laat zijnen kruiwagen liggen; hij wil naar Anne-Mie, een vrouw uit de volksklas, die bij den stoelbinder woont, in 't Jan van Lierstraatje. Onderweg ontmoet hij echter Jan Dwars, met het schoonste meisje van Brussel, die hem het geheim van den blinde vertelt. Ze gaan er eontje vatten bij de schoone buffetjuffer, die juist alleen is; als de kat van huis is, dansen de muizen! Kaporaal Simons zit daar ook te spelen snip, snap, snorium. — Tot hunne groote verwondering zien ze daar den idioot uit het gebergte binnen komen, met Marie Antoinette, den man met het ijzeren masker, de slaapwandelaarster van Parijs, den menscheneter en den ajuinboer, Robert en Bertrand. Nu is 't spel aan den gang! Maar 's voddenerapers plezier wordt vergald door de verschijning van Jane Shore en den Maire van Antwerpen, die hij al zoo dikwijls vermoord heeft. Als een krankzinnige uit liefde loopt hij weg en botst op de brooddraagster, die aan de deur staat van Dikkers, kandidaat. Kleine Joris, *de rosse* van den bloedberg, werpt hem met steenen; ten einde raad blaast de voddeneraper het avondlicht uit en kruipt in de kelders der grijze monniken.

Moge hij daar eeuwig blijven. Amen.

Vulling.

BEETS-IRSEN. „Het wonderbaarlijke — hoe verlokkelijk is het!” (Vooruitgang. Blz. 398, *Camera Obscura*, 15e druk, Erven Bohn 1884.)

Verschijnt den 1^{en} en 15^{en} van iedere maand bij M. J. P. VAN SANTEN, Rokin 29 te Amsterdam.

Leden van het Tooneelverbond (Contributie f 5.—) ontvangen dit Tijdschrift gratis.

Voor niet-leden bedraagt de prijs, per jaargang van ten minste 16 afleveringen, f 4.—. Franco per post f 4.25
Brieven en stukken, de Redactie betreffende, adresseere men aan den heer J. VRIESENDORP, NIEUWENDIJK 235.
Opmerkingen ten aanzien der verzending en opgaven van abonnementen en advertenties in te zenden aan den Drukker-Uitgever, ROKIN 29.

N°. 16.

27 JULI 1895.

XXIVe JAARGANG.

I N H O U D:

Officieel gedeelte: De Examens der Tooneelschool. — Het Leescomité. — Aan de Afkeelings-Penningmeesters. — Uit de Afdeelingen. — Bericht.

Niet officieel gedeelte: V, Uit de Amstelstad. — V, Kluften op Oud-Holland. — 25601, Uit het Buitenland. — Ida, De slotwoorden van *Le Député Leveau*, met bijchrift van Rosier Faassen. — Uitgeknipt. — Advertentiën.

Inhoud. — Register.

Officieel Gedeelte.

De Examens der Tooneelschool.

Vrijdag en Zaterdag 5 en 6 Juli jl. zijn de overgangsexamens der Tooneelschool afgelegd, ter sluiting van den cursus 1894/95.

Op den eersten dag werden, des ochtends van 10 tot half 12 vertoond (in 't Schoolgebouw):

Driekoningsavond, van Shakespeare, vertaling Burgersdijk, bedrijf I, tooneel 5 tot slot; ingestudeerd door Mw. Holtrop en

Het Albumblad, blijspel in 1 bedrijf, naar het Fransch van Meilhac; ingestudeerd door Mw. Stoetz,

en hielden de leerlingen der 1ste klasse, benevens de hospitanten, *Voordrachten*, ingestudeerd door den Hr. Wilson.

Des namiddags van half 2 tot 5 uur werden de examens in Voordracht en Spel voortgezet in Maison Stroucken, ten overstaan eener jury en van een talrijk publiek. Deze jury bestond uit den Hr. Jean Browne (van 't Hoofdbestuur), Freule Bicker (van de Commissie), Mw. Ellenberger en de HH. Chrispijn en Van Schoonhoven (als tooneelisten) en de HH. Dr. G. Kalff en F. van der Goes (als deskundigen). Het programma bestond uit:

Struensee, van Schimmel, fragment; ingestudeerd door Mw. Stoetz,

In de Smidse, van Marie Boddaert, voordracht door Mej. Joh. Koetscheidt (hospitante),

Tartuffe, van Molière, vertaling van Alberdingk Thijm,

bedrijf II, tooneel 3 en 4; ingestudeerd door den Hr. De Vos, *Liefdevrak*, van Piet Paaltjens, voordracht door Jan Wensma (leerling van klasse II),

Maria Stuart, van Vondel, 4e bedrijf; ingestudeerd door Mw. Holtrop,

Oudejaarsavond, van Willem Kloos, en *De groote Hond en de kleine Kat*, van Alb. Verwey, voordrachten door Rika Hopper (leerling van klasse II),

De Gouden Bruiloft, van Ros. Loveling, voordracht door Joh. Vereül (leerling van klasse II),

Vernietigd, tooneelspel in 2 bedrijven, van Bram van Dort; ingestudeerd door Mw. Stoetz,

Op de Terugreis, drama in 1 bedrijf, van Kielland; ingestudeerd door Mw. Holtrop.

Al deze nummers stonden ter beoordeeling van de jury. Aan den wedstrijd namen deel de 3 bovengenoemde leerlingen van klasse II en de hospitante Joh. Koetscheidt.

Terwijl de jury beraadslaagde, werd nog vertoond:

Hel Goudvischje, van van Noulhuys, 2de bedrijf, tooneel 4 tot slot; ingestudeerd door den Hr. De Vos.

Na afloop hiervan kende de jury, in 't publiek, bij monde van Dr. Kalff, een *tweeden prijs* voor ernstig werk toe aan Rika Hopper en gaf zij eene *eervolle vermelding* aan Joh. Koetscheidt voor hare voordrachten (*In de Smidse* en *Maria Stuart*).

Den tweeden dag werd aan de Vakschool geëxamineerd in Nederlandsch, Fransch, Hoogduitsch, Engelsch, Geschiedenis van het Tooneel en de Tooneelletterkunde en in Costuumkunde, en legden de leerlingen proeven af in Uitspraak en Stemvorming en van Mimiek en Plastiek.

De leerlingen der Voorbereidende School werden terzelfder tijd geëxamineerd in Nederlandsch, Fransch, Hoogduitsch, Geschiedenis en Aardrijkskunde, legden proeven af van Lezen en van Mimische en Plastische Oefeningen.

De Teekeningen, door alle leerlingen der Inrichting in den afgelopen cursus vervaardigd, lagen in de Schoollokalen ten toon gespreid.

Te 4 uur vergaderden de Commissie met Directeur en Leeraren en werd de uitslag der examens vastgesteld.

Van de 4 leerlingen der Voorbereidende School werden naar klasse I der Vakschool bevorderd: Jan Kelly, Ko van Dijk en Marie Schalkers, van de beide leerlingen van klasse I der Vakschool werd alleen Christine Staas toegelaten tot klasse II en van de 3 leerlingen van klasse II slaagde alleen voor klasse III Rika Hopper.

Bij het sluiten van den cursus bevonden zich dus 9 leerlingen op de School; bovendien 5 hospitanten.

Vrijdag 30 Augustus a. s. worden de toelatingsexamens afgenomen voor den nieuwen, gereorganiseerden cursus, waarvoor zich bereids verscheiden kandidaten hebben aangemeld. Maandag 2 September, worden de lessen hervat.

De Directeur der Tooneelschool
S. J. BOUBERG WILSON.

Het Leescomité.

Ter beoordeeling zijn ontvangen *Een Don Juan genezen*, tooneelspel in 5 bedrijven, en *De heer Dobs*, blijspel in 2 bedrijven.

14 Juli 1895.

MARCELLUS EMANTS,
M. B. MENDES DA COSTA.

Aan H. H. Afdeulings-Penningmeesters.

De Afdeelingen Amsterdam, Dordrecht, Gent, 's Gravenhage, Groningen, Haarlem, Harlingen, Middelburg, Rotterdam, Tiel, Utrecht hebben contributies aan de Algemeene Kas overgemaakt.

Ondergeteekende neemt de vrijheid de Penningmeesters der overige Afdeelingen te herinneren aan de verplichtingen hun bij Artikel 5 der Statuten opgelegd en noodigt hen uit de verschuldigde gelden te storten, hetzij bij hem, hetzij bij de Crediet-Vereeniging te Amsterdam.

27 Juni 1895.

De Algemeene Penningmeester,
JEAN BROWNE,
Rotterdam, Wijnhaven 15.

Uit de Afdeelingen.

GRONINGEN. In de Bestuursvergadering op Vrijdag 21 Juni l.l. is de heer A. H. Röchler afgetreden als secretaris en lid van het Bestuur en in zijn plaats is benoemd Prof. Karl D. Bülbring.

Bericht.

De artikelen of noten, afkomstig van den redacteur, zullen voortaan geteekend zijn, hetzij Redactie (Red.) of wel met een enkele V.

DE REDACTIE.

Niet Officiëel Gedeelte.

Uit de Amstelstad.

In ons laatste nummer, dat, ook al omdat het in een verkeerd jaargetijde ter wereld komt, meer dan ééne eigenschap van het nakomertje heeft, dat hoewel niet te vroeg geboren, toch kennelijk in een zomersche *coueuse* moest worden grootgebracht, in dat gekke nummer zestien heb ik ook het vorig jaar over het afgelopen speelseizoen, een overzicht gehouden, dat ik ditmaal bijna, in den trant der oudejaarspreeken, had gedoopt een zondenregister.

Maar zoo pessimistisch plegen wij niet te wezen in de wereld achter het voetlicht. In een afschuwelijke tegenstelling met de jaarlijksche overpeinzingen van den zondaar en van den koopman, die met angstvallige nauwgezetheid naast hun credit een soms veel aanzienlijker debet opstellen, loopen wij daarover heel wat lossen heen. Daarom niet losbandig.

Laten we erkennen, dat er veel prullaria zijn geweest, waarnaar we menigen avond met wanhoop in het hart hebben gekeken en geluisterd en laten we er dan verder maar over zwijgen.

Een onzer zeer gewaardeerde medewerkers kwam tot de prettige overtuiging, dat de pers, waartoe hij niet behoort, toch eigenlijk dwaselijk hardvochtig is en hij hoopt in den volgende jaargang er op te wijzen, dat dit ontevredenheid zou kunnen zijn, zonder al te degelijken, kunstzinnigen grond.

Wij zullen verblijd zijn die opmerkingen met instemming te kunnen lezen en gaan thans over tot de orde van den dag.

Het speeljaar 94/95 opende met de opening van den Stadsschouwburg (Brisons là-dessus) en al spoedig daarop volgde de serie *Madame Sans Gêne*, met een cijfer van 45 voorstellingen, de *Jufvrouw* van dien naam niet meegeteld. Dat was in lang niet vertoond. De aandeelen der dramatische kunst gingen ontzachelijk snel in de hoogte.

Van Ligné mag in herinnering worden gebracht de vertolking van *Créanciers*, een moeilijk stuk, dat niet aangenam is om te hooren, maar dat op weinig na volkomen goed werd gegeven.

Antoine bracht ons meer: *Les Fossiles*, *Sœur Philomène* en *Le Baiser*.

We zijn er den Franschen dankbaar voor, dat ze ons dingen laten zien, die men hier toch waarschijnlijk niet spelen kan. Jammer, dat ze het zelfs in Parijs niet kunnen volhouden. Ook daar blijft het tobben.

De Tentoonstelling van A. Th. Hartkamp wordt niet meer vergeten, zij maakte zeer veel indruk.

Jan C. de Vos (moeten dan al de voortvarende kunstenaars ten onder?) gaf *L'Engrenage* zeer verdienstelijk, een van de weinige stukken, die direct tegen de fransche politiek gericht, in hun geboorteland bijval vonden.

Chrispijn woekerde met *Eenzamen* en *Driekoningenavond* en Van Lier met *De Levende Brug*, de cijfers der opvoeringen zijn respectievelijk 36, 24 en 47. *Een Visioen* kwam onze rust verstoren en bewees dat de smaken verschillen.

De Mantel der Aristocratie was een officieele gebeurtenis, die heel wat pennen in beweging bracht en *Klein Eyolf* deed een literatuur ontstaan, die niet meer te overzien is. Het deutsche Theater der Modernen gaf ons de eerste voorstelling ervan en ook Chrispijn heeft het gespeeld.

Mad. Segond-Weber deed de fransche klassieken voor ons herleven en van Zuylen zette heel Nederland op stelten met zijn 40-jarig jubilé.

De voorstellingen van Eleonore Duse staken boven dit alles uit, een tooneelseizoen is gered als er van haar slechts één voorstelling te genieten valt, zij gaf er vier, die echter slecht bezocht werden.

Behalve *De Mantel der Aristocratie* en *Een Visioen* oogsten wij op oorspronkelijk terrein *Plicht* en *Anarchisten*. Geen van vieren waren het blijvertjes.

Midden in den zomer kwam Schürmann aanzetten met *Le Marquis de Villemer* en de rest. Het waren Franschen, dat is altijd iets.

Nu wil ik gaarne toegeven, dat ik een voorraad oude koeien uit de sloot heb gehaald maar, als het u gaat als mij, dan is er wel eenige dankbaarheid in uw gemoed, dan ziet gij ze toch allen prettig bij elkaar staan, u goedig toeknikkende, dat de weide nog zoo heel schraal niet is en dat ze op de markt nog zoo'n heel slecht figuur niet maken.

De kunst in verval. Zou dat nu heusch waar zijn of ligt het aan ons?

V.

Kluchten op Oud-Holland.

Van de opvoering van kluchten, vrees ik niet de algemeen gangbare, zeg maar normale opvatting te hebben, want bij allen, die daarover schreven en die ik er op na gelezen heb — en dat zijn er niet weinigen — trof ik een ernst

aan, zóó diep, dat enkel de tegenstelling dier deftigheid met den aard van het behandelde iets kluchtigs had.

Het heeft zijn goede zijde de vreugd te ontleden; historische kennis te laten schitteren, als men de klucht bespreekt, is een verdienstelijk werk, maar zij die dit doen zijn geen coreleden van het gilde der wuflheid en zij zijn nooit voorzitter geweest van het gezelschap Jan-Pret.

Dat waren wél onze vierkante voorouders en dat zijn nog maar enkelen onder ons — heel enkelen.

Het meerendeel kijkt naar de oud-vaderlandsche klucht als een professor naar een voorwereldlijk dier, en om aan deze meerderheid te gerieven, ga ik hier, pronkende met andermans letterkundige veeren, zoowat geleerdheid en niet-kluchtigs laten volgen over een onderwerp, dat naar mijn luchtiger opvatting zooveel rigneur niet verdient.

Onder het vele goede, dat in dien geest over de oude kluchten, voor het groote publiek, is geschreven, vestig ik de aandacht op zes opstellen van M. K. in Het Handelsblad *) en daaraan ontleen ik een en ander.

De voorlichting der heeren Prof. Dr. Jan te Winkel en Dr. G. Kalff werd voor de vertooningen op Oud-Holland gevraagd en verkregen.

Zij bevalen eenige stukken aan en daaronder ook den met veel succes opgevoerden *Jan Klaaszen* van Asselijn, waarom indertijd (1680) heel wat te doen is geweest.

„Oud-Hollandt's Nieuystydinghe” vermeldt den inhoud van dit stuk als volgt:

„Jan Jaspersz. en Diwertje Gerbrants syn een paer Meniste Burgherluydjes die op 't Kattgat tot Amstelredam woonen. De man wil gaerne tot de verdraegzamen en vroeden gerekent werden, en bezit so veel, dat ze er mooi en gerust kennen van loeven, daer by is hy maakelaer dat hem dagelijks ook noch wat geeft. Syn vrou Diwertje regeert door haer resoluutheyt so over haer Dochter Zaartje als over heur man. De dochter Zaartje wil byster graeg een man. Sy heeft een vryer Jan Klaazen, die naer Diwertje segteen ligtvink, een dommenateur is en niet en weet als van vertereen, doch houdt Zaartje hem voor een eerlijk Jongman, op diens perzoon in 't minst niet te seggen valt. De ouders willen heur dochter liever uythlyken aen een droogen Klaes, Reinier Adriaense genaemt, een Quaker, die wel niet so ryk is als Jan Klaasen, maer die by versterven van zyn Peet een redelyk Kapitaal staet te erven. Zaartje wil echter van desen saayen Klaes niets weten en beraemt met Jan Klaazen wat te doen. Het Toeval dient haer hier in. Moeder Diwertje schimpt des morphens op de meit; deze vindt dat ze gehuurd is om werk te doen en niet om op sig te laeten schenden; schimpt derhalve terug en wort heen gezonden. Nu wort er naer een Besteester gezonden om een nieuw meisjen. De geliefden wenden sich tot dese Besteester en men komt overeen dat Jan Klaazen sig in vrouskleeren sal steeken en als dienstmaagt by Jan Jasperz in huys koomen. Aldus geschiedt oock en daer het de gewoonte is dat de dienstmaagt by de dochter slaept sal den leeser wel kunnen bevroeden wat het eynde van dese comoedie is, namelijk dat de Ouders wel gedwonghen syn hun zegen aen het jonge paer te geeven. Enkele grove uytdrukkinghen sellen echter terug gehouden werden en voor sommige andere is een vygeblaadjen ghehanghen, zoodat den aenschouwer aen niets aenstoot sal behoeven te neemen.”

Onzedelyk was deze klucht dus wel, in den ouden tijd, kon men bovendien bepaalde personen herkennen in de tooneelfiguren; men ging klagen en door burgemeesters werd aan de „paskwillieuze klucht tot naeder order het Tooneel ontzegt.”

Er kwamen pamfletten uit tegen Asselijn, waarin tegen het stuk werd gewaarschuwd, omdat het den kinderen maar een nieuw middel aan de hand deed, hun ouders te

contrarieeren en „in spijt van alle schuldige en noodige voorzorg, hun eigen roekeloze zin te doen.”

Asselijn verdedigde zich en dat hij niet had bedoeld het kwade te prijzen, bleek uit de vervolgen op dit stuk, die hij schreef en welker titels: *Kaudeel-maal van Saartje Jans* en *Echtscheiding van Jan Klaasz. en Saartje Jans* al doen zien, dat de dichter een goede moraal voorstond en het kwaad niet ongestraft liet.

Maar we mogen toch niet hooghartig glimlachen om een naiviteit van vroeger publiek en overheid, die eigenlijk nog geheel van dezen tijd is. Struisvogelpolitiek, zoowel het glimlachen als onze zedelijkheidseischen.

Een andere „sotte eluyt” (ik bepaal mij tot de vertoonde) is *De Onbarmhartige Huisheer of de Bedrogen Gierigaard* door J. Verleij. Zij is fatsuonlijker en dus minder goed, want zoodra het je-doe-maar aan deze dingen gaat ontbreken worden zij zóó onbeholpen voor onzen tijd, dat zij behooren te worden verwezen naar de poppenkast, die op Oud-Holland nog steeds ontbreekt.

De „Nieuystydinghe” geeft den inhoud van Verleij's klucht als volgt weér:

„Eene adelycke, doch arme dame, Amelia gheheeten, wordt van haren Huysheer, een vrekkingen gierigaert in 't nauw gedreeven om de huurpenninghen te betaalen, daer hy anders haer Inboel sal doen halen. In een gesprek dat sy met haren dienstmaaght Katrijn voert, hoort men dat Amelia's zoon Frederik met des Gierigaerts dochter Theodora, die elkaar beminnen, met stille trom te zaamen van door syn gegaen. Op het oogenblik dat de Gierigaert met twee gereghtsdienaers komt om Amelia's inboel te haalen komen oock Theodora en Frederik, te zaamen door d'Egt verknogt terugh. De vreck die overal sijn doghter te vergeefs had laaten zoeken, raast en tiert wel in den beginne, dog als hy te weeten komt hoe 't laken is geschooren, moet hy Frederik wel voor sijn schoonzoon erkennen alsoo het doch wel sal moeten weezen, vergeeft de fout en wenschet veel geluck. De verkoop gaet nu natuerlyck niet voort.”

Het schijnt moeite te hebben gekost de opvoeringen, onder leiding van Henri van Kuyk, tot feit te maken. Vele acteurs en actrices schijnen — is 't niet ergerlijk? — zich te voornam gerekend te hebben voor een artistiek werk, dat zij meenden thuis te behooren bij de straatkunstenaers. Maar degeen, die zich wél lieten vinden zullen geen berouw hebben. Hetgeen zij doen is in vele opzichten dankbaar. Zij nemen letterkundigen, geschiedminnaars, tooneelliefhebbers en pretmakers voor zich in. Ja zelfs de siniestere verfoeier van de ijdelheden hier beneden schudt van het lachen zijn hoogernstigen buik, die hij vast moet houden bij het aanzien van dit een volgens hem zondig bestaan.

Veroveren deze durvende tooneelspeeler op die wijze niet de heele wereld?

Opeengepakte menschen van allerlei slag genieten in de open lucht van het spel der dames N. Koning, Westerhoven — de Heer, J. Ude, Kamphuyzen, G. Mulder, M. van Westerhoven en van de heeren, Ruys, Wagemans, Kaart, Grader, Hermans en M. van Nieuwland.

De een vat den toon beter dan de ander, niet allen hakken met de noodige bonkigheid op, maar ze wedijveren toch met mekaar in dien flap-uit-toon van vroeger, de minderemantaal van thans.

Eerst durfden ze niet goed, op mevrouw Kamphuyzen na, die het direkt te pakken had, eerst waren ze als welopgevoede menschen nog bang om als akteur een eerlijke platheid te zeggen, maar dat is alles nu geheel weg.

Het komt er thans zoo frisch en gal uit, dat het is als of ze het prettig zijn gaan vinden. En het publiek — het geneert zich zeker? Allemaal gekheid! In hun gewonen doen knippen velen de kat in het donker, nu ze het zoo bij klaarlichten dag over zich voelen komen, nu zijn ze opgelucht.

* (Nummers van 7, 11, 12, 16, 30 Juni en 7 Juli 11. (Avondblad.)

Het is niet goed om deze vertooningen uit te pluizen, het komt er ditmaal niet op aan, dat niet alles pieterig precies is, het is een dwaasheid om een minder historische uitspraak of spelen op het publiek in dit geval af te keuren, het moet alles lol zijn en ongebondenheid, het is de klompdans der dramatische kunst, het mag overloopen van ongemaniërdheid en malle fratsen. Dat is het juist. Want om dit werk nu maar met één enkele pennestreek te karakteriseeren, behoeft ik er immers slechts op te wijzen, dat hier — één onderdeel neem ik bij den kop — de hoogere mimiek zich oplost in smoelementrekken.

V.

Uit het Buitenland.

Juni 1895 trok Chrispijn met zijn wakker troepje vergezeld van de Heeren Willem van Zuylen en Alex. Faassen over de grenzen en mocht te Berlijn bijval oogsten.

Deze gebeurtenis heeft al tot heel wat geschrijf en gewrijf, tot heel wat geschetter en nationaal geklapwiek aanleiding gegeven

Juist vijftien jaar geleden hadden de Rotterdammers, destijds onder het driemanschap Le Gras, Van Zuylen en Haspels, een bezoek aan London gebracht en ik herinner me nog heel goed welk een gezellig uurtje we in den foyer van de oude komedie doorbrachten toen de reizigers feestelijk werden ingehaald. Daar werd geestdriftig getoast, daar werden Champagne-tranen geplengd. Het was een der eerste keeren dat ik me te midden van artisten bevond, ik amuseerde me kostelijk en juichte dapper mee. We liepen dien dag trotscher dan gewoonlijk, want Holland had zich immers weer zoo kranig gehouden, de leeuw had weer eens gebruld... ik was nog erg jong en velen van het gezelschap met mij, naar het schijnt.

Geestdrift heb ik gelukkig bewaard, maar wanneer we ons met een koel hoofd rekenschap geven van de beteekenis van het uitstapje van Chrispijn en de zijnen, wat schiet er dan over, behalve een verwijt aan onze landgenooten, die hen niet genoeg *op prijs* weten te stellen?

Wanneer we ons herinneren de bijna zonder uitzondering gunstige beoordeelingen van tooneelstukken, die hier middelmatigheden of prullen bleken, dan weten we welke waarde we hebben te hechten aan het oordeel der Duitsche pers. De verslaggevers toonen zich in-gemoedelijke lui, ze doen geen mug kwaad. Waarom zouden ze thans meer vertrouwen dan gewoonlijk verdienen? Ook nu weer werd vermakelijke bombast gedebiteerd. Den Heer Alex. Faassen b. v. kennen we als een zorgvuldig tooneelspeler, een goede kracht voor ieder gezelschap. In Berlijn vergeleek men hem met Rossi en met Possart!!! Wat zal de goeie man gelachen hebben toen hij dat las! Als pendant voor dien heerlijken onzin zou men een ruikertje kunnen plukken uit de berichten van den correspondent van *De Telegraaf*, b. v. waar hij de dames van het gezelschap naar het uiterlijk monstert. O, er is heel wat stof tot vrolijkheid in de literatuur over dezen tocht. Laat men daarvan eens een gedenkboek opstellen!

Maar, al lacht men onwillekeurig om dergelijke uitingen van would-be nationalen trots of vaderlandsliefde of hoe zal ik het beestje noemen, er is meer reden tot ergernis.

Men wist of *kon* ten minste weten, dat Chrispijn een uitmuntend gedrid troepje heeft, waarmee hij — de krachten der spelers in aanmerking genomen — dikwijls wonderen verricht, en die meening kan hoegenaamd niet versterkt worden door de omstandigheid, dat een deel der Duitsche pers van hetzelfde gevoelen is. Het was weer het ouwe liedje van den profeet in zijn eigen land, want nu blijkt, dat men *niet* wist, wat men weten kon en moest. In plaats van zoo luide te juichen, moest men zich liever schamen. Of moet dit gejuich als boetedoening dienst doen? Voor den Heer Chrispijn hopen we hartelijk dat het niet bij

juichen zal blijven, maar dat men hem krachtig zal steunen nu men zich door de Duitschers de oogen heeft doen openen, al zagen die het gezelschap slechts enkele keeren, zooals het werkelijk is — en in zijn eigenlijk genre.

Dat Willem van Zuylen succes had, zal niemand verwonderen; evenmin dat men den Heer Alex. Faassen waardeerde; maar deze steunpilaren van het gezelschap behooren niet tot het gezelschap. Ook de keus van het repertoire bood moeilijkheden; toch komt het mij — met allen eerbied voor Rosier Faassen — vreemd voor, dat Chrispijn *Anne-Mie* koos, om panopticum-redenen. En *Eenzamen* te Berlijn opvoeren, dunkt me water naar de zee dragen.

Uit het bovenstaande blijkt, hoop ik, klaar genoeg, dat ik dit alles niet schrijf om den Heer Chrispijn onaangenaam te wezen. Integendeel! Maar hoe meer ik over het uitstapje nadacht, des te minder kon het plan me bekoren en het gezelschap heeft betere lauweren verdiend dan die welke het nu in wagonlading van Berlijn heeft meegebracht. Laat men ze in Amsterdam verzilveren en, door onze Oostelijke naburen wakkergeschud, den profeet eeren in zijn eigen landje. Dan kan het nog gebeuren, dat de tocht naar Berlijn een betekenis krijgt, die hij nu nog mist.

* * *

Camelia-race tusschen Duse en la divine Sarah te London. Naar aanleiding daarvan geeft *De Kroniek* een overzicht van een artikel van *The New Review* waaraan ik weer het volgende ontleen:

„Vernon Blackburn, de schrijver, stelt voorop, dat hij de kunst van tooneelspelen beschouwt als de kunst om de vereeniging tot stand te brengen van eigen persoon, karakter, met rol-persoon, rol-karakter. Die van den acteur is dan naar scholastieke zegswijze de *materia prima*, de fictieve *forma*: de eerste is de ruwe, bestaande materie, waaruit de tweede verlichaamd is. Onvolkomenheid ontstaat als de eerste ongevormd blijft, in hooge mate vooral bij ons huidig ras dat de eigen emotioneele levensimpressies zelfs gewoon is als contrabande te beschouwen. Vele tooneelspelers bezitten speciale gegevens in eigen persoon voor een speciale rol; vele tooneelspelers hebben dan ook een klein aantal rollen, waarin zij excelleeren.

Bij groote acteurs wordt de vraag van gewicht: waar is de plaats uit welke de vorming van het eigen karakter gedirigeerd wordt? Bij Sarah Bernhardt is die plaats het hart. Zij bereikt aldus verwonderlijke effecten, maar aan toeval is het onderhevig of zij die bereikt, want de ontroering moet het hart bewegen voor het zijn werking kan vervullen. Wanneer haar spel dus niet eerste-rangsch is, komt dat doordat haar persoonlijkheid, haar karakter, den brozen kerker verlaten heeft en onbestemd door haar heen zwerft. Zij wordt dan slechts gered door de loutere schoonheid harer verschijning, harer stem, de natuurlijke en gemakkelijke gracie van haar lichaam. Zij is dan simpel: Sarah Bernhardt.

Als Madame Duse op het tooneel staat, is haar persoonlijkheid, haar wonderlijk-sterke *materia prima*, waaruit karakter na karakter geboren wordt, streng bepaald tot haar brein, tot haar geest. Dat is de kamer, waaruit elke beweging, elk gebaar, elk accent, het nauwkeurig bevel ontvangt. Zoo is de verklaring van haar onvergankelijke verscheidenheid, van haar zonderlingen eenvoud. Beperking in haar kunst zal niet verder gaan dan de beperking in haar verstand. Als, op eenig oogenblik dat verstand de waarheid bespeurt, moet haar leidzaam lichaam het bevel onmiddellijk volvoeren. Als zij fouten maakt, is het doordat haar intellect verkeerde inzichten heeft.”

Typig uitgedrukt, niet waar?

* * *

Oh! les plans! Ce n'est jamais ce qui manque. Mais après? roept Pierre Véron uit.

Er zijn er weer in soorten op tooneelgebied.

Daar komt Max Halbe met een nieuwe methode om de stukken te spelen zonder tooneel in het echte milieu en slechts voor geheel ingewijden, die zoo iets *willen* begrijpen en mooi vinden.

De grondgedachte is zoo slecht niet; zij is het tegendeel van de Meiningsche opvatting, die alleen dan goed is als er geld is, maar anders uitloopt op vergulde ellende, die wellicht de voornaamste oorzaak is van het verval.

Halbe schafte met een vloek en een zucht geheel den theatrale inboedel af en kon dus (om niet hem mee te denken) alles opvoeren, wat men het van buiten leeren waardig keurde.

Een betalend publiek werd overbodig en men ontsnapte bovendien nog aan de censuur. De tooneelspelers waren geen tooneelspelers maar bekende Müncheneren uit den kring van Halbe, teweten hij zelf, Fr. Dery en Herr Schaumberger. Met deze bezetting werd Strindberg's *Gläubiger* gespeeld, zóó maar, in het salon van Fr. Dery, terwijl in een park bij avondschemering (voor München: à la bonne heure! maar in Holland: Gott beware!) de première van Büchner's *Leonce und Lena* een minder bekend werk van goeden luim en groote stemming, gegeven werd voor ruim honderd toeschouwers, die met geestdrift dit „Intimes Theater” hebben toegejuicht.

Met deze duitsche manier precies contrarie, wil een gefortuneerd fransch jongmensch, Larochelle, het Théâtre Libre opbeuren; zonder het realisme ontrouw te worden, wil hij ook stukken geven, schilderende *des âmes moins sales et des sincères élans vers l'idéal*. Hij zal trachten het koor in eer te herstellen. Voor de Shakespeare-stukken heeft hij een nieuw systeem decoraties bedacht: twintig, dertig doeken zullen zich op- en ontrollen op onzichtbare spullen. Nu, met een paar honderdduizend francs kan men wel wat uitrichten!

Ook Lugné Poë heeft groote plannen en dreigt zelfs der Tooneelschool concurrentie te gaan aandoen! De directeur van het Théâtre de l'Oeuvre wil namelijk te Parijs, London, Berlijn, Amsterdam voorstellingen komen geven en tevens cursussen in verzen zeggen en dramatische techniek. Maar zijn beurs is niet zoo goed gevuld als die van Larochelle: Lugné zoekt abonnees ad honderd francs per jaar.

Oh! les plans! Ce n'est jamais ce qui manque. Mais après?

1 THERMIDOR 103.

25601.

De slotwoorden van Le Député Leveau.

Dezer dagen ontving ik van Jules Lemaitre een schrijven waaraan ik het volgende ontleen:

»Le texte exact est: *Serai-je un jour Madame Leveau?* Dans ma pensée, la marquise n'en sait réellement rien (ni moi non plus du reste). Elle sera *peut-être* Madame Leveau si Leveau se relève de sa chute, s'il redevient un personnage puissant, etc. Dans ce cas, elle se résignera (*peut-être*, et quoique ce nom soit très-vilain), parce qu'elle aime la force et la domination. Son intonation doit donc exprimer à la fois une complète incertitude — et un peu de dédain.»

Mijn vermoeden, dat het handschrift waarvan de Heer Rosier Faassen gewaagde (No. 15, pagina 112) geen getrouwe kopie is, blijkt dus juist te wezen.

Juni '95.

IDA.

Aan de Redactie van Het Tooneel.

Weledele Heer,

Daar Jules Lemaitre zegt: „que le texte exact est: „*Serai-je un jour Mme Leveau?*” moet ik het natuurlijk aannemen. Maar wat ik niet aanneem is dat de copist zich zoo verkeken heeft, om juist het tegenovergestelde te schrijven van 't geen Lemaitre gezegd heeft. Te meer, omdat de indicatie „avec une triple intonation de tritese, enz. dan geheel voor rekening van den copist blijft, daar ze niet slaat op: *Serai-je un jour Madame Leveau?* . . .

Ziehier wat ik geloof.

Jules Lemaitre zal eerst geschreven hebben „*Je serai Mme Leveau.*” en bij de repetitien, of misschien na de eerste voorstelling, die woorden hebben gewijzigd.

Zij, die met de Parijsche tooneel-toestanden vertrouwd zijn, zal dit niet vreemd voorkomen daar er bijna dagelijks door de schrijvers veranderingen in hunne stukken worden gemaakt, tot wanhoop der tooneelspelers. Men noemt dat in Fransche coulissen-taal: „un béquet!” De copist heeft het *eerste* manuscript afgeschreven, waar de slotwoorden nog niet in veranderd waren en het ons zóó gezonden . . . En nu vind ik dat Ida en ik de lezers van Het Tooneel al te lang hebben bezig gehouden met een stuk dat in Holland geen succes heeft gehad en al lang vergeten is.

. . . et qui n'as mérité ni cet excès d'honneur, ni cette indignité.”

Met de meeste hoogachting

Uw dw. dr.

ROSIER-FAASSEN.

Rotterdam, 22 Juli '95.

Uitgeknipt.

Uit *Het Nieuwsblad voor Nederland* van 14 Juni 1895.

In het Garden-theater te Newyork gaat thans een drama *Trilby*, getrokken uit een roman, die in de Vereenigde Staten veel sensatie heeft gewekt. In een van de mooiste tooneelen verschijnt de heldin op haar bloote voeten. De actrice, die het doet, heeft zeer mooie voeten en daarom barst steeds, als zij opkomt, de zaal in onbedaarlijke bijvalsbetuigingen los. Dat succes heeft den najver opgewekt van een andere actrice, juffrouw Clayton, die beweert alleen het recht te hebben op bloote voeten ten tooneele te verschijnen! Zij grondt dit beweren op het feit, dat zij in een stuk, dat *Favette* heette en in 1885 te Newyork ging, op hare bloote voeten liep. Juffrouw Clayton heeft de directie van het Garden-theater een proces aangedaan. Haar advocaat zegt dat, wijl zij zich als *Favette* heeft laten fotografeeren en de fotografie gedeponereerd is, de wet van het „Copyright” haar het uitsluitend recht van bloote voeten op het tooneel verzekert.

Vandaag of morgen zal de wijze rechter beslissing nemen!

Uit *Het Humoristisch Album* van 29 Juni 1895.

De comedianten des *levens* brengen het verder dan die van het tooneel.

Advertentiën.

Een aan een Conservatorium opgeleid **Violspeler** zoekt met 1 November plaatsing aan een flink theater of orkest, hetzij als **solist** of als **eerste viool**. Aanbiedingen onder *F. E.* aan HAASENSTEIN & VOGLER A. G. *Weimar*.

REGISTER

OP DEN XXIV^{sten} JAARGANG.

	Blz.		Blz.		Blz.
A.					
Adam (d')	79	Bigot (C. P. T.)	39	Cohen (Mej.)	20
Aerschot	20	Bingley (Ward)	26	Compagnon (de)	66
Eschylus	78	Birch - Pfeiffer (Charlotte)	30	Conscience (Henri)	24
Agamemnon	78	Björnson (Björnstjerne)	35	Coppée (François)	54, 56
Agar (mad.)	52	Blaauw (de)	20	Coquelin aîné (B. C.)	19
Aladjins Wonderlamp	14, 24	Blanchette	19	Corneille (Pierre)	19, 54, 56
Alberdingk Thijm (J. A.)	46, 113	Bloedzuigers (de)	64	Cornelis Voss	75, 106
Albregt (J. H.)	26, 40	Blonde Els	22	Coster (Samuel)	26
Albregt - Engelman (Wed. J. H.)	20, 27	Blumenthal (Oscar)	48, 51	Courteline (George)	11
Albumblad (het)	60, 113	Boer (Jacq. de)	8, 28	Cranciers (zie Glibuiger)	6, 7, 114
Alphonse	59, 72, 106	Boer (Jongej. de)	63	Cruys (Samuel)	26
Altman (Friedr.)	13	Boer - van Rijk (Mevr. E. de)	20, 63	Curel (F. de)	11
Amelung (Mej.)	20	Boezemvriend (de)	45	Cuypers (Julia)	15
Amey (Georges)	11	Bornier (Henri de)	46, 79	Cyprienne (zie Divoçons)	30
Amore senza stima	99	Boubouroche	11, 18	D.	
Amsterdamsche Jongen (de)	14	Bourgeois (Eug.)	11	Dame aux Camélias (la) (zie La Signora dalle Camelle)	50, 116
Anarchisten	74, 114	Bouwmeester (F.)	18, 32, 59, 75	Dames en Heeren uit Pont-Arey	60
Ancey (Georges)	7	Bouwmeester (Louis)	5, 18, 28, 30, 45	Daudet (Alphonse)	7
André	27		70, 77, 111	David (J. J.)	56
André - Meeuwissen (Mevr.)	20	Bouwmeester Solness (zie Solness le Constructeur)	6, 22, 28, 44, 67	Decourcelle (A.)	57
Andromaque	19, 46	Brand	6	Deinse (van)	74
Annabella	53	Brantsma (Mr. G. S.)	40	Dekking (Henri M.)	59, 60, 63
Anne-Mie	65, 107, 112, 116	Bree (J. B. van)	26	Demi-monde	60, 69, 70
Antoine (André)	8, 10, 11, 15, 18, 27	Breedé (B.)	26	Dénise	72, 99
	41, 48, 102, 114	Brémont	19	Député Leveau (le) (zie De Volksvertegenwoordiger Leveau)	100, 106, 112, 117
Après la Noce	53	Brieux (Eugène)	18	Dery (Frl.)	117
Argent d'autrui (l')	79	Brignol et sa fille	48	Desvaillières (Maurice)	98
Aristoteles	78	Broeders (de)	22, 48, 56	Diderot	19
Arquillière	18	Brondgeest (D. H.)	30, 31, 32, 52, 59	Diederich - Sluyters (Mevr.)	20
Arronge (Adolf l')	66		65, 74, 75, 106, 111	Divoçons (zie Cyprienne)	30, 99
Artikel 214 (zie De Vrouw is verplicht haar Man te volgen.)	46, 59	Brondgeest - Bouwmeester (Mevr Theo)	5, 18, 28, 50	Dochter van Roeland (de)	46, 77
Asselijn	115	Bruidschat van Auvergne (de)	64	Does (M. C. F. van der)	32
Ast (C. J. van)	28	Bruiloft van Kloris en Roosje (de)	14, 66	Dommelén (C. C. van)	5, 28
Automne (l')	79	Brummelen (van)	20	Dommelén (Mej. C. J. van)	28, 30
Avare (l')	71	Bruijn - Hilverdink (Mevr. de)	26	Dons - Albregt (Mevr.)	20
B.					
Baart	26	Bruijn - Sablailrolles (Mevr.)	27	Dorp aan de Grenzen (het)	14
Baas van Ommeren	77	Büchner	117	Dorpspleidooi (het)	64
Baas (Mme)	7, 67	Buderman	20	Dorsy (Mlle)	7
Baiser (le)	11, 18, 66, 114	Buderman - van Dijk (Mevr.)	20	Dort (Bram van)	113
Bamberg (Cath.)	27	Buhon (J.)	26	Dostojewski (Fedor)	22
Banck (Caroline)	66	Burgersdijk (Prof. L. A. J.)	98, 113	Dreyfus (A.)	53
Banner	7	Burlage - Verwoert (Mevr. A.)	31, 32	Driekoningenvond (zie Twelfth Night en Wat gij wilt)	38, 74, 106, 113, 114
Banville (Théodore de)	11, 18, 30, 66, 67	Bijl (Arthur)	11	Driessens (Victor)	26, 59
Barbiers (P.)	26	C.			
Barny (Mme)	11	Campbell (Lady Archibald)	66	Droomleven	35
Barrier (J.)	57	Case of Rebellious Susan (The)	16	Ducaju	20
Beem (van)	20	Cavalotti (Felice)	99	Dulac (Mlle)	11, 18
Beem - Kapper (Mevr. van)	20	Chariot de terre cuite (le) (zie Mrie-Chakatika)	54, 74, 75, 76	Dumas (Alexandre)	59, 79, 99
Beersmans (Catharine)	18, 31, 32, 59	Charley's Aunt	27	Dupe (de; la)	7, 18
	63, 64, 65, 100, 105, 106	Charpentier	46	Dupont - Vernon	19
Beeth (Lola)	68	Choéphoren	78	Duquesnel	30
Bergerat (Emile)	11	Chrispijn Jr. (Louis)	9, 20	Duse (Eleonore)	70, 71, 75, 76, 77, 79
Berghen (Mevr. van)	20	Chrispijn (L. H.)	10, 15, 20, 21, 29, 30		80, 98, 99, 114, 116
Bernard	7		38, 39, 51, 56, 63, 65, 66, 70, 74, 77, 102, 104, 105, 107, 113, 114, 116	Dybwad (Johanne)	44, 67, 68
Bernhardt (Sarah)	20, 67, 70, 99, 116	Christentens (Hjalmar)	44	Dijk (van)	20
Bertrande	28	Clayton (Mej.)	117	Dijk (Ko van)	114
Beugel	70	Cleopatra	98	E.	
Beukers (Anna)	20	Clous (C. P. J.)	5, 28, 70, 98	Echegaray (José)	7, 78
Beijer's Tooneelbibliotheek	44	Coelingh - Vorderman (Mevr. M.)	32, 41	Echtscheiding van Jan Klaasz. en Saartje Jans	115
Beynink (F. C.)	26		59, 75, 106	Eckermann (J. P.)	71
Biene (Mej. F. van)	20	Coerdés (Mej. M.)	5, 28	Ecole des Veufs (l')	11
				Eeden (Dr. F. van)	23, 48, 56

	Blz.		Blz.		Blz.
Eenzamen (zie Einsame Menschen)	9, 16, 22, 43, 50, 65, 74, 107, 114, 116	Germinal	79	Horst-v. d. Lugt (Mevr. v. d.)	10, 20, 39, 74, 100
Eer (de) (zie Die Ehre)	7, 59, 100	Gespenster (zie Spoken)	45, 48	Hôtel du Libre-Echange (l') (zie Het Spookhotel)	48, 98
Eerloos	32, 35	Giacosa (Giuseppe)	99	Hugo (Victor)	20, 54
Eggers (Mej. M.)	20	Giesbers	20	Huichelaar (de)	27
Ehre (die) (zie De Eer)	100	Gifbeker (de)	22	Hulst (C. van)	26
Einsame Menschen (zie Eenzamen)	45, 46, 48, 52, 71	Gismonda	27, 28, 30, 41, 61, 62, 66	Huwelijks-Advertentie (een)	36
Electra	78	Gläubiger (zie Créanciers)	117	Huwelijksreisje (een)	53
Ellenberger	20	Goetze (Marie)	68	Hij	28
Ellenberger (Mevr.)	20, 113	Goldoni (Carlo)	98, 99		I.
Emants (Marcellus)	28, 40, 64	Goncourt (Edmond L. A. de)	78	Ibsen (Henrik)	6, 7, 27, 30, 35, 41, 42, 48, 50, 51, 52, 56, 58, 63, 68, 98, 99, 105, 112
Emma Zathe	39, 48	Göthe (J. W. von)	71, 99	Image (l')	29, 30
Engelman (Reinier)	26	Goud Elsje	30	In de Directiekamer	5
Engelman-Bia (Mevr. M. F.)	27	Goudvischje	35, 113	In den Politieken Maalstroom (zie L'Engrenage en Meegesleurd)	18, 22
Engrenage (l') (zie In den Politieken Maalstroom en Meegesleurd)	18, 19, 22, 114	Gozzi (Gasparo)	71	In het Voorvertrek van den Minister	40
En wagon	41	Gracques (les)	36	In Kleinen Kring	31, 32, 72, 106
Epigonen (de)	78	Grader (Jac.)	27, 115	Intérieur	74
Era (Frl. A. dell')	68	Gras (A. J. le)	30, 64, 104, 106, 112, 116	Intruse (l')	6, 7, 11, 28
Eriphyle	78	Gravollet	19	Ising Jr. (A.)	5, 28, 98
Erfman (E.)	32	Gravelink-Hilverdink (Mevr.)	26		J.
Etiévant	11	Gril (een)	110, 111	Jack	60
Euripides	78	Gringoire	30	Jacob Simonszoon de Rijk	14
Eysden (P. D. van)	32, 65, 75, 106	Grootveld	20	Jane Eyre	26
Eysden-Vink (Mevr. M. van)	18, 31, 32, 41, 63, 64, 65, 75, 100, 106, 111	Grosz (Jenny)	68	Jan Klaaszen	115
	F.	Gijsbrecht van Aemstel	5, 13, 14, 26, 28, 48, 50, 56, 66	Janus Tulp	39, 74
Faassen (Mej. G.)	32	<i>Hart Kamp H.</i>	13-26	Jean Darlot	110, 111
Faassen (Rosier)	18, 32, 59, 64, 65, 107, 112, 116	Haar Thuis (zie Heimath)	7	Jean Marie	53
Faassen (V.)	32	Hagar's Sohn	56	Jelgerhuis Rz. (J.)	13, 26, 27, 80, 103
Faassen Jr. (Alex.)	32	Halbe (Max)	116, 117	Jenny, de Handwerkster	57, 58, 59
Faassen Sr. (Alex.)	19, 32, 116	Hamel (Prof. Dr. A. G. van)	44, 46	Jeugd (zie Jugend)	74
Faassen-van Velzen (Mevr. C.)	32	Hamlet	48, 51, 68, 72, 78, 98, 99	Jolantie	5
Faillissement (Het) (zie Une Faillite)	16, 18	Hammecher (J. W.)	26	Jong (J. de)	5, 28
Faillite (Une) (zie Het Faillissement)	10	Hans, de Ezel en de Kist	23	Joppa Sinjorken	25
Familie Benoiton (de)	26	Harancourt	20	Judels (N.)	64, 66, 70
Favette	117	Hartkamp (A. Th.)	13, 26, 27, 114	Juffer Serklaas	26
Fedeau (Georges)	56, 98	Harti-Mitius (Philomena)	68	Jufvrouw Sans Gêne	48, 114
Fedora	99	Haspels (D.)	32, 52, 59, 104, 106	Jugement dernier des Rois (le)	56
Fernands Ehekontraakt	56	Haspels (J.)	32, 65, 104	Jugend (zie Jeugd)	45, 46, 52
Ferrari (Paolo)	99	Haspels (Mej. M.)	32	Jungfrau von Orleans (die) (zie De Maagd van Orleans)	41
Ferréol	18	Haspels (Mej. R.)	32, 52	Jurgens	20
Fiala (Julius)	45	Hauptmann (Gerhart)	10, 28, 45, 79		K.
Fiancée	28	Hedda Gabler	6	Kaart	115
Pierreg (A.)	26	Heimath (zie Haar Thuis)	56, 59	Kadelburg (Gustav)	48, 51
Fille Elisa (la)	78	Hennique (Léon)	79	Kainz	48
Flesch (de)	27	Hens Jr. (Mej.)	20	Kameraden	41
Floss (von)	20, 28	Hens Sr. (Mevr.)	20	Kammeijer	20
Fouchambaults (de)	68	Hérédia (J. M. de)	20	Kampf ums Recht (ein)	78
Fossilles (les)	11, 114	Hermans	20, 115	Kamphuyzen (D.)	26
Franke	20	Hertz (Hendrik)	5	Kamphuyzen-Snoek (Mevr. A. M.)	26, 115
Francillon	99	Hesseling (H. J.)	60	Kandemaal van Saartje Jans	115
Franzos (Emil)	78	Hesselingk	20	Kapitein Cadillac	77
Frederic (Carolina)	26	Het staat geschreven	63	Kapper (S. N.)	27
Frederic (Charlotte)	26	Heuvel (A. L. van den)	32	Karlweiss (G.)	7
Frenkel-Bouwmeester (Mevr. T.)	zie Mevr. Brondgeest	Heyblom (Mej. Alb.)	53	Kelly (Jan)	114
Fulda (Ludwig)	41	Hilten (A. van)	27	Kerckhoven (C. van)	32
Fuller (Loie)	8	Hilst (B. van)	28, 46	Kerckhoven-Jonkers (Mevr. P. van)	32, 75
Fijne Beschuiten	23, 74	Hock (Rudolf)	45, 50, 51, 52	Kettmann (L. A. J.)	27
	G.	Hoedt (J. H.)	26	Kiehl (Aug. T. C.)	20
Gardienne (la)	6, 7	Holberg (Ludwig)	44	Kiehl-Hesselaar (Mevr.)	20
Geboorte van Arlequin (de)	26	Holkers (D.)	32	Kielland	113
Gémier	11	Holtrop (J. A.)	28, 53	Kinsbergen-Rentmeester (Mevr.)	20
Genoegelijke eluyte van den bedrogen Bedrieger (de)	23	Holtrop-van Gelder (Mevr. E.)	5, 28, 39, 46, 53, 77, 98, 104, 106, 111, 113	Kistenmaker (F. P.)	26
Genoegelijke eluyte van Nu Noeh (de)	23	Homeyer	10	Klein (Alida)	32, 40, 53, 59, 63, 64, 65, 74, 75, 100, 106
		Hompie Krentenweger	8		
		Hooft (P. C.)	75		
		Hopper (Rika)	77, 104, 113, 114		
		Hora Adema (J.)	21, 29, 72		
		Horace	46		
		Horst (A. v. d.)	10, 20		

Kleine—Gartman (Mevr. M. J.) 26, 60, 66, 77, 79, 80, 100	Blz.	Mar- Key (Mevr. de la)	Blz.	Nuit Bergamasque (la)	Blz.
Kleine—Gartmanfonds 26, 79, 80		Marba (Jenny) 46, 50, 51, 52		O.	
Kleine Man (de) 7		Maréchal (Sylvain) 56		Obelt 26	
Klein Eyolf 41, 42, 50, 51, 52, 56, 62, 66, 106, 107, 114		Maria Stuart 77, 113		Odette 99	
Kleist (Heinrich von) 7		Mariage d'Argent 11		Edipe-Roi 19	
Kley (Mevr.) 10, 20		Mariage d'Olympe (de) 72		Ollefen (W. J. van) 26, 27	
Kluchten (Vlaamsche) 23		Marianne 7		Ollefen—da Silva (Mevr. C. E. van) 26	
Kluchten (Oud-Hollandsche) 114 v.v.		Markies de Villemer (de) 30, 114		Onbarmhartige Huisheer of de Bedrogen Gierigaard (de) 115	
Koetscheidt (Mej. Joh.) 113		Marlitt (E. v.) 30		Onder Ons 28	
König René's Tochter 5		Marre (J. de) 13		Onze goede Buitenlui (zie Nos bons Villageois). 66	
Koning Lear 78		Maurik (Justus van) 23, 39, 74		Oosterzee (Mej. C. van) 5	
Koning (Mej. N.) 20, 115		Max Havelaar 30, 53		Op Audientie bij den Minister 40	
Koopman van Venetië (de) 78		May (Jane) 30		Op de vierde Verdieping 52	
Kop Thee (een) 40		Meegesleurd (zie L'Engrenage en In den Politieken Maalstroom) 22		Op de Terugreis 113	
Korlaar (Mevr. van) 52		Meerkerk (J. B.) 39, 48		Ordonneau 46	
Korlaar (Mej. A. W. F. van) 32		Mehler (F. Z.) 60, 103		Orestes 78	
Korlaar (W. van) 32		Meilhac 113		Orpheus in de Onderwereld 60	
Koster 20		Mejonnkvrouw de la Seiglière 8		Othello 78, 99	
Krause (Milly) 46, 50		Mendes da Costa (M. B.) 23, 103		Oude kleerkooper (de) 26	
Krausz (Maximilian) 45		Menschenhater (de) 66		P.	
Kreeft 20		Mensonges 72		Pamela nubile 99	
Krekel (de) 30		Messenger (Mlle) 7		Passé (Carel) 26	
Kremer (A. G.) 32, 75		Messthaler (Emil) 45		Passion (la) 20	
Kremer (Mej.) 20		Metsch (C. G.) 26		Pater (le) 79	
Kreukniet (Mari J.) 27		Met Vuur gespeeld 7		Pauwels—van Biene (Mevr. S.) 5, 28, 70, 98	
Krevelen (Mej. A. van) 32		Metzl (Richard) 52		Peer Gynt 6	
Kroeze (I. P.) 26		Mey (de) 22, 106, 107		Pelléas et Mélisande 75, 76	
Kroon (Daniel) 26		Minchandel in de Apotheek (de) 64		Penthesilea 7	
Kruijff Jr. (H. P. L. C. de) 44		Miserius (Mej. A.) 32		Peters (A.) 26	
Küsmann (Lina) 50		Moderne Griselda (een) 1, 105		Petiet (Maria) 26	
Kuijk (Henri van) 6, 8, 10, 20, 30, 49, 56, 115		Moederzegen 26		Peur des Coups (la) 76, 102	
L.		Moldenhauer (Ed.) 71		Peijpers 22	
Lageman 20		Molière 48, 56, 67, 113		Phèdre 52	
Lamartine (Alph. de) 20		Monti (Mej.) 26		Philippi 40	
Lambert (Albert) 19		Mooi Femke 15		Plas (L.) 20	
Laurentius (C.) 20		Moor (L. B.) 27		Plicht 74, 114	
Leeuw van Vlaanderen (de) 24, 25		Moordenares! 27		Poesjenellenkelder 23 v.v.	
Legendre (Louis) 110		Morin (P. A.) 69, 79, 80, 105		Polder (Andries van de) 27	
Lemaire (Jacques) 10		Morrien (Henri) 20, 26		Polti (Georges) 71, 77, 78, 79	
Lemaître (Jules) 54, 65, 100, 112, 117		Morrien—Diesberg (Mevr.) 20		Poolman (Auguste) 30, 111	
Leonce und Lena 117		Motten 39, 66		Poolman (Christine) 28, 60, 66, 98, 105	
Leopold (mijn) 26		Mounet-Sully (Jean) 19		Poolman (Henri) 19, 32, 40, 65, 66, 70, 75	
Leur (Mej. A. de) 28		Mourey (de) 79		Poolman—Huysers (Mevr. G.) 32	
Leur (W. P. de) 28, 70		Mrie-Chakatika (zie Le Chariot de Terre cuite) 53, 54		Porel (D. P.) 30	
Levende Brug (de) 22, 28, 40, 114		Mulder 75		Possart (E.) 116	
Lidoire 11, 18		Mulder (Mej. G.) 20, 115		Potharst (Willem) 20, 107	
Lier (A. van) 13, 26		Mulder—Roelofsen (Mevr. A.) 32, 75, 111		Potharst—Grader (Mevr.) 20	
Linden (J. van) 26		Multatuli 30, 75		Pour la Couronne 54, 56	
Locandiera (la) 98		Musset (Alfred de) 20, 110, 111		Poutsma 64, 65	
Lohengrin 79		Mutters 27		Praga (Marco) 45, 99	
Lorjé (Mej. M.) 28, 70		Muurbloempjes 8, 105		Prettige Schoonouders 26	
Lugné—Poë (A. F.) 6, 7, 8, 11, 12, 27, 29, 53, 54, 74, 75, 76, 114, 117		Myin 20		Proletarier (ein) 45	
Lugt Melseit (M. A. v. d.) 32		Mijnheer de Directeur 111		Prudhomme (Sully) 20	
M.		Mijn officiële Vrouw 22		Punt (Jan) 26, 80	
Maagd van Orleans (de) (zie Die Jungfrau van Orleans) 48		N.		Putlitz (G. H. G. von) 7	
Maandag (Jan) 49		Najac (Emile de) 30		Q.	
Macbeth 78		Naret Koning—Majofsky (Mevr.) 26		Quatrelles 63	
Madame Sans-Gêne 6, 8, 17, 27, 30, 41, 46, 47, 51, 68, 114		Neits 26		R.	
Maegden (de) 50		Nerval (Gérard de) 71		Racine (Jean de) 19, 20, 46, 56, 67	
Maeterlinck (Maurice) 7, 11, 74		Nervus 23		Rameau 7	
Mahomet 79		Nestor de Tière 23		Raskolnikow 22	
Majofsky (T. J.) 26		Nibelungen (die) 48		Razende Hercules 78	
Majofsky—Adams (Mevr.) 26		Nieuwe Jongen (de) 40, 52		Régnier (Henri de) 7, 19	
Malherbe (J.) 20		Nieuwjaarswensen van Thomasvaer 14		Reichemberg (Mlle A. C. S.) 19	
Mantel der Aristocratie (de) 1, 21, 30, 33, 35, 36, 48, 105, 114		Nieuwland (Manta van) 20, 58, 59, 115		Reijding (A.) 56	
		Nora 6, 43, 68		Richard III 66	
		Nos bons Villageois (Zie Onze goede Buitenlui) 28		Rippert (Otto) 46, 50, 52	
		Nouhujs (W. G. van) 31, 32, 40, 64, 72, 106, 113			

	Blz.		Blz.		Blz.
Rochussen (Ch.)	27	Stoetz (Mevr. Chr.)	5, 10, 28, 77, 111, 113	Verwoert	59, 64
Rombach (G. C.)	26	Stoetz—Majofski (Mevr. L. J.)	26	Vidal (Jules)	11
Romeo en Julia	14	Stoopendaal—van Elten (Mevr. J. H.)	26	Vie muette (la)	48
Ronsard (Pierre)	20	Storm op Zee	66	Vink	20
Roobol (C. J.)	13, 26, 59	Strindberg (August)	7, 117	Vink (A.)	26
Roos (J. A.)	26	Struensee.	77, 113	Visioen (Een)	21, 29, 30, 72, 114
Roofjaards (W. C.)	5, 28, 30, 98	Strijd om een Koningrijk (de)	22	Voitus van Hamme (A. P.)	26
Rosenveldt (J. F. A.)	26	Sudermann (Hermann)	7, 45, 59, 100	Voitus van Hamme—Bia (Mevr.)	26
Rosmer (E.)	49	Sue (Eugène)	22	Volkvertegenwoordiger Leveau (de)	
Rosmersholm	6, 22, 71	Sylvane	46	(zie Le Député Leveau)	65, 75, 106
Rossi (Ernesto)	99, 116	System Ribadier	52	Vondel (Joost van den)	5, 13, 14, 26, 48, 50, 113
Rössing—Sablairolles (Mevr. A.)	20, 50, 67			Voordrachten	19, 22, 23, 40, 53, 66, 75, 77, 113
Rossum—Stutterheim (Mevr. J. E. v.)	32			Vorderhake (Mej.)	20
Rovetta (Gerolamo)	45	T.		Vorstenschool	22, 65, 74, 75, 106
Ruffa (M. J.)	26	Talent en Geboorte	26	Vos (Jan)	13
Rulofs (B.)	26	Talisman (de)	41	Vos (Jan C. de)	18, 19, 32, 77, 104, 111, 113, 114
Ruys	115	Tante Léotie (la)	27	Vos (Klaas)	10
		Tartaud (F. H.)	31, 32, 41, 59, 75	Vries (Henri de)	5, 18, 28, 50, 59
		Tartaud—Kiehl (Mevr.)	20	Vries (J. Eduard de)	26, 59
S.		Tartuffe	60, 77, 113	Vries (Mej. Sophie de)	5, 28, 62
Sablairolles (S.)	26	Ternooy Apel (M.)	10, 20, 22, 46, 74	Vries (Mevr. Sophie de)	27
Saffo	7, 60	Ternooy Apel—Faassen (Mevr. M.)	10, 20, 22, 74	Vroolijke cluyte van de kwade Schoonmoedere (de)	23
Samson	50, 56	Terwee (H.)	32	Vroolijke cluyte van de Kwätonge (de)	23
Sand (George)	30, 31	Teste	46	Vrouw der Zee (de)	6, 67, 68, 98, 105
Sanden (Julie)	50	Thénard (Jenny)	22, 66, 67, 106	Vrouw is verplicht haar Man te volgen (de) (zie Artikel 214)	46
Sarcey (Francisque)	20, 51	Thermidor	79		
Sardet (Dirk)	26	Thomas (Brandon)	27		
Sardou (Victorien)	17, 27, 28, 30, 41, 61, 62, 70, 99, 106	Thönissen (F. J.)	27		
Sasbach (Mej. W. C.)	32, 111	Timon van Athene	78		
Savage (R. H.)	22	Tisserands (les) (zie Die Weber)	10, 18		
Schalkers (Marie)	114	Tjasink (J.)	26, 59, 60		
Schaumberger	117	Tooneelbibliotheek	44	W.	
Schiller (Fr. von)	48, 71, 99	Tooneelspelers (de)	26	Waanzinig of Heilig?	78
Schimmel (H. J.)	77, 113	Torelli	99	Waardt (Mej. van)	20
Schletter (Annie)	66	Tosca (la)	66	Wagemans	20, 115
Schmetterlingsschlacht (die)	45, 46	Tourniaire (E. J. J. B.)	18, 28	Wagenaar (Jan)	14
Schönthan (F. von)	75	Trilby	117	Wallenstein's Tod	68
Schoonhoven (C. C. van)	5, 28, 70, 113	Tristi Amori	99	Wandelende Jood (de)	22
Schoonmoeder (de)	60	Trophées	20	Warmelo (M. van)	32
Schultze (C. J.)	8, 28	Trou ef Untrou	74	Wat gij wilt (zie Driekoningenavond en Twelfth Night)	38
Schürmann	10, 15, 16, 70, 109, 114	Turandot	71	Wattier (Johanna Cornelia)	26, 80
Schut (J. L. A.)	26, 27	Twa is in Pear	74	Weber (die) (zie Les Tisserands)	79
Schut (Mej. M.)	27	Twa Ringen (de)	74	Weldoeners der Menschheid	40
Schwab (H.)	20, 30, 39, 63, 70, 74	Twee Invaliden (de)	26	Well (Johannes van)	26
Schwab—Welman (W.)	20, 63, 74, 100	Twee Wapens	48, 51, 52, 56, 66	Wensma (M. J.)	5, 28
Segond—Weber (Mad. E. C.)	46, 52, 104, 114	Twelfth Night (zie Driekoningenavond en Wat gij Wilt)	74	Wertheim (J. L.)	5, 30
Sejrherre (En)	44			Wertwijn (Mej. J.)	20, 30
Shakespeare (William)	38, 48, 53, 74, 78, 98, 99, 113, 117	U.		Westenberg (Eva)	9, 20, 21, 30, 35, 36
Signora dalle Camelle (la) (zie La Dame aux Camélias)	71, 73, 99	Ude (Julia)	20, 50, 115	Westerhoven (L. van)	10, 20, 74
Sloten (Jo van)	29	Uehrlichen (die)	45	Westerhoven (Mevr. Marie van)	20, 70, 115
Smissaert (Jhr. Mr. H.)	44			Westerhoven—de Heer (Mevr. P. v.)	32, 115
Smith (L. M.)	30, 50, 53, 104, 106	V.		Westerman (Marten)	26, 80
Snoeck (Helena)	26	Vader	7	Wilde Eend (de)	6
Snoek (Andries)	26	Vallia (Mad)	46	Witt (Eduard)	27, 104
Snijder van Wissenkerke (Mevr.)	64	Valois (J. C.)	27, 59	Wonderjaer van Antwerpen (het)	24
Snijders (Mej. J. S.)	32	Valois—Sablairolles (Mevr. W. G.)	27	Wouters—Sardet (Mevr.)	26
Sodom's Ende	45, 59	Varangot (J. A.)	26	Wij drieën	49, 50, 56
Sœur Philomène	11, 18, 114	Veltman (L. J.)	8, 27, 46, 47, 77, 99, 105, 107	Wijnstok (A.)	26
Solness le Constructeur (zie Bouwmeester Solness)	6, 11	Velstra (T.)	73, 74		
Solser (Michel)	27	Velzen (Mej. C. van)	32	Z.	
Sophocles	78	Verbruggen (Karel)	10	Zege na Strijd	10, 26, 77
Soudraka	54	Verconsin	41	Ziesenis (Mevr.)	26
Spatsier (A.)	13	Verenet (G. C.)	5, 28	Zola (Emile)	48
Spoken (zie Gespenster)	6	Veneret—Dussault (Mevr.)	28	Zonsverduistering	61, 69, 105
Spookhotel (het) (zie L'Hôtel du Libre-Echange)	98	Vereül (Joh.)	104	Zoo zijn ze allen	49, 57, 105
Spoor (C. H. R.)	5, 28	Verga (Carlo)	99	Zuylen (A. van)	5, 28
Sprinkhuizen (van)	20	Verhagen	20	Zuylen Jr. (W. van)	32
Staas (Christine)	77, 114	Verlaine (Paul)	20	Zuylen Sr. (Willem van)	18, 32, 40, 41, 52, 56, 59, 60, 63, 64, 65, 66, 105, 106, 107, 114, 116
Stoete (J. J.)	26	Verleij (J.)	115	Zwarte Griet	106
		Verloofd	7	Zweers (Bernard)	5, 50, 56
		Vernietigd	113	Zijn Model	23
		Vers la Joie	28		